

جمهوری اسلامی ایران
وزارت امور اقتصادی و دارایی
اداره کل امور اقتصادی و دارایی سیستان و بلوچستان

گزارش اقتصادی
استان سیستان و بلوچستان
در سال ۱۴۰۲

معاونت امور اقتصادی
بهار ۱۴۰۴

گزارش اقتصادی استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۴۰۲

معاونت امور اقتصادی

نشانی: زاهدان، خیابان آزادی، اداره کل امور اقتصادی و دارایی
تلفن: ۰۵۴۳۱۱۳۳۳۰۰

ISBN : 978-622-4771-17-9

9 786224 77117

جمهوری اسلامی ایران
وزارت امور اقتصادی و دارایی
اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان سیستان و بلوچستان

گزارش اقتصادی استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۴۰۲

معاونت امور اقتصادی

بهار ۱۴۰۴

عنوان: گزارش اقتصادی استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۴۰۲
تهیه کننده: اداره کل امور اقتصادی و دارایی-معاونت امور اقتصادی
نظارت عالی: عباسعلی رضایی، نماینده وزیر و مدیر کل
تهیه کنندگان: عباسعلی رضایی، سجاد راحتی، ثریا یوسف زهی، سعیدجعفری، مصطفی خمر،
مهسا خندان بارانی، حامد باران زهی، محمدخسروی، فاطمه قنبری، محمدرضا اکبری،
مصطفی سعادت پور، علی صادقی
واژگان کلیدی: گزارش اقتصادی استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۴۰۲
مشخصات نشر: گرگان، مختومقلی فراغی، ۲۱
مشخصات ظاهری: ۲۰۰ص: ۲۴*۱۸.۵ س.م.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۴۷۷۱-۱۷-۹
وضعیت فهرست نویسی: فیپا
موضوع: گزارش اقتصادی-ایران
موضوع: سیستان و بلوچستان-اوضاع اقتصادی
شناسه افزوده: ایران، وزارت امور اقتصادی و دارایی، اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان
سیستان و بلوچستان
رده بندی کنگره: ۱۴۰۲ ف ۸ گ ۲ / ۵۷۲۰ HG
رده بندی دیویی: ۳۲۲/۶۰۹۵۷۸۱
شماره کتابشناسی ملی: ۵۸۶۸۷۸۵

عنوان: گزارش اقتصادی استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۴۰۲
پدیدآورنده: اداره کل امور اقتصادی و دارایی-معاونت امور اقتصادی
نظارت عالی: عباسعلی رضایی، نماینده وزیر و مدیر کل
تهیه کنندگان: عباسعلی رضایی، سجاد راحتی، ثریا یوسف زهی، سعیدجعفری، مصطفی خمر، مهسا خندان بارانی،
حامد باران زهی، محمدخسروی، فاطمه قنبری، محمدرضا اکبری، مصطفی سعادت پور، علی صادقی
واژگان کلیدی: گزارش اقتصادی استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۴۰۲
نشانی: زاهدان، خیابان آزادی، اداره کل امور اقتصادی و دارایی
تلفن: ۰۵۴۳۱۱۳۳۳۰۰
ناشر: انتشارات مختومقلی فراغی
نشانی: گرگان، خیابان شهید بهشتی، بهشت ۱۷
چاپ: چاپ افست مختومقلی
سال انتشار: ۱۴۰۴
شمارگان: ۱۰۰ جلد
قطع: وزیری
تعداد صفحه: ۲۱۰ ص
نوبت چاپ: اول
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۴۷۷۱-۱۷-۹

ISBN : 978-622-4771-17-9

9 786224 771179

پیشگفتار

بررسی سالیانه متغیرهای اقتصادی اگر چه به تنهایی برای سیاست گذاری چندان مفید نیست و معمولاً سری زمانی این متغیرها مبنای سیاست گذاری قرار می گیرد، اما می تواند نشان دهنده ی بهبود یا وخامت وضعیت متغیرهای اقتصادی جامعه مورد بررسی باشد. نهادهای بین المللی از جمله بانک جهانی، مجمع جهانی اقتصاد، صندوق بین المللی پول و... همه ساله گزارش های سالیانه ای را از متغیرهای مختلف تدوین و منتشر می کنند.

استان سیستان و بلوچستان با برخورداری از مواهب طبیعی بسیار از جمله دسترسی به آب های آزاد بین المللی در منطقه چابهار، مرزی بودن، مزیت در تولید محصولات گرمسیری چون خرما، معادن غنی و بکر، جاذبه های گردشگری و صنایع دستی، به عنوان یکی از مناطق مستعد تولید ارزش افزوده اقتصادی و جذاب برای سرمایه گذاران شناخته می شود. بر این اساس تصمیم بر آن شد تا گزارشی توصیفی از وضعیت شاخص های اقتصادی در اکثر بخش های مهم استان تدوین و ارایه شود. هدف گزارش حاضر، بررسی متغیرهای کلیدی اقتصاد استان و شناساندن آمار و اطلاعات به روز استانی به خوانندگان و ذی نفعان است. در گزارش حاضر که شمای سالیانه متغیرهای اقتصادی استان سیستان و بلوچستان را طی دو سال ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ به تصویر کشیده است، سعی شده تا حد امکان آمار و اطلاعات از منابع مختلف جمع آوری و بررسی شود. آمارهای خام ارایه شده در این گزارش از بانک جهانی، مرکز آمار ایران، بانک مرکزی، صندوق بین المللی پول، FRED و بانک داده های اقتصادی و مالی جمع آوری شده و داده هایی که در هیچ کدام از منابع یاد شده وجود نداشت، از ادارات و سازمان های استانی دریافت شده است. در برخی فصول نیز آمار متقن و قابل اعتمادی از برخی شاخص ها وجود نداشت که این امر پیشبرد گزارش را با مشکل مواجه کرده بود.

این گزارش در (۱۹) فصل تدوین و اکثراً به صورت توصیفی نگاشته شده است؛ چرا که تحلیل واقعی بخش های مختلف به علت تاثیر و تاثرات متغیرهای اقتصادی، نیاز به تحقیقات گسترده و بنیادی دارد. البته بنا به مقتضیات در بعضی قسمت های گزارش، تحلیل مختصری نیز ارایه شده است. از این رو در فصل اول متغیرهای کلان و کلیدی اقتصاد کشور از جمله تولید ناخالص داخلی، تشکیل سرمایه ثابت ناخالص، اشتغال، تورم، بودجه دولت، سرمایه گذاری خارجی و تراز تجاری بررسی شده است.

در فصل دوم به بررسی محصول ناخالص داخلی استان به صورت کلی و سرانه و همچنین ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستانده بخش های مختلف اقتصادی استان پرداخته شده است. فصل سوم مهمترین شاخص های بخش کشاورزی استان را بررسی و محصولات عمده استان را معرفی کرده است. شاخص های عملکردی بخش صنعت و معدن استان از جمله وضعیت تولید در این بخش، وضعیت کارگاه های صنعتی و... در فصل چهارم ارایه شده است. فصل پنجم متغیرهای بخش ساختمان، مسکن و تحولات قیمتی این بخش را توصیف کرده است. برخی شاخص های بخش خدمات در فصل ششم و شاخص های عملکردی بخش حمل و نقل به عنوان یکی از زیر بخش های اصلی بخش خدمات به تفکیک ناوگان مختلف در فصل هفتم ارایه شده است. بخش انرژی استان در فصل هشتم و سرمایه گذاری خارجی در استان در فصل نهم توصیف شده است. صادرات، واردات و تراز تجاری استان در فصل دهم، بازار سرمایه استان در فصل یازدهم و صنعت بیمه استان در فصل دوازدهم ارایه شده است. بررسی بازار پول و اعتبار، متغیرهای مربوطه و وضعیت کارایی بانک ها در فصل سیزدهم صورت پذیرفته است. شاخص های قیمت و نرخ تورم به صورت کلی و به تفکیک گروه های اصلی کالایی در فصل چهاردهم آورده شده است. همچنین فصل پانزدهم به بررسی وضعیت مالی و بودجه ای استان به لحاظ منابع و مصارف بودجه عمومی استان اختصاص دارد. فصل شانزدهم شاخص های نظام مالیاتی استان و فصل هفدهم بازار کار استان را توصیف کرده است. فصل هجدهم به بررسی فضای کسب و کار استان پرداخته است و درآمد و هزینه خانوار و توزیع درآمد در فصل نوزدهم بررسی شده است.

در پایان لازم است از همکاران گرامی آقای راحتی، خانم‌ها یوسف‌زهی، خندان بارانی، قنبری و آقایان جعفری، خمر، باران‌زهی، اکبری، خسروی، سعادت‌پور و صادقی و سایر همکاران در خزانه معین که این گزارش به قلم و همکاری آن‌ها به رشته تحریر درآمده است، تشکر به عمل آید. همچنین لازم است از همکاری سازمان جهاد کشاورزی استان، اداره کل گمرک استان، همکاران محترم در ادارات کل راهداری و حمل و نقل جاده‌ای، فرودگاه‌ها، راه آهن، بنادر و دریانوردی، بورس منطقه‌ای، بانک‌های عضو کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان، بیمه‌های ایران، دانا، البرز و آسیا، شرکت پخش فرآورده‌های نفتی استان، شرکت گاز استان، برق منطقه‌ای، توزیع نیروی برق، سازمان صنعت، معدن و تجارت استان، سازمان برنامه و بودجه استان بابت همکاری در جمع‌آوری آمار و اطلاعات این گزارش، نهایت تشکر و سپاسگزاری صورت پذیرد.

امید است گزارش تدوین شده توانسته باشد با ارایه آمار و اطلاعات دقیق و شفاف، چراغ راه سیاست‌گذاران، دستگاه‌های اجرایی و دیگر استفاده‌کنندگان و ذینفعان قرار بگیرد.

عباسعلی رضایی

نماینده وزیر و مدیر کل

امور اقتصادی و دارایی استان سیستان و بلوچستان

فهرست

فصل اول (اقتصاد ملی).....	۱
۱-۱. بررسی اجمالی سیاست های اقتصادی کشور.....	۲
۱-۲. بررسی متغیرهای کلان اقتصاد ایران.....	۳
۳-۱. جمع بندی و ارایه توصیه های سیاستی.....	۷
فصل دوم (محصول ناخالص داخلی استان).....	۹
۱-۲. سیاست های اقتصادی تولید و جهت گیری های استان.....	۱۰
۲-۲. بررسی وتحلیل وضعیت محصول ناخالص داخلی.....	۱۱
۳-۲. بررسی وتحلیل اجزا محصول ناخالص داخلی.....	۱۳
۴-۲. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی جهت بهبود تولید و رشد اقتصادی استان.....	۱۷
فصل سوم (بخش کشاورزی استان).....	۱۹
۱-۳. سیاستهای اقتصادی بخش کشاورزی و جهت گیریهای استان.....	۲۰
۲-۳. بررسی وضعیت تحولات بخش کشاورزی استان.....	۲۱
۳-۳. بررسی وضعیت شاخص های بخش کشاورزی.....	۲۲
۱-۳-۳. تولید محصولات بخش کشاورزی.....	۲۲
۲-۳-۳. صادرات و واردات محصولات بخش کشاورزی.....	۲۵
۳-۳-۳. حمایت های صورت گرفته از بخش کشاورزی.....	۲۶
۴-۳. ارایه توصیه های سیاستی برای استان.....	۲۸
فصل چهارم (بخش صنعت و معدن استان).....	۳۰
۱-۴. سیاستهای اقتصادی بخش صنعت و معدن و جهت گیری های استان.....	۳۱
۲-۴. بررسی وضعیت تحولات بخش صنعت و معدن.....	۳۲
۳-۴. بررسی وتحلیل شاخص ها و متغیرهای بخش صنعت ومعدن.....	۳۳
۱-۳-۴. بررسی وضعیت تولید بخش صنعت و معدن.....	۳۳
۲-۳-۴. بررسی وضعیت کارگاه های صنعتی.....	۳۸
۳-۳-۴. بررسی وضعیت زیربخش معدن.....	۴۲
۴-۳-۴. صادرات و واردات محصولات بخش صنعت ومعدن.....	۴۳
۵-۳-۴. حمایت های دولت از بخش صنعت ومعدن.....	۴۴
۴-۴. جمع بندی و ارایه توصیه های سیاستی برای استان.....	۴۴
فصل پنجم (بخش ساختمان و مسکن استان).....	۴۶
۱-۵. سیاستهای اقتصادی بخش ساختمان و مسکن و جهت گیری های استان.....	۴۷

۵۰	بررسی وضعیت تحولات بخش ساختمان و مسکن
۵۱	بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش ساختمان و مسکن
۵۲	۱-۳-۵. وضعیت تحولات قیمتی بخش ساختمان و مسکن
۵۳	۲-۳-۵. تسهیلات اعطایی به بخش ساختمان و مسکن
۵۴	۴-۵. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی در بخش ساختمان و مسکن
۵۶	فصل ششم (بخش خدمات استان)
۵۷	۱-۶. سیاست‌های اقتصادی بخش خدمات و جهت‌گیری‌های استان
۵۸	۲-۶. بررسی وضعیت تحولات بخش خدمات
۵۹	۳-۶. بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش خدمات
۵۹	۱-۳-۶. بررسی وضعیت ارزش افزوده بخش خدمات
۶۳	۲-۳-۶. بررسی وضعیت زیربخش میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی
۶۵	۴-۶. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی
۶۶	فصل هفتم (بخش حمل و نقل استان)
۶۸	۱-۷. سیاست‌های اقتصادی بخش حمل و نقل و جهت‌گیری‌های استان
۶۹	۲-۷. بررسی وضعیت تحولات بخش حمل و نقل
۷۱	۳-۷. بررسی و تحلیل شاخص‌های عملکردی بخش حمل و نقل
۷۳	۱-۳-۷. حمل و نقل جاده‌ای
۷۴	۲-۳-۷. حمل و نقل ریلی
۷۵	۳-۳-۷. حمل و نقل هوایی
۷۶	۴-۳-۷. حمل و نقل دریایی
۷۷	۴-۷. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی
۷۹	فصل هشتم (بخش انرژی استان)
۸۰	۱-۸. سیاست‌های اقتصادی بخش انرژی و جهت‌گیری‌های استان
۸۲	۲-۸. بررسی وضعیت تحولات بخش انرژی در استان
۸۳	۳-۸. بررسی وضعیت حامل‌های انرژی استان
۸۳	۱-۳-۸. بررسی وضعیت بخش انرژی
۸۶	۲-۳-۸. فرآورده‌های نفتی
۸۷	۳-۳-۸. گاز طبیعی
۸۸	۴-۳-۸. برق
۹۰	۴-۸. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

فصل نهم (سرمایه گذاری خارجی استان).....	۹۲
۱-۹. سیاست های اقتصادی سرمایه گذاری خارجی و جهت گیری های استان.....	۹۴
۲-۹. بررسی وضعیت تحولات سرمایه گذاری خارجی.....	۹۴
۳-۹. بررسی و تحلیل عملکرد سرمایه گذاری خارجی.....	۹۵
۴-۹. گزارش عملکرد مرکز خدمات سرمایه گذاری استان سیستان و بلوچستان.....	۹۷
۵-۹. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی.....	۹۸
فصل دهم (تجارت خارجی استان).....	۱۰۰
۱-۱۰. سیاست های اقتصادی تجارت خارجی و جهت گیری های استان.....	۱۰۱
۲-۱۰. بررسی وضعیت تحولات تجارت خارجی.....	۱۰۲
۳-۱۰. بررسی و تحلیل وضعیت شاخص ها و متغیرهای کلان تجارت خارجی.....	۱۰۲
۴-۱۰. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی.....	۱۰۵
فصل یازدهم (بازار سرمایه استان).....	۱۰۶
۱-۱۱. سیاست های اقتصادی بازار سرمایه و جهت گیری های استان.....	۱۰۷
۲-۱۱. بررسی وضعیت تحولات بازار سرمایه استان.....	۱۰۷
۳-۱۱. وضعیت شاخص های بازار سرمایه استان.....	۱۰۹
۴-۱۱. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی.....	۱۱۱
فصل دوازدهم (صنعت بیمه استان).....	۱۱۳
۱-۱۲. سیاست های اقتصادی صنعت بیمه و جهت گیری های استان.....	۱۱۴
۲-۱۲. بررسی وضعیت تحولات صنعت بیمه.....	۱۱۵
۳-۱۲. بررسی و تحلیل شاخص های کلان صنعت بیمه.....	۱۲۲
۴-۱۲. بررسی و تحلیل شاخص های عملکردی شرکت های بیمه.....	۱۲۳
۵-۱۲. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی.....	۱۲۴
فصل سیزدهم (بازار پول و اعتبار).....	۱۲۶
۱-۱۳. سیاست های اقتصادی بازار پول و اعتبار و جهت گیری های استان.....	۱۲۷
۲-۱۳. بررسی وضعیت تحولات بازار پول و اعتبار استان.....	۱۲۸
۳-۱۳. بررسی وضعیت بازار پول و اعتبار (وضعیت متغیرهای بانکی در استان).....	۱۲۸
۴-۱۳. بررسی و تحلیل اجزا سپرده ها و تسهیلات بانکی.....	۱۲۹
۵-۱۳. بررسی و تحلیل مطالبات غیر جاری بانک ها.....	۱۳۲
۶-۱۳. بررسی کارایی بانک های استان.....	۱۳۳
۷-۱۳. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی.....	۱۳۴

فصل چهاردهم (نرخ تورم و شاخص های قیمتی استان).....	۱۳۶
۱-۱۴. سیاست های اقتصادی تورم و جهت گیری های استان.....	۱۳۹
۲-۱۴. بررسی وضعیت تحولات نرخ تورم و شاخص های قیمتی استان.....	۱۳۹
۳-۱۴. بررسی وضعیت شاخص های قیمتی.....	۱۳۹
۴-۱۴. بررسی و تحلیل اجزاء شاخص های قیمتی.....	۱۴۰
۵-۱۴. جمع بندی و آرایه توصیه های سیاستی.....	۱۴۱
فصل پانزدهم (وضعیت مالی و بودجه ای استان).....	۱۴۳
۱-۱۵. سیاست های اقتصادی مالی و بودجه ای و جهت گیری های استان.....	۱۴۴
۲-۱۵. بررسی وضعیت تحولات مالی و بودجه ای.....	۱۴۴
۳-۱۵. بررسی و تحلیل کلی وضع مالی استان.....	۱۴۵
۴-۱۵. بررسی و تحلیل وضعیت منابع و مصارف عمومی بودجه استان.....	۱۴۵
۱-۴-۱۵. منابع عمومی دولت.....	۱۴۵
۲-۴-۱۵. مصارف عمومی دولت.....	۱۴۷
۵-۱۵. جمع بندی و آرایه توصیه های سیاستی.....	۱۴۸
فصل شانزدهم (نظام مالیاتی استان).....	۱۵۰
۱-۱۶. سیاست های مالیاتی و جهت گیری های استان سیستان و بلوچستان.....	۱۵۱
۲-۱۶. بررسی وضعیت تحولات مالیاتی.....	۱۵۳
۳-۱۶. بررسی و تحلیل عملکرد وصولی انواع درآمدهای مالیاتی.....	۱۵۳
۴-۱۶. جمع بندی و آرایه توصیه های سیاستی.....	۱۵۸
فصل هفدهم (بازار کار استان).....	۱۵۹
۱-۱۷. سیاست های ایجاد اشتغال و جهت گیری های استان.....	۱۶۰
۲-۱۷. بررسی وضعیت تحولات بازار کار.....	۱۶۱
۳-۱۷. بررسی و تحلیل وضعیت شاخص ها و متغیرهای مرتبط با نیروی کار.....	۱۶۱
۴-۱۷. جمع بندی و آرایه توصیه های سیاستی.....	۱۶۷
فصل هجدهم (بهبود فضای کسب و کار استان).....	۱۶۹
۱-۱۸. سیاست های مربوط به بهبود محیط کسب و کار و جهت گیری های استان.....	۱۷۰
۲-۱۸. بررسی وضعیت تحولات فضای کسب و کار.....	۱۷۱
۳-۱۸. بررسی و تحلیل وضعیت زیرشاخص های بهبود محیط کسب و کار.....	۱۷۳
۴-۱۸. جمع بندی و آرایه توصیه های سیاستی.....	۱۷۷
فصل نوزدهم (درآمد و هزینه خانوار و توزیع درآمد).....	۱۷۸

- ۱-۱۹. سیاست‌های اقتصادی در زمینه درآمد- هزینه خانوار، توزیع درآمد و جهت‌گیری‌های استان ۱۷۹
- ۲-۱۹. بررسی وضعیت تحولات مرتبط با درآمد- هزینه خانوار و توزیع درآمد ۱۸۱
- ۳-۱۹. بررسی وضعیت شاخص‌های توزیع درآمد بین مناطق شهری و روستایی ۱۸۱
- ۴-۱۹. بررسی و تحلیل وضعیت توزیع درآمد بین خانوارها ۱۸۲
- ۱-۴-۱۹. توزیع درآمد در خانوارهای شهری ۱۸۲
- ۲-۴-۱۹. توزیع درآمد در خانوارهای روستایی ۱۸۲
- ۵-۱۹. بررسی و تحلیل وضعیت توزیع درآمد ۱۸۳
- ۶-۱۹. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی در خصوص درآمد- هزینه خانوار و توزیع درآمد ۱۸۷

فهرست جداول

صفحه

جدول (۱-۱): تولید ناخالص داخلی به قیمت ثابت سال ۲۰۱۵ (میلیارد دلار).....	۴
جدول (۲-۱): تشکیل سرمایه ثابت ناخالص، تشکیل سرمایه در ماشین آلات و ساختمان به قیمت ثابت سال ۲۰۱۵ (میلیارد دلار).....	۴
جدول (۳-۱): شاخص های کلی نیروی کار-۱۵ ساله و بیشتر (درصد).....	۴
جدول (۴-۱): شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی کشور و نرخ تورم (۱۰۰=۲۰۱۰-درصد).....	۵
جدول (۵-۱): آمارهای بودجه ای دولت (درصدی از GDP).....	۶
جدول (۶-۱): سرمایه گذاری خارجی (میلیون دلار-درصد).....	۶
جدول (۷-۱): صادرات، واردات و تراز تجاری کشور به قیمت ثابت سال ۲۰۱۵ (میلیارد دلار-درصد).....	۷
جدول (۱-۲): تولید ناخالص داخلی استان سیستان و بلوچستان به قیمت جاری (میلیارد ریال).....	۱۲
جدول (۲-۲): تولید ناخالص داخلی سرانه کشور و استان.....	۱۳
جدول (۳-۲): ارزش افزوده فعالیت های اقتصادی استان و کشور به تفکیک بخش های عمده اقتصادی به قیمت جاری (سال ۱۴۰۰).....	۱۴
جدول (۴-۲): شاخص سهم مکانی ساده بخش های اقتصادی استان در سال ۱۴۰۰.....	۱۵
جدول (۵-۲): بهره وری بخش های مختلف اقتصادی استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۴۰۰.....	۱۶
جدول (۱-۳): ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستانده گروه کشاورزی به تفکیک زیربخش ها به قیمت جاری (میلیون ریال).....	۲۲
جدول (۲-۳): تولید محصولات عمده بخش کشاورزی استان به تفکیک.....	۲۳
جدول (۳-۳): سطح زیر کشت، تولید و عملکرد محصولات عمده بخش کشاورزی استان به تفکیک.....	۲۴
جدول (۴-۳): ارزش و وزن صادرات و واردات استان سیستان و بلوچستان.....	۲۶
جدول (۵-۳): اعتبارات اعطا شده به بخش کشاورزی (میلیون ریال).....	۲۶
جدول (۶-۳): اعتبار مصوب، تخصیص یافته و عملکرد اعتبارات (میلیون ریال).....	۲۷
جدول (۷-۳): قیمت خرید تضمینی یک کیلوگرم از محصولات اساسی کشاورزی کشور (ریال).....	۲۷
جدول (۱-۴): ارزش افزوده بخش معدن به تفکیک فعالیت (میلیون ریال).....	۳۳
جدول (۲-۴): ارزش افزوده بخش صنعت به تفکیک فعالیت (میلیون ریال).....	۳۳
جدول (۳-۴): مصرف واسطه بخش معدن به تفکیک فعالیت (میلیون ریال).....	۳۵
جدول (۴-۴): مصرف واسطه بخش صنعت به تفکیک فعالیت (میلیون ریال).....	۳۵
جدول (۵-۴): ستانده بخش معدن به تفکیک گروه فعالیت (میلیون ریال).....	۳۶
جدول (۶-۴): ستانده بخش صنعت و معدن به تفکیک گروه فعالیت (میلیون ریال).....	۳۶
جدول (۷-۴): مصرف واسطه به ستانده بخش معدن استان (درصد).....	۳۷
جدول (۸-۴): مصرف واسطه به ستانده بخش صنعت استان (درصد).....	۳۷
جدول (۹-۴): میزان تولید محصولات صنعتی منتخب (محصولات صنعتی عمده تولیدی استان).....	۳۸
جدول (۱۰-۴): تعداد، سرمایه گذاری و اشتغال پروانه های بهره برداری بخش صنعت سال ۱۴۰۰ و ۱۳۹۹.....	۳۹
جدول (۱۱-۴): تعداد جوازهای تاسیس صادره و میزان اشتغال به تفکیک گروه صنعت (۱۳۹۹-۱۴۰۰).....	۴۰
جدول (۱۲-۴): تعداد، سرمایه گذاری و اشتغال بر اساس پروانه های بهره برداری صادره به تفکیک گروه صنعت (سالهای ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰).....	۴۱
جدول (۱۳-۴): تعداد و سهم کارگاههای صنعتی استان.....	۴۱
جدول (۱۴-۴): شاخص بهره وری انرژی فعالیت صنعتی کارگاه های صنعتی ۱۰ نفر کارکن و بیشتر.....	۴۲
جدول (۱۵-۴): تعداد و سرمایه گذاری و اشتغال پروانه های بهره برداری بخش معدن طی سالهای ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲.....	۴۳
جدول (۱۶-۴): ارزش و وزن صادرات و واردات استان ۱۴۰۰-۱۳۹۹.....	۴۴
جدول (۱۷-۴): حمایت های دولت از بخش صنعت و معدن در سال های ۱۴۰۰-۱۳۹۹ (میلیارد ریال).....	۴۴
جدول (۱-۵): ارزش افزوده بخش ساختمان ۱۳۹۹-۱۴۰۰ (میلیون ریال).....	۵۱
جدول (۲-۵): پروانه های ساختمانی صادر شده بر حسب نوع پروانه و بخش متقاضی در نقاط شهری.....	۵۱
جدول (۳-۵): سرمایه گذاری بخش خصوصی در مناطق شهری استان در سال های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ (میلیارد ریال).....	۵۲

جدول (۴-۵): قیمت فروش یک متر مربع زمین یا زمین ساختمان مسکونی کلنگی (هزار ریال).....	۵۲
جدول (۵-۵): قیمت فروش یک متر مربع زیر بنای مسکونی (هزار ریال).....	۵۳
جدول (۶-۵): مبلغ اجاره ماهانه به علاوه سه درصد ودیعه پرداختی برای اجاره یک متر مربع زیربنای مسکونی (ریال).....	۵۳
جدول (۷-۵): مانده تسهیلات پرداختی بانک‌های استان به بخش مسکن و ساختمان در سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۰ (میلیون ریال).....	۵۴
جدول (۱-۶): ارزش افزوده بخش خدمات استان به قیمت جاری ۱۳۹۹-۱۴۰۰ (ارقام به میلیون ریال).....	۶۰
جدول (۲-۶): مصرف واسطه بخش خدمات استان ۱۳۹۹-۱۴۰۰ (ارقام به میلیون ریال).....	۶۱
جدول (۳-۶): ستانده بخش خدمات استان ۱۳۹۹-۱۴۰۰ (ارقام به میلیون ریال).....	۶۱
جدول (۴-۶): نسبت مصرف واسطه به ستانده زیر بخش های خدمات استان ۱۳۹۹-۱۴۰۰.....	۶۲
جدول (۵-۶): تعداد اقامتگاه های استان ۱۳۹۹-۱۴۰۰.....	۶۳
جدول (۶-۶): ظرفیت اقامتگاه های استان به تفکیک تخت و اتاق ۱۳۹۹-۱۴۰۰.....	۶۳
جدول (۶-۶): ظرفیت اقامتگاه های استان به تفکیک تخت و اتاق ۱۳۹۹-۱۴۰۰ (ادامه).....	۶۳
جدول (۷-۶): آثار ثبت شده در فهرست آثار ملی ۱۳۹۹-۱۴۰۰.....	۶۵
جدول (۱-۷): ارزش افزوده زیر بخش های حمل و نقل (میلیارد ریال).....	۷۲
جدول (۲-۷): میزان هر یک از زیربخش های حمل و نقل از مسافر جابجا شده و بار حمل شده.....	۷۲
جدول (۳-۷): میزان کالای حمل شده (هزار تن).....	۷۳
جدول (۴-۷): میزان جابجایی مسافر با وسایل حمل و نقل عمومی (نفر).....	۷۴
جدول (۵-۷): میزان ترانزیت کالاهای نفتی و غیرنفتی از مرزهای کشور (واحد: تن).....	۷۴
جدول (۶-۷): مسافر و بار خالص حمل شده از ایستگاه های راه آهن استان.....	۷۵
جدول (۷-۷): کالاهای ترانزیتی حمل شده به تفکیک ورود و خروج (مرز میرجاوه)-واحد: تن.....	۷۵
جدول (۸-۷): تعداد مسافر جابجا شده در پروازهای داخلی و بین المللی (به جز حجاج) (نفر).....	۷۶
جدول (۹-۷): وزن کالاهای تخلیه و بارگیری شده در بنادر استان (هزار تن).....	۷۶
جدول (۱۰-۷): تعداد شناورهای فعال باظرفیت هزارتن و بیشتر وارد شده به بندر شهید بهشتی (چابهار) و ظرفیت آن (هزار تن).....	۷۶
جدول (۱-۸): میزان مصرف برق استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۴۰۱ به تفکیک بخش‌های مختلف (مصرف بر حسب میلیون کیلووات ساعت).....	۸۳
جدول (۲-۸): میزان مصرف سوخت‌های فسیلی استان سیستان و بلوچستان به تفکیک نوع سوخت.....	۸۴
جدول (۳-۸): سرانه مصرف اقسام مختلف انرژی در استان سیستان و بلوچستان.....	۸۴
جدول (۴-۸): تفکیک مصارف نفت سفید، بنزین و نفت کوره در سال ۱۳۹۵ (هزار لیتر).....	۸۶
جدول (۵-۸): متوسط مصرف گاز طبیعی به تفکیک بخش‌های مختلف در سال ۱۴۰۲ (میلیون مترمکعب در سال).....	۸۷
جدول (۶-۸): اطلاعات نیروگاه‌های حرارتی استان سیستان و بلوچستان ۱۴۰۱ (هزار کیلووات).....	۸۸
جدول (۷-۸): میزان تولید ناویژه نیروگاه‌های حرارتی استان سیستان و بلوچستان ۱۴۰۱ (میلیون کیلووات ساعت).....	۸۸
جدول (۸-۸): میزان فروش برق به تفکیک بخش‌های مختلف در سال ۱۴۰۲.....	۸۹
جدول (۹-۸): تعداد مشترکین برق به تفکیک بخش‌های مختلف در سال ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲.....	۸۹
جدول (۱۰-۸): سرانه مصرف برق به تفکیک بخش‌های مختلف در سال ۱۴۰۱ (مگاوات ساعت بر مشترک).....	۸۹
جدول (۱-۹): طرح های سرمایه گذاری مصوب در سال های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ (میلیون دلار).....	۹۵
جدول (۲-۹): طرح های سرمایه گذاری دارای سرمایه وارده در سال ۱۴۰۲ (میلیون دلار).....	۹۶
جدول (۳-۹): ترکیب سرمایه گذاری خارجی انجام شده به تفکیک بخشی در سال ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ (تعداد/میلیون دلار).....	۹۶
جدول (۱-۱۰): ارزش و حجم صادرات استان به تفکیک گروه کالایی سال ۱۴۰۲ _ ۱۴۰۱.....	۱۰۳
جدول (۲-۱۰): ارزش و حجم واردات استان به تفکیک مصرفی، واسطه ای و سرمایه ای.....	۱۰۴
جدول (۳-۱۰): متوسط قیمت کالاهای صادراتی و وارداتی و تراز بازرگانی استان.....	۱۰۵
جدول (۱-۱۱): شاخص کل، صنعت، مالی، نسبت قیمت به بازده انتظاری.....	۱۰۹
جدول (۲-۱۱): ارزش و حجم سهام معامله شده، تعداد کدهای معاملاتی ایجاد شده، نسبت ارزش و حجم سهام معامله شده به کل کشور.....	۱۱۰

جدول (۱۱-۳): ارزش داد و ستدهای شرکت های کارگزاری استان.....	۱۱۱
جدول (۱۲-۱): شاخص های کلان بیمه استان.....	۱۲۳
جدول (۱۲-۲): پراکندگی مراکز فروش بیمه در استان.....	۱۲۴
جدول (۱۳-۱): نسبت تسهیلات به سپرده های بانک ۱۴۰۲-۱۴۰۱.....	۱۲۸
جدول (۱۳-۲): خالص معوقات بانکی سال های ۱۴۰۲-۱۴۰۱.....	۱۲۹
جدول (۱۳-۳): مانده انواع سپرده های بانکی به تفکیک نوع سپرده سال های ۱۴۰۲-۱۴۰۱.....	۱۲۹
جدول (۱۳-۴): مانده انواع سپرده های بانکی به تفکیک بانک های استان سال های ۱۴۰۲-۱۴۰۱ (ارقام به میلیون ریال).....	۱۲۹
جدول (۱۳-۵): مانده تسهیلات اعطایی به تفکیک بخش های اقتصادی سال های ۱۴۰۲-۱۴۰۱.....	۱۳۱
جدول (۱۳-۶): مانده تسهیلات اعطایی به تفکیک عقود سال های ۱۴۰۱-۱۴۰۰ (میلیون ریال).....	۱۳۱
جدول (۱۳-۷): نسبت مانده کل مطالبات غیرجاری به کل مانده تسهیلات بانکی سال های ۱۴۰۲-۱۴۰۱ (میلیارد ریال).....	۱۳۲
جدول (۱۳-۸): مانده کل مطالبات غیرجاری به تفکیک سررسید گذشته، معوق و مشکوک الوصول.....	۱۳۳
جدول (۱۳-۹): بررسی کارایی بانک های استان.....	۱۳۴
ادامه جدول (۱۳-۹): بررسی کارایی بانک های استان (میلیارد ریال).....	۱۳۴
جدول (۱۴-۱): مقایسه شاخص قیمت استان سیستان و بلوچستان و کشور (۱۴۰۰=۱۰۰).....	۱۴۰
جدول (۱۴-۲): مقایسه شاخص قیمت استان سیستان و بلوچستان و کشور به تفکیک گروه های اصلی (۱۴۰۰=۱۰۰).....	۱۴۱
جدول (۱۵-۱): میزان درآمدهای عمومی مصوب و تحقق یافته (میلیون ریال).....	۱۴۶
جدول (۱۵-۲): میزان درآمدهای عمومی به تفکیک اجزاء (میلیون ریال- درصد).....	۱۴۶
جدول (۱۵-۳): سهم و عملکرد اعتبارات هزینه ای و اعتبارات تملک دارایی های سرمایه ای به تفکیک اجزاء (میلیارد ریال-درصد).....	۱۴۷
جدول (۱۵-۴): سهم و عملکرد هر کدام از اجزای عملکرد اعتبارات هزینه ای به تفکیک فصول (میلیارد ریال-درصد).....	۱۴۸
جدول (۱۶-۱): عملکرد درآمدهای مالیاتی استان به تفکیک مستقیم و غیر مستقیم طی سال های ۱۴۰۲-۱۴۰۱ (میلیون ریال).....	۱۵۴
جدول (۱۶-۲): وضعیت درآمدهای مالیاتی مستقیم به تفکیک اجزا طی سالهای ۱۴۰۲-۱۴۰۱ (میلیون ریال).....	۱۵۴
جدول (۱۶-۳): وضعیت درآمدهای مالیاتی غیرمستقیم به تفکیک اجزا طی سالهای ۱۴۰۲-۱۴۰۱ (میلیون ریال).....	۱۵۵
جدول (۱۶-۴): عملکرد درآمدهای استان در سال ۱۴۰۲-۱۴۰۱ (میلیون ریال).....	۱۵۷
جدول (۱۷-۱): نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر استان (درصد).....	۱۶۲
جدول (۱۷-۲): نرخ بیکاری استان (درصد).....	۱۶۳
جدول (۱۷-۳): نسبت اشتغال در جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر به تفکیک جنس و نقاط شهری و روستایی.....	۱۶۴
جدول (۱۷-۴): سهم اشتغال ناقص در جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر به تفکیک جنس و نقاط شهری و روستایی.....	۱۶۵
جدول (۱۷-۵): سهم اشتغال در بخشهای اقتصادی استان در جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر.....	۱۶۶
جدول (۱۸-۱): شاخص استانی محیط کسب و کار.....	۱۷۴
جدول (۱۸-۲): شاخص ملی فضای کسب و کار به تفکیک مولفه های پیمایشی (زمستان ۱۴۰۲).....	۱۷۶
جدول (۱۹-۱): بررسی شاخص ضریب جینی در دو منطقه شهری و روستایی استان.....	۱۸۱
جدول (۱۹-۲): جدول سهم دهک ها از کل هزینه های خانوارهای شهری و روستایی استان در سال ۱۳۹۹.....	۱۸۳
جدول (۱۹-۳): متوسط کل هزینه های خالص سالانه یک خانوار شهری استان برحسب انواع هزینه ها (هزار ریال).....	۱۸۴
جدول (۱۹-۴): متوسط درآمد سرانه یک خانوار شهری استان برحسب انواع منابع تأمین درآمد (هزار ریال).....	۱۸۵
جدول (۱۹-۵): متوسط کل هزینه های سالانه یک خانوار روستایی استان برحسب انواع هزینه ها (هزار ریال).....	۱۸۶
جدول (۱۹-۶): متوسط درآمد سرانه یک خانوار روستایی استان برحسب انواع منابع تأمین درآمد (هزار ریال).....	۱۸۶
جدول (۱۹-۷): مازاد یا کسری بودجه خانوار به تفکیک خانوار شهری و روستایی (هزار ریال).....	۱۸۷

صفحه

فهرست نمودار

نمودار (۱-۱): سهم بخشهای اقتصادی مختلف کشور از کل ارزش افزوده (۱۴۰۲).....	۳
نمودار (۱-۲): مقایسه تولید ناخالص داخلی سرانه کشور و استان.....	۱۳
نمودار (۲-۲): ارزش افزوده فعالیت های اقتصادی استان به تفکیک بخش های عمده اقتصادی به قیمت جاری (سال ۱۴۰۰).....	۱۴
نمودار (۳-۲): ستانده - مصرف واسطه بخش های مختلف اقتصادی استان در سال ۱۴۰۰.....	۱۵
نمودار (۱-۳): سهم ارزش افزوده زیر بخش های کشاورزی استان از کل بخش کشاورزی در سال ۱۴۰۰.....	۲۳
نمودار (۲-۳): درصد عملکرد اعتبارات به اعتبارات مصوب (میلیون ریال).....	۲۷
نمودار (۱-۶): سهم بخش های خدمات از ارزش افزوده استان ۱۳۹۹-۱۴۰۰.....	۶۰
نمودار (۲-۶): سهم بخش های منتخب از ستانده بخش خدمات استان در سال ۱۴۰۰.....	۶۲
نمودار (۱-۷): سهم هر یک از زیربخش های حمل و نقل از مسافر جابجا شده و بار حمل شده.....	۷۳
نمودار (۱-۸): میزان مصرف برق استان به تفکیک بخش های مختلف (میلیون کیلووات ساعت).....	۸۴
نمودار (۲-۸): سهم مصارف نفت سفید، بنزین و نفت کوره از کل مصارف در سال ۱۳۹۵.....	۸۷
نمودار (۱-۹): تعداد طرح ها و سرمایه مصوب استان در سالهای ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ (میلیون دلار).....	۹۵
نمودار (۲-۹): میزان سرمایه وارده (میلیون دلار).....	۹۶
نمودار (۱-۱۰): سهم کالاهای مصرفی، واسطه ای و سرمایه ای استان.....	۱۰۴
نمودار (۱-۱۱): شاخص کل، صنعت، مالی.....	۱۰۹
نمودار (۲-۱۱): سهم هر یک از شرکت های کارگزاری استان از ارزش سهام معامله شده سال های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲.....	۱۱۱
نمودار (۱-۱۲): سهم هر یک از شرکتهای بیمه از حق بیمه.....	۱۲۳
نمودار (۲-۱۲): سهم هر یک از شرکتهای بیمه از خسارت پرداختی.....	۱۲۴
نمودار (۱-۱۳): سهم مانده انواع سپرده های بانکی به تفکیک بانک های استان (درصد).....	۱۳۰
نمودار (۲-۱۳): سهم مانده تسهیلات اعطایی به تفکیک بخش های اقتصادی سال ۱۴۰۲.....	۱۳۱
نمودار (۳-۱۳): سهم مانده تسهیلات اعطایی به تفکیک عقود سال های ۱۴۰۱ - ۱۴۰۰.....	۱۳۲
نمودار (۴-۱۳): سهم مانده کل مطالبات غیرجاری به تفکیک سررسید گذشته، معوق و مشکوک الوصول سال ۱۴۰۲.....	۱۳۳
نمودار (۱-۱۴): مقایسه نرخ تورم استان و کشور در گروه های کالایی مختلف-سال ۱۳۹۸.....	۱۴۱
نمودار (۱-۱۷): نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر استان در سال ۱۴۰۲.....	۱۶۲
نمودار (۲-۱۷): نرخ بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر استان به تفکیک جنس و نقاط شهری و روستایی سال ۱۴۰۲.....	۱۶۳
جدول (۳-۱۷): نسبت اشتغال استان به تفکیک جنس و نقاط شهری و روستایی سال ۱۴۰۲.....	۱۶۴
نمودار (۴-۱۷): سهم اشتغال در بخشهای عمده فعالیت اقتصادی استان - ۱۴۰۲.....	۱۶۶
نمودار (۱-۱۸): رتبه شاخص فضای کسب و کار استان در سالهای اخیر.....	۱۷۳
نمودار (۲-۱۸): روند شاخص کل فضای کسب و کار استان و کشور.....	۱۷۳
نمودار (۱-۱۹): توزیع متوسط هزینه های خالص سالانه یک خانوار شهری در سال ۱۴۰۱.....	۱۸۳
نمودار (۲-۱۹): توزیع متوسط هزینه های خالص سالانه یک خانوار روستایی در سال ۱۴۰۱.....	۱۸۵

صفحه

فهرست شکلها

۱۶۶

شکل (۱-۱۸): نقشه موضوعی شاخص استانی محیط کسب و کار

چکیده

استان سیستان و بلوچستان با برخورداری از مواهب طبیعی بسیار از جمله دسترسی به آب‌های آزاد بین‌المللی در منطقه چابهار، مرزی بودن، مزیت در تولید محصولات گرمسیری چون خرما، معادن غنی و بکر، جاذبه‌های گردشگری و صنایع دستی، به عنوان یکی از مناطق مستعد تولید ارزش افزوده اقتصادی و جذاب برای سرمایه‌گذاران شناخته می‌شود. نهادهای بین‌المللی از جمله بانک جهانی، مجمع جهانی اقتصاد، صندوق بین‌المللی پول و... همه ساله گزارش‌های سالیانه‌ای را از متغیرهای مختلف تدوین و منتشر می‌کنند. بر این اساس تصمیم بر آن شد تا گزارشی توصیفی از وضعیت شاخص‌های اقتصادی در اکثر بخش‌های مهم استان تدوین و ارائه شود. هدف گزارش حاضر، بررسی متغیرهای کلیدی اقتصاد استان و شناساندن آمار و اطلاعات به روز استانی به خوانندگان و ذی‌نفعان است. بر اساس یافته‌ها، بین بیشتر شاخص‌های اقتصادی محقق شده و آنچه که در برنامه‌های توسعه پیش‌بینی شده بود، شکاف عمیقی وجود دارد. تولید ناخالص داخلی استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۴۰۰ به قیمت جاری حدود ۷۹۳۷۱۳ میلیارد ریال می‌باشد که در مقایسه با سال قبل، رشد ۴۸ درصدی داشته است. بخش کشاورزی، صنعت و معدن و خدمات به ترتیب با ۲۷۸۲۸۶ میلیارد ریال، ۲۶۶۶۵۲ میلیارد ریال و ۵۲۶۸۷۳ میلیارد ریال، ۲۶، ۲۴، ۸ درصد از کل ارزش افزوده استان را ایجاد کرده‌اند. که در این سال بخش خدمات با رقم ۵۲۶۸۷۳ میلیارد ریال بزرگترین بخش اقتصادی استان بوده است. بیشترین نسبت مصرف واسطه به ستانده مربوط به بخش ساختمان، آب، برق و گاز و کمترین نسبت مصرف واسطه به ستانده مربوط به بخش خدمات در استان می‌باشد. ارزش افزوده بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری و ماهیگیری به قیمت جاری در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال قبل ۶۳،۵ درصد رشد داشته است. استان دارای رتبه اول تولید خرما، کشور، تولید موز، محصولات گرمسیری و جمعیت شتر در کشور است. ارزش صادرات محصولات کشاورزی در سال ۱۴۰۲، ۴۹،۲ درصد افزایش و واردات محصولات کشاورزی ۱۸،۹ درصد نسبت به سال قبل کاهش پیدا کرده است. ارزش افزوده صنعت و معدن استان در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹ به ترتیب ۹۶،۸ و ۶۵،۷ درصد افزایش یافته است. مصرف واسطه بخش صنعت و معدن به ترتیب ۸۲،۴ و ۳۷،۷ درصد نسبت به سال گذشته رشد داشته‌اند. ستانده بخش صنعت و معدن نیز به ترتیب ۸۹،۷ و ۵۴،۹ درصد نسبت به سال گذشته رشد داشته‌اند. ارزش افزوده بخش ساختمان در سال ۱۴۰۰ با افزایش ۱۱۹ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۹ به رقم ۶۳۶۹۶ میلیارد ریال رسید که سهم آن از کشور ۱،۸ درصد می‌باشد. تعداد پروانه‌های ساختمانی صادر شده در دو بخش احداث و افزایش بنا در سال ۱۴۰۲ تعداد ۲۴۷۱ مورد بوده که نسبت به سال قبل ۲۲ درصد افزایش یافته است. در سال ۱۴۰۰ ارزش افزوده خدمات استان ۵۲۶۸۷۴ میلیارد ریال بوده که رشدی معادل ۵۰ درصد را تجربه کرده است. مصرف واسطه بخش خدمات استان نیز با رشد ۶۱ درصدی در همین سال به ۱۷۳۷۲۳ میلیارد ریال افزایش یافت. در بخش برق میزان مصرف مشترکین در سال ۱۴۰۲، ۸۵۶۹ میلیون کیلووات ساعت بوده که نسبت به سال قبل ۸،۱۹ درصد افزایش دارد. مصرف گاز طبیعی در سال ۱۴۰۲ برابر با ۲۲۰۸ میلیون مترمکعب بوده که نسبت به سال ۱۴۰۱ حدود ۳۳،۴ درصد رشد نشان می‌دهد. در سال ۱۴۰۲ تعداد ۴ طرح سرمایه‌گذاری جدید به ارزش حدود ۴۴ میلیون دلار در استان به تصویب رسیده است. در این سال ورود سرمایه‌ای به مبلغ حدود ۸،۳ میلیون دلار از طرف سرمایه‌گذاران خارجی استان صورت پذیرفته است. تعداد دو طرح‌های سرمایه‌گذاری خارجی مصوب استان مربوط به حوزه کشاورزی، یک طرح مربوط به صنعت و طرح دیگر نیز از حوزه حمل و نقل و ارتباطات می‌باشد که سرمایه‌گذارانی از کشورهای افغانستان، پاکستان و هندوستان متقاضی انجام این طرح‌ها بوده‌اند. در سال ۱۴۰۳، ارزش صادرات و واردات از استان به ترتیب برابر با ۴۰۶ و ۱۷۹۸ میلیون دلار بوده است که نسبت به سال قبل، صادرات ۳۳ درصد و واردات ۴ درصد افزایش داشته است. حق بیمه تولیدی سیستان و بلوچستان در سال ۱۴۰۲ برابر با

۳۳۳۳۰,۳ میلیارد ریال می باشد که نسبت به سال گذشته، افزایش ۵۸,۳ درصدی داشته است. خسارت پرداختی در سال ۱۴۰۲ برابر با ۲۵۲۸۶,۱ میلیارد ریال بوده است. ضریب نفوذ بیمه سهم حق بیمه تولیدی از تولید ناخالص داخلی را ارایه می دهد در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال قبل، به اندازه ۱۸,۷ درصد افزایش داشته است. این شاخص در سال ۱۴۰۲ به میزان ۱,۹ درصد بوده است که این بدان معنا است که حق بیمه تولیدی ۱,۹ درصد از تولید ناخالص داخلی کشور را به خود اختصاص داده است. حجم سهام معامله شده استان در سال ۱۴۰۱، تعداد ۴۰۴ میلیون سهم و ارزش سهام معامله شده ۴۶۲۸۳۰۲ میلیون ریال بوده و در سال ۱۴۰۲ تعداد سهام معامله شده به میزان ۲۳۸ میلیون سهم و ارزش سهام معامله شده ۱۸۹۴۳۲۳ میلیون ریال بوده که کاهش ۵۹,۱٪ درصدی ارزش سهام در سال ۱۴۰۲ را نشان می دهد. همچنین تعداد کدهای معاملاتی ایجاد شده در سال ۱۴۰۲ برابر با ۵۵۳۴۰ واحد بوده که نسبت به سال ۱۴۰۱ به میزان ۴۴,۹ درصد کاهش داشته است. جمع کل سپرده بانک های استان در سال ۱۴۰۲ برابر با ۶۵۰۰۲۲ میلیارد ریال می باشد که نسبت به سال گذشته به میزان ۲۹,۴ درصد رشد داشته است. همچنین جمع کل تسهیلات بانک های استان در سال ۱۴۰۲ برابر ۴۷۷۲۵۳ میلیارد ریال می باشد که نسبت به سال گذشته ۲۲ درصد رشد داشته است. همانطور که مشاهده می شود، نسبت تسهیلات به سپرده در سال ۱۴۰۱ برابر با ۷۸ درصد و در سال ۱۴۰۲ برابر با ۷۳,۴ درصد می باشد. جمع کل مطالبات معوق بانک های استان در سال ۱۴۰۲ برابر با ۱۹۳۴۱ میلیارد ریال بوده که نسبت به سال ۱۴۰۱ افزایشی ۳۵,۹ درصدی داشته است استان سیستان و بلوچستان با ۳۵,۹ درصد رشد شاخص قیمت در سال ۱۴۰۲، کمترین تورم را در میان تمام استان های کشور داشته است. کل درآمدهای عمومی استان در سال ۱۴۰۲ برابر با ۳۱۴۶۶۱۲۷ میلیون ریال می باشد. سهم درآمدهای مالیاتی مستقیم از کل درآمدهای مالیاتی استان در سال ۱۴۰۲ معادل ۶۳,۳ درصد بوده است. همچنین سهم درآمدهای مالیات غیرمستقیم استان از کل درآمدهای مالیاتی برابر با ۳۶,۷ درصد می باشد. در مورد عملکرد اعتبارات می توان گفت در سال ۱۴۰۲، ۵۷ درصد از کل عملکرد اعتبارات مربوط به اعتبارات تملک دارایی های سرمایه ای و ۸۹ درصد آن مربوط به اعتبارات هزینه ای است. در سال ۱۴۰۲ مالیات مشاغل با ۳۶,۳ درصد بالاترین سهم از مالیات های مستقیم را به خود اختصاص داده و سهم درآمدهای مالیاتی و سایر درآمدها در سال ۱۴۰۲ از کل درآمدهای عمومی استان به ترتیب ۸۲,۹ و ۱۷,۱ درصد بوده که نسبت به سال گذشته ۴۴ درصد درآمدهای مالیاتی و ۲۲ درصد سایر درآمدها رشد داشته است. مطابق اطلاعات و آمار مرکز آمار ایران، ضریب جینی در سال ۱۴۰۲ در مناطق شهری کشور ۰,۳۸ و در مناطق روستایی کشور ۰,۳۶ بوده که این ضریب در استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۴۰۲ در نقاط شهری ۰,۴۲ و در نقاط روستایی ۰,۲۹ بوده است؛ مقایسه ضریب جینی کشور با استان نشان می دهد توزیع نابرابری در مناطق شهری استان سیستان و بلوچستان نسبت به کشور بیشتر بوده اما در نقاط روستایی نسبت به کشور کمی کمتر بوده است.

فصل اول

اقتصاد ملی

خلاصه فصل

در این فصل به بررسی متغیرهای کلان اقتصادی کشور از جمله محصول ناخالص داخلی به قیمت ثابت، تشکیل سرمایه ثابت ناخالص، اشتغال، تورم، بودجه دولت، سرمایه گذاری خارجی و صادرات و واردات پرداخته شده است. بر اساس یافته‌ها، مقادیر تحقق یافته متغیرهای اقتصادی با اهداف پیش بینی شده در برنامه هفتم توسعه اختلاف چشم گیری دارد. بنابراین می توان گفت در سطح کلان، سیاست گذاری های اقتصادی با توجه به واقعیت متغیرهای اقتصادی و شرایط اقتصاد ایران صورت نپذیرفته است.

مقدمه

با توجه به اینکه بررسی وضعیت اقتصادی کشور، درک روشن تری از تحولات اقتصادی استان را ارایه می کند، بنابراین به منظور دستیابی به یک نمای کلی از اقتصاد جامعه می توان به تحلیل و بررسی شاخص های کلیدی و کلان اقتصادی پرداخت. شاخص هایی از قبیل رشد اقتصادی، تورم، اشتغال و بیکاری از جمله شاخص های کلیدی اقتصادی است که همواره مورد توجه دولتمردان و عموم افراد جامعه بوده است. در این بخش به بررسی متغیرهای کلان اقتصادی کشور از جمله محصول ناخالص داخلی به قیمت ثابت، تشکیل سرمایه ثابت ناخالص، اشتغال، تورم، بودجه دولت، درآمدهای مالیاتی، درآمدهای نفتی، وضعیت بورس، سرمایه گذاری خارجی و صادرات و واردات پرداخته شده است.

۱-۱. بررسی اجمالی سیاست های اقتصادی کشور

بر اساس لایحه برنامه پنجساله هفتم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ج.ا.ا همانند برنامه ششم، متوسط رشد واقعی سالانه تولید ناخالص داخلی ۸ درصد در نظر گرفته شده است. به همین ترتیب متوسط رشد سالانه بهره‌وری کل عوامل تولید به قیمت ثابت سال ۱۳۹۵، ۲٫۸ درصد در نظر گرفته شده است. حال اگر بر اساس سولو (۱۹۵۷)، رشد اقتصادی را مجموع رشد بهره‌وری کل عوامل و رشد انباشت عوامل تولید بدانیم، باید انتظار داشته باشیم که رشد انباشت عوامل ۵٫۲ درصد باشد. اول آنکه با توجه به آمارهای بانک جهانی، **میانگین هندسی رشد اقتصادی واقعی کشور در طول برنامه ششم توسعه ۱٫۱ درصد بوده است که فاصله زیادی تا متوسط رشد واقعی پیش بینی شده در برنامه ششم توسعه (۸ درصد) دارد.** بنابراین چگونه می‌توان انتظار تحقق متوسط رشد اقتصادی سالانه ۸ درصدی را طی سال‌های برنامه هفتم توسعه داشت؟! دوم آنکه فارغ از این خوشبینی، مقایسه رشد اقتصادی و رشد بهره‌وری کل عوامل در ایران بر اساس آمارهای بانک جهانی و FRED^۱، نشان‌دهنده‌ی آن است که روند رشد اقتصادی ایران مشابه روند بهره‌وری کل عوامل بوده است. بر اساس آخرین آمار منتشر شده در FRED، رشد بهره‌وری کل عوامل در سال ۲۰۱۹ (۱۳۹۸) ۷٫۷ درصد کاهش یافته است و این روند کاهشی از سال ۱۹۶۹ (۱۳۴۸) کاملاً محسوس بوده است به طوری که بهره‌وری کل عوامل در سال ۲۰۱۹ نسبت به سال ۱۹۶۹ کاهش ۸۰٫۶ درصدی را نشان می‌دهد. بنابراین روند بهره‌وری کل عوامل نیز نشان‌دهنده آن است که عدد پیش‌بینی شده برای این متغیر در لایحه برنامه هفتم توسعه بسیار خوشبینانه است. این پیش‌بینی‌های دور از انتظار در خصوص سایر متغیرهای اقتصادی نظیر تولید سرانه، نرخ تورم، نرخ بیکاری و غیره نیز انجام شده است که هر یک از آن‌ها در قسمت مربوطه بحث خواهد شد.

^۱. Federal Reserve Economic Data

۲-۱. بررسی متغیرهای کلان اقتصاد ایران

در این قسمت به بررسی وضعیت محصول ناخالص داخلی به قیمت ثابت، تشکیل سرمایه ثابت ناخالص، اشتغال، تورم، بودجه دولت، درآمدهای مالیاتی، درآمدهای نفتی، وضعیت بورس، سرمایه گذاری خارجی و صادرات و واردات پرداخته می شود.

✓ محصول ناخالص داخلی به قیمت ثابت

در لایحه برنامه پنجساله هفتم توسعه، متوسط رشد سالانه محصول ناخالص داخلی واقعی ۸ درصد در نظر گرفته شده است. بر اساس آمار بانک جهانی، میانگین هندسی نرخ رشد اقتصادی^۱ طی سالهای ۱۳۹۶ تا ۱۴۰۰ (سالهای اجرای برنامه ششم توسعه) معادل ۱,۱ درصد است که طبعاً فاصله بسیاری با متوسط ۸ درصدی پیش‌بینی شده در لایحه برنامه هفتم توسعه دارد. بر اساس جدول (۱-۱) که در بردارنده تولید ناخالص داخلی در سالهای ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ به صورت کلی و به تفکیک زیربخش‌های اقتصادی است، موارد زیر قابل بیان است:

- مهمترین شاخص رشد اقتصادی، **رشد تولید ناخالص داخلی سرانه** است. بر اساس آمار بانک جهانی، رشد تولید ناخالص داخلی سرانه در سال ۲۰۲۳ (۱۴۰۲) معادل ۳,۸ درصد است که با **اهداف برنامه (متوسط رشد ۸ درصدی) فاصله دارد**.
- یکی دیگر از شاخص‌های مورد استفاده به عنوان شاخص رشد اقتصادی، رشد تولید ناخالص داخلی است. تولید ناخالص داخلی واقعی در سال ۲۰۲۳ (۱۴۰۲) به میزان ۵ درصد نسبت به سال قبل افزایش یافته است و این بدان معنا است که رشد اقتصادی واقعی در سال ۲۰۲۳ (۱۴۰۲) با متوسط رشد ۸ درصدی پیش‌بینی شده در لایحه برنامه هفتم توسعه تفاوت دارد؛ هر چند به عدد رشد ۸ درصدی نزدیک شده است.
- بر اساس اهداف لایحه برنامه هفتم توسعه، متوسط رشد سالانه بخش نفت ۹ درصد، آب و برق و گاز ۸ درصد، حمل و نقل و انبارداری ۱۰ درصد، معدن ۱۳ درصد، صنعت ۸,۵ درصد، ساختمان ۹ درصد، کشاورزی ۵,۵ درصد، ارتباطات ۱۱ درصد و سایر خدمات ۶,۵ درصد تعریف شده است. این در حالی است که در سال ۲۰۲۳ (۱۴۰۲) **رشد واقعی بخش کشاورزی ۰,۲ درصد، صنعت ۷,۱ درصد و خدمات ۳,۸ درصد بوده است**. این ارقام نیز با اهداف لایحه برنامه هفتم توسعه فاصله دارد.
- بر اساس نمودار (۱-۱) نیز بخش خدمات با ۵۴ درصد بیشترین و بخش کشاورزی با ۹ درصد کمترین سهم را از ارزش افزوده کل سال ۲۰۲۳ (۱۴۰۲) به خود اختصاص داده‌اند.

نمودار (۱-۱): سهم بخش‌های اقتصادی مختلف کشور از کل ارزش افزوده (۱۴۰۲)

منبع: بانک جهانی/محاسبات محقق

^۱ برای محاسبه میانگین نرخ رشد، باید از میانگین هندسی استفاده شود.

جدول (۱-۱): تولید ناخالص داخلی به قیمت ثابت سال ۲۰۱۵ (میلیارد دلار)

سال	واحد	۲۰۲۲ (۱۴۰۱)	۲۰۲۳ (۱۴۰۲)	درصد تغییر نسبت به سال قبل
تولید ناخالص داخلی	میلیارد دلار	۴۸۸,۹	۵۱۳,۵	۵
تولید ناخالص داخلی سرانه	دلار	۵۴۶۰,۷	۵۶۶۷,۵	۳,۸
گروه کشاورزی	میلیارد دلار	۴۸,۵	۴۸,۶	۰,۲
گروه صنایع و معادن	میلیارد دلار	۱۵۴,۸	۱۶۵,۹	۷,۱
گروه خدمات	میلیارد دلار	۲۶۸,۳	۲۷۸,۵	۳,۸

منبع: بانک جهانی

✓ تشکیل سرمایه ثابت ناخالص

- بر مبنای اطلاعات درج شده در جدول (۲-۱) موارد زیر قابل بیان است:
- تشکیل سرمایه ثابت ناخالص کشور در سال ۲۰۲۳ (۱۴۰۲) به میزان ۷,۲ درصد افزایش یافته است که رشد قابل توجهی است.
 - تشکیل سرمایه ثابت ناخالص کشور در سال ۲۰۲۳ (۱۴۰۲)، ۲۷ درصد از تولید ناخالص کشور را به خود اختصاص داده است که نسبت به سال قبل ۲ درصد افزایش یافته است.

جدول (۲-۱): تشکیل سرمایه ثابت ناخالص، تشکیل سرمایه در ماشین آلات و ساختمان به قیمت ثابت سال ۲۰۱۵ (میلیارد دلار)

سال	۲۰۲۲ (۱۴۰۱)	۲۰۲۳ (۱۴۰۲)	درصد تغییر نسبت به سال قبل
تشکیل سرمایه ثابت ناخالص	۸۷,۹	۹۴,۳	۷,۲
تشکیل سرمایه ثابت ناخالص (درصدی از GDP)	۲۵	۲۷	۲

منبع: بانک جهانی

✓ اشتغال

- بر اساس جدول (۳-۱)، کشور در حوزه شاخص‌های عمده نیروی کار وضعیت مطلوبی ندارد. بر این اساس موارد زیر قابل بیان است:
- نرخ بیکاری کشور در سال ۲۰۲۳ (۱۴۰۲) معادل ۹ درصد بوده که نسبت به سال پیش ۰,۱ درصد کاهش یافته است.
 - نرخ مشارکت اقتصادی کشور در سال ۲۰۲۳ (۱۴۰۲) معادل ۴۰,۵ است که نسبت به سال پیش به میزان ۰,۲ درصد کاهش یافته است.
 - سهم اشتغال بخش‌های مختلف در کشور در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال قبل تغییر محسوسی نداشته است تنها سهم اشتغال در بخش خدمات ۰,۲ درصد افزایش و در بخش کشاورزی ۰,۲ درصد کاهش یافته است.
 - بخش خدمات بیشترین سهم اشتغال و بخش کشاورزی کمترین سهم اشتغال در کشور را به خود اختصاص داده است.

جدول (۳-۱): شاخص‌های کلی نیروی کار - ۱۵ ساله و بیشتر (درصد)

سال	نرخ مشارکت اقتصادی	نرخ بیکاری	کشاورزی	صنعت	خدمات
۲۰۲۲ (۱۴۰۱)	۴۰,۷	۹,۱	۱۴,۵	۳۵	۵۰,۵
۲۰۲۳ (۱۴۰۲)	۴۰,۵	۹	۱۴,۳	۳۵	۵۰,۷

منبع: بانک جهانی

✓ تورم

جدول (۴-۱) نشان می‌دهد که شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در سال ۲۰۲۳ (۱۴۰۲) نسبت به سال قبل کمی افزایش یافته است. بر این اساس می‌توان گفت:

- متوسط نرخ تورم در لایحه برنامه هفتم توسعه ۹,۵ درصد پیش‌بینی شده است در حالی که نرخ تورم در سال ۲۰۲۳ (۱۴۰۲) برابر با ۴۴,۶ درصد بوده که نسبت به سال گذشته افزایش ۱,۱ درصدی را تجربه کرده است. این بدان معنا است که پیش‌بینی دقیقی در برنامه هفتم توسعه در مورد نرخ تورم انجام پذیرفته است و نرخ تورم این سال با اهداف برنامه فاصله قابل توجهی دارد.

- نرخ تورم ۴۴,۶ درصدی کشور در سال ۱۴۰۲ نشان می‌دهد که قدرت خرید افراد نسبت به سال گذشته تقریباً نصف شده است. در سال ۱۴۰۱ نیز قدرت خرید افراد نسبت به سال پیش تقریباً نصف شده بود.

- بر اساس گزارش مرکز آمار ایران در ۱۲ ماهه منتهی به اسفند ۱۴۰۲، نرخ تورم گروه خوراکی ها و آشامیدنی ها ۴۱,۲ درصد بوده است. در واقع قدرت خرید افراد روی خوراکی ها و آشامیدنی ها ۴۱,۲ درصد کاهش یافته است. در گروه خوراکی ها و آشامیدنی ها، بیشترین افزایش قیمت مربوط به گروه گوشت قرمز، سفید و فرآورده های آن ها بوده است. در این گروه نرخ تورم ۸۵ درصد بوده است. در واقع قدرت خرید افراد در این گروه کالایی ۸۵ درصد کاهش یافته است. نرخ تورم کالاهای غیرخوراکی و خدمات نیز ۴۰,۴ درصد بوده است.

- بر اساس داده های مرکز آمار ایران، با توجه به ضریب اهمیت هر گروه کالایی، بیشترین سهم از نرخ تورم ماهیانه (اسفند ۱۴۰۲) مربوط به گروه مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت ها (۸۱,۰ درصد از ۲ درصد) و پس از آن خوراکی ها (۵,۰ درصد از ۲ درصد) بوده است.

- در دهک های هزینه ای مختلف نیز، در اسفند ماه ۱۴۰۲، در گروه خوراکی ها، آشامیدنی ها و دخانیات دهک اول با نرخ تورم ۳۵ درصدی و دهک دهم با نرخ تورم ۴۳,۴ درصدی مواجه بوده اند. البته ضریب اهمیت گروه خوراکی ها، آشامیدنی ها و دخانیات در دهک اول تقریباً دو برابر ضریب اهمیت این گروه در دهک دهم بوده است. به عبارت بهتر، گروه های درآمدی پایین وابستگی بیشتری به مواد خوراکی داشته و طبیعتاً بیشتر تحت تاثیر افزایش قیمت در این گروه قرار گرفته اند. در گروه کالاهای غیرخوراکی و خدمات که برای دهک های بالای درآمدی ضریب اهمیت بالاتری دارد نیز در دهک اول نرخ تورم ۳۸,۵ درصدی و دهک دهم نرخ تورم ۴۱,۹ درصدی تجربه شده است. گروه خوراکی ها و آشامیدنی ها و دخانیات سهم ۳۱,۵ درصدی در نرخ تورم ماهیانه دهک اول هزینه ای داشته است در حالی که سهم این گروه کالایی در نرخ تورم دهک دهم هزینه ای ۱۹,۵ درصد بوده است. همچنین کالاهای غیرخوراکی و خدمات ۶۸,۵ درصد از تورم دهک اول هزینه ای و ۸۰,۵ درصد از تورم دهک دهم هزینه ای را به خود اختصاص داده است.

جدول (۴-۱): شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی کشور و نرخ تورم (۲۰۱۰=۱۰۰-درصد)

سال	شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی	نرخ تورم
۲۰۲۲ (۱۴۰۱)	۱۴۸۰,۳	۴۳,۵
۲۰۲۳ (۱۴۰۲)	۲۱۴۰,۲	۴۴,۶

منبع: بانک جهانی

✓ بودجه دولت

- در جدول (۵-۱) آمارهای مربوط به بودجه دولت آورده شده که بر اساس آن موارد زیر قابل بیان است:
- تراز مالی دولت (به صورت درصدی از GDP) در سال های ۲۰۲۲ (۱۴۰۱) و ۲۰۲۳ (۱۴۰۲) (و حتی سال های متمادی پیش از آن) منفی است اما در سال ۲۰۲۳ (۱۴۰۱) نسبت به سال قبل وضعیت به طرز محسوسی بهتر شده است.
 - درآمدهای دولت در سال ۲۰۲۳ (۱۴۰۲) ۱۱,۶ درصد از GDP را به خود اختصاص داده است و نسبت به سال قبل رشد ۰,۶ درصدی داشته است.
 - درآمدهای غیرنفتی دولت در سال ۲۰۲۳ (۱۴۰۲) ۸,۰۸ درصد از GDP را به خود اختصاص داده است که نسبت به سال پیش رشد محسوسی نداشته است.
 - کل مخارج و خالص وام دهی دولت در سال ۲۰۲۱ (۱۴۰۰)، ۱۰,۸ درصد از GDP را به خود اختصاص داده است.
 - خالص بدهی دولت در سال ۲۰۲۳ (۱۴۰۲) ۲۶,۶ درصد از GDP را به خود اختصاص داده است که نسبت به سال قبل ۲ درصد کاهش یافته و در نتیجه وضعیت بهتر شده است.

جدول (۵-۱): آمارهای بودجه ای دولت (درصدی از GDP)

عنوان	۲۰۲۲ (۱۴۰۱)	۲۰۲۳ (۱۴۰۲)	درصد تغییر نسبت به سال قبل
تراز مالی دولت (کل)	-۴	-۶,۸	-۲,۸
کل درآمدها دولت (بدون احتساب کمک های بلاعوض)	۱۱	۱۱,۶	۰,۶
درآمدهای غیرنفتی دولت	۸,۰۳	۸,۰۸	۰,۰۵
کل مخارج و خالص وام دهی دولت	۱۰,۸	-	-
خالص بدهی دولت	۲۸,۶	۲۶,۶	-۲

منبع: صندوق بین المللی پول / FRED

✓ سرمایه گذاری خارجی

- بر اساس جدول (۶-۱) که آمارهای مرتبط با سرمایه گذاری خارجی را در سال ۲۰۲۳ (۱۴۰۲) و سال قبل آن ارائه می دهد، موارد زیر قابل بیان است:
- جریان خالص ورودی سرمایه گذاری مستقیم خارجی در سال ۲۰۲۳ (۱۴۰۲) ۸۶,۷ میلیون دلار بوده که نسبت به سال پیش ۱۳,۳- درصد کاهش یافته است.
- جریان خالص ورودی سرمایه گذاری مستقیم خارجی در سال ۲۰۲۳ (۱۴۰۲) معادل ۰,۰۲۱ درصد تولید ناخالص داخلی بوده که نسبت به سال پیش تغییر محسوسی نداشته است.

جدول (۶-۱): سرمایه گذاری خارجی (میلیون دلار-درصد)

عنوان	۲۰۲۲ (۱۴۰۱)	۲۰۲۳ (۱۴۰۲)	درصد تغییر نسبت به سال قبل
جریان خالص ورودی سرمایه گذاری مستقیم خارجی	۱۰۰	۸۶,۷	-۱۳,۳
جریان خالص ورودی سرمایه گذاری مستقیم خارجی (درصدی از GDP)	۰,۰۲۵	۰,۰۲۱	-۰,۰۰۴

منبع: بانک جهانی

✓ صادرات و واردات

براساس جدول (۷-۱) که آمار تجارت خارجی کشور را در سال ۲۰۲۳ (۱۴۰۲) نشان می دهد، موارد زیر قابل بیان است:

- صادرات واقعی کالاها و خدمات در سال ۲۰۲۳ (۱۴۰۲) معادل ۹۰,۱۳ میلیارد دلار بوده که نسبت به سال پیش ۱۷,۱ درصد افزایش یافته است.
- واردات کالاها و خدمات در سال ۲۰۲۳ (۱۴۰۲) معادل ۴۶,۰۵ میلیارد دلار بوده که نسبت به سال پیش ۳ درصد رشد را نشان می دهد.
- صادرات واقعی کالاها و خدمات در سال ۲۰۲۳ (۱۴۰۲) حدود ۲۴,۲ درصد از تولید ناخالص داخلی را تشکیل می دهد که نسبت به سال پیش کاهش ۲,۶ درصدی داشته است.
- واردات واقعی کالاها و خدمات در سال ۲۰۲۳ (۱۴۰۲)، ۲۸ درصد از تولید ناخالص داخلی را تشکیل می دهد که نسبت به سال پیش رشد ۳,۲ درصدی را نشان می دهد.
- تراز تجاری واقعی کشور در سال ۲۰۲۳ (۱۴۰۲) معادل ۴۴,۰۸ میلیارد دلار بوده که نسبت به سال پیش رشد ۳۶,۹ درصدی را تجربه کرده است.

جدول (۷-۱): صادرات، واردات و تراز تجاری کشور به قیمت ثابت سال ۲۰۱۵ (میلیارد دلار-درصد)

سال	صادرات کالاها و خدمات	صادرات کالاها و خدمات (درصدی از GDP)	واردات کالاها و خدمات	واردات کالاها و خدمات (درصدی از GDP)	تراز تجاری
۲۰۲۲ (۱۴۰۱)	۷۶,۹۴	۲۶,۸	۴۴,۷۳	۲۴,۸	۳۲,۲۱
۲۰۲۳ (۱۴۰۲)	۹۰,۱۳	۲۴,۲	۴۶,۰۵	۲۸	۴۴,۰۸
رشد نسبت به سال قبل	۱۷,۱	-۲,۶	۳	۳,۲	۳۶,۹

منبع: مرکز آمار ایران / حسابهای ملی فصلی

۳-۱. جمع بندی و آرایه توصیه های سیاستی

در این فصل به بررسی اجمالی متغیرهای اقتصادی در سطح ملی در سال ۲۰۲۳ (۱۴۰۲) پرداخته شده است. به طور کلی بر اساس آمارهای ارائه شده در این فصل می توان به موارد زیر اشاره کرد:

- میانگین هندسی نرخ رشد اقتصادی^۱ طی سال های ۱۳۹۶ تا ۱۴۰۰ (سال های اجرای برنامه ششم توسعه) معادل ۱,۱ درصد است که طبعاً فاصله بسیاری با متوسط ۸ درصدی پیش بینی شده در لایحه برنامه هفتم توسعه دارد.
- مهمترین شاخص رشد اقتصادی، رشد تولید ناخالص داخلی سرانه است. رشد تولید ناخالص داخلی سرانه در سال ۲۰۲۳ (۱۴۰۲) معادل ۳,۸ درصد است که با اهداف برنامه (متوسط رشد ۸ درصدی) فاصله دارد.
- تشکیل سرمایه ثابت ناخالص کشور در سال ۲۰۲۳ (۱۴۰۲) به میزان ۷,۲ درصد افزایش یافته است که رشد قابل توجهی است.
- نرخ بیکاری کشور در سال ۲۰۲۳ (۱۴۰۲) معادل ۹ درصد بوده که نسبت به سال پیش ۰,۱ درصد کاهش یافته است.

^۱ برای محاسبه میانگین نرخ رشد، باید از میانگین هندسی استفاده شود.

- نرخ مشارکت اقتصادی کشور در سال ۲۰۲۳ (۱۴۰۲) معادل ۴۰,۵ است که نسبت به سال پیش به میزان ۰,۲ درصد کاهش یافته است.
- متوسط نرخ تورم در لایحه برنامه هفتم توسعه ۹,۵ درصد پیش‌بینی شده است در حالی که نرخ تورم در سال ۲۰۲۳ (۱۴۰۲) برابر با ۴۴,۶ درصد بوده که نسبت به سال گذشته افزایش ۱,۱ درصدی را تجربه کرده است. این بدان معنا است که پیش‌بینی دقیقی در برنامه هفتم توسعه در مورد نرخ تورم انجام پذیرفته است و نرخ تورم این سال با اهداف برنامه فاصله قابل توجهی دارد.
- تراز مالی دولت (به صورت درصدی از GDP) در سال‌های ۲۰۲۲ (۱۴۰۱) و ۲۰۲۳ (۱۴۰۲) (و حتی سال‌های متمادی پیش از آن) منفی است اما در سال ۲۰۲۳ (۱۴۰۱) نسبت به سال قبل وضعیت به طرز محسوسی بهتر شده است.
- جریان خالص ورودی سرمایه گذاری مستقیم خارجی در سال ۲۰۲۳ (۱۴۰۲) ۸۶,۷ میلیون دلار بوده که نسبت به سال پیش ۱۳,۳- درصد کاهش یافته است.
- صادرات واقعی کالاها و خدمات در سال ۲۰۲۳ (۱۴۰۲) معادل ۹۰,۱۳ میلیارد دلار بوده که نسبت به سال پیش ۱۷,۱ درصد افزایش یافته است.
- واردات کالاها و خدمات در سال ۲۰۲۳ (۱۴۰۲) معادل ۴۶,۰۵ میلیارد دلار بوده که نسبت به سال پیش ۳ درصد رشد را نشان می‌دهد.
- تراز تجاری واقعی کشور در سال ۲۰۲۳ (۱۴۰۲) معادل ۴۴,۰۸ میلیارد دلار بوده که نسبت به سال پیش رشد ۳۶,۹ درصدی را تجربه کرده است.

توصیه‌های سیاستی زیر در راستای بهبود فضای کلی اقتصاد ایران می‌تواند مطرح شود:

- نگارش اسناد بالادستی از جمله برنامه‌های توسعه بر اساس واقعیت‌های موجود.
- نظام‌مند کردن پایه پولی و نقدینگی جهت مهار تورم.
- پیش‌بینی واقعی بودجه به ویژه در زمینه تحقق درآمدهای حاصل از نفت و گاز و افزایش تامین منابع بودجه از طریق وضع مالیات بر مجموع درآمد.
- انتخاب استراتژی مناسب برای هدفمند کردن دریافت مالیات.
- توجه مضاعف به مزیت نسبی در تولید کالاها و افزایش مبادلات تجاری با سایر کشورها به ویژه کشورهای همسایه.

فصل دوم

محصول ناخالص داخلی استان

خلاصه فصل

بر اساس اطلاعات مرکز آمار ایران، تولید ناخالص داخلی استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۴۰۰ به قیمت جاری حدود ۷۹۳۷۱۳ میلیارد ریال می باشد که در مقایسه با سال قبل، رشد ۴۸ درصدی داشته است. بخش کشاورزی، صنعت و معدن و خدمات به ترتیب با ۲۷۸۲۸۶ میلیارد ریال، ۲۶۶۶۵۲ میلیارد ریال و ۵۲۶۸۷۳ میلیارد ریال، ۲۴،۸، ۴۹،۲ درصد از کل ارزش افزوده استان را ایجاد کرده اند. که در این سال بخش خدمات با رقم ۵۲۶۸۷۳ میلیارد ریال بزرگترین بخش اقتصادی استان بوده است. بیشترین نسبت مصرف واسطه به ستانده مربوط به بخش ساختمان، آب، برق و گاز و کمترین نسبت مصرف واسطه به ستانده مربوط به بخش خدمات در استان می باشد.

مقدمه

برجسته ترین متغیر نشان دهنده وضعیت کلان اقتصادی یک کشور، تولید ناخالص ملی و تولید ناخالص داخلی آن کشور است، که در برگیرنده ارزش کلیه کالاها و خدمات نهایی تولید و ارزش گذاری شده به قیمت جاری بازار طی یک سال مالی است. و از سه روش ارزش افزوده مخارج، درآمد بدست می آید. بنابراین به نظر می رسد کشوری که تولید ناخالص ملی بیشتری دارد از ثروت و قدرت بیشتری برخوردار بوده و نیازمندی های رفاهی آحاد جامعه را به نحو مطلوب تری تامین می کند. در حسابهای ملی ایران روش تولید (جمع ارزش افزوده ها) به عنوان روش اصلی محاسبه تولید ناخالص داخلی مورد استفاده قرار می گیرد.

بنابر این آگاهی از اندازه GDP و اجزای آن (ارزش افزوده بخش های اقتصادی) و شناخت روند رشد اقتصادی چه در دوران گذشته و چه در دوره های آتی، در جهت کمک به سیاست گذاری ها و برنامه ریزی ها (در سطح ملی، بخشی، منطقه ای، دولتی و خصوصی) از اهمیت زیاد و ویژه ای برخوردار است. پیش بینی رشد اقتصادی به مسئولین، سیاست گذاران و صاحبان کسب و کار کمک می کند که تصویر روشن تری از شرایط آینده اقتصاد در اختیار داشته باشند و با استفاده از آمار و اطلاعات به هنگام تر، تصمیمات اقتصادی مناسبی را اتخاذ نمایند.

۲-۱. سیاست های اقتصادی تولید و جهت گیری های استان

در استان سیاست گذاری های مناسبی در بخش تولید بویژه بخش کشاورزی صورت پذیرفته است که در پی آن برتنوع فعالیت های کشاورزی بویژه در بخش هایی مانند شیلات و آبی پروری افزوده شده است. مقایسه سهم استان در تولید محصولات زراعی و باغی در کشور نشان میدهد که به رغم محدودیت منابع آب و خاک، حاکم بودن شرایط بدجوی و طبیعی، استان نقش قابل توجهی در تولید برخی از محصولات زراعی و باغی از جمله مقام اول در تولید میوه های گرمسیری رتبه سوم در تولید خرما و از نظر تولیدات نباتات علوفه ای رتبه پنجم را داشته است. در بخش شیلات یکی از توانایی های استان ظرفیت پرورش میگو است که طی سالهای اخیر توجه خاصی به آن شده است. براساس مطالعات انجام شده حدود ۲۰ هزار هکتار از اراضی شهرستان چابهار جهت پرورش میگو مناسب تشخیص داده شده اند و می توانند از محل پرورش میگو دوبار در سال بهره گیری نمایند. لذا توسعه این بخش می تواند علاوه بر ارزآوری زمینه اشتغال مناسبی را فراهم نماید. هرچند دور افتادگی و در حاشیه قرارگرفتن استان از مراکز اصلی جمعیتی و محورهای موجود توسعه کشور، تراکم اندک جمعیت پراگندگی محیط زیست، شرایط اقلیمی نامناسب، فقر منابع آبی به ویژه در کانون های جمعیتی و کمبود نیروی انسانی ماهر و کمبود زیر بناها از جمله محدودیت هایی هستند که در راه توسعه صنعتی استان پدیدار شده اند، لیکن این استان از امکانات و قابلیت های ویژه ای برخوردار است که می تواند در درازمدت و در راستای جهت گیری های برنامه ریزی شده پایه های توسعه صنعتی را استحکام

بخشد. موقعیت جغرافیایی ویژه استان به لحاظ همجواری با کشورهای پاکستان و افغانستان و دسترسی به آبهای آزاد در خارج از تنگه هرمز، امکان ویژه ای جهت توسعه صنعتی فراهم می سازد، منابع دریایی و شیلات از دیگر امکانات توسعه صنعتی استان است که می تواند زمینه ساز ایجاد صنایع شیمیایی و صنایع دریایی به شمار آید. زمینه گسترش صنایع تبدیلی وابسته به محصولات کشاورزی امکانات توسعه وجود دارد.

منابع معدنی از جمله قابلیت های دیگر توسعه در استان می باشد که بسیاری از معادن استان می توانند عملکرد فرا منطقه ای داشته باشند. معادن غیر فلزی در استان منبع ارزشمندی جهت تولید مصالح ساختمانی است که این رشته صنعتی علاوه بر اشتغالزایی در افزایش درآمد منطقه تاثیر به سزایی دارد. همچنین فعالیت بخش های خدماتی در سطح استان دارای بالاترین ارزش افزوده می باشند. این بخش به لحاظ عدم قابلیت جذب سرمایه گذاری در بخش های تولیدی، صنعتی استان و ویژگی های خاص دیگر سهم اصلی از کل اشتغال و ارزش افزوده استان را در سال های اخیر عهده دار بوده است. وجود موانع و محدودیت ها در راه رشد بخش های تولیدی موجب گردیده است که بخش بزرگی از منابع، امکانات، سرمایه ها و نیروی انسانی موجود در استان به فعالیت های زود بازده و عمدتاً به بخش خدمات بازرگانی گرایش پیدا نمایند.

در استان سیستان و بلوچستان در راستای اهداف و برنامه های سال ۱۴۰۲ تولید می توان به مواردی از قبیل ایجاد طرح های سرمایه گذاری جدید با وجود پتانسیل بالای استان در زمینه انرژی های نو و پاک خورشیدی و بادی و ایجاد زیرساخت های فیزیکی لازم در این زمینه، گسترش صنایع تبدیلی بخش کشاورزی، دامپروری و شیلات برای فرآوری محصولات تولیدی و آماده سازی آنها برای بازار نهایی مصرف، بالا بردن درآمد سرانه استان با بهبود فضای کسب و کار، در کنار توسعه و تسهیل مبادلات تجاری از مرزهای استان و همچنین توسعه و سرمایه گذاری بخش معدن، تفتان یکی از شهرستان های بسیار مستعد در سیستان و بلوچستان است که هم ظرفیت های معدنی فراوان دارد و هم در حوزه کشاورزی و دامپروری فعال می باشد. تمام معادن شناخته شده استان با سرمایه گذاری های انجام شده در بخش معدن باید گفت سال ۱۴۰۲ سالی طلایی برای معادن سیستان و بلوچستان خواهد بود و امید آفرین است برای تمام بخش های معدنی که سایر کانی های فلزی مثل مس که یکی از مهمترین مجموعه های معدنی استان است که از شمالی ترین نقطه استان شروع و در اطراف بزمان و تفتان در دو قله آتشفشان منطقه به حداکثر میرسد قطعاً نوید بخش برای بخش معدنی استان است.

۲-۲. بررسی و تحلیل وضعیت محصول ناخالص داخلی

همان گونه که ذکر گردید تولید ناخالص داخلی و تحولات آن به عنوان شاخص عملکرد اقتصاد مورد توجه قرار می گیرد از این رو در ادامه این فصل وضعیت تولید ناخالص داخلی استان بررسی و روند تغییرات اجزاء آن ارزیابی می شود.

✓ محصول ناخالص داخلی استان به قیمت جاری

بر اساس اطلاعات جدول (۱-۲) تولید ناخالص داخلی استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۴۰۰ به قیمت بازار ۷۹۳۷۱۳ میلیارد ریال بوده است که نسبت به سال ۱۳۹۹ رشد ۴۸ درصدی را نشان می دهد. در سال ۱۴۰۰ ارزش افزوده بخش های عمده کشاورزی و ماهیگیری، صنعت و معدن، ساختمان و انرژی و خدمات استان سیستان و بلوچستان به ترتیب برابر ۲۶، ۱۷، ۸، ۷، ۴۹، ۲ درصد می باشد که نمایانگر گرایش بیشتر اقتصاد استان به سمت

فعالیت‌های خدماتی و کشاورزی و ماهیگیری است. بیشترین سهم ارزش افزوده فعالیت‌های اقتصادی در محصول ناخالص داخلی به ترتیب مربوط به بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری (۲۶ درصد)، صنعت (۱۷,۳ درصد) عمده فروشی، خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها (۱۴,۲ درصد) و املاک و مستغلات (۷,۱ درصد) بوده است، طبق جدول (۲-۳) بخش خدمات و کشاورزی استان نسبت به سایر بخش‌ها بالاتر است که نشان دهنده وضعیت مناسب بخش کشاورزی و ماهیگیری و خدمات نسبت به کشور و وضعیت نامناسب تر بخش ساختمان، آب و برق و صنعت و معدن استان در مقایسه با کشور است.

لازم به ذکر است سهم ارزش افزوده بخش کشاورزی و ماهیگیری و بخش صنعت و معدن و ساختمان و انرژی و بخش خدمات استان از کل ارزش افزوده در سال ۱۴۰۰ معادل ۷,۳، ۴۵,۱، ۸,۱، ۳۹,۵ درصد بوده است که دلیل بالابودن ارزش افزوده بخش خدمات استان را می‌توان همجواری این استان با دو کشور افغانستان و پاکستان، ۱۱۰۰ کیلومتر مرز خشکی و ۳۰۰ کیلومتر مرز آبی قلمداد نمود که فرصت‌های فراوانی در بخش صادرات، واردات و انجام امور خدماتی برای استان سیستان و بلوچستان فراهم نموده است.

همچنین باتوجه به جمعیت جوان استان و ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های موجود خصوصاً در زمینه گردشگری، معادن و کشاورزی انتظار میرود سهم استان از کل GDP با شتاب بیشتری افزایش یابد.

جدول (۲-۱): تولید ناخالص داخلی استان سیستان و بلوچستان به قیمت جاری (میلیارد ریال)

عنوان/سال	۱۳۹۹	سهم	۱۴۰۰	سهم
کشاورزی، شکار و جنگلداری و ماهیگیری	۱۷۰۲۲۵	۲۶,۰	۲۷۸۲۸۶	۲۶,۰
استخراج معدن.	۳۵۲۲	۰,۵	۵۸۳۶	۰,۵
صنعت.	۹۴۳۷۸	۱۴,۴	۱۸۵۷۷۴	۱۷,۳
تأمین برق، گاز، بخار و تپه هوا	۶۶۳۱	۱,۰	۷۹۹۸	۰,۷
آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیتهای تصفیه	۱۶۷۶	۰,۳	۳۳۴۸	۰,۳
ساختمان.	۲۹۰۰۱	۴,۴	۶۳۶۹۶	۵,۹
عمده فروشی، خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه کالاها	۸۸۵۳۰	۱۳,۵	۱۵۲۶۵۰	۱۴,۲
حمل و نقل، انبارداری و پست	۴۹۸۱۴	۷,۶	۷۴۱۸۷	۶,۹
فعالیت خدماتی مربوط به تأمین جا و غذا	۸۵۵	۰,۱	۲۰۳۷	۰,۲
اطلاعات و ارتباطات	۲۵۳۵	۰,۴	۳۳۸۱	۰,۳
فعالیت‌های مالی و بیمه	۱۴۸۸۷	۲,۳	۱۷۵۳۸	۱,۶
املاک و مستغلات	۶۲۳۹۶	۹,۵	۷۶۵۲۶	۷,۱
فعالیت‌های حرفه ای، علمی و فنی	۳۷۳۴	۰,۶	۵۴۲۸	۰,۵
فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی	۱۰۲۹	۰,۲	۱۲۳۶	۰,۱
اداره امور عمومی و خدمات شهری	۳۶۴۷۷	۵,۶	۶۶۹۲۴	۶,۲
آموزش	۴۶۷۰۰	۷,۱	۶۸۳۶۸	۶,۴
فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی	۴۰۰۳۳	۶,۱	۵۳۵۵۱	۵,۰
فعالیت‌های هنر، سرگرمی، تفریح و سایر خدمات	۳۳۸۹	۰,۵	۵۰۴۷	۰,۵
جمع ارزش افزوده	۶۵۵۸۰۹	۱۰۰,۰	۱۰۷۱۸۱۱	۱۰۰,۰
خالص مالیات بر محصول.	-۱۱۹۴۷۶	-	-۲۷۸۰۹۸	-
محصول ناخالص داخلی (به قیمت بازار)	۵۳۶۳۳۳	-	۷۹۳۷۱۳	-

منبع: مرکز آمار / حسابهای منطقه ای سال ۱۴۰۰-۱۳۹۹

✓ محصول ناخالص داخلی سرانه

شاخص تولید ناخالص داخلی و سرانه یکی از مهمترین شاخص های بررسی عملکرد اقتصاد در سطح ملی و منطقه ای است. این دو شاخص اندازه اقتصاد یک کشور یا منطقه و ظرفیت های تولیدی آن را نشان می دهد و هنگامی که سخن از سرانه تولید ناخالص ملی می شود غالباً فاکتورهایی چون پهناوری و زمین های قابل استفاده و همچنین ازدیاد جمعیت عامل مثبتی به شمار می آیند که می توانند زمینه ساز اولیه رشد تولید ناخالص باشد اما سیستان و بلوچستان به عنوان دومین استان پهناور کشور با جمعیت تقریبی ۳ میلیون و ۸۵ هزار نفر کمترین سرانه تولید ناخالص ملی را داراست.

تولید ناخالص داخلی سرانه، مقیاسی تقریبی از استانداردهای متوسط زندگی یا رفاه اقتصادی است که موید، میزان تولید به وسیله هر نفر بصورت سرانه است.

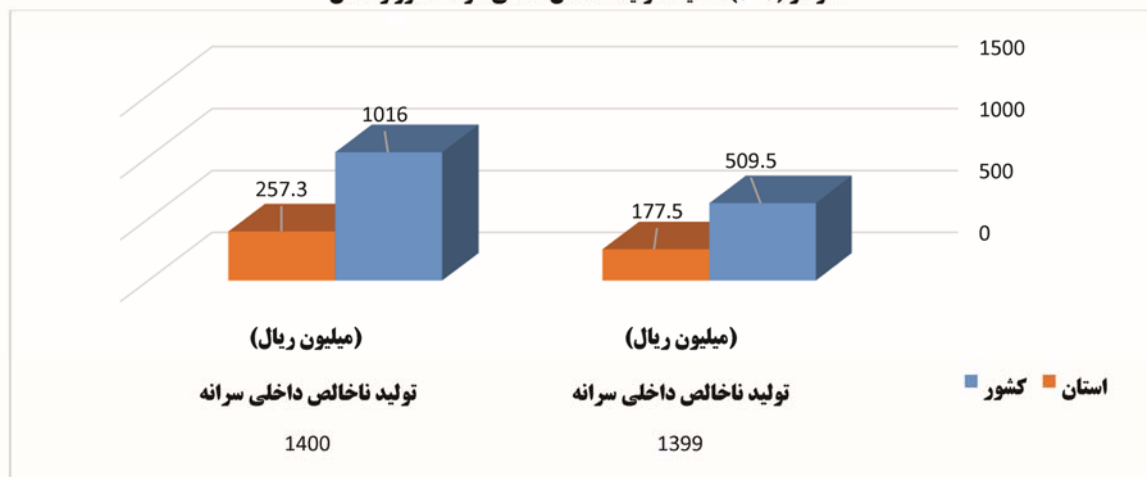
طبق اطلاعات جدول (۲-۲) تولید ناخالص داخلی سرانه استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۴۰۰ با ۴۵ درصد رشد به مقدار ۲۵۷,۳ میلیون ریال رسیده است. این در حالی است که تولید ناخالص داخلی سرانه کشور به مقدار بیشتری یعنی حدود ۹۹,۴ درصد رشد داشته است.

جدول (۲-۲): تولید ناخالص داخلی سرانه کشور و استان

شرح	۱۳۹۹	۱۴۰۰	درصد تغییرات
تولید ناخالص داخلی سرانه	تولید ناخالص داخلی سرانه	تولید ناخالص داخلی سرانه	
(میلیون ریال)	(میلیون ریال)	(میلیون ریال)	
کشور	۵۰۹,۵	۱۰۱۶	۹۹,۴
استان	۱۷۷,۵	۲۵۷,۳	۴۵

منبع: مرکز آمار سال ۱۴۰۰-۱۳۹۹/ حسابهای منطقه ای

نمودار (۱-۲): مقایسه تولید ناخالص داخلی سرانه کشور و استان

منبع: مرکز آمار سال ۱۴۰۰-۱۳۹۹/ حسابهای منطقه ای

۳-۲. بررسی و تحلیل اجزا محصول ناخالص داخلی

✓ ارزش افزوده بخش های مختلف اقتصادی

ارزش افزوده فعالیتهای اقتصادی استان سیستان و بلوچستان و کشور به تفکیک بخش های عمده اقتصادی به قیمت جاری در جدول (۳-۲) گزارش شده است بر اساس اطلاعات این جدول بخش های خدمات و کشاورزی بیشترین سهم

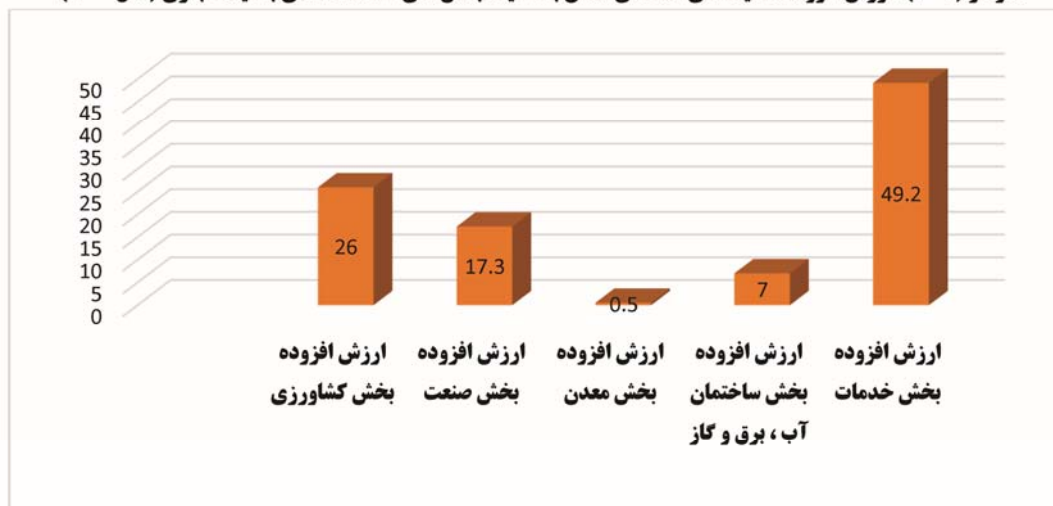
و بخش معدن و صنعت استان علیرغم وجود پتانسیل های مطلوب در این دو بخش کمترین سهم را در ارزش افزوده استان به خود اختصاص داده اند. آماده نبودن زیر ساخت های لازم در این دو بخش منجر به پایین بودن سهم ارزش افزوده مواد معدنی و صنعت استان از کشور (حدود ۰,۲ درصد) شده است. جهت سنجش میزان تاثیرگذاری یک بخش بر اقتصاد استان، می توان سهم مکانی ساده^۱ آن بخش در منطقه را محاسبه نمود برای این کار کافی است، سهم ارزش افزوده آن بخش در استان را بر سهم ارزش افزوده همان بخش در کشور تقسیم نمود.

جدول (۳-۲): ارزش افزوده فعالیت های اقتصادی استان و کشور به تفکیک بخش های عمده اقتصادی به قیمت جاری (سال ۱۴۰۰)

شرح	استان (میلیارد ریال)	سهم ارزش افزوده هر بخش استان (درصد)	کشور (میلیارد ریال)	سهم ارزش افزوده هر بخش کشور (درصد)	سهم ارزش افزوده هر بخش استان از کشور (درصد)
ارزش افزوده بخش کشاورزی	۲۷۸۲۸۶	۲۶,۰	۶۵۸۲۷۴۳	۷,۳	۰,۳
ارزش افزوده بخش صنعت	۱۸۵۷۷۴	۱۷,۳	۱۹۹۳۲۲۰۹	۲۲,۲	۰,۲
ارزش افزوده بخش معدن	۵۸۳۶	۰,۵	۲۰۵۱۹۶۷۱	۲۲,۹	۰,۰
ارزش افزوده بخش ساختمان آب، برق و گاز	۷۵۰۴۲	۷,۰	۷۳۰۰۱۰۳	۸,۱	۰,۱
ارزش افزوده بخش خدمات	۵۲۶۸۷۳	۴۹,۲	۳۵۴۲۹۴۴۳	۳۹,۵	۰,۶
جمع	۱۰۷۱۸۱۱	۱۰۰,۰	۸۹۷۶۴۱۷۰	۱۰۰,۰	—

منبع: مرکز آمار / حسابهای منطقه ای سال ۱۴۰۰-۱۳۹۹

نمودار (۲-۲): ارزش افزوده فعالیت های اقتصادی استان به تفکیک بخش های عمده اقتصادی به قیمت جاری (سال ۱۴۰۰)

^۱ این واژه به انگلیسی مخفف SLQ می باشد.

جدول (۲-۴): شاخص سهم مکانی ساده بخش های اقتصادی استان در سال ۱۴۰۰

شرح	سهم از ارزش افزوده استان	سهم از ارزش افزوده کشور	SLQ
کشاورزی	۳۴,۲	۹,۱	۳,۸
صنعت	۲۲,۸	۲۷,۵	۰,۸
معادن	۰,۷	۲۸,۳	۰,۰
ساختمان، آب و برق و گاز	۸,۲	۱۰,۱	۰,۸
خدمات	۳۴,۰	۲۵,۱	۱,۴

منبع: مرکز آمار / حسابهای منطقه ای سال ۱۴۰۰-۱۳۹۹

با توجه به جداول (۲-۴) بخش کشاورزی و خدمات بدلیل بزرگتر از یک بودن سهم مکانی ساده آنها دارای اهمیت بیشتری در استان نسبت به کل کشور هستند اما بخش معدن کمترین نقش را در ایجاد ارزش افزوده استان ایفا می کند.

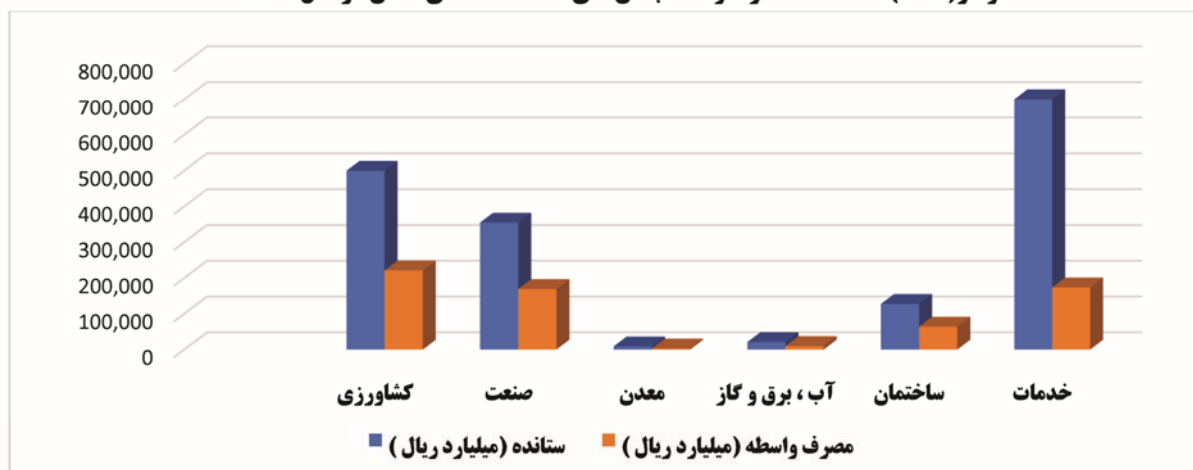
✓ ستانده بخش های مختلف اقتصادی

آمار نشان می دهد نیمی از ستانده استان یعنی مبلغ ۷۰۰۵۹۶ میلیارد ریال مربوط به بخش خدمات است و پس از آن بخش کشاورزی با ۴۹۹,۶۳۶ در جایگاه بعدی قرار دارد. از طرفی علی رغم ظرفیت ها و پتانسیل قابل توجهی که در بخش معدن استان وجود دارد سهم این بخش از ستانده استان بسیار کم و نزدیک به صفر است.

✓ نسبت مصرف واسطه به ستانده بخش های اقتصادی

نرخ بهره وری که از نسبت ستانده به داده (مصرف واسطه) به دست می آید و عکس نسبت مصرف واسطه به ستانده است، میزان بازدهی هر بخش را با توجه به ارزش نهایی کالای تولید شده در آن بخش نسبت به هزینه ی نهاده هایی که در آن بخش استفاده می شود، نشان می دهد. در واقع نرخ بهره وری نشان می دهد منابع استفاده شده در تولید کالاها و خدمات به چه میزان در آن بخش بصورت کارا عمل نموده اند و آیا منابع موجود در آن بخش کارا می باشند یا میزان اثربخشی و کارایی آن ها پایین است که در این صورت یا باید از منابع در آن بخش به درستی استفاده کرد یا جابجایی منابع بین بخش ها صورت پذیرد. طبیعتاً بخش های آب، برق و گاز و کشاورزی که کمترین نسبت مصرف واسطه به ستانده را دارند، بیشترین بهره وری رو به خود اختصاص داده اند.

نمودار (۲-۳): ستانده - مصرف واسطه بخش های مختلف اقتصادی استان در سال ۱۴۰۰

جدول (۲-۵): بهره‌وری بخش‌های مختلف اقتصادی استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۴۰۰

شرح	ستانده (میلیارد ریال)	مصرف واسطه (میلیارد ریال)	بهره‌وری کل (میلیارد ریال)	نسبت مصرف واسطه به ستانده
کشاورزی	۴۹۹,۶۳۶	۲۲۱,۳۵۰	۲,۳	۰,۴
صنعت	۳۵۵,۰۶۲	۱۶۹,۲۸۸	۲,۱	۰,۵
معادن	۸,۹۱۴	۳,۰۷۸	۲,۹	۰,۳
آب، برق و گاز	۲۱,۱۱۶	۹,۷۷۰	۲,۲	۰,۵
ساختمان	۱۲۷,۶۳۶	۶۳,۹۳۹	۲,۰	۰,۵
خدمات	۷۰۰,۵۹۶	۱۷۳,۷۲۲	۴,۰	۰,۲
جمع	۱,۷۱۲,۹۶۰	۶۴۱,۱۴۹	۲,۷	۰,۴

منبع: مرکز آمار / حسابهای منطقه ای

با توجه به جدول (۲-۵) نرخ بهره‌وری کل عوامل تولید استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۴۰۰ برابر ۲,۷ واحد است؛ به عبارت دیگر ارزش محصولات تولیدی بخش‌های اقتصادی ۲,۷ برابر ارزش نهاده‌های واسطه‌ای مورد استفاده در فرایند تولید می‌باشد. همانطور که از جدول فوق مشاهده می‌شود بخش خدمات، معدن، کشاورزی آب، برق و گاز بالاترین بهره‌وری و دو بخش ساختمان و صنعت پایین‌ترین میزان بهره‌وری در سال ۱۴۰۰ را داشته‌اند.

موانع و چالش‌های تولید و رشد اقتصادی

موانع قانونی: قوانین مربوط به تولید باید تسهیلگر باشد و قوانین مزاحم باید اصلاح شود. برای مثال در بخش مجوزها همه تولیدکنندگان ناراضی هستند. در بخش گمرک واردکنندگان یا صادرکنندگان با مشکلات عدیده قانونی مواجه هستند که باید این مشکلات برطرف شود.

مشکلات اقتصادی: برخی مراکز از جمله بانکها با درپیش گرفتن شیوه بنگاهداری موجب مشکلات اقتصادی در کشور می‌شوند. بانک‌ها سرمایه‌های مردم را جمع‌آوری می‌کنند و آن را در فعالیتهای اقتصادی که عمدتاً دلالتی است، به کار می‌گیرند و تبدیل به بنگاه انحصاری می‌شوند. افزون بر آن با صوری سازی عقود تمام ریسک تولید را به تولیدکننده منتقل می‌کنند. دولت، مجلس، قوه قضائیه و سایر نهادهای مسئول مانند بانک مرکزی باید جلو این قبیل اقدامات را بگیرند.

سود زیاد واسطه‌گری و دلالتی: وقتی سود واسطه‌گری و دلالتی زیاد باشد و سریع کسب شود، تولیدکنندگان امکانات خود را به جای تولید به سمت واسطه‌گری سوق می‌دهند.

قاچاق و واردات بی رویه: قاچاق و واردات بی رویه بعضی محصولات که زمینه تولید آنها در داخل کشور وجود دارد، کمر تولید داخلی را می‌شکند و زمینه جهش تولید را از بین می‌برد. بنابراین با وضع قوانین مناسب و اقدامات بازدارنده باید جلو این جریان را گرفت. از سوی دیگر باید با استفاده از دیپلماسی اقتصادی پیمان‌های دوجانبه و چندجانبه منطقه‌ای برای ایجاد بازارهای مناسب جهت عرضه کالاهای ایرانی را فراهم نمود.

عدم ثبات ارزش پول ملی: یکی از بزرگترین موانع برای تولید و جهش آن است. تغییر ارزش پول ملی باعث می‌شود تا آینده برای تولیدکننده مبهم باشد؛ بنابراین با این رویکرد برنامه ریزی برای تولید مشکل است و جرات ورود به چرخه تولید کمتر می‌شود. لازم است بانک مرکزی و سایر نهادهای مسئول برای جلوگیری از بی ثباتی پول ملی اقدامات لازم را انجام دهند.

- وابستگی و تامین مالی بخش های تولیدی به نظام بانکی و نبود جانشین های مناسب از جمله تامین مالی از بازار سرمایه.
- استمرار مشکل کمبود نقدینگی بخش های تولیدی به ویژه بخش صنعت و عدم وجود سیاست گذاری های مناسب نظام بانکی در راستای رفع آن.
- عدم توجه به مزیت های بخشی و منطقه ای در سیاست گذاری های تولیدی و ارایه مجوزهای فعالیت های اقتصادی در استان
- پایین بودن سطح بهره روی عوامل تولید.
- کمبود آب باتوجه به خشکسالی های اخیر و همچنین افت سطح آب های زیرزمینی در استان وعدم وجود برنامه ریزی های صحیح و بلندمدت در این زمینه.

۴-۲. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی جهت بهبود تولید و رشد اقتصادی استان

- در این فصل محصول ناخالص داخلی استان مورد بررسی قرار گرفت که نتایج حاکی از آن بود که استان سهم محدودی از تولید کشور را به خود اختصاص داده است. تولید ناخالص داخلی سرانه استان نیز در سال ۱۴۰۰ با ۴۵ درصد رشد به مقدار ۲۵۷,۳ میلیون ریال رسیده است. این در حالی است که تولید ناخالص داخلی سرانه کشور به مقدار بیشتری یعنی حدود ۹۹,۴ درصد رشد داشته است.
- بخش های خدمات و کشاورزی بیشترین سهم و زیر بخش معدن از بخش صنعت و معدن استان علیرغم وجود پتانسیل های مطلوب در این بخش کمترین سهم را در ارزش افزوده استان به خود اختصاص داده اند.
- در جهت بهبود تولید و رشد اقتصادی می توان اقدامات زیر را انجام داد:
- شناسایی تمام ظرفیتهای تولیدی بالفعل کشور و استان در بخش کشاورزی، صنعت، خدمات، گردشگری و ...
 - ظرفیتهای شناسایی شده در اولین فرصت باید اولویت گذاری شوند.
 - تمام ظرفیتهای بالقوه اقتصاد باید شناسایی و زمینه بالفعل شدن آنها فراهم شود با ابتکار و خلاقیت نیروهای جوان و زبده و دستیابی به فناوری های برتر و تجاری سازی آنها.
 - ایجاد ارتباط میان سه ضلع دانش، صنعت و بازار: رسیدن به جهش تولید از یکسو بدون استفاده از دانش و شرکت های دانش بنیان و پیوند انواع صنایع به دانش ممکن نیست. چون این امر هم به کمیت و هم به کیفیت تولید کمک خواهد کرد از سوی دیگر، اگر تولیدات، بازار فروش مناسب نداشته باشند جریان تولید با رکود مواجه می شود. بنابراین بحث حمایت از کالای ایرانی همچنان باید فرهنگ سازی شود تا مردم مصرف کالاهای داخلی را بر مصرف کالاهای خارجی ترجیح دهند.
 - افزایش بهره وری عوامل تولید در جهش تولید بسیار مهم است. تقویت روحیه جهادی در نیروی کار و آموزشهای مهارتی دانش آموزان و دانشجویان با تغییر رویکرد آموزشی از شکل تئوری به سمت مهارت افزایی در جهت تولید با کیفیت و کمیت مناسب می تواند زمینه جهش تولید را افزایش دهد.
 - تأمین امنیت سرمایه گذاری و کاهش هزینه های مبادله.
 - کاهش هزینه فرصت تولید از طریق هزینه دار کردن فعالیت های نامولد رقیب تولید.
 - ثبات و پیش بینی پذیری بازار ارز و حفظ رقابت پذیری تولید داخل.
- در ادامه به منظور بهبود تولید و رشد اقتصادی استان چند توصیه سیاستی آورده شده است:
- در اولویت قراردادن موضوع رشد اقتصادی و حمایت از سرمایه گذاران توسط مسئولین و تصمیم گیران استانی.

- اصلاح نظام بانکی و بهبود جایگاه بازار سرمایه در تامین مالی طرح های سرمایه گذاری.
- هدایت کسب و کار و فعالیت های اقتصادی استان به سمت استفاده از مزیت های اقتصادی استان.
- ورود تکنولوژی پیشرفته از طریق جذب سرمایه گذاری خارجی و تسهیل فرایند تأمین مالی بخش های تولیدی از نظام بانکی.
- توجه به فرآوری محصولات بخش معدن با استفاده از تکنولوژی پیشرفته در داخل استان.
- آموزش و ارائه تسهیلات به کشاورزان در جهت تغییر الگوی کشت و جایگزینی محصولات پُر آب با محصولاتی که نیاز به آب کمتری دارند.
- ایجاد خوشه های صنعتی و زنجیره تولید صنعتی از کشت خرما تا بهره برداری و بسته بندی آن در راستای ایجاد ارزش افزوده بیشتر
- استفاده از ظرفیت پرورش ماهی در قفس در سواحل مکران، به دلیل پتانسیل بالای منطقه در این زمینه.
- توجه به مقوله مهم محیط کسب و کار و لزوم اجرای اقدامات اصلاحی لازم در این زمینه که به عنوان مشوقهای سرمایه گذاری تاثیر فراوانی در جذب سرمایه گذاری دارند.
- در زمینه کشاورزی اصلاح الگوی کشت به سمت مکانیزه نمودن کشاورزی و استفاده بهینه از سفره های زیرزمینی.
- تأمین به موقع با قیمت مناسب نهاده ها و عوامل تولید کشاورزی.
- افزایش بهره وری سرمایه و انرژی از طریق ارائه مشوق های محرک و مناسب.
- توجه به فرآوری بخش معدن با استفاده از تکنولوژی پیشرفته.

فصل سوم

بخش کشاورزی استان

خلاصه فصل

در این فصل شاخص‌های مهم بخش کشاورزی استان در سال ۱۴۰۲ بررسی و گزارش شده است. بر این اساس، ارزش افزوده بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری و ماهیگیری به قیمت جاری در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال قبل ۶۳٫۵ درصد رشد داشته است. استان دارای رتبه اول تولید خرمای کشور، تولید موز، محصولات گرمسیری و جمعیت شتر در کشور است. ارزش صادرات محصولات کشاورزی در سال ۱۴۰۲، ۴۹٫۲ درصد افزایش و واردات محصولات کشاورزی ۱۸٫۹ درصد نسبت به سال قبل کاهش پیدا کرده است. به علاوه در سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲، متوسط قیمت هر واحد صادرات به ترتیب ۶۸۵ و ۶۸۵ دلار و متوسط قیمت هر واحد واردات در سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ به ترتیب معادل ۷۸۰ و ۶۹۷ دلار بوده است.

مقدمه

در هر شرایطی توسعه‌ی بخش کشاورزی پیش شرط توسعه‌ی اقتصادی کشور است و تا زمانی که موانع توسعه‌ی این بخش برطرف نشود سایر بخشها نیز به شکوفایی، رشد و توسعه دست نخواهند یافت. سیمای کشاورزی استان بسیار توانمند و دارای ظرفیت‌های زیادی است، باغبانی، زراعت، شیلات، دامداری، منابع طبیعی و استفاده از صنایع تبدیلی مهمترین ظرفیت‌های توسعه، رشد کشاورزی و جذب سرمایه گذار در منطقه است. خرما، موز، لیموترش، پرتقال، انبه، پاپایا، چیکو، گواوا، انگور، انجیر و پسته مهمترین محصولات باغی استان است که بسیاری از آنها تنها مختص این منطقه بوده و قابلیت توسعه و صادرات نیز دارد. این استان دارای آب و هوایی مرطوب و گرم است؛ از این رو می توان سیستان و بلوچستان را مهد میوه های گرمسیری در کشور دانست به طوریکه بزرگترین تولید کننده نهال میوه های گرمسیری در جنوب شرق کشور بوده و به استانهای دیگر نهال صادر می کند. آب و هوای گرم و مرطوب و استوایی مانند مناطق جنوبی سیستان و بلوچستان به ویژه شهرستان سرباز که به هندوستان کوچک مشهور است امکان رشد و پرورش انواع میوه های گرمسیری را میسر کرده است. همچنین رشد و گسترش چشمگیر کشت گلخانه‌ای در استان از دیگر ظرفیت‌های متنوع بخش کشاورزی به شمار می‌رود به گونه‌ای که خیار، گوجه فرنگی، گل و گیاه زینتی، توت فرنگی، آناناس و موز از محصولات گلخانه‌ای است که قابلیت تولید و کشت در گلخانه را داشته و چند بار برداشت آنها در سال مزیت مناسبی برای عرضه به بازارهای مصرف کشور محسوب می‌شود. دامپروری دوشادوش سایر فعالیتهای بخش کشاورزی از مهمترین منابع تولیدی استان است. از مهمترین شاخص‌های دام و طیور در سیستان و بلوچستان می‌توان به وجود نژادهای برتر دام و طیور کشور، شامل گاو سیستانی، گاو دشتیاری، گوسفند بلوچی، مرغ خزک، مرغ دشتیاری اشاره کرد. شرایط اقلیمی، علاقه مندی و توان تخصصی دامداران در پرورش شتر، مقاومت بالای شتر به کم آبی و تغذیه از مراتع ضعیف بهترین فرصت را برای توسعه شترداری در این استان پهناور فراهم کرده است. به طوریکه نیمی از جمعیت شتر کشور در این استان قرار دارد. اراضی و اقلیم مناسب در سواحل جنوبی برای توسعه فعالیتهای شیلاتی و صیادی، امکان اجرای طرح های نوین شیلاتی از قبیل پرورش ماهی در قفس و اقلیم مناسب پرورش انواع آبزیان از جمله صدف دریایی، جنگلهای دریایی، خیار دریایی، کروکودیل و سایر آیزیان از دیگر ظرفیت های بخش کشاورزی استان محسوب می شود.

۳-۱. سیاست‌های اقتصادی بخش کشاورزی و جهت گیری‌های استان

با توجه به راهبردهای اساسی بخش کشاورزی در سطح ملی مهم ترین برنامه ها و سیاست های استان در سال ۱۴۰۲ به شرح ذیل می باشد:

توسعه گلخانه ها، توسعه، اصلاح و احیاء جایگزینی باغات میوه های گرمسیری و نیمه گرمسیری، توسعه کشت گیاهان دارویی و ادویه ای، سرمایه گذاری در قالب مشارکت با کشاورزان (مشارکتی - قراردادی)، توسعه محصولات در محیط های کنترل شده (سایبان)، شیلات و آبزیان (ایجاد و توسعه پرورش میگو، ماهی در قفس، تولید و تکثیر بچه ماهی)، تولید و خود کفایی گوشت سفید، تولید و تامین گوشت قرمز، اصلاح و تکثیر پرورش طیور بومی، تولید نشاء و توسعه کشت نشایی، توسعه کشت پنبه، تولید بذور اصلاح شده محصولات استراتژیک و اقتصادی، تولید و تامین تخم مرغ، استفاده از ظرفیت های موسسات و بنگاه های اقتصادی، مبارزه با آفات و بیماری های گیاهی (احداث آمادگاه در جنوب شرق کشور)، استفاده از تجهیزات پیشرفته و مکانیزه در مزارع، از جمله سیاست های مورد توجه برای بالا بردن ارزش افزوده اقتصادی بخش کشاورزی استان می باشد. همچنین در راستای سیاست های کلان کشور جهت حمایت و پشتیبانی از رشد تولیدات بخش کشاورزی جهت اجرایی شدن طرح های و ایجاد فرصت شغلی پایدار در بخش کشاورزی از ظرفیت اعتبارات ملی و استانی، تسهیلات بانکی و سرمایه گذاری بخش خصوصی در استان مورد توجه می باشد.

۲-۳. بررسی وضعیت تحولات بخش کشاورزی استان

تحولات بخش کشاورزی استان در سال ۱۴۰۲ را می توان در موارد زیر خلاصه کرد:

- ۱- با توجه به قرار داشتن بخش وسیعی از استان در منطقه خشک و کمبود سالیانه نزولات جوی و تبخیر و تعرق بالا توسعه گلخانه ها و سایر محصولات کنترل شده از جمله سایبان و سایر روش ها برای کم کردن تلفات آبی و افزایش تولید نسبت به واحد آب مصرفی ضروری می باشد. که در این زمینه توسعه گلخانه ها هدف گذاری و در دست اجرا می باشد.
- ۲- جنوب استان یک فرصت استثنایی برای توسعه میوه های گرمسیری و نیمه گرمسیری خصوصاً موز می باشد و با توسعه باغات موز در حوزه مکران می توان کشور را از واردات موز بی نیاز و سالیانه از خروج میلیون ها دلار ارز از کشور جلوگیری گردد. برای دستیابی به این هدف، طرح افزایش سطح زیر کشت در پایاب سدهای پیشین، کهیر و زبردان در حال اجرا است. همچنین در راستای تحقق طرح توسعه ارقام تجاری در نخلستان ها ی استان اقدام به واردات پاجوش خرمای رقم مجول از خارج کشور با مشارکت گروه کشاورزی آریا نموده است.
- ۳- با توجه به محدودیت منابع آب و تداوم خشکسالی در سطح استان، توسعه کشت گیاهان کم آب بر و تقویت صنایع تبدیلی با هدف افزایش در آمد کشاورزان و حفظ و ماندگاری در منطقه بسیار حیاتی و ضروری می باشد. در همین راستا توسعه همه جانبه کشت گیاهان دارویی با توجه به پتانسیل قابل توجه استان در دست اجرا می باشد.
- ۴- سازمان جهاد کشاورزی استان با یک اقدام جهادی و انقلابی توسعه مرغداری ها جهت دستیابی به خودکفایی در تولید مرغ در استان را آغاز نمود که ثمره آن دریافت موافقت اصولی ۴۸۳ واحد مرغداری جدید در سال ۱۴۰۲ است. با اقدامات ارزشمند سازمان طی سال های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ تعداد واحدهای مرغداری استان به طور چشمگیری افزایش داشته است .
- ۵- سیستان و بلوچستان با حدود ۳۲۰ کیلومتر مرز آبی و دارای منابع آبی با مزیت های مناسب شیلاتی و دو اداره کل شیلات آب های ساحلی و فرا ساحلی در شمال و جنوب استان می باشد. وجود اسکله های متعدد شیلاتی، دسترسی به آب های اقیانوسی، وجود اراضی مستعد پرورش میگو و وجود بزرگترین ناوگان صیادی آب های دور از بارزترین استعدادهای شیلاتی استان است. صید سالیانه بیش از ۲۷۳ هزار تن (رشد ۱۹ درصدی) از انواع ماهی در آب های آزاد، که حدود ۸۰ درصد، تن ماهیان کشور و حدود ۲۰ درصد کل آبزیان کشور در سیستان و بلوچستان انجام

۶- سرمایه گذاری بنگاه های اقتصادی برای توسعه بخش کشاورزی استان: سرمایه گذاری (هلدینگ کشاورزی آریا برای توسعه باغات میوه های گرمسیری ، حیات سبز کاور توسعه باغات موز در شهرستان دشتیاری) ، کشت و صنعت مکران برای توسعه فعالیت های شیلاتی و گلخانه ای ، بنیاد برکت، بنیاد علوی و بنیاد مستضعفان) و همچنین سرمایه گذاری سرمایه گذار هندی با مشارکت شرکت هواپیمایی ماهان جهت احداث باغ ۵۰۰۰ هکتاری

در این قسمت به بررسی وضعیت تولید محصولات اساسی، صادرات و واردات محصولات و حمایت های صورت گرفته از بخش کشاورزی پرداخته می شود.

در این قسمت آمار و گزارش مربوط به ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستانده زیر بخش های گروه کشاورزی، سطح زیر کشت و تولید محصولات عمده بخش کشاورزی استان به تفکیک (زرعی، باغی، دامی و آبزیان) و عملکرد در هکتار محصولات زراعی و باغی پرداخته می‌شود.

به منظور بررسی بخش کشاورزی نخست زیربخش های کشاورزی به تفکیک ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستانده مورد بررسی قرار می گیرد. جدول (۳-۱) ارایه دهنده ی آمار مربوط به ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستانده بخش های کشاورزی در استان طی سال های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ است. همانطور که مشاهده می شود، ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستانده بخش کشاورزی، شکار، جنگلداری و ماهیگیری در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال قبل به ترتیب ۶۱،۶، ۵۹،۲ و ۶۳،۵ درصد رشد داشته است. همچنین ارزش افزوده همه زیر بخش های گروه کشاورزی افزایش یافته است و بیشترین رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی مربوط به زیر بخش مرغداری با ۱۲۱،۶ درصد رشد بوده است. در صورتی که کمترین سهم ارزش افزوده از کل بخش کشاورزی مربوط به جنگلداری با ۰،۴ درصد می باشد، بیشترین سهم نیز مربوط به زراعت و باغداری با ۵۲،۱ درصد است.

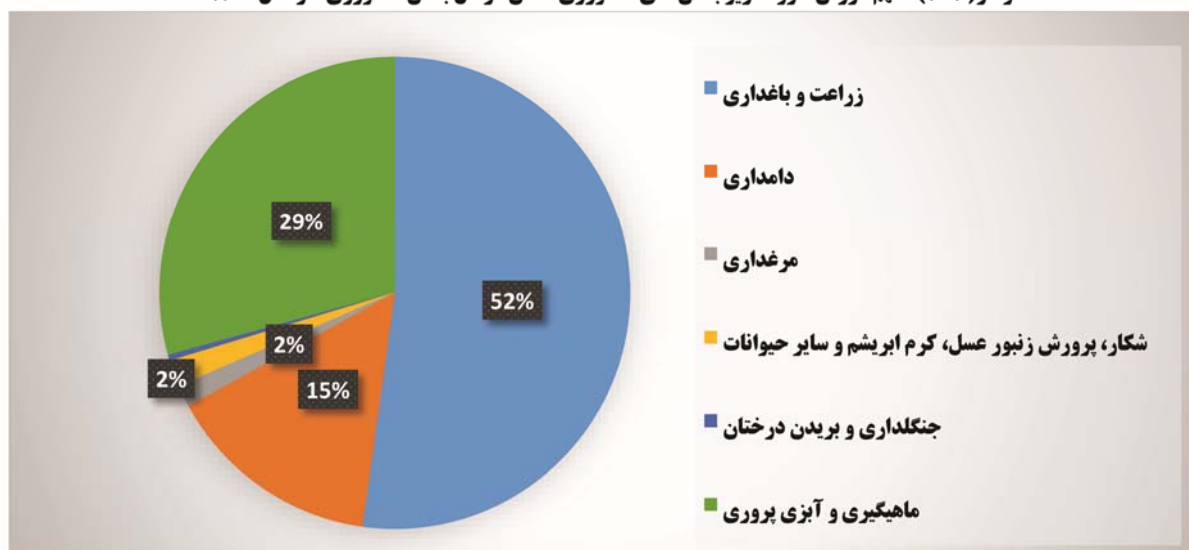
عنوان	ستانده		مصرف واسطه		ارزش افزوده		رشد
	۱۴۰۰	۱۳۹۹	رشد	۱۴۰۰	۱۳۹۹	۱۴۰۰	
زراعت و باغداری	۲۴۲۹۲۴۳۴۵	۱۱۸۶۳۱۶۳۹	۱۰۴,۸	۶۷۸۴۰۳۹۶	۹۷۹۴۲۴۹۰	۷۰۷۹۱۲۴۳	۱۴۴۹۸۱۸۵۵
دامداری	۱۰۰۲۶۲۴۲۱	۶۷۱۲۳۳۲۴	۴۹,۴	۳۹۵۴۲۴۷۲	۵۸۹۲۶۶۸۶	۲۷۵۸۰۸۵۲	۴۱۳۳۵۷۳۵
میرغذاری	۱۱۴۹۹۹۶۴۸	۸۲۳۵۸۹۰	۳۹,۶	۶۳۵۶۶۶۹	۷۳۳۶۱۸۹	۱۸۷۹۲۲۰	۴۱۶۳۴۵۹

شکار، پرورش زنبور عسل	۷۵۷۹۲۰۲	۱۲۳۵۴۰۳۵	۶۳	۴۴۲۳۵۱۷	۷۲۱۰۰۲۱	۶۳	۳۱۵۵۶۸۵	۵۱۴۴۰۱۴	۶۳
ماهیگیری و آبی	۱۰۵۶۹۰۶۸۷	۱۳۱۰۷۹۳۵۴	۲۴	۳۹۹۴۵۵۷۳	۴۹۵۸۲۱۱۱	۲۴	۶۵۷۴۵۱۱۴	۸۱۴۹۷۲۴۳	۲۴
پرورش و آبی	۱۰۵۶۹۰۶۸۷	۱۳۱۰۷۹۳۵۴	۲۴	۳۹۹۴۵۵۷۳	۴۹۵۸۲۱۱۱	۲۴	۶۵۷۴۵۱۱۴	۸۱۴۹۷۲۴۳	۲۴
پرورش و آبی	۱۰۵۶۹۰۶۸۷	۱۳۱۰۷۹۳۵۴	۲۴	۳۹۹۴۵۵۷۳	۴۹۵۸۲۱۱۱	۲۴	۶۵۷۴۵۱۱۴	۸۱۴۹۷۲۴۳	۲۴
پرورش و آبی	۱۰۵۶۹۰۶۸۷	۱۳۱۰۷۹۳۵۴	۲۴	۳۹۹۴۵۵۷۳	۴۹۵۸۲۱۱۱	۲۴	۶۵۷۴۵۱۱۴	۸۱۴۹۷۲۴۳	۲۴
پرورش و آبی	۱۰۵۶۹۰۶۸۷	۱۳۱۰۷۹۳۵۴	۲۴	۳۹۹۴۵۵۷۳	۴۹۵۸۲۱۱۱	۲۴	۶۵۷۴۵۱۱۴	۸۱۴۹۷۲۴۳	۲۴
پرورش و آبی	۱۰۵۶۹۰۶۸۷	۱۳۱۰۷۹۳۵۴	۲۴	۳۹۹۴۵۵۷۳	۴۹۵۸۲۱۱۱	۲۴	۶۵۷۴۵۱۱۴	۸۱۴۹۷۲۴۳	۲۴
پرورش و آبی	۱۰۵۶۹۰۶۸۷	۱۳۱۰۷۹۳۵۴	۲۴	۳۹۹۴۵۵۷۳	۴۹۵۸۲۱۱۱	۲۴	۶۵۷۴۵۱۱۴	۸۱۴۹۷۲۴۳	۲۴
پرورش و آبی	۱۰۵۶۹۰۶۸۷	۱۳۱۰۷۹۳۵۴	۲۴	۳۹۹۴۵۵۷۳	۴۹۵۸۲۱۱۱	۲۴	۶۵۷۴۵۱۱۴	۸۱۴۹۷۲۴۳	۲۴
پرورش و آبی	۱۰۵۶۹۰۶۸۷	۱۳۱۰۷۹۳۵۴	۲۴	۳۹۹۴۵۵۷۳	۴۹۵۸۲۱۱۱	۲۴	۶۵۷۴۵۱۱۴	۸۱۴۹۷۲۴۳	۲۴

منبع: مرکز آمار ایران

نمودار (۱-۳): سهم ارزش افزوده زیر بخش های کشاورزی استان از کل بخش کشاورزی در سال ۱۴۰۰

منبع: مرکز آمار ایران

✓ سطح زیر کشت و تولید محصولات عمده بخش کشاورزی استان به تفکیک (زراعی، باغی، دامی و آبیان)

اطلاعات مربوط به تولید گروه های عمده محصولات کشاورزی استان طی سال های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ در جدول (۲-۳) قابل مشاهده است.

جدول (۲-۳): تولید محصولات عمده بخش کشاورزی استان به تفکیک

محصول	انواع محصول	۱۴۰۱	۱۴۰۲	رشد
محصولات باغی (تن)	میوه های دانه دار	۶۹۹	۶۶۶	-۴,۷
	میوه های هسته دار	۷۵۴۰	۸۵۲۲	۱۳
	میوه های دانه ریز	۲۲۶۲۸	۲۱۲۰۴	-۶,۳
	میوه های خشک	۱۰۵۰۹	۱۰۷۱۱	۱,۹
	میوه های سردسیری	۴۲	۴۸	۱۴,۳
	میوه های نیمه گرمسیری	۳۱۷۳۹۹	۳۴۷۰۲۶	۹,۳
	میوه های گرمسیری	۲۵۳۱۸۵	۲۳۵۴۶۴	-۷
	محصولات گلخانه ای	۴۱۴۱۰	۷۴۴۹۳	۷۹,۹
	سایر محصولات باغبانی	۱۸۱	۱۴۶	-۱۹,۳

۳,۶	۶۴۸۲۸۹	۶۲۶۰۰۸	جمع	
۷۹,۸	۲۹۵۳۱۹	۱۶۴۲۷۸	غلات	
۴۰	۱۱۸۴۹	۸۴۶۴	حبوبات	
-۲۴,۷	۳۶۳۶	۴۸۲۹	محصولات صنعتی	
-۱۵,۱	۲۱۲۷۳۵	۲۵۰۷۰۶	سبزیجات	محصولات زراعی
۴۵,۱	۹۵۰۰۶۵	۶۵۴۸۱۱	محصولات جالیزی	(تن)
۲۶,۷	۱۱۹۹۲۱۱	۹۴۶۶۱۵	نباتات علوفه ای	
-۱۴,۲	۲۲۲۰	۲۵۸۶	سایر محصولات زراعی	
۳۱,۶	۲۶۷۵۰۳۵	۲۰۳۲۲۹۰	جمع	
-	۱۹	۱۹	گوشت قرمز	
-	۵۴	۵۴	شیر	
۳۰۹۸	۴۰۱۵۶	۳۶	گوشت مرغ	محصولات دامی (پروتئینی)
۱۰۰۴۲۵	۴۰۲۱	۴	تخم مرغ	(هزار تن)
۲۲,۸	۰,۰۸۶	۰,۰۷	عسل	
۳۹۰۵۹	۴۴۲۵۰	۱۱۳,۰۷	جمع	
۱۰۰	۲۴۷۲	-	گرم آبی و خاوباری	
۱۰۰	۲۰۷	-	سردآبی	
۱۰۰	۱۶۳۴۸	-	منابع آبی	
۰	۰	-	میگوی آب شیرین و شاه میگو	آبزی پروری
۶,۵	۲۲۰۷	۲۰۷۱	میگوی آب شور	(تن)
۱۰۰	۱۰	-	تولید ماهیان دریایی در قفس	
۹۲۵	۲۱۲۴۴	۲۰۷۱	جمع	

منبع: آمار نامه کشاورزی

بر این اساس تولید، محصولات باغی، زراعی، دامی و آبزی پروری نسبت به سال قبل به ترتیب ۳,۶، ۳۱,۶، ۳۹۰۵۹ و ۹۲۵ درصد کاهش افزایش داشته است. بیشترین رشد تولید در میان محصولات باغی مربوط به محصولات گلخانه ای و پس از آن میوه های سردسیری بوده است. در میان محصولات زراعی نیز غلات و پس از آن محصولات جالیزی بیشترین رشد تولید را داشته است. همچنین در میان محصولات دامی، تخم مرغ و پس از آن گوشت مرغ بیشترین رشد را در سال مورد بررسی داشته است.

بر اساس جدول (۳-۳) در میان محصولات باغی در سال ۱۴۰۲، سطح زیر کشت و تولید خرما بیش از دیگر محصولات است. همچنین در میان محصولات زراعی گندم، هندوانه و جو بیشترین تولید را در سال زراعی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ داشته است.

جدول (۳-۳): سطح زیر کشت، تولید و عملکرد محصولات عمده ی بخش کشاورزی استان به تفکیک

سال زراعی ۱۴۰۲ - ۱۴۰۱ و محصولات باغی سال ۱۴۰۲					
محصول	انواع محصول	سطح زیر کشت بارور و غیر بارور (هکتار)		تولید (تن)	عملکرد در هکتار (کیلوگرم)
محصولات باغی	خرما	آبی	دیم	آبی	دیم
		۵۹۴۱۸	۹۴۹۶	۲۷۴۰۲۹	۱۴۷۷۴
				آبی	دیم
				۵۵۷۵	۱۵۵۹

۰	۷۸۸۸	۰	۷۱۴۴	۰	۹۶۳	زردآلو و قیسی
۰	۱۷۶۱۹	۰	۲۰۳۷۵۴	۰	۱۲۴۱۰	موز
۰	۶۴۳۶	۰	۲۰۹۶۵	۰	۳۴۷۲	انگور
۰	۸۹۹۷	۰	۶۸۵۶	۰	۸۰۰	گواوا
۵۰۰	۹۶۸	۲	۱۰۵۴۲	۴	۱۲۸۴۵	پسته
۰	۱۱۴۹۸	۰	۲۷۱۷۵	۰	۲۵۵۸	انار
۰	۹۷۷۹	۰	۱۳۵۵۵	۰	۱۵۲۷	انبه
۰	۸۵۵۰	۰	۱۲۷۶۶	۰	۱۵۷۵	لیمو ترش
۰	۱۱۲۷۶	۰	۷۲۲۷	۰	۷۳۹	پرتقال
۰	۷۷۱۴	۰	۷۹۸۶	۰	۱۰۸۷	کنار
-	۲۹۹۳۶	-	۸۱۰۱۶۴	-	۲۷۰۶۳	هندوانه
۱۱۶۶	۲۰۱۷	۱۷	۵۲۰۳۲	۱۵	۲۵۷۹۴	جو
-	۴۹۵۸	-	۱۶۰۹۸	-	۳۲۴۷	ذرت دانه ای
-	۱۷۰۳۱	-	۳۱۹۹۵	-	۱۸۷۹	گوجه فرنگی
-	۱۱۷۷۳	-	۸۷۲۸۸	-	۷۴۱۴	سایر سبزیجات
۸۴۷۱	۲۰۰۶۶	۷۲	۴۲۳۸۶۸	۹	۲۱۱۲۳	یونجه
۱۷۶۰۵	۲۹۶۱۵	۱۳۰۷۶۱	۲۲۵۹۲۲	۷۴۲۷	۷۶۲۹	ذرت علوفه ای
۱۳۸۶	۲۷۲۰	۵۵۲	۲۱۷۴۷۵	۳۹۸	۷۹۹۶۶	گندم
-	۲۷۴۱۴	-	۸۸۳۴۱	-	۳۲۲۳	پياز
-	۱۹۷۷۹	-	۱۱۹۵۷۱	-	۶۰۴۵	خربزه
-	۱۰۵۳	-	۱۷۲۴	-	۱۶۳۷	کنجد
-	۳۳۴۴	-	۷۴۸۲	-	۲۲۲۸	شلوک

منبع: آمار نامه کشاورزی

✓ عملکرد در هکتار محصولات زراعی و باغی

عملکرد در هکتار محصولات عمده زراعی و باغی استان در سال ۱۴۰۲ نیز در جدول (۳-۳) قابل مشاهده است. بر اساس آمار ارایه شده در میان محصولات باغی، عملکرد در هکتار موز و سپس انار بیش از دیگر محصولات است. در میان محصولات زراعی نیز عملکرد در هکتار ذرت علوفه ای و هندوانه بیش از دیگر محصولات است.

۳-۳-۲. صادرات و واردات محصولات بخش کشاورزی

در این قسمت به بررسی آمار مربوط به ارزش و وزن صادرات و واردات، اقلام عمده صادراتی و وارداتی استان و نسبت ارزش به وزن صادرات و واردات (متوسط قیمت هر واحد صادرات و واردات) در بخش کشاورزی پرداخته می شود.

✓ ارزش و وزن صادرات و واردات

طبق آمار ارایه شده در جدول (۴-۳)، ارزش صادرات محصولات کشاورزی در سال ۱۴۰۲، ۴۹،۲ درصد افزایش و واردات محصولات کشاورزی ۱۸،۹ درصد از لحاظ ارزش نسبت به سال قبل کاهش پیدا کرده است.

جدول (۳-۴): ارزش و وزن صادرات و واردات استان سیستان و بلوچستان

واردات			صادرات		
نسبت ارزش به وزن	ارزش (دلار)	وزن (تن)	نسبت ارزش به وزن	ارزش (دلار)	وزن (تن)
۷۸۰	۱۳۵۲۴۴۲۶۳۷	۱۷۳۳۲۲۱	۵۱۱	۱۷۸۸۰۶۷۷۰	۳۴۹۷۹۵
۶۹۷	۱۰۹۶۴۱۱۴۵۷	۱۵۷۱۸۶۵	۶۸۵	۲۶۶۸۸۳۳۲۲	۳۸۹۴۸۵
-۱۰,۶	-۱۸,۹	-۹,۳	۳۴	۴۹,۲	۱۱,۳
رشد نسبت به سال قبل					
منبع: اداره کل گمرکات استان					

منبع: اداره کل گمرکات استان

✓ اقلام عمده صادراتی و وارداتی استان

طبق اعلام اداره کل گمرکات استان، اقلام عمده صادراتی تره بار، میوه، صیفی جات، نخود خام، خشکبار بوده در حالی که اقلام عمده وارداتی گندم، برنج، جو، ذرت دامی، دانه کنجد، انبه و موز بوده است.

✓ نسبت ارزش به وزن صادرات و واردات

نسبت ارزش به وزن صادرات که (متوسط قیمت هر واحد صادرات محصولات کشاورزی را نشان می دهد) در سال های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ به ترتیب ۵۱۱ و ۶۸۵ دلار است. نسبت ارزش واردات به وزن محصولات وارداتی (متوسط قیمت کالاهای وارداتی) نیز در سال های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ به ترتیب ۷۸۰ و ۶۹۷ دلار بوده است. بنابراین این نسبت در سال ۱۴۰۲ برای صادرات افزایش و برای واردات کاهش یافته است.

۳-۳-۳. حمایت های صورت گرفته از بخش کشاورزی

در این قسمت به بررسی مهمترین حمایت های صورت گرفته از بخش کشاورزی تسهیلات بانکی اعطا شده به بخش کشاورزی، اعتبارات اختصاص یافته به این بخش و قیمت تضمینی محصولات کشاورزی پرداخته خواهد شد.

✓ تسهیلات بانکی اعطا شده به بخش کشاورزی

تسهیلات بانکی اعطا شده به بخش کشاورزی می تواند توسط هر کدام از بانک های عامل و با معرفی از سازمان جهاد کشاورزی یا سایر سازمان های مرتبط صورت پذیرد. در جدول (۳-۵) آمار تسهیلات اعطا شده به بخش کشاورزی برای سال های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ آرایه شده است. بر این اساس تسهیلات اعطا شده به بخش کشاورزی ۲۴,۸ درصد در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال قبل کاهش داشته است.

جدول (۳-۵): اعتبارات اعطا شده به بخش کشاورزی (میلیون ریال)

سال	۱۴۰۱	۱۴۰۲	رشد نسبت به سال قبل (درصد)
تسهیلات بانکی اعطا شده به بخش کشاورزی	۷۰۲۹۰۰۰	۵۰۷۱۱۰۰	-۲۴,۸

منبع: سازمان جهاد کشاورزی استان

✓ اعتبارات اختصاص یافته به بخش کشاورزی

اعتبارات عمرانی مصوب و تخصیص یافته به بخش کشاورزی استان در سال های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ در جدول (۳-۶) آورده شده است. این اعتبارات شامل اعتبارات دستگاه های تابعه جهاد کشاورزی (ادارات کل امور عشایری، دامپزشکی، شیلات آبهای فراساحلی و شیلات آبهای داخلی و منابع طبیعی و آبخیز داری استان) می شود. طبق آمار آرایه شده،

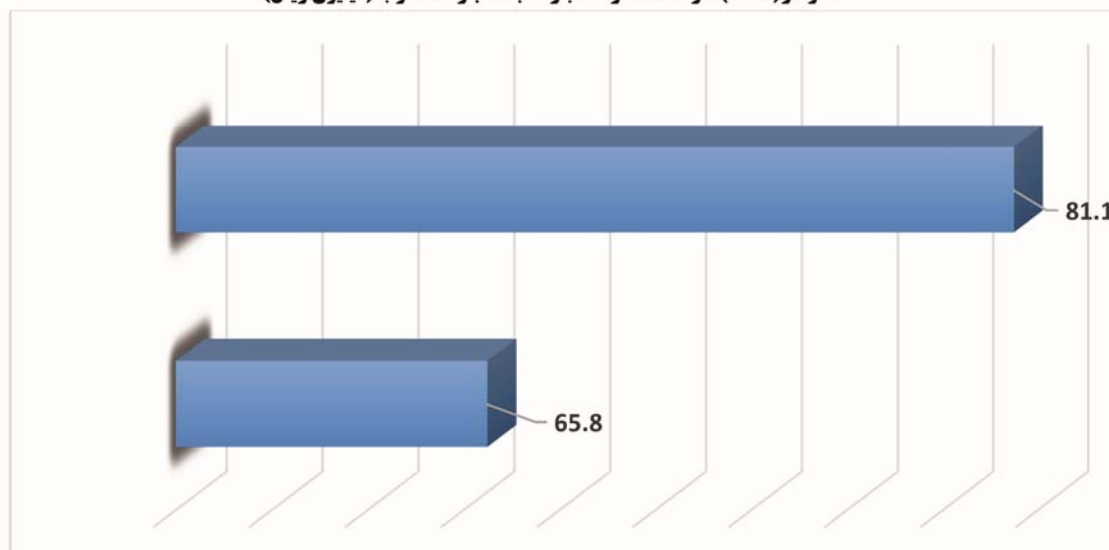
اعتبار مصوب در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال قبل ۳۰,۱ درصد افزایش یافته است. همچنین تخصیص و عملکرد اعتبار ۵,۵ درصد رشد داشته اند. در سال ۱۴۰۱ حدود ۸۱,۱ درصد از اعتبارات مصوب، محقق شده است. این رقم در سال ۱۴۰۲ نزدیک به ۱۶ درصد کاهش داشته است و به ۶۵,۸ درصد رسیده است، البته عملکرد اعتبارات خود به دو بخش غیرنقدی (اسناد خزانه) و نقدی تقسیم می شود که رقم ارایه شده در جدول دربرگیرنده هر دو بخش نقدی و غیرنقدی است.

جدول (۳-۶): اعتبار مصوب، تخصیص یافته و عملکرد اعتبارات (میلیون ریال)

سال	مصوب	تخصیص	عملکرد	درصد عملکرد به مصوب (درصد)
۱۴۰۱	۲۳۲۰۹۶۷	۱۸۸۳۶۳۰	۱۸۸۳۶۳۰	۸۱,۱
۱۴۰۲	۳۰۲۰۸۴۱	۱۹۸۸۵۹۳	۱۹۸۸۵۹۳	۶۵,۸
رشد نسبت به سال قبل	۳۰,۱	۵,۵	۵,۵	

منبع: سازمان جهاد کشاورزی استان

نمودار (۳-۲): درصد عملکرد اعتبارات به اعتبارات مصوب (میلیون ریال)

منبع: سازمان جهاد کشاورزی استان

✓ قیمت تضمینی محصولات کشاورزی

قیمت خرید تضمینی محصولات کشاورزی که هر ساله به صورت کشوری وضع می شود در جدول (۳-۷) ارایه شده است. در سال های زراعی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ و ۱۴۰۲-۱۴۰۳ قیمت خرید یک کیلوگرم از محصولات کشاورزی گندم، جو، دانه گلرنگ، سیب زمینی، دانه کلزا، پیاز، دانه سویا و دانه آفتابگردان در جدول زیر آمده است. بیشترین رشد قیمتی مربوط به دانه گلرنگ با ۷۸,۱ درصد و کمترین رشد مربوط به گندم می باشد. درصد تغییر قیمت خرید تضمینی برای این محصولات در جدول (۳-۷) آمده است.

جدول (۳-۷): قیمت خرید تضمینی یک کیلوگرم از محصولات اساسی کشاورزی کشور (ریال)

محصول/سال	۱۴۰۱-۱۴۰۲	۱۴۰۲-۱۴۰۳	رشد نسبت به سال قبل
گندم	۱۵۰۰۰۰	۱۷۵۰۰۰	۱۶,۶
جو	۶۷۸۰۰	۱۰۰۰۰۰	۴۷,۴

۷۸,۱	۳۲۰۰۰۰	۱۷۹۵۷۶	دانه کلرنگ
۳۳	۶۰۹۸۱	۴۵۸۵۰	سیب زمینی استمرا
۵۹	۳۵۰۰۰۰	۲۲۰۰۰۰	دانه کلزا
۳۲,۹	۳۷۳۲۹	۲۸۰۶۷	پياز استمرا
۶۰	۳۶۰۰۰۰	۲۲۵۰۰۰	دانه سویا
۶۶	۳۲۰۰۰۰	۱۹۲۳۱۹	دانه آفتابگردان

منبع: سازمان جهاد کشاورزی استان

۴-۳. ارایه توصیه های سیاستی برای استان

در ادامه به فرصت ها و نقاط قوت و تهدیدات و نقاط ضعف بخش کشاورزی استان می پردازیم.

فرصت ها و نقاط قوت:

- ❖ پهنه آبی وسیع و امکان افزایش آبیاری پروری و صید و وجود اراضی مستعد در حاشیه دریای عمان برای احداث مزارع پرورش میگو
- ❖ امکان اجرای طرح های نوین شبلاتی از قبیل پرورش ماهی در قفس و پرورش متراکم و نیمه متراکم انواع آبزیان
- ❖ امکان توسعه کشت دانه های روغنی، نباتات صنعتی و دارویی (کلرنگ، کلزا، حنا، نیل، چای ترش، زرشک و زعفران)
- ❖ همجواری با کشورهای پاکستان و هندوستان و حوزه خلیج فارس جهت صادرات محصولات کشاورزی
- ❖ توسعه انواع محصولات گلخانه ای در محیط های کنترل شده و استفاده از آب دریا در سواحل مکران
- ❖ امکان افزایش سطح زبرکشت محصولات گرمسیری و توسعه باغات خرما در مناطق مرزی
- ❖ وجود ظرفیت های خالی و مناسب در توسعه مکانیزاسیون کشاورزی و صنایع تبدیلی و تکمیلی
- ❖ امکان دستیابی به بازارهای منطقه ای و توسعه صادرات محصولات کشاورزی (وجود راه آهن و فرودگاه)
- ❖ استفاده از انرژی های نو (نور خورشید، باد)
- ❖ استعداد و پتانسیل اشتغال پایدار در خصوص پرورش شتر، تولید شیر و گوشت
- ❖ تنوع اقلیمی و گستردگی عرصه فعالیت های بخش کشاورزی و منابع غنی ژنتیکی

تهدیدات و نقاط ضعف:

- ❖ دورافتادگی و در حاشیه قرارگرفتن استان از مراکز اصلی جمعیت
- ❖ عدم دسترسی به تکنولوژی های پیشرفته صنعتی و کشاورزی و استفاده از روش های سنتی
- ❖ نبودن منابع آب کافی
- ❖ نبود زیر ساخت های لازم
- ❖ بالا بودن هزینه های تولید
- ❖ نظام خرده مالکی و عدم یگپارچگی و پراگندگی اراضی
- ❖ استفاده بیشتر از ظرفیتهای منابع آبی مشترک با کشورهای همسایه بر اساس قوانین بین المللی و احقاق حقایق رودخانه هیرمند ایران از راه مذاکرات با افغانستان،
- ❖ اصلاح الگوی کشت و جایگزینی محصولات مقاوم به کم آبی،
- ❖ فقدان مطالعات جامع آبیاری پروری در سطح استان
- ❖ کاهش یا گاه حذف تخصیص آب بخش کشاورزی در سدهای مهم استان
- ❖ نبود شرایط ویژه سرمایه گذاری از جمله تسهیلات کم بهره، معافیت های مالیاتی، بیمه و جهت افزایش انگیزه حضور سرمایه گذاران

- ❖ وجود شغل های کاذب و درآمدزا در مقایسه با کشاورزی
- ❖ نابسامانی بازار و وجود نوسانات شدید در بازار نهاده ها و محصولات کشاورزی
- ❖ پراکنش نامناسب زمانی و مکانی بارندگی در منطقه خشکسالی های پی در پی ، سیل، طوفان، باد
- ❖ خط ورود آفات و امراض نباتی و دامی از مرزهای استان

فصل چهارم

بخش صنعت و معدن استان

خلاصه فصل

ارزش افزوده صنعت و معدن استان در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹ به ترتیب ۹۶،۸ و ۶۵،۷ درصد افزایش یافته است. مصرف واسطه بخش صنعت و معدن به ترتیب ۸۲،۴ و ۳۷،۷ درصد نسبت به سال گذشته رشد داشته اند. ستانده بخش صنعت و معدن نیز به ترتیب ۸۹،۷ و ۵۴،۹ درصد نسبت به سال گذشته رشد داشته اند. عمده ترین محصولات صنعتی تولیدی استان متشکل از سیمان، محصولات شوینده و کیسه پروپیلن می باشند که در این بین تولید محصولات شوینده و سیمان در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹ کاهش یافته است. در صورتیکه تولید کیسه پروپیلن نسبت به سال قبل تغییری نکرده است. اشتغال ایجاد شده به واسطه صدور پروانه های بهره برداری در سال ۱۳۹۹، ۱۰۵۲ نفر بوده که با ۱۵۴،۲ درصد افزایش به ۲۶۷۵ نفر در سال ۱۴۰۰ رسیده است. سرمایه گذاری ایجاد شده به واسطه صدور پروانه های بهره برداری در سال ۱۳۹۹ معادل ۶۸۹۸۲ میلیارد ریال بوده که با ۶،۴ درصد کاهش به ۶۴۵۲۳ میلیارد ریال در سال ۱۴۰۰ رسیده است.

مقدمه

نقش بخش صنعت و معدن در اقتصاد کشورهای جهان منحصر به مشارکت در افزایش تولید ناخالص داخلی و رشد اقتصادی نمی گردد بلکه سهم معناداری نیز در ایجاد فرصت های شغلی و کاهش فقر در اقتصاد کشورها ایفا می نماید. این بخش یکی از محرک های مهم در اقتصاد جهانی و دارای جایگاه اولیه در زنجیره تامین منابع مورد نیاز سایر بخش های پیشران اقتصادی می باشد. بخش صنعت و معدن قادر به تامین اهداف توسعه پایدار در کشور و عامل مهمی برای رشد اقتصادی است، اگر برنامه ریزی دقیق و مدونی انجام شود، می تواند عامل توسعه دهنده رشد اجتماعی و فزاینده رفاه جامعه در کشورهای در حال توسعه نیز باشد. تنوع گسترده این بخش در اقتصاد مزیتی بی بدیل است که فعالان با میزان سرمایه های مختلف و علاقمندی های گوناگون را به خود جذب می نماید. ظرفیت های متعدد و نهفته بخش صنعت و معدن سبب شده تا در طراحی اقتصاد مقاومتی وظیفه ای بنیادین به عهده آن گذارده شود. بخش صنعت و معدن با پتانسیل فراوان نقشی اساسی در اجرای اقتصاد مقاومتی و شکل گیری آن با مشخصه های درون زایی، دانش محوری، رونق تولید، کاهش وابستگی نفتی، پرهیز از خام فروشی، تراز مثبت اقتصادی و رقابت پذیری روزافزون داراست. حلقه گمشده ی توسعه این بخش در حرکت شتابان هسته های فعال در صنعت و معدن کشور به سوی مفاهیم دانش بنیان و بهبود تکنولوژی دائمی نهفته است تا اجرای تکالیف و انتظارات بالقوه این پیشران اقتصادی کشور به ویژه در زمینه تعدیل اثر تحریم ها تسهیل گردد. در استان سیستان و بلوچستان نیز در این زمینه فرصت های بکری نهفته است که با تمرکز و بهره برداری از آن می توان علاوه بر تغییر چهره استان و بهبود شاخص های اقتصادی و رفاهی تاثیر واضحی بر شاخص های امنیتی استان نیز گذارد. پهنه غنی استان نوید ظرفیت های عظیم معدنی و ایجاد زنجیره های ارزش صنعتی متعدد را می دهد تا با بهره گیری از مرزهای کثیر آبی و خاکی در کوتاه ترین زمان ممکن شاهد رشد اقتصادی و تزايد رفاه اجتماعی باشیم.

۴-۱. سیاست های اقتصادی بخش صنعت و معدن و جهت گیری های استان

بخش صنعت به عنوان یکی از بخش های اصلی و پیشران اقتصاد کشور محسوب می شود و به همین واسطه مملو از تهدیدها و فرصت های فراوانی است. اهمیت حوزه صنعت و معدن هنگامی دو چندان می شود که به نقش عظیم آن را

در فراز و فرود سایر پیشران های اقتصادی مشاهده می کنیم. حاکمیت وظایف کلانی نظیر معیشت، رفاه، استقلال، امنیت، و خودباوری ملی را به عهده این بخش نهاده است و انتظارات زیادی حتی در جزئی ترین بخش زندگی اقشار مختلف جامعه از حوزه صنعت و معدن وجود دارد. جامعه امروزی به مدد تکنولوژی و رقابت فزاینده جهانی علاوه بر اینکه همواره به دنبال بهبود کالاها و خدمات در دو بعد کیفیت و هزینه است از سوی دیگر چشم به تولیدات جدید دارد تا شاید اندکی بر رفاه خود بیفزاید و یا از خروج ارز جلوگیری نموده و به نوعی بهبودی در مدیریت منابع خود ایجاد نماید. سالهاست که بخش صنعت سهم عمده ای در تخلیه فشار تحریم و تبدیل تهدیدها به فرصت ها دارد و تلاش می کند تا بن بست ها و عدم توازن هایی که از سوی دشمنان بر ملت تحمیل می شود را از بین ببرد و در خط مقدم اقتصاد مقاومتی با نظام تحریم هایی که هوشمندانه طراحی شده، مبارزه نماید. البته در سوی دیگر میدان هم فشارهای متعدد بر پیکره صنعت و معدن کشور روز به روز عرصه را بر فعالان بخش صنعت و معدن افزوده و انرژی زیادی از آنها برای رفع موانعی نظیر نوسانات نرخ و نقل و انتقال ارز، تامین مواد اولیه و بروزرسانی تکنولوژی تحمیل نموده است. رشد اشتغال و ارزش افزوده از اهداف اصلی و همه ساله همه بخش های اقتصادی محسوب می شود، در ابتدای سال رشد سه برابری اشتغال، ۱۲/۵ درصدی ارزش افزوده در بخش صنعت و ۱۰ درصدی حوزه معدن توسط وزارت خانه متبوع به عنوان هدف تعیین شده بود. از اهداف دیگر این بخش حرکت به سمت تغییر هرچه بیشتر پارادایم سنتی این حوزه به سمت دانش بنیان شدن است. فعالان دولتی این بخش می کوشند تا با حمایت از بنگاه های دانش بنیان با ظرفیت صادراتی و بنگاه های بزرگی که برای محصولات دانش بنیان در این حوزه بازار ایجاد می کنند، ضریب نفوذ شرکت های دانش بنیان را در این زیست بوم گسترش دهند. همچنین پیرامون بهبود تکنولوژی در ماشین آلات و فناوری اطلاعات نیز توجه و سرمایه گذاری فراوانی در برنامه می باشد.

استان سیستان و بلوچستان به دلیل موقعیت خاص جغرافیایی و همجواری با کشورهای افغانستان و پاکستان و دارا بودن مرزهای آبی و دسترسی به آبهای آزاد شرایط بسیار خوبی را برای توسعه فعالیت های اقتصادی و اشتغال فراهم نموده است. به جهت ساختار زمین شناسی استان خاستگاه مناسبی برای انواع مواد معدنی است و آثار و نشانه های موجود نیز گواه بر این ادعا است. استان دارای ذخایر غنی از فلزات و کانسارهای معدنی از قبیل سنگ گرانیت، آهن، مس، کرومیت و منگنز می باشد؛ و عناصر و کانسارهای غیر فلزی نظیر تالک، منیزیت، گل سفید و سنگهای ساختمانی و تزئینی است که استفاده از این ظرفیت نیازمند تامین زیر ساخت مورد نیاز شهرکها و نواحی صنعتی استان، جانمایی نواحی صنعتی در شهرستانهای جدید و فاقد شهرک صنعتی، تامین تسهیلات مورد نیاز طرحها و واحدهای صنعتی و معدنی از محل منابع بند الف تبصره ۱۸ و رونق تولید، شناسایی و رفع مشکلات طرح ها و واحدهای صنعتی و طرح موضوع در جلسات ستاد تسهیل در راستای رفع موانع، احیاء واحدهای صنعتی و معدنی راكد و نیمه فعال از جمله سیاست های بخش صنعت و معدن استان در سال ۱۴۰۲ بوده است.

۲-۴. بررسی وضعیت تحولات بخش صنعت و معدن

در سال ۱۴۰۲ تلاش زیادی در خصوص بهبود تراز خارجی، حضور در بازار های هدف، برندینگ کالاهای تولیدی استان، افزایش توانمندی بخش خصوصی در استان، توسعه تجارت خارجی، بازاریابی، تبلیغ و گسترش بازارهای جهانی کالا و خدمات صادراتی کشور فراهم آوردن موجبات توسعه بنگاه های تجاری و افزایش توانمندی آنها به منظور توسعه صادرات و بهبود تراز بازرگانی، توسعه همکاری دو جانبه با کشور پاکستان صورت گرفته همچنین نشست های مشترک زیادی با هیات های تجاری پاکستانی انجام شده تا جایگاه استان از منظر توسعه فعالیت های تجاری و مبادلات مرزی ارتقا یابد. یکی از ظرفیتهای بی نظیر استان در حوزه معادن است، استان سیستان و بلوچستان رتبه اول کشوری در

تولید کانسنگ آنتیموان، رتبه دوم تولید در کانسنگ منیزیت و تیتانیوم و رتبه ششم در تولید کانسنگ طلا دارد اما در چندسال اخیر با توجه به آمارهای موجود، بخش صنعت استان سیستان و بلوچستان تقریباً ۱ درصد و بخش معدن کمتر از یک درصد ارزش افزوده صنایع و معادن کشور را به خود اختصاص داده که این سهم بسیار ناچیز است و نیاز به توجه بیشتر به این بخش را نمایان می سازد. مهمترین واحدهای صنعتی استان شامل کارخانه سیمان خاش و سیستان، کارخانه نان رضوی، کارخانه عمل آوری ماهی، کارخانه کنسرو سازی، کارخانه سازهای فلزی و کارخانه صنایع شیمیایی و سموم کشاورزی می باشد. با وجود ذخایر عظیم و متنوع معدنی، این استان از پتانسیل بالایی در قسمت معدن برخوردار می باشد که می توان با گسترش صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی، صنایع معدنی را در سطح استان فعال تر نمود. از طرح های مهم راه اندازی شده توسعه ای (طرح های بیش از ۴۰ میلیارد تومان سرمایه گذاری) می توان به سیمان تیس چابهار با ۱۷۵ نفر اشتغال، گیتی مهر روشنا (ساخت فلزات اساسی) با ۱۰۰ نفر اشتغال و برج بتن جنوب خلیج فارس در منطقه آزاد چابهار با ۲۰ نفر اشتغال اشاره کرد. فراخوان معدن جانجا در این استان و جذب سرمایه گذار بخش خصوصی و برنامه ریزی اجرای خط انتقال آب به استان با هدف آب بخش معدن و صنایع معدنی نیز از اقدامات مهم ایمیدرو در استان بوده است. شرکت آرمان گستر نوین کنارک با تولید قوطی فلزی و درب آسان باز شو، خاوران لنج چابهار در بسته بندی مواد غذایی، دریای نیلگون مکران با فرآوری و عمل آوری ماهی و میگو و شرکت نخل طلایی مکران با تولید لواشک از خرما از جمله طرح های در حال اجرا می باشند.

۳-۴. بررسی وتحلیل شاخص ها و متغیرهای بخش صنعت ومعدن

به جهت بررسی جامع وضعیت بخش صنعت و معدن استان در ابتدا شاخص های اصلی این حوزه معرفی می شوند و سپس با توجه به اهمیت بخش صنعت و معدن همچنین پتانسیل های ویژه معدنی که در استان سیستان و بلوچستان نهفته است جایگاه این بخش با بهره گیری از شاخص های متعارف مطالعه می شود.

۴-۳-۱. بررسی وضعیت تولید بخش صنعت و معدن

در ابتدا جایگاه بخش صنعت و معدن از منظر ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستاده به تفکیک فعالیت ها گزارش می شود.

جدول (۴-۱): ارزش افزوده بخش معدن به تفکیک فعالیت (میلیون ریال)

بخش معدن	ارزش افزوده ۱۳۹۹	ارزش افزوده ۱۴۰۰	سهم (درصد)	رشد
استخراج معدن	۳۵۲۱۷۴۷	۵۸۳۶۰۹۸	۰	۶۵٫۷
استخراج سایر معادن	۳۵۲۱۷۴۷	۵۸۳۶۰۹۸	۰	۶۵٫۷
استخراج نفت خام، گاز طبیعی و خدمات پشتیبانی معادن	-	-	۰	-

منبع: مرکز آمار ایران - حسابهای منطقه ای سال ۱۳۹۰-۱۴۰۰

جدول (۴-۲): ارزش افزوده بخش صنعت به تفکیک فعالیت (میلیون ریال)

زیربخش	ارزش افزوده ۱۳۹۹	ارزش افزوده ۱۴۰۰	سهم (درصد)	رشد
صنعت	۹۴۳۷۷۷۶۴	۱۸۵۷۷۴۰۱۴	۱۰۰٫۰۰	۹۶٫۸
تولید محصولات غذایی	۵۹۱۰۸۴۵۲	۱۱۵۹۹۹۷۳۹	۶۲٫۴۴	۹۶٫۲
تولید سایر فرآورده های معدنی غیر فلزی	۱۰۲۹۸۳۶۰	۲۳۰۳۴۵۲۹	۱۲٫۴۰	۱۲۳٫۷
تولید منسوجات	۶۸۸۱۶۵۴	۱۳۶۲۶۱۱۲	۷٫۳۳	۹۸٫۰

۳۳,۷	۴,۱۳	۷۶۷۲۷۰۸	۵۷۳۹۳۲۰	تولید فرآورده‌های لاستیکی و پلاستیکی
۲۲۷,۳	۳,۷۸	۷۰۱۸۳۲۸	۲۱۴۴۳۵۱	تولید محصولات فلزی ساخته شده، به جز ماشین‌آلات و تجهیزات
-۱,۳	-۰,۵۳	۹۹۳۲۲۵	۱۰۰۶۱۶۲	تولید مواد شیمیایی و فرآورده‌های شیمیایی
۸۰,۳	۲,۷۹	۵۱۹۰۵۱۷	۲۸۷۸۶۲۷	تولید چوب و محصولات چوبی به جز مبلمان، حصیر و مواد حصیربافی
۱۴۲,۴	۱,۵۱	۲۸۱۲۶۵۲	۱۱۶۰۵۷۱	تولید پوشاک
۱۰۲,۱	۱,۲۸	۳۳۷۶۷۲۰	۱۱۷۶۱۹۰	چاپ و تکثیر رسانه‌های ضبط شده
۷۵,۴	-۰,۵۷	۱۰۵۴۰۸۲	۶۰۰۸۱۶	تولید مبلمان
۲۱,۰	-۰,۱۷	۳۱۲۱۱۲	۲۵۷۹۹۶	تولید کک، فرآورده‌های حاصل از پالایش نفت
۱۶۵۶,۱	-۰,۰۹	۱۶۰۰۰۹	۹۱۱۲	تولید سایر مصنوعات
-۱۳,۶	-۰,۹۳	۱۷۲۰۲۲۰	۱۹۹۱۱۶۹	تعمیر و نصب ماشین‌آلات و تجهیزات
۸۷,۶	-۰,۱۷	۳۰۷۹۳۵	۱۶۴۱۵۱	تولید وسایل نقلیه موتوری، تریلر و نیم‌تریلر
۱۹۶,۶	-۰,۷۰	۱۲۹۶۵۰۰	۴۳۷۱۸۳	تولید فلزات پایه
۶۳,۱	-۰,۲۱	۳۸۹۶۵۲	۲۳۸۹۱۹	تولید تجهیزات برقی
۱۳۱,۸	-۰,۱۳	۲۵۰۷۷۹	۱۰۸۲۰۸	تولید ماشین‌آلات و تجهیزات طبقه‌بندی نشده در جای دیگر
۴۰,۵	-۰,۰۲	۴۳۸۶۷	۳۱۲۲۴	تولید سایر تجهیزات حمل و نقل
۱۶۰۰,۸	-۰,۷۵	۱۳۹۲۳۱۶	۸۱۸۶۱	تولید انواع آشامیدنیها
۱۰۱,۶	-۰,۰۲	۴۳۰۸۲	۲۱۳۶۹	تولید محصولات رایانه‌ای، الکترونیکی و نوری
-	-۰,۰۱	۱۲۵۳۰	۰	تولید چرم و فرآورده‌های وابسته
۷۸,۳	-۰,۰۱	۱۴۹۶۱	۸۳۹۲	تولید کاغذ و فرآورده‌های کاغذی
۵۲,۷	-۰,۰۳	۵۱۴۳۸	۳۳۶۷۸	تولید داروها و فرآورده‌های دارویی و شیمیایی و گیاهی
-	-۰,۰۰	۰	۰	تولید فرآورده‌های نئون و نیاگون

منبع: مرکز آمار ایران - حسابهای منطقه ای سال ۱۴۰۰-۱۳۹۰

✓ ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستانده زیربخش‌های گروه صنعت

ارزش افزوده یک فعالیت برابر با مابه التفاوت ارزش ستانده فعالیت از ارزش داده آن فعالیت می باشد. ارزش ستانده معادل پولی کل محصولات اصلی و فرعی تولیدی در بخش مورد نظر اعم از اینکه به مصرف نهایی برسد یا به عنوان واسطه در تولید سایر کالاها نقش داشته باشد تلقی می گردد و در مقابل ارزش داده یک فعالیت صنعتی نیز به معادل پولی مواد خام و اولیه، ابزار و ملزومات کم دوام، سوخت، میزان برق و آب، مواد و قطعات مصرف شده که در مسیر تولید همان محصولات اصلی و فرعی صرف شده است گفته می شود.

با ملاحظه ارزش افزوده بخش صنعت و معدن در جداول (۱-۴) و (۲-۴) مشاهده می شود که بخش معدن در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹ رشد ۶۵,۷ درصدی را تجربه کرده است اما در بخش صنعت رشد ۹۶,۸ درصدی را شاهد بوده ایم که در قیاس با دوره قبلی تقریباً رشد دو برابری مشاهده می شود. بیشترین میزان ارزش افزوده مربوط به گروه تولید محصولات غذایی با ۶۲,۴۴ درصد سهم و ۹۶,۲ درصد رشد می باشد که اهمیت این گروه از محصولات را در بخش صنعت نشان می دهد همچنین دو زیربخش تعمیر و نصب ماشین‌آلات و تجهیزات و گروه تولید مواد شیمیایی و فرآورده‌های شیمیایی در حوزه صنعت استان به ترتیب به میزان ۱۳,۶ و ۱,۳ درصد با رشد منفی ارزش افزوده مواجه بودند. شتابان ترین نرخ رشد ارزش افزوده در میان فعالیت های کلاسه شده این بخش به تولید سایر مصنوعات با میزان ۱۶۵۶,۱ درصد و سهمی معادل ۰,۰۹ درصد از کل صنعت استان تعلق دارد.

مصرف واسطه بخش معدن استان با ۳۷,۷ درصد رشد نسبت به سال قبل معادل ۳۰۷۸۱۷۳ در سال ۱۴۰۰ رسیده است. بخش صنعت نیز با افزایش ۸۲,۴ درصدی نسبت به سال قبل داشته و مقدار آن ۱۶۹۲۸۸۴۵۱ میلیون ریال در سال ۱۴۰۰ رسیده است. بیشترین سهم مصرف واسطه گروه صنعت مربوط به تولید محصولات غذایی با سهم ۷۰,۲ درصد و بعد آن تولید محصولات فلزی ساخته شده، به جز ماشین آلات با سهم ۷,۱ درصد بوده است.

جدول (۳-۴): مصرف واسطه بخش معدن به تفکیک فعالیت (میلیون ریال)

زیربخش	۱۳۹۹	۱۴۰۰	سهم از کل کشور (درصد)	رشد
استخراج معدن	۲۲۳۴۸۱۰	۳۰۷۸۱۷۳	۰,۳	۳۷,۷
استخراج سایر معدن	۲۲۳۴۸۱۰	۳۰۷۸۱۷۳	۰,۵	۳۷,۷
استخراج سایر معادن، استخراج نفت خام، گاز طبیعی و خدمات پشتیبانی معادن	-	-	-	-

منبع: مرکز آمار ایران - حسابهای منطقه ای سال ۱۴۰۰-۱۳۹۰

جدول (۴-۴): مصرف واسطه بخش صنعت به تفکیک فعالیت (میلیون ریال)

زیربخش	۱۳۹۹	۱۴۰۰	سهم از کل صنعت استان (درصد)	رشد
صنعت	۹۲۸۱۵۵۴۹	۱۶۹۲۸۸۴۵۱	۱۰۰,۰	۸۲,۴
تولید محصولات غذایی	۶۸۸۱۴۸۹۳	۱۱۸۸۰۹۰۸۵	۷۰,۲	۷۲,۷
تولید سایر فرآورده های معدنی غیر فلزی	۵۱۹۴۰۲۹	۱۰۳۶۹۷۲۴	۶,۱	۹۹,۶
تولید محصولات فلزی ساخته شده، به جز ماشین آلات	۳۳۷۴۲۱۲	۱۲۰۱۲۳۷۵	۷,۱	۲۵۶,۰
تولید فرآورده های لاستیکی و پلاستیکی	۴۵۲۱۶۸۱	۳۰۱۴۰۱۴	۱,۸	-۳۳,۳
تولید چوب و محصولات چوبی به جز مبلمان، حصیر و ...	۲۰۱۰۱۶۶	۳۵۸۳۰۳۹	۲,۱	۷۸,۲
تولید منسوجات	۱۳۶۱۴۲۶	۲۴۳۱۶۳۹	۱,۴	۷۸,۶
تولید سایر مصنوعات	۱۵۷۸۰۱۰	۲۷۹۵۱۳۶	۱,۷	۷۷,۱
تولید پوشاک	۶۴۵۸۸۱	۱۵۶۳۱۰۱	۰,۹	۱۴۲,۰
تولید تجهیزات برقی	۵۰۰۳۲۴	۸۱۵۵۹۲	۰,۵	۶۳,۰
تولید مواد شیمیایی و فرآورده های شیمیایی	۳۲۷۳۷۰۹	۵۴۰۸۱۵۱	۳,۲	۶۵,۲
تولید مبلمان	۳۱۱۷۰۸	۵۴۵۸۴۶	۰,۳	۷۵,۱
تعمیر و نصب ماشین آلات و تجهیزات	۲۲۵۸۱۶	۱۹۳۶۳۴	۰,۱	-۱۴,۳
تولید فلزات پایه	۴۱۶۲۷۲	۴۲۶۳۳۶۰	۲,۵	۹۲۴,۲
تولید کک، فرآورده های حاصل از پالایش نفت	۲۶۱۱۹۹	۳۲۹۶۴۲	۰,۲	۲۶,۲
تولید وسایل نقلیه موتوری، تریلر و نیم تریلر	۶۸۳۶۲	۴۷۶۶۲۱	۰,۳	۵۹۷,۲
تولید انواع آشامیدنیها	۴۷۰۱۶	۲۲۴۱۷۱۷	۱,۳	۴۶۶۸,۰
چاپ و تکثیر رسانه های ضبط شده	۱۳۵۵۷۶	۲۵۸۳۲۱	۰,۲	۹۰,۵
تولید ماشین آلات و تجهیزات طبقه بندی نشده در جای دیگر	۴۲۱۷۰	۱۱۴۶۶۰	۰,۱	۱۷۱,۹
تولید سایر تجهیزات حمل و نقل	۹۷۹۷	۱۳۷۳۶	۰,۰	۴۰,۲
تولید محصولات رایانه ای، الکترونیکی و نوری	۷۳۲۹	۱۴۸۲۰	۰,۰	۱۰۲,۲
تولید جرم و فرآورده های وابسته	۰	۷۷۶۴	۰,۰	۰,۰
تولید کاغذ و فرآورده های کاغذی	۶۰۶۸	۹۹۲۴	۰,۰	۶۳,۵

تولید داروها و فرآورده‌های دارویی و شیمیایی و گیاهی	۹۹۰۵	۱۶۵۴۹	۰٫۰	۶۷٫۱
تولید فرآورده‌های نئون و نیاکو	۰	۰	۰٫۰	۰٫۰

منبع: مرکز آمار ایران - حسابهای منطقه ای سال ۱۴۰۰-۱۳۹۰

پس از بررسی حوزه صنعت و معدن از زاویه ارزش افزوده و مصرف واسطه اکنون جهت بررسی همه جانبه و دقیق بخش صنعت و گروه‌های درون آن را بر مبنای ستانده آن مطالعه می‌کنیم.

اطلاعات جدول (۴-۵) نشان می‌دهد ستانده بخش معدن در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال قبل رشدی مثبت به میزان ۵۴٫۹ درصد داشته است. ستانده بخش صنعت طبق جدول (۴-۶) رشد ۸۹٫۷ درصدی داشته است و مقدار آن به ۳۵۵۰۶۲۴۶۵ میلیون ریال در سال ۱۴۰۰ رسیده است. بیشترین رشد ستانده نسبت به سال قبل نیز مربوط به تولید انواع آشامیدنیها با رشد ۲۷۱۹٫۸ درصدی است. البته بالاترین سهم از ستانده بخش صنعت استان مربوط به گروه تولید محصولات غذایی معادل ۶۶٫۱ درصد با رشدی ۸۳٫۶ درصدی ستانده نسبت به سال قبل بوده است. گروه تعمیر و نصب ماشین‌آلات و تجهیزات با رشد منفی ۱۳٫۷ درصد دچار کاهش ستانده در گروه کالایی خود شده است.

جدول (۴-۵): ستانده بخش معدن به تفکیک گروه فعالیت (میلیون ریال)

زیربخش	۱۳۹۹	۱۴۰۰	سهم از کل ستانده کشور (درصد)	رشد
استخراج معدن	۵۷۵۶۵۵۷	۸۹۱۴۲۷۱	۰٫۴	۵۴٫۹
استخراج سایر معادن	۵۷۵۶۵۵۷	۸۹۱۴۲۷۱	۰٫۳	۵۴٫۹
استخراج نفت خام، گاز طبیعی و خدمات پشتیبانی معادن	-	-	-	-

منبع: مرکز آمار ایران - حسابهای منطقه ای سال ۱۴۰۰-۱۳۹۰

جدول (۴-۶): ستانده بخش صنعت و معدن به تفکیک گروه فعالیت (میلیون ریال)

زیربخش	۱۳۹۹	۱۴۰۰	سهم از کل صنعت استان	رشد
صنعت	۱۸۷۱۹۳۳۱۴	۳۵۵۰۶۲۴۶۵	۱۰۰	۸۹٫۷
تولید محصولات غذایی	۱۲۷۹۲۳۳۴۵	۲۳۴۸۰۸۸۲۴	۶۶٫۱	۸۳٫۶
تولید سایر فرآورده‌های معدنی غیر فلزی	۱۵۴۹۲۳۸۹	۳۳۴۰۴۲۵۲	۹٫۴	۱۱۵٫۶
تولید محصولات فلزی ساخته شده به جز ماشین‌آلات	۵۵۱۸۵۶۴	۱۹۰۳۰۷۰۴	۵٫۴	۲۴۴٫۸
تولید فرآورده‌های لاستیکی و پلاستیکی	۱۰۲۶۱۰۰۱	۱۰۶۸۶۷۲۲	۳٫۰	۴٫۱
تولید چوب و محصولات چوبی به جز مبلمان، حصیر و مواد حصیر بافی	۴۸۸۸۷۹۳	۸۷۷۳۵۵۶	۲٫۵	۷۹٫۵
تولید منسوجات	۸۲۴۳۰۷۹	۱۶۰۵۷۷۵۱	۴٫۵	۹۴٫۸
تولید سایر مصنوعات	۱۵۸۷۱۲۲	۲۹۵۵۱۴۵	۰٫۸	۸۶٫۲
تولید پوشاک	۱۸۰۶۴۵۲	۴۳۷۵۷۵۴	۱٫۲	۱۴۲٫۲
تولید تجهیزات برقی	۷۳۹۲۴۲	۱۲۰۵۲۴۴	۰٫۳	۶۳٫۰
تولید مواد شیمیایی و فرآورده‌های شیمیایی	۴۲۷۹۸۷۱	۶۴۰۱۳۷۵	۱٫۸	۴۹٫۶
تولید مبلمان	۹۱۲۵۲۴	۱۵۹۹۹۲۸	۰٫۵	۷۵٫۳
تعمیر و نصب ماشین‌آلات و تجهیزات	۲۲۱۶۹۸۶	۱۹۱۳۸۵۵	۰٫۵	-۱۳٫۷
تولید فلزات پایه	۸۵۳۴۵۵	۵۵۵۹۸۶۰	۱٫۶	۵۵۱٫۵
تولید کک، فرآورده‌های حاصل از پالایش نفت	۵۱۹۱۹۵	۶۴۱۷۵۴	۰٫۲	۲۳٫۶
تولید وسایل نقلیه موتوری، تریلر و نیم‌تریلر	۲۳۲۵۱۲	۷۸۴۵۵۶	۰٫۲	۲۳۷٫۴

۲۷۱۹,۸	۱,۰	۳۶۳۴۰۳۳	۱۲۸۸۷۷	تولید انواع آسمابندنیها
۱۰۰,۹	۰,۷	۲۶۳۵۰۴۱	۱۳۱۱۷۶۵	چاپ و تکثیر رسانه‌های ضبط شده
۱۴۳,۰	۰,۱	۳۶۵۴۴۰	۱۵۰۳۷۷	تولید ماشین‌آلات و تجهیزات طبقه‌بندی نشده در جای دیگر
۴۰,۴	۰,۰	۵۷۶۰۳	۴۱۰۲۱	تولید سایر تجهیزات حمل و نقل
۱۰۱,۸	۰,۰	۵۷۹۰۲	۲۸۶۹۸	تولید محصولات رایانه‌ای، الکترونیکی و نوری
-	۰,۰	۲۰۲۹۳	۰	تولید جرم و فرآورده‌های وابسته
۷۲,۱	۰,۰	۲۴۸۸۴	۱۴۴۶۱	تولید کاغذ و فرآورده‌های کاغذی
۵۶,۰	۰,۰	۶۷۹۸۸	۴۳۵۸۳	تولید داروها و فرآورده‌های دارویی و شیمیایی و گیاهی
-	۰,۰	۰	۰	تولید فرآورده‌های توتون و تنباکو

منبع: مرکز آمار ایران - حسابهای منطقه ای سال ۱۴۰۰-۱۳۹۰

✓ نسبت مصرف واسطه به ستانده زیر بخش‌های صنعت

این شاخص که عکس شاخص بهره‌وری می‌باشد به این مفهوم است که به ازای هر واحد ستانده چند واحد داده (مصرف واسطه) استفاده گردیده است. به عبارتی هر چه مقدار این شاخص بیشتر باشد یعنی برای یک واحد محصول نیاز به استفاده مقدار داده (مصرف واسطه) بیشتری است. لذا از آنجایی که این شاخص عکس بهره‌وری است مقدار کمتر آن بر مقدار بیشتر ترجیح دارد و هر چه مقدار شاخص کمتر باشد نشان دهنده عملکرد بهتر آن گروه فعالیت است. همانگونه که در جدول (۷-۴) مشاهده می‌شود مصرف واسطه به ستانده در بخش معدن سال ۱۴۰۰ مقدار ۳۴,۵ واحد بوده است که نسبت به سال قبل معادل ۱۱,۱ درصد کاهش داشته است که این بدان مفهوم است که وضعیت بهتر شده است. این نسبت برای بخش صنعت در سال ۱۴۰۰ در قیاس با سال گذشته به میزان ۳,۸ درصد کاهش داشته است که نشان دهنده افزایش بهره‌وری می‌باشد. در میان گروه‌های صنعت تولید محصولات چاپ و تکثیر رسانه‌های ضبط شده با مقدار شاخص ۹/۸ علی‌رغم اینکه نسبت به سال قبل با کاهش ۵,۱ درصدی مواجه شده است اما بصورت کلی در میان همه گروه‌های فعال در بخش صنعت در این شاخص موقعیت بهتری دارد همچنین گروه تولید سایر مصنوعات با نسبتی معادل ۹۴,۶ درصد و کاهش ۴,۹ درصدی بدترین عملکرد را در این بخش داشته‌اند. در بررسی روند حرکت گروه‌ها نیز گروه تولید وسایل نقلیه موتوری، تریلر و نیم‌تریلر با افزایش ۱۰۶,۶ درصدی بدترین روند را در بهره‌وری طی کرده است و دو گروه تولید فرآورده‌های لاستیکی و پلاستیکی و تولید منسوجات به ترتیب با کاهش ۳۶,۰ و ۸,۳ درصدی بهترین روند را در بهبود بهره‌وری طی کرده‌اند.

جدول (۷-۴): مصرف واسطه به ستانده بخش معدن استان (درصد)

۱۴۰۰	۱۳۹۹	زیربخش
۳۴,۵	۳۸,۸	استخراج معدن
-	-	استخراج نفت خام، گاز طبیعی و خدمات پشتیبانی معدن
۳۴,۵	۳۸,۸	استخراج سایر معادن

منبع: مرکز آمار ایران - حسابهای منطقه ای سال ۱۴۰۰-۱۳۹۰

جدول (۸-۴): مصرف واسطه به ستانده بخش صنعت استان (درصد)

۱۴۰۰	۱۳۹۹	زیربخش
۴۷,۷	۴۹,۶	صنعت
۵۰,۶	۵۳,۸	تولید محصولات غذایی
۳۱,۰	۳۳,۵	تولید سایر فرآورده‌های معدنی غیر فلزی
۶۳,۱	۶۱,۱	تولید محصولات فلزی ساخته شده، به جز ماشین‌آلات
۲۸,۲	۴۴,۱	تولید فرآورده‌های لاستیکی و پلاستیکی

۴۰,۸	۴۱,۱	تولید چوب و محصولات چوبی به جز مبلمان، حصیر و ...
۱۵,۱	۱۶,۵	تولید منسوجات
۹۴,۶	۹۹,۴	تولید سایر مصنوعات
۳۵,۷	۳۵,۸	تولید پوشاک
۶۷,۷	۶۷,۷	تولید تجهیزات برقی
۸۴,۵	۷۶,۵	تولید مواد شیمیایی و فرآورده های شیمیایی
۳۴,۱	۳۴,۲	تولید مبلمان
۱۰,۱	۱۰,۲	تعمیر و نصب ماشین آلات و تجهیزات
۷۶,۷	۴۸,۸	تولید فلزات پایه
۵۱,۴	۵۰,۳	تولید کک، فرآورده های حاصل از پالایش نفت
۶۰,۸	۲۹,۴	تولید وسایل نقلیه موتوری، تریلر و نیم تریلر
۶۱,۷	۳۶,۵	تولید انواع آشپدنیها
۹,۸	۱۰,۳	چاپ و تکثیر رسانه های ضبط شده
۳۱,۴	۲۸,۰	تولید ماشین آلات و تجهیزات طبقه بندی نشده در جای دیگر
۲۳,۸	۲۳,۹	تولید سایر تجهیزات حمل و نقل
۲۵,۶	۲۵,۵	تولید محصولات رایانه ای، الکترونیکی و نوری
۳۸,۳	-	تولید چرم و فرآورده های وابسته
۳۹,۹	۴۲,۰	تولید کاغذ و فرآورده های کاغذی
۲۴,۳	۲۲,۷	تولید داروها و فرآورده های دارویی و شیمیایی و گیاهی
-	-	تولید فرآورده های نئون و نیاکو

منبع: مرکز آمار ایران - حسابهای منطقه ای سال ۱۴۰۰-۱۳۹۰

✓ **میزان تولید محصولات صنعتی منتخب (محصولات صنعتی عمده تولیدی استان)**

مطابق جدول (۴-۹) عمده ترین محصولات صنعتی تولیدی استان متشکل از سیمان، انواع پودر شوینده و کیسه پرو پربولین می باشد. سیمان در سال ۱۴۰۰ تولید ۱۸۴۷۵۰۴ تن را داشته که نسبت به سال قبل، تولید آن حدود ۱۴,۸ درصد کاهش یافته است. محصولات شوینده نیز با تولید ۱۴۳۰۶ تن در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال قبل کاهش ۵۳,۲ درصدی را نشان می دهد. کیسه پرو بیلین با تولید ۵۲۸۰ تن در سال ۱۴۰۰ تغییری نداشته است.

جدول (۴-۹): میزان تولید محصولات صنعتی منتخب (محصولات صنعتی عمده تولیدی استان)

محصولات منتخب صنعتی	واحد	سال	درصد تغییرات
		۱۳۹۹	۱۴۰۰
سیمان	تن	۲۱۶۹۲۶۳	۱۸۴۷۵۰۴
محصولات شوینده	تن	۳۰۶۲۳	۱۴۳۰۶
کیسه پرو بیلین	تن	۵۲۹۰	۵۲۸۰

منبع: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان

۴-۳-۲. بررسی وضعیت کارگاه های صنعتی✓ **تعداد پروانه های بهره برداری صنعتی صادره**

با توجه به اهمیت بررسی تحولات واحدهای صنعتی در این قسمت وضعیت کارگاه های صنعتی استان سیستان و بلوچستان بررسی و تحلیل می شود. براساس ارقام موجود در جدول (۴-۱۰) تعداد جواز تاسیس صادره توسط اداره کل

صنعت، معدن و تجارت استان در سال ۱۴۰۰ برابر ۵۴۸ فقره بوده که نسبت به مقدار مشابه در سال قبل ۶۹,۲ درصد کاهش داشته است. از تعداد کل جواز تاسیس های صادره در سال ۱۳۹۹ تنها ۹۹ مورد منتج به صدور پروانه بهره برداری گردیده و این درحالی است که در سال ۱۴۰۰ نیز از تعداد ۵۴۸ فقره جواز تاسیس صادره در استان ۱۱۲ مورد منجر به صدور پروانه بهره برداری گردیده است.

✓ میزان سرمایه گذاری بر اساس پروانه های بهره برداری ایجاد

مطابق جدول فوق الذکر سرمایه گذاری ایجاد شده به واسطه صدور پروانه های بهره برداری در سال ۱۳۹۹ معادل ۶۸۹۸۲ میلیارد ریال بوده که با ۶,۴ درصد کاهش به ۶۴۵۲۳ میلیارد ریال در سال ۱۴۰۰ رسیده است.

✓ میزان اشتغال بر اساس پروانه های بهره برداری صنعتی صادره

اشتغال ایجاد شده به واسطه صدور پروانه های بهره برداری در سال ۱۳۹۹، ۱۰۵۲ نفر بوده که با ۱۵۴,۲ درصد افزایش به ۲۶۷۵ نفر در سال ۱۴۰۰ رسیده است.

✓ سرمایه گذاری به ازای هر نفر شاغل

میزان سرمایه گذاری انجام شده در سال ۱۳۹۹ برای ایجاد هر ۱ واحد اشتغال ۲,۵ میلیارد ریال بوده که با ۱۷۶ درصد افزایش به ۶,۹ میلیارد ریال در سال ۱۴۰۰ رسیده است. لازم به ذکر است نسبت پروانه های بهره برداری به جواز تاسیس صادر شده در سال ۱۴۰۰ حدود ۲۰,۴ درصد بوده که نسبت به سال قبل تقریباً ۱۵ درصد افزایش یافته است.

جدول: (۴-۱۰): تعداد، سرمایه گذاری و اشتغال پروانه های بهره برداری بخش صنعت سال ۱۴۰۰ و ۱۳۹۹

شرح/سال	سال ۱۳۹۹	سال ۱۴۰۰	درصد رشد
تعداد جوازهای تاسیس صادره (فقره)	۱۷۸۲	۵۴۸	-۶۹,۲
تعداد پروانه بهره برداری صادره	۹۹	۱۱۲	۱۳,۱
اشتغال پروانه بهره برداری صادره (نفر)	۱۰۵۲	۲۶۷۵	۱۵۴,۲
سرمایه گذاری پروانه بهره برداری صادره (میلیارد ریال)	۶۸۹۸۲	۶۴۵۲۳	-۶,۴
سرمایه گذاری به ازای هر نفر شاغل (میلیارد ریال)	۲,۵	۶,۹	۱۷۶

منبع: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان سیستان و بلوچستان

✓ تعداد جوازهای تاسیس صادره به تفکیک گروه صنعت

بررسی جوازهای تاسیس صادر شده به تفکیک گروه صنعت در جدول (۴-۱۰) نشان می دهد که در سال ۱۴۰۰ تعداد ۵۴۸ فقره جواز تاسیس صادر شده که ۹۳۱۰ نفر اشتغال ایجاد نموده است. بیشترین جواز تاسیس مربوط به صنایع تولید سایر محصولات کانی غیرفلزی با تعداد ۳۰۳ فقره مجوز صادره بوده که نسبت به سال قبل ۷۶ درصد افزایش را نشان می دهد. محصولات فلزی فابریکی، محصولات ازلاستیک و پلاستیک، محصولات غذایی و آشامیدنی، به ترتیب با ۱۱۰، ۸۴، ۶۴، ۶۳ فقره جواز تاسیس صادر شده در رتبه دوم تا پنجم قرار دارند.

✓ میزان اشتغال بر اساس پروانه های جواز تاسیس

بیشترین میزان اشتغال ایجاد شده براساس جوازهای تاسیس صادره در سال ۱۴۰۰ مربوط به سایر محصولات کانی غیرفلزی با اشتغال ۱۵۸۳ نفر بوده که نسبت به سال قبل کاهش ۸۰ درصدی را داشته است. ساخت مواد و محصولات

شیمیایی، محصولات فلزی فابریکی، محصولات غذایی و آشامیدنی به ترتیب با ۱۵۲۲، ۹۸۵، ۹۰۱ نفر اشتغال ایجاد شده در رتبه دوم تا چهارم قرار دارند.

جدول (۴-۱۱): تعداد جوازهای تاسیس صادره و میزان اشتغال به تفکیک گروه صنعت (۱۴۰۰-۱۳۹۹)

گروه صنعت	تعداد		اشتغال مجوز (نفر)	
	۱۳۹۹	۱۴۰۰	۱۳۹۹	۱۴۰۰
سایر محصولات کانی غیر فلزی	۵۵۳	۱۵۰	۷۹۵۴	۱۵۸۳
چوب و محصولات چوبی بجز میل	۸۹	۱۵	۶۸۲	۲۳۸
محصولات غذایی و آشامیدنیها	۱۷۴	۵۷	۳۴۸۰	۹۰۱
محصولات فلزی فابریکی	۱۸۲	۶۴	۲۱۴۷	۹۸۵
محصولات از لاستیک و پلاستیک	۱۵۳	۶۳	۳۳۸۶	۸۸۷
میلان سایر مصنوعات	۱۰۶	۳۶	۱۸۲۱	۴۶۷
ساخت مواد و محصولات شیمیایی	۱۰۱	۳۱	۱۷۱۷	۱۵۲۲
پوشاک و عمل آوردن پوست خز	۷۶	۱۶	۱۵۶۸	۲۹۳
استخراج سایر معادن	۵۲	۹	۵۷۰	۱۳۱
باز یافت	۴۳	۱۱	۴۸۸	۱۵۱
ساخت کاغذ و محصولات کاغذی	۴۵	۱۱	۶۳۴	۱۳۹
کک و فرآورده های حاصل از نفت	۲۲	۳	۳۹۴	۵۲
وسایل نقلیه موتوری	۲۸	۱۱	۲۸۹	۱۱۲
ساخت ماشین آلات و تجهیزات	۲۴	۹	۳۹۵	۷۵
ساخت منسوجات	۴۱	۶	۶۹۳	۸۰
سایر فعالیتهای خدمات مهندسی	۸	۱۸	۱۰۲	۲۲۰
سایر تجهیزات حمل و نقل	۲۶	۷	۴۸۰	۹۲
ماشین آلات و دستگاههای برقی	۲۶	۸	۴۱۴	۹۱
استخراج کانه های فلزی	۱۳	۲	۶۴۲	۴۰۰
دباغی - چرم - کیف - چمدان - کفش	۵	۲	۵۴	۲۲
ساخت فلزات اساسی	۱۲	۹	۳۱۳	۸۱۶
ابزار پزشکی - اپتیکی - دقیق - ساعت	۱۳	۲	۲۴۶	۴۰
انتشار و چاپ و تکثیر	۰	۰	۱	۱۰
رادیو تلویزیون وسایل ارتباط	۲	۲	۳۷	۵۲
جمع	۱۷۸۲	۵۴۸	۲۷۴۹۲	۹۳۱۰

منبع: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان سیستان و بلوچستان

✓ سرمایه گذاری کارگاه های صنعتی براساس پروانه های بهره برداری صادر شده

بررسی پروانه های بهره برداری صادر شده در جدول (۴-۱۲) نشان می دهد که در سال ۱۴۰۰ بیشترین پروانه بهره برداری مربوط به سایر محصولات کانی غیر فلزی، با تعداد ۳۴ فقره بوده که نسبت به سال قبل ۸,۱ درصد کاهش داشته است. استخراج سایر معادن و محصولات غذایی و آشامیدنی ها به ترتیب با ۱۹ و ۱۲ فقره در رتبه دوم و سوم قرار دارند. و همچنین از لحاظ تعداد اشتغال بالاترین آن مربوط به سایر محصولات کانی غیر فلزی با اشتغال ۱۴۵۵ نفر بوده که محصولات کانی غیر فلزی نسبت به سال پیش ۲۲۱ درصد افزایش داشته است. محصولات غذایی و آشامیدنیها، ساخت مواد و محصولات شیمیایی به ترتیب با ۳۲۷، ۳۱۴ رتبه دوم تا چهارم قرار دارند.

جدول (۴-۱۲): تعداد، سرمایه گذاری و اشتغال بر اساس پروانه های بهره برداری صادره به تفکیک گروه صنعت (سالهای ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰)

گروه صنعت	تعداد		سرمایه گذاری (میلیون ریال)		اشتغال مجوز	
	۱۳۹۹	۱۴۰۰	۱۳۹۹	۱۴۰۰	۱۳۹۹	۱۴۰۰
محصولات غذایی و آشامیدنیها	۱۲	۱۲	۴۴۴	۵۰۵	۲۱۵	۳۲۷
استخراج سایر معادن	۱۴	۱۹	۰	۶۸۵	۱۵۰	۱۵۶
سایر محصولات کانی غیر فلزی	۳۷	۳۴	۱۹۰۸	۱۱۱۸۲	۴۵۲	۱۴۵۵
چوب و محصولات چوبی بجز مب	۳	۶	۱۴	۴۶	۹	۲۶
محصولات از لاستیک و پلاستیک	۳	۱۰	۱۱۷	۲۸۷	۱۲	۹۹
ساخت مواد و محصولات شیمیایی	۶	۷	۲۴	۴۱۰	۲۵	۳۱۴
کک و فراورده های حاصل از نفت	۵	۲	۴۸	۳۳	۲۶	۱۱
بازیافت	۱	۲	۰	۳۶	۰	۲۰
محصولات فلزی فابریکی	۶	۶	۲۶۳	۱۰۹	۵۵	۴۶
ساخت منسوجات	۰	۱	۰	۵۵	۰	۴۵
سایر فعالیتهای خدمات مهندسی	۱	۰	۸	۰	۰	۰
پوشاک و عمل آوردن پوست خز	۲	۰	۵	۰	۴	۰
ساختمان	۰	۷	۰	۱۷۳	۰	۳۴
ساخت ماشین آلات و تجهیزات	۰	۰	۰	۰	۰	۰
ساخت فلزات اساسی	۲	۱	۱۷۳	۵۶	۲۰	۴۵
وسایل نقلیه موتوری	۰	۱	۰	۱۵	۰	۱۵
مبلمان سایر مصنوعات	۱	۱	۰	۴	۰	۲۱
ساخت کاغذ و محصولات کاغذی	۲	۰	۵۹	۰	۲۹	۰
ماشین آلات دفتری و حسابداری	۱	۰	۲	۰	۱۴	۰
ماشین آلات و دستگاه های برقی	۱	۰	۱۴	۰	۸	۰
ابزار پزشکی-اینتیکی-دقیق-ساعت	۲	۲	۳۶	۵۳	۳۳	۵۶
فعالیت های پشتیبانی و کمکی حمل و نقل، فعالیت های	۰	۰	۰	۰	۰	۰
آژانسهای مسافرتی	۰	۰	۰	۰	۰	۰
جمع	۹۹	۱۱۲	۳۱۱۸	۱۳۶۸۲	۱۰۵۲	۲۶۷۵

منبع: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان سیستان و بلوچستان

✓ سهم کارگاه های صنعتی بالاتر از ۱۰۰ نفر کارکن از کل کارگاه های صنعتی استان

کل کارگاه های صنعتی استان در سال ۱۴۰۰ تعداد ۱۱۷۳ کارگاه می باشد. تعداد کارگاه های صنعتی دارای ۱۰۰ نفر کارکن در سال ۱۴۰۰، ۲۳ مورد بوده است که سهم این کارگاه ها از کل کارگاه های صنعتی استان ۱,۹ درصد می باشد.

جدول (۴-۱۳): تعداد و سهم کارگاه های صنعتی استان

سال	جمع کل کارگاه های صنعتی	تعداد کارگاه های ۴۹-۱۰ نفر کارکن	سهم از کل کارگاه ها	تعداد کارگاه های ۵۰-۹۹ نفر کارکن	سهم از کل کارگاه ها	تعداد کارگاه های ۱۰۰ نفر و بیشتر کارکن	سهم از کل کارگاه ها
۱۴۰۰	۱۱۷۳	۱۰۹۶	۹۳,۴۳	۵۴	۴,۶	۲۳	۱,۹

منبع: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان

✓ بهره‌وری نیروی کار بر مبنای ارزش ستانده و ارزش افزوده در بخش صنعت

شاخص بهره‌وری نیروی کار بر مبنای ارزش ستانده از تقسیم ستانده به تعداد کارکنان به دست می‌آید و به معنای مقدار ستانده دریافتی به ازای هر نفر کارکن می‌باشد. بهره‌وری نیروی کار بر مبنای ارزش افزوده نیز از تقسیم ارزش افزوده در بخش صنعت به تعداد کارکنان صنعت قابل محاسبه است.

آخرین آمار سازمان ملی بهره‌وری حاکی از آن است که بهره‌وری نیروی کار استان بر مبنای ارزش ستانده و ارزش افزوده در سال ۱۳۹۳ نسبت به سال ۱۳۹۲ رشد داشته است. بهره‌وری نیروی کار استان بر مبنای ارزش ستانده در سال ۱۳۹۲ معادل ۱۰۷ واحد بوده است که با ۷,۵ درصد رشد به مقدار ۱۱۵ واحد در سال ۱۳۹۳ رسیده است. همچنین بهره‌وری نیروی کار بر مبنای ارزش افزوده در سال ۱۳۹۲ مقدار ۸۷ بوده که با ۵,۸ درصد رشد به مقدار ۹۲ واحد در سال ۱۳۹۳ رسیده است.

✓ بهره‌وری دستمزد بر مبنای ارزش ستانده در بخش صنعت

در سال ۱۳۹۳ بهره‌وری دستمزد بر مبنای ارزش ستانده در استان ۱۴۸ بوده است این مقدار با ۹,۶ درصد کاهش رشد به مقدار ۱۳۵ در سال ۱۳۹۲ رسیده است. در مقایسه با دیگر استان‌های کشور استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۳۹۲ رتبه ۴ مشترک با خوزستان را به خود اختصاص داده و در سال ۱۳۹۳ نیز در رتبه ۳ قرار گرفت. لذا با توجه به آمار موجود مشاهده می‌شود که استان سیستان و بلوچستان از لحاظ شاخص بهره‌وری دستمزد در مقایسه با دیگر استان‌ها جایگاه مطلوبی به خود اختصاص داده است.

✓ شاخص بهره‌وری انرژی فعالیت صنعتی کارگاه‌های صنعتی ۱۰ نفر کارکن و بیشتر

میزان تولید کالاها و خدمات به ازای مصرف هر واحد انرژی را بهره‌وری انرژی می‌نامند.

$$\text{بهره‌وری انرژی} = \frac{\text{ارزش ستانده واقعی}}{\text{مصرف انرژی}}$$

جدول (۴-۱۴): شاخص بهره‌وری انرژی فعالیت صنعتی کارگاه‌های صنعتی ۱۰ نفر کارکن و بیشتر

شرح	۱۳۹۲	۱۳۹۳
کشور	۹۷	۸۶
سیستان و بلوچستان	۱۴۳	۱۲۰

منبع: سازمان ملی بهره‌وری ایران طبق آخرین آمار موجود

همانطور که از جدول (۴-۱۴) معلوم است شاخص بهره‌وری انرژی در سال ۱۳۹۲ در استان مقدار ۱۴۳ واحد بوده است و رتبه ۵ در بین استان‌های کشور می‌باشد. این شاخص با کاهش ۲۳ واحد به مقدار ۱۲۰ در سال ۱۳۹۳ رسیده است اما با وجود این کاهش همچنان در سال ۱۳۹۳ نیز استان در بین دیگر استان‌های کشور رتبه ۵ را به خود اختصاص داده است.

۴-۳-۳. بررسی وضعیت زیربخش معدن

در این بخش وضعیت زیر بخش معدن به تفکیک سه عنوان زیر بررسی می‌شود:

✓ تعداد پروانه‌های بهره‌برداری صادره در بخش معدن به تفکیک زمینه‌ها فعالیت

✓ میزان سرمایه‌گذاری بر اساس پروانه‌های بهره‌برداری ایجاد به تفکیک زمینه‌های فعالیت

✓ میزان اشتغال بر اساس پروانه‌های بهره‌برداری صادره به تفکیک زمینه‌های فعالیت

استان سیستان و بلوچستان به جهت ساختار زمین شناسی آن خاستگاه مناسبی برای انواع مواد معدنی است و آثار و نشانه های موجود نیز گواه بر این ادعا است. شناخت مزیت های سرشار معدنی سیستان و بلوچستان و هدایت سرمایه ها و منابع به سمت بهره برداری و فرآوری آنها و در نتیجه افزایش ارزش افزوده و ایجاد توان رقابتی در بازارهای بین المللی از جمله مهمترین راه های رونق تولید کشور و استان است. از مهمترین مواد معدنی استان می توان به شن و ماسه، خاک رس، آهک و مارن، لوماشل، شیل و ماسه سنگ، انواع سنگ لاشه، پوزولان، کائولن، گچ خاکی، گرانیت، مرمر، تراورتن، تراکیت، سنگچینی، مرمریت، آنتیموان، کرومیت، منگنز، مس، آهن، تیتانیوم، منیزیت، سیلیس، گل سفید، تارک، خاک صنعتی، زئولیت، کلسیت و گارنت اشاره کرد. در جدول زیر تعداد پروانه بهره برداری صادره، سرمایه گذاری و اشتغال معادن به تفکیک زمینه های فعالیت در سالهای ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ آورده شده است.

جدول (۴-۱۵): تعداد و سرمایه گذاری و اشتغال پروانه های بهره برداری بخش معدن طی سال های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲

سال/شرح	نوع	۱۴۰۱	۱۴۰۲
تعداد بر حسب (نوع)	مصالح ساختمانی	۳۰۵	۳۳۰
	سنگ تزئینی	۱۸	۱۹
	غیر فلزی	۳۳	۴۰
	فلزی	۹۴	۹۳
اشتغال ایجاد شده (نفر)	-	۹۰۰۷	۹۹۶۹
سرمایه گذاری صادره (میلیون ریال)	-	۳۸۳۰۴۹۲۶	۱۱۵۴۳۲۳۶۷

منبع: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان سیستان و بلوچستان

اشتغال ایجاد شده براساس پروانه های بهره برداری در سال ۱۴۰۲، تعداد ۹۹۶۹ نفر بوده است که نسبت به سال ۱۴۰۱ به میزان ۱۰,۷ درصد رشد داشته است. میزان سرمایه گذاری معادن در حال بهره برداری در سال ۱۴۰۲ معادل ۱۱۵۴۳۲۳۶۷ میلیون ریال بوده که نسبت به سال ۱۴۰۱، به میزان ۲۰۱,۴ درصد افزایش داشته است.

۴-۳-۴- صادرات و واردات محصولات بخش صنعت و معدن

در این بخش صادرات و واردات محصولات بخش صنعت و معدن در قالب سه عنوان زیر بررسی خواهد شد.

- ✓ ارزش و وزن صادرات و واردات
- ✓ ارقام عمده صادراتی و وارداتی استان
- ✓ نسبت ارزش به وزن صادرات و واردات

طبق جدول (۴-۱۶) ارزش صادرات استان بدون احتساب منطقه آزاد چابهار در سال ۱۴۰۰ برابر با ۲۰۰ میلیون دلار بوده که نسبت به سال قبل کاهش ۴۵ درصدی داشته است. ارزش واردات استان نیز در سال ۱۴۰۰ برابر با ۲۹۶ میلیون دلار بوده که نشان از کاهش ۲۷ درصدی دارد و در نتیجه این امر حاکی از وخامت تراز تجاری استان در این سال است. کشورهای عمده صادراتی پاکستان، افغانستان، ترکیه، کویت، امارات و کشورهای عمده وارداتی افغانستان، پاکستان، امارات، چین هستند.

جدول (۴-۱۶): ارزش و وزن صادرات و واردات استان ۱۴۰۰-۱۳۹۹

شرح	وزن (تن)	ارزش دلاری (میلیون دلار)	نسبت ارزش به وزن	۱۴۰۰		رشد ارزش دلاری	نسبت ارزش به وزن	اقلام عمده
				وزن (تن)	ارزش دلاری (میلیون دلار)			
صادرات	۱۲۴۵	۳۶۳	۰,۳	۸۴۰	۲۰۰	-۴۴,۹	۰,۲۳	سیمان، میوه، نخودخام، گاز، گوگرد، خرما و صیفی جات، پودر لباسشویی، قیر، محصولات سرامیکی و کیسه پلاستیکی
واردات	۱۰۸۵	۴۰۵	۰,۳۷	۳۱۴	۲۹۶	-۲۶,۹	۰,۹۴	برنج، دام، کود شیمیایی، تخم کنجد

منبع: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان سیستان و بلوچستان

۴-۳-۵. حمایت های دولت از بخش صنعت و معدن

در این بخش حمایت های دولت از بخش صنعت و معدن در قالب سه عنوان زیر بررسی خواهد شد.

✓ اعتبارات بودجه ای تخصیص یافته به طرح های صنعتی

✓ میزان تامین مالی از محل صندوق توسعه ملی

✓ تسهیلات بانکی حمایتی

در سال ۱۴۰۰ اعتبار بودجه ای تخصیص یافته به طرح های صنعتی نسبت به سال ۱۳۹۹ کاهش ۱۷,۴ درصدی داشته است. همچنین از محل صندوق توسعه ملی و تسهیلات بانکی حمایتی در سال ۱۴۰۰ به بخش صنعت و معدن اختصاص داده نشده است.

جدول (۴-۱۷): حمایت های دولت از بخش صنعت و معدن در سال های ۱۴۰۰-۱۳۹۹ (میلیارد ریال)

سال/شرح	سال ۱۳۹۹	سال ۱۴۰۰	رشد
اعتبارات بودجه ای تخصیص یافته به طرح های صنعتی (رونق تولید)	۲۶۸۱	۲۲۱۲	-۱۷,۴
میزان تامین مالی از محل صندوق توسعه ملی	۵۵	-	-
تسهیلات بانکی حمایتی (روستایی)	۶۴	-	-

منبع: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان

۴-۴. جمع بندی و ارایه توصیه های سیاستی برای استان

بخش صنعت در سیستان و بلوچستان از جمله بخش های در حال پیشرفت استان است. اگر چه در سالیان اخیر اقدامات بسیار ارزنده و مفیدی برای جبران کاستی ها و مشکلات بخش صنعت انجام گرفته است لیکن برون رفت کامل از وضعیت موجود و برنامه ریزی دقیق تر برای بخش صنعت و معدن و توسعه اقتصادی منطقه، نیازمند اقدامات و توجه ویژه دولتمردان به این منطقه است. با توجه به همجواری استان با دو کشور افغانستان و پاکستان از یک سو و وجود مرزهای طولانی و بازار تقریباً بی رقیب در کشور های مذکور از سوی دیگر، بخش صنعت، معدن و بازرگانی می تواند با بهره گیری از شرایط فوق موجبات توسعه اقتصادی منطقه، ایجاد اشتغال و در نتیجه کاهش مشکلات و چالش های اقتصادی و اجتماعی موجود در منطقه گردد.

ارزش افزوده صنعت و معدن استان در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹ به ترتیب ۹۶,۸ و ۶۵,۷ درصد افزایش یافته است. مصرف واسطه بخش صنعت و معدن به ترتیب ۸۲,۴ و ۳۷,۷ درصد نسبت به سال گذشته رشد داشته اند. ستانده

بخش صنعت و معدن نیز به ترتیب ۸۹,۷ و ۵۴,۹ درصد نسبت به سال گذشته رشد داشته اند. عمده ترین محصولات صنعتی تولیدی استان متشکل از سیمان، محصولات شوینده و کیسه پروپیلن می باشند که در این بین تولید محصولات شوینده و سیمان در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹ کاهش یافته است. در صورتیکه تولید کیسه پروپیلن نسبت به سال قبل تغییری نکرده است. اشتغال ایجاد شده به واسطه صدور پروانه های بهره برداری در سال ۱۳۹۹، ۱۰۵۲ نفر بوده که با ۱۵۴,۲ درصد افزایش به ۲۶۷۵ نفر در سال ۱۴۰۰ رسیده است. سرمایه گذاری ایجاد شده به واسطه صدور پروانه های بهره برداری در سال ۱۳۹۹ معادل ۶۸۹۸۲ میلیارد ریال بوده که با ۶,۴ درصد کاهش به ۶۴۵۲۳ میلیارد ریال در سال ۱۴۰۰ رسیده است.

توصیه های سیاستی

- نوسازی تکنولوژی موجود در بخش صنعت و معدن استان
- ایجاد مشوق های اقتصادی و غیر اقتصادی متناسب با سیاست گذاری های صنعتی و معدنی استان
- تکمیل زنجیره ارزش معادن استان و ایجاد ارزش افزوده بیشتر در بخش معدن
- افزایش اعتبارات بانکی متناسب با در نظر گرفتن حجم سرمایه گذاری اولیه سنگین در حوزه صنعت و معدن
- تشویق سرمایه گذاران خارجی به سرمایه گذاری در بخش صنعت و معدن استان
- استفاده و بهره گیری از ظرفیت های مردمی برای ایجاد و راه اندازی تعاونی ها و هلدینگ های سرمایه گذاری
- حمایت ویژه از کسب و کارهای مجازی، نوآوری ها و استارت آپها
- کاهش نوسانات نرخ ارز جهت ثبات در قیمت تمام شده مواد اولیه کالاهای تولیدی
- ایجاد شرایط مناسب جهت تادیه بدهی های بانکی بنگاه های تولیدی
- ایجاد مشارکت نمایندگان بخش خصوصی در اتخاذ تصمیمات مربوط به تولید
- ایجاد سازوکار مناسب با فضا سازی سرمایه گذاری و جذب سرمایه گذاری خارجی در تاسیس واحدهای تولیدی
- هدایت سرمایه گذاران صنعتی به اجرای سرمایه گذاری در طرح های دارای اولویت سرمایه گذاری در استان
- هدایت سرمایه گذاران در سطح استان براساس قابلیت های صنعتی و معدنی شهرستان های استان
- تشویق به فرآوری مواد معدنی در استان راستای جلوگیری از خام فروشی و جلوگیری از خروج ارز از کشور
- برخورداری از مزایای معافیت مالیاتی جهت صنوف تولیدی فعال
- ایجاد شرایط لازم جهت ورود ماشین آلات معدنی دست دوم با معافیت گمرکی
- حمایت و کمک مالی از اجرای طرح های پایانه های صادراتی کالا و خدمات استان
- انجام سرمایه گذاری در زمینه خدمات پشتیبانی حوزه تجارت (پایانه های صادراتی کالا، انبارداری ...)
- طراحی پروژه های مشترک برای تحقیق و توسعه در جهت بهبود فرآیندهای تولید و استخراج به ویژه در حوزه معادن
- ایجاد و بهبود زیرساخت های حمل و نقل برای تسهیل در جابجایی مواد اولیه و محصولات نهایی
- تشویق به نوآوری در مدل های کسب و کار برای افزایش رقابت پذیری
- راه اندازی برنامه های حمایتی برای نوسازی و بهینه سازی ماشین آلات و تجهیزات صنعتی
- کمک به شکل گیری خوشه های صنعتی در مناطق خاص با هدف گرد هم آوردن صنایع مشابه به منظور بهینه سازی منابع و افزایش فرصت های اشتغال زایی
- راه اندازی مراکز تحقیق و توسعه جهت حمایت از نوآوری های صنعتی و معدنی

فصل پنجم

بخش ساختمان و مسکن استان

خلاصه فصل

در این فصل به بررسی بخش ساختمان و مسکن استان پرداخته می‌شود که در ادامه خلاصه آن آورده شده است. ارزش افزوده بخش ساختمان در سال ۱۴۰۰ با افزایش ۱۱۹ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۹ به رقم ۶۳۶۹۶ میلیارد ریال رسید که سهم آن از کشور ۱,۸ درصد می‌باشد. تعداد پروانه‌های ساختمانی صادر شده در دو بخش احداث و افزایش بنا در سال ۱۴۰۲ تعداد ۲۴۷۱ مورد بوده که نسبت به سال قبل ۲۲ درصد افزایش یافته است. کل استان نیز در سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در مناطق شهری رشد ۴۸,۵ درصدی را تجربه کرده است. طبق آخرین آمار موجود بانک مرکزی متوسط قیمت یک متر مربع زیر بنای مسکونی در زمستان ۱۴۰۰ در استان مقدار ۳۹۰۴۹ هزار ریال بوده که نسبت به زمستان ۱۳۹۹ افزایشی ۳۲,۷ درصدی داشته است. متوسط مبلغ اجاره بها منازل مسکونی استان در زمستان ۱۴۰۰ نسبت مدت مشابه سال قبل افزایش ۴۶,۶ درصدی داشته است. مانده تسهیلات اعطایی به بخش ساختمان و مسکن در پایان سال ۱۴۰۱ برابر با ۷۲۷۶۰۷۶۴ میلیون ریال بوده که در سال ۱۴۰۲ به ۳۹۹۷۹۶۳۵ میلیون ریال رسیده است که کاهش ۴۵ درصدی را نشان می‌دهد.

مقدمه

مسکن یک مکان فیزیکی است و به عنوان سر پناه نیاز اولیه و اساسی خانوار به حساب می‌آید. در این سر پناه برخی از نیازهای اولیه خانواده یا فرد مانند خوراک، استراحت و حفاظت در برابر شرایط جوی تأمین می‌شود. بخش مسکن از بخش‌های پیش رو در هر اقتصادی است که توجه به آن علاوه بر تأثیرات ژرف اجتماعی و فرهنگی، به لحاظ اقتصادی نیز حائز اهمیت بوده و همچون موتور رشد و توسعه عمل می‌نماید. این بخش با ایجاد رشد اقتصادی و ایجاد اشتغال در بخش ساختمان و بخش‌های وابسته، از طریق تأثیر بر مخارج مصرفی و سرمایه‌گذاری، تغییرات در تولید ناخالص داخلی و نوسانات اقتصادی را به شدت تحت تأثیر قرار می‌دهد. از این رو کشورها در شرایط بحران اقتصادی و جدی شدن معضل بیکاری از این بخش به عنوان موتور رشد و مولد اشتغال کمک می‌گیرند. در عین حال هرگونه بی‌ثباتی در اقتصاد کلان می‌تواند سیستم کارای مسکن (هر بخش اقتصادی دیگر) را غیر کارآمد ساخته و اهداف تعیین شده در بخش را دور از دسترس سازد، پس شرط اولیه در تمهید بخش مسکن کارآمد، ایجاد محیط باثبات اقتصادی است.

۵-۱. سیاست‌های اقتصادی بخش ساختمان و مسکن و جهت‌گیری‌های استان

بخش مسکن یکی از مهم ترین بخشهای اقتصادی کشور است. این بخش به واسطه داشتن ارتباطات متعدد با بخشهای مختلف اقتصادی می‌تواند به عنوان محرک اقتصادی عمل کند. در این راستا سیاست های اقتصادی بخش مسکن و جهت گیری های استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۴۰۲ به شرح ذیل می باشد:

- در دستور کار گرفتن مردمی سازی مسکن و تولید توسط مردم توسط اداره کل راه و شهرسازی استان سیستان و بلوچستان
- مشارکت مردم در تولید مسکن با واگذاری زمین به متقاضیان و ساخت توسط خودشان به صورت ویلایی و یا نهایتاً دوفره در اغلب شهرهای استان به جزء زاهدان جهت تسهیل مدیریت مالی ساخت برای متقاضیان متناسب با وضعیت اقتصادی خانواده
- انجام اقدامات تسهیل گری در قالب تخفیف پروانه، نظام مهندسی و هدایت متقاضیان پس از واگذاری زمین جهت رسیدن به نتیجه مطلوب

- برنامه توسعه زیرساخت های مسکن و شهرسازی اداره کل راه و شهرسازی استان مطابق برنامه اجرایی ابلاغی و مصوب سازمان ملی زمین و مسکن در دو بخش خدمات زیربنایی و روبنایی به شرح زیر :
خدمات زیربنایی:
- همه ساله سهم یک سوم وزارت راه و شهرسازی در بحث تامین زیرساختها، از محل صندوق ملی مسکن، به شرکت آب و شرکت برق و فاضلاب جهت خرید تجهیزات آب و برق سایتهای نهضت ملی استان پرداخت می گردد. از سهم یک سوم سهم استان نیز، بخشی از آن توسط سازمان برنامه و بودجه استان به شرکت آب و برق و گاز استان به منظور تامین زیرساختهای مورد نیاز تخصیص داده می شود. تامین زیرساختهای آب، برق، فاضلاب در سایتهای نهضت ملی مسکن استان همزمان با ساخت واحدهای مسکونی تامین می گردد.
- همچنین مطابق برنامه اجرایی ابلاغی سازمان ملی زمین و مسکن همه ساله اجرای طرح های آماده سازی اراضی نهضت ملی بر اساس نوع آماده سازی پیمان، تفاهم نامه، قدرالسهم در حال انجام می باشد.
خدمات روبنایی:
- همه ساله تامین خدمات روبنایی شامل مدرسه، مرکز بهداشت، مسجد، کلانتری و... در سایتهای نهضت ملی مسکن استان با توجه ویژه به معیشت محور و پویا بودن و تامین سرانه های شهری سایت های مذکور مطابق برنامه اجرایی ابلاغی و مصوب سازمان ملی زمین و مسکن صورت می پذیرد.
- در طراحی ها توسط این اداره کل، نقاط و لکه های تمامی کاربریها مشخص و دستگاههای ذیربط مانند نوسازی مدارس، دانشگاه علوم پزشکی، نیروی انتظامی، اداره کل اوقاف، تربیت بدنی، دریافت زمین از این اداره کل، نسبت به ساخت و ساز اقدام می نمایند.
- برنامه ریزی برای ۸۹۲۸۶ مورد مسکن و ادامه اقدامات حمایتی بر اساس برنامه ریزی صورت گرفته در حوزه مسکن خودمالک، روستایی، بازآفرینی و برنامه های حمایتی در قالب انبوه سازی و گروهساخت (در طرح نهضت ملی مسکن استان سیستان و بلوچستان بیش از ۳۱۴۱۸ متقاضی واجد شرایط شناخته شده اند که بخشی از این واحدها توسط دولت و بخشی توسط مشارکت مردم ساخته می شود)
- سیاست نوسازی بافت فرسوده و مشارکت مردم در اجرای هدف مذکور در استان با دریافت مشوق های شهرسازی و تسهیلات کم بهره بانکی توسط ساکنان بافت فرسوده استان و انجام نوسازی واحد فرسوده
- ارتقای دانش ساخت و توسعه صنعتی سازی، انبوه سازی و دانش بنیان با هدف بهبود کیفیت ساخت و افزایش بهره وری منابع تولید
- افزایش سقف تسهیلات و اصلاح مقررات مبتنی بر نظام پرداخت تسهیلات صنعتی سازی و دانش بنیان
- اصلاح و بازنگری در نظام مالیاتی حوزه زمین و مسکن
- بسترسازی جهت تحقق پنجره واحد مجوزهای فعالیت در حوزه مسکن و ساختمان
- کاهش هزینه های غیرساختمانی و مبادله در تولید و عرضه مسکن
- استفاده از ابزارهای تنظیم گری و حمایتی در راستای تشویق انبوه سازی، صنعتی سازی و تولید مسکن تدریجی
- برنامه ریزی و بسترسازی برای استفاده از ظرفیت شرکتهای دانش بنیان حوزه مسکن، ساختمان و شهرسازی
- ایجاد سازوکارهای تشویقی به منظور افزایش بهره وری انرژی در ساختمانهای موجود.
- آموزش نیروی کار ماهر در بخش مسکن و ساختمان و حمایت از آنها در تمام سطوح (کارگر تا مهندس) و فراهم نمودن زمینه آشنایی این گروهها با ویژگی ها و الزامات صنعتی سازی ساختمان
- بهبود فضای کسب و کار و فعالیت در بخش مسکن و ساختمان

- بازنگری در شناسنامه فنی - ملکی ساختمان‌ها
 - افزایش کیفیت ساخت و کاهش زمان و هزینه ساخت مسکن
 - ارتقای سطح دانش فنی و مهندسی در حوزه مسکن و ساختمان
 - بهبود و ارتقای نظام حکمروایی در حوزه زمین با تاکید بر ارتقای نقش و تقویت برنامه ریزی مشارکتی و منطقه ای و استفاده از ظرفیت های بخش خصوصی، تعاونی، نهادهای غیردولتی و دولتی
 - مولدسازی اراضی از طریق ترهین، فروش، تهاتر، مشارکت و اجرای طرح های اقتصادی
 - توافق با مالکین بخش خصوصی و غیردولتی به منظور استفاده از ظرفیت اراضی در اختیار ایشان اجرای برنامه های مسکن
 - اجرای کامل مفاد ماده (۲) قانون جهش و ماده (۶) قانون ساماندهی برای تخصیص اراضی دستگاه های دولتی به بخش مسکن
 - تدوین برنامه در راستای تطابق الگوهای عرضه و تقاضا مسکن حمایتی متناسب با ویژگی های درآمدی، اقلیمی، فرهنگی، اجتماعی و...
 - کمک به تولید و عرضه ۱ میلیون واحد مسکونی در سر فصل سایر انواع مسکن تا پایان برنامه هفتم توسعه
- اقدامات وزارت راه و شهرسازی به منظور حمایت از توسعه فناوری، اشتغال دانش بنیان و بازسازی محصولات دانش بنیان مرتبط با حوزه های فعالیت و با مشارکت معاونت، وزارتخانه های صنعت، معدن و تجارت، ارتباطات و فناوری اطلاعات، علوم، تحقیقات و فناوری، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح و بانک مرکزی جمهوری اسلامی به شرح زیر:
- شناسایی چالش ها و ظرفیت های شرکت های دانش بنیان و واحدهای فناور و تدوین سازوکارهای حمایتی از قبیل ارائه تسهیلات حمایتی و پوشش بخشی از خطرپذیری (ریسک های تجاری-سازي در راستای رفع موانع شرکت های مذکور.
 - اعالم و احصای تقاضاهای فناورانه در حوزه های فعالیت وزارت از طریق برگزاری فراخوان و ثبت آنها در سامانه نظام افکار نو، ایده ها و نیازها
 - تدوین برنامه اجرایی برای بسترسازی، ایجاد و توسعه زیست بوم نوآوری، فناوری و کارآفرینی در حوزه های فعالیت وزارت و ارائه آن برای تصویب در شورای راهبری فناوری ها و تولیدات دانش بنیان.
 - فراهم نمودن امکان دسترسی سریع و کم هزینه به زیرساخت های آزمایشگاهی با استفاده از ظرفیت های موجود نظیر مرکز تحقیقات راه، مسکن و شهرسازی و آزمایشگاه مکانیک خاک برای شرکت های دانش بنیان و واحدهای فناور.
 - فراهم نمودن امکان دسترسی به اطلاعات آماری و سایر نیازمندی های اطلاعاتی شرکت های دانش بنیان و واحدهای فناور در حوزه های فعالیت وزارت.
 - تدوین بسته حمایتی - تشویقی تولید دانش بنیان و فناورانه در برنامه های حمایتی حوزه های فعالیت وزارت.
 - حمایت وزارت راه و شهرسازی از ایجاد مرکز نوآوری و پردیس های پارک علم و فناوری تخصصی در حوزه های فعالیت وزارت راه و شهرسازی با همکاری معاونت و وزارتخانه های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و مشارکت بخش غیردولتی و در جهت حمایت و تقویت پارک های استانی موجود در کشور.
 - بهره گیری از کارخانه های خانه سازی ذیل سازمان ملی زمین و مسکن با اولویت ایجاد و توسعه کارخانه نوآوری و پردیس پارک های علم و فناوری

- اختصاص فضا و امکانات و تخصیص اعتبارات الزم برای راه اندازی پارک علم و فناوری با مجوز وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در راستای حمایت از رشد و توسعه شرکت های دانش بنیان و واحدهای فناور مرتبط با حوزه های فعالیت وزارت راه و شهرسازی.
- افزایش استفاده از صنعتی سازی در برنامه های تولید مسکن با اولویت استفاده از ظرفیت شرکت های دانش بنیان و واحدهای فناور به میزان حداقل سه درصد (۳۲) سالانه با همکاری وزارت صنعت، معدن و تجارت و بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران در طول اجرای چهار سال قانون جهش تولید مسکن
- تسهیل شرایط دریافت پیش پرداخت تسهیلات متعلقه تا سقف بیست درصد (۱۴۲) کل قرارداد در صورت استفاده از فناوری های نوین تولید صنعتی مسکن و یا محصولات شرکت های دانش بنیان و واحدهای فناور برای طرح های طرح جهش تولید مسکن
- راه اندازی صندوق پژوهش و فناوری حمل و نقل پیشرفته و صندوق پژوهش و فناوری مسکن با مشارکت بخش غیردولتی و از محل وجوه در اختیار خود و سازمان های تابع و وابسته و با همکاری صندوق نوآوری و شکوفایی و با رعایت قوانین و مقررات توسط وزارت راه و شهرسازی....
- آموزش های لازم به عوامل اجرای مسکن و ساختمان به ویژه مهندسان و ناظران ساختمانی جهت امکان نظارت بر طرح (پروژه) های تولید صنعتی ساختمان و طرح (پروژه) های احداثی با استفاده از فناوری های نوین، محصولات دانش بنیان یا فناورانه با همکاری سازمان نظام مهندسی ساختمان کشور
- فراهم سازی وزارت راه و شهرسازی با همکاری معاونت، وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات، شهرداری ها و مشارکت بخش غیردولتی در راستای حمایت از فناوری های پیشران (پرچم دار) با استفاده از ظرفیت قانون جهش تولید تسهیلات و حمایت های لازم جهت ایجاد شهر و شهرک های هوشمند الگو یا هوشمندسازی شهرهای موجود با رعایت ملاحظات محیط زیستی و زیرساخت های هوشمند با زیست پذیری و خود اشتغالی بالا با رویکرد استفاده از ظرفیت شرکت های دانش بنیان و واحدهای فناور.

۵-۲. بررسی وضعیت تحولات بخش ساختمان و مسکن

بخش مسکن در سطح کلان با توجه به پیوندهای پیشین و پسین گسترده ای که با دیگر بخش ها اقتصادی حجم بالای نقدینگی موجود در این بخش و نیز سهم بالای آن در تولید و ارزش افزوده اقتصاد دارای اهمیت می باشد و در سطح خرد نیز به دلیل سهم بالای آن در هزینه های خانوار، مورد توجه قرار می گیرد.

طرح نهضت ملی مسکن در دولت سیزدهم کلید خورد تا دولت بتواند علاوه بر تحقق جهش تولید مسکن و قانون ساماندهی و حمایت از تولید و عرضه مسکن با ارائه انواع امکانات و مشوق ها از جمله ارائه زمین شرایط خانه دار شدن عده کثیری از مردم را تسهیل کند.

در سال ۱۴۰۲ در زاهدان در دو سایت آرمان شهر و تفتان شهر بیش از ۱۱ هزار واحد نهضت ملی مسکن در حال ساخت داشتیم که پیشرفت فیزیکی سایت آرمان شهر به ۳۴۶۵ واحد به حدود ۹۰ درصد و سایت تفتان شهر با ۸۳۱۰ واحد با گذشت ۱۰ ماه از زمان آغاز ساخت به ۳۵ درصد رسید. در سایت آرمان شهر واحد های مسکونی با تمامی امکانات نظیر آب، برق، گاز و شبکه هوشمند مخابراتی تحویل متقاضیان گردید و خدمات روبنایی در سایت های نهضت ملی مسکن با چهار واحد آموزشی، ۲ کلاتتری، ۲ مسجد و یک واحد درمانی در دو سایت در دست ساخت بوده است. در خلال اجرای این طرح عظیم عملکرد بعضی دستگاه ها و استان ها همواره به صورت جهادی مطرح بوده است که از مهم ترین آن ها می توان به استان سیستان و بلوچستان اشاره کرد که برای پرداخت به این سهم مهم مردمی در دولت

سیزدهم همه هم‌وغم خود را گذاشته و موفق شده که با ساخت واحدهایی در تمامی شهرها به ویژه زاهدان در سایت‌های آرمان‌شهر و تفتان شهر گام‌های ارزنده‌ای را در خانه‌دار شدن شهروندان، ایجاد رونق تولید و اشتغال بردارد. همچنین تا پایان اسفند ۱۴۰۲ حدود ۸۰ کیلومتر بزرگراه و راه اصلی همراه با پل شילה به افتتاح رسید.

۵-۳. بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش ساختمان و مسکن

✓ ارزش‌افزوده بخش ساختمان به تفکیک ساختمان‌های مسکونی و غیرمسکونی

ارزش‌افزوده بخش ساختمان در سال ۱۴۰۰ با افزایش ۱۱۹ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۹ به رقم ۶۳۶۹۶ میلیارد ریال رسید. همان‌طور که در جدول (۵-۱) ملاحظه می‌شود بخش ساختمان‌های مسکونی سهم ۱۲,۳ درصدی از ارزش‌افزوده ساختمان استان را داشته و گروه سایر ساختمان‌ها نیز سهم ۸۷,۷ درصدی از ارزش‌افزوده ساختمان استان را داشته است. در جدول (۵-۱) همچنین سهم ارزش‌افزوده ساختمان استان از ارزش‌افزوده ساختمان در کل کشور نیز آورده شده است که مشاهده می‌شود بخش ساختمان استان سهم ۱,۸ درصدی از کل کشور را در سال ۱۴۰۰ به خود اختصاص داده که نسبت به سهم سال ۱۳۹۹ افزایش داشته است.

جدول (۵-۱): ارزش‌افزوده بخش ساختمان ۱۴۰۰-۱۳۹۹ (میلیون ریال)

بخش	۱۳۹۹	۱۴۰۰	رشد	سهم از ارزش افزوده ساختمان استان-۱۳۹۹	سهم از ارزش افزوده ساختمان استان-۱۴۰۰	سهم از کشور ۱۳۹۹	سهم از کشور ۱۴۰۰
ساختمان	۲۹۰۰۰۵۶۴	۶۳۶۹۶۳۲۷	۱۱۹,۶	۱۰۰	۱۰۰	۱,۳	۱,۸
ساختمان‌های مسکونی	۴۸۶۴۷۶۱	۷۸۶۱۱۹۴	۶۱,۵	۱۶,۷	۱۲,۳	۱	۱
سایر ساختمان‌ها	۲۴۱۳۵۸۰۳	۵۵۸۳۵۱۳۳	۱۳۱	۸۳,۲	۸۷,۷	۱,۵	۲

منبع: مرکز آمار ایران/جدول حساب‌های ملی

بر اساس اطلاعات منتشر شده از مرکز آمار ایران، ارزش‌افزوده بخش ساختمان از دو بخش مسکونی و سایر ساختمان‌ها تشکیل شده است. ارزش‌افزوده بخش مسکونی در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال قبل ۶۱,۵ درصد رشد مثبت داشته و بخش سایر ساختمان‌ها نسبت به سال ۱۳۹۹ افزایش ۱۳۱ درصدی داشته است.

✓ پروانه‌های ساختمانی صادر شده بر حسب نوع پروانه و بخش متقاضی

در جدول زیر مشاهده می‌شود که تعداد پروانه‌های ساختمانی صادر شده در دو بخش احداث و افزایش بنا در سال ۱۴۰۲ تعداد ۲۴۷۱ مورد بوده که نسبت به سال قبل ۲۲ درصد افزایش یافته است. از این تعداد پروانه ساختمانی صادر شده، سهمی معادل ۹۹,۹ درصد مربوط به پروانه‌های احداث بنا و ۰,۱ درصد مربوط به افزایش بنا بوده است. همچنین ۹۳,۵ درصد پروانه‌های ساختمانی احداث بنا در سال ۱۴۰۲ مربوط به بخش خصوصی و ۶,۵ درصد آن مربوط به بخش تعاونی و دولتی است.

جدول (۵-۲): پروانه‌های ساختمانی صادر شده بر حسب نوع پروانه و بخش متقاضی در نقاط شهری

سال/شرح	احداث و افزایش بنا	جمع	خصوصی	تعاونی	دولتی	جمع	خصوصی	تعاونی	دولتی
۱۴۰۱	۲۰۲۵	۱۹۶۴	۱۷۴۸	۱۵۳	۶۳	۶۱	۵۶	۰	۵
۱۴۰۲	۲۴۷۱	۲۴۷۰	۲۳۱۱	۹۹	۶۰	۱	۱	۰	۰

منبع: مرکز آمار ایران/اطلاعات پروانه‌های ساختمانی صادر شده توسط شهرداری‌های کشور - سال ۱۴۰۲

۵-۳-۱. وضعیت تحولات قیمتی بخش ساختمان و مسکن

✓ سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در مناطق شهری

انجام محاسبات ملی بدون داشتن آمار و اطلاعات دقیق از فعالیت‌های ساختمانی نتایج مطلوب نخواهد داشت. از طرف دیگر به دلیل تأثیر عظیم فعالیت‌های ساختمانی در میزان تولید و فعالیت بسیاری از صنایع وابسته، می‌توان در بررسی تحولات آتی صنایع کشور، روند فعالیت‌های ساختمانی را نیز مدنظر قرار داد. از دیدگاه تأمین مسکن و حصول به سطح بالاتری از رفاه در جامعه نیز، بررسی و مطالعه میزان سرمایه‌گذاری در ساختمان امری ضروری است، زیرا بدون در دست داشتن آمار فعالیت‌های ساختمانی، طراحی، اجرا و ارزیابی برنامه‌های کلان جهت تأمین مسکن دقت لازم را نخواهد داشت. از دیدگاه سیاست پولی، فعالیت‌های ساختمانی در میزان تقاضای پول به طور مستقیم و غیرمستقیم تأثیر دارد. آگاهی از روند حجم سرمایه‌گذاری در این بخش از جمله اطلاعات ارزشمندی است که می‌تواند در طراحی و اجرای سیاست‌های پولی مفید واقع شود. در نتیجه در این قسمت به میزان سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در استان می‌پردازیم. بالاترین میزان رشد سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در بخش مسکونی و غیرمسکونی توأم با ۸۴,۷ درصد بوده است. بخش غیرمسکونی هم نسبت به سال گذشته ۸ درصد افزایش یافته است. کل استان نیز در سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در مناطق شهری رشد ۴۸,۵ درصدی را تجربه کرده است.

جدول (۵-۳) سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در مناطق شهری استان در سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ (میلیارد ریال)

شرح/سال	سال ۱۴۰۱	سال ۱۴۰۲	درصد تغییر
کل استان	۶۹۹۷۹	۱۰۳۹۳۳	۴۸,۵
مسکونی	۴۹۰۳۰	۶۷۷۲۹	۳۸,۱
مسکونی و غیرمسکونی توأم	۱۷۶۸۵	۳۲۶۷۹	۸۴,۷
غیرمسکونی	۳۲۶۳	۳۵۲۵	۸,۰۲

منبع: بانک مرکزی ایران/نتایج بررسی فعالیت‌های ساختمانی بخش خصوصی در مناطق شهری

✓ قیمت فروش یک متر مربع زمین یا زمین ساختمان مسکونی کلنگی

در جدول زیر قیمت فروش یک متر مربع زمین یا زمین ساختمان مسکونی کلنگی در کشور و استان آورده شده است. در پاییز ۱۴۰۰ متوسط قیمت یک متر مربع زمین یا زمین ساختمان مسکونی کلنگی در استان ۲۰۲۱۲ هزار ریال بوده است که نسبت به پاییز سال ۱۳۹۹ مقدار ۵۰ درصد افزایش پیدا کرده است. مشاهده آمار معاملات استان نشان می‌دهد که این معاملات ۷,۱ درصد افزایش داشته است در صورتی که برای کشور، کاهش ۱۷,۳ درصدی را تجربه کرده است. سهم استان نیز از کل معاملات کشور نیز به سهمی نزدیک به صفر رسیده است.

جدول (۵-۴): قیمت فروش یک متر مربع زمین یا زمین ساختمان مسکونی کلنگی (هزار ریال)

شرح/سال	پاییز ۱۴۰۰			درصد تغییر نسبت به پاییز ۱۳۹۹		سهم از کل معاملات کشور (درصد)
	حداقل	حداکثر	متوسط	متوسط قیمت	تعداد معاملات	
سیستان و بلوچستان	۲۱۸۹	۴۳۳۰۰	۲۰۲۱۲	۵۰	۷,۱	۰,۰
کشور	۱۰۱۷	۲۴۰۶۸۵۵	۱۰۹۳۱۹	۲۴,۷	-۱۷,۳	۱۰۰

منبع: مرکز آمار ایران/اطلاعات قیمت و اجاره مسکن در نقاط شهری کشور

✓ قیمت فروش یک متر مربع زیر بنای مسکونی

در ادامه قیمت فروش یک متر مربع زیر بنای مسکونی آورده شده است. همان طور که مشاهده می شود متوسط قیمت یک متر مربع زیر بنای مسکونی در زمستان ۱۴۰۰ در استان مقدار ۳۹۰۴۹ هزار ریال بوده که نسبت به زمستان ۱۳۹۹ افزایشی ۳۲،۷ درصدی داشته است. متوسط قیمت این شاخص در کشور در زمستان ۱۴۰۰ تقریباً ۳،۲ برابر استان بوده است. میزان رشد این شاخص نیز در استان بیشتر از کشور است. مشاهده آمار معاملات استان نیز نشان می دهد که این معاملات ۳۳،۸ درصد رشد داشته است که این مهم برای کشور نیز افزایش ۱۱۳،۷ درصدی را نشان می دهد. سهم استان نیز از کل معاملات کشور نیز صفر درصد است.

جدول (۵-۵): قیمت فروش یک متر مربع زیر بنای مسکونی (هزار ریال)

شرح	زمستان ۱۴۰۰		درصد تغییر نسبت به زمستان ۱۳۹۹		سهم از کل معاملات کشور (درصد)
	حداقل	حداکثر	متوسط	متوسط قیمت	تعداد معاملات
سیستان و بلوچستان	۲۵۰۰	۱۵۴۵۷۰	۳۹۰۴۹	۳۲،۷	۳۳،۸
کشور	۱۲۹۴	۲۷۶۷۹۹۲	۱۲۷۹۷۵	۲۴،۸	۱۱۳،۷

منبع: مرکز آمار ایران/اطلاعات قیمت و اجاره مسکن در نقاط شهری کشور

✓ مبلغ اجاره ماهانه به علاوه سه درصد ودیعه پرداختی برای اجاره یک متر مربع زیربنای مسکونی

اصلی ترین شاخص تعیین قیمت اجاره بها در کشور و حتی در دنیا قیمت مسکن است و اجاره بها با رشد قیمت مسکن، افزایش و با کاهش قیمت مسکن، کاهش می یابد در نتیجه زمانی که قیمت مسکن رشد ندارد انتظار می رود که اجاره بها نیز رشد نداشته باشد، باین حال می بینیم نرخ اجاره در کشور از قانون خاصی پیروی نمی کند اما می توان گفت نرخ سود بانکی، نرخ تورم، بحث تأمین معاش موجرین، رقابت کاذب بین مستأجران در مناطق پر تقاضا، هزینه های ساخت مسکن، قیمت نفت، تورم، قیمت دارایی های دیگر مانند بورس و طلا و سپرده های بانکی، حجم نقدینگی، درآمد و پس انداز خانوار، وام خرید مسکن، نرخ سود بانکی، قوانین مالیاتی، دلار، عرضه زمین و مسکن دولتی از مهم ترین عوامل مؤثر در قیمت مسکن می باشند و مدام شاهد افزایش اجاره بها در کشور هستیم.

همان طور که در جدول مشخص است متوسط مبلغ اجاره بها منازل مسکونی استان در زمستان ۱۴۰۰ نسبت مدت مشابه سال قبل افزایش ۴۶،۶ درصدی داشته است. رشد اجاره بها در استان، نسبت به متوسط رشد اجاره بها در کل کشور که ۶۰،۹ درصد است کمتر است. تعداد معاملات اجاره در استان نیز با رشد ۱۳۶،۳ درصدی، رشد بیشتری نسبت به میانگین رشد تعداد معاملات کشور داشته است.

جدول (۵-۶): مبلغ اجاره ماهانه به علاوه سه درصد ودیعه پرداختی برای اجاره یک متر مربع زیربنای مسکونی (ریال)

شرح/سال	زمستان ۱۴۰۰		درصد تغییر نسبت به زمستان ۱۳۹۹		سهم از کل معاملات کشور (درصد)
	حداقل	حداکثر	متوسط	متوسط قیمت	تعداد معاملات
سیستان و بلوچستان	۶۰۰۰	۶۹۲۳۰۸	۱۱۵۴۸۱	۴۶،۶	۱۳۶،۳
کشور	۶۰۰۰	۸۷۷۶۷۹۲	۳۶۸۶۹۴	۶۰،۹	۸۸،۱

منبع: مرکز آمار ایران/اطلاعات قیمت و اجاره مسکن در نقاط شهری کشور

۵-۳-۲. تسهیلات اعطایی به بخش ساختمان و مسکن

✓ تسهیلات پرداختی

مانده تسهیلات اعطایی به بخش ساختمان و مسکن استان طی سال های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ در جدول (۵-۷) نشان داده شده است. مانده تسهیلات اعطایی به بخش ساختمان و مسکن در پایان سال ۱۴۰۱ برابر با ۷۲۷۶۰۷۶۴ میلیون ریال

بوده که در سال ۱۴۰۲ به ۳۹۹۷۹۶۳۵ میلیون ریال رسیده است که کاهش ۴۵ درصدی را نشان می‌دهد. این در حالی است که سهم بخش مسکن و ساختمان از تسهیلات پرداخت شده به بخش‌های مختلف اقتصادی استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۴۰۲ در مقایسه با سال قبل تغییری نداشته است.

جدول (۷-۵): مانده تسهیلات پرداختی بانک‌های استان به بخش مسکن و ساختمان در سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۰ (میلیون ریال)

سال	۱۴۰۱	۱۴۰۲	رشد نسبت به سال قبل (درصد)
مانده تسهیلات اعطایی به بخش ساختمان و مسکن استان	۷۲۷۶۰۷۶۴	۳۹۹۷۹۶۳۵	-۴۵,۱
سهم بخش ساختمان و مسکن از کل تسهیلات اعطایی به بخش‌های اقتصادی استان	۱۸,۵	۱۸,۶	۰,۵

منبع: کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان

۴-۵. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی در بخش ساختمان و مسکن

ارزش افزوده بخش ساختمان در سال ۱۴۰۰ با افزایش ۱۱۹ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۹ به رقم ۶۳۶۹۶ میلیارد ریال رسید که سهم آن از کشور ۱,۸ درصد می‌باشد. تعداد پروانه‌های ساختمانی صادر شده در دو بخش احداث و افزایش بنا در سال ۱۴۰۲ تعداد ۲۴۷۱ مورد بوده که نسبت به سال قبل ۲۲ درصد افزایش یافته است. کل استان نیز در سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در مناطق شهری رشد ۴۸,۵ درصدی را تجربه کرده است. طبق آخرین آمار موجود بانک مرکزی متوسط قیمت یک متر مربع زیر بنای مسکونی در زمستان ۱۴۰۰ در استان مقدار ۳۹۰۴۹ هزار ریال بوده که نسبت به زمستان ۱۳۹۹ افزایشی ۳۲,۷ درصدی داشته است. متوسط مبلغ اجاره بها منازل مسکونی استان در زمستان ۱۴۰۰ نسبت مدت مشابه سال قبل افزایش ۴۶,۶ درصدی داشته است. مانده تسهیلات اعطایی به بخش ساختمان و مسکن در پایان سال ۱۴۰۱ برابر با ۷۲۷۶۰۷۶۴ میلیون ریال بوده که در سال ۱۴۰۲ به ۳۹۹۷۹۶۳۵ میلیون ریال رسیده است که کاهش ۴۵ درصدی را نشان می‌دهد

توصیه‌های سیاستی

- ❖ کاهش نرخ سود تسهیلات بخش مسکن
- ❖ ساماندهی بازار املاک و مستغلات در شهرهای استان در راستای دستورالعمل کارگروه مربوطه تامین مسکن
- ❖ اقشار آسیب پذیر (مددجویان بهزیستی و کمیته دهک های ا تا ۳) با حمایت حداکثری دستگاه متولی حمایت از نهادهای قانونی دست اندر کار ساخت و ساز) انجمن خیرین مسکن ساز، انجمن انبوه سازان و تعاونی ها
- ❖ تامین متمرکز مصالح اصلی و تجهیزات پروژه ها
- ❖ بهره گیری از ظرفیتهای مالی نهادهای دولتی و غیردولتی برای افزایش تولید مسکن
- ❖ سرمایه گذاری جهت ایجاد درآمد پایدار و تکمیل زنجیره ارزش از طریق تولید مصالح، تجهیزات و فناوری‌های استراتژیک
- ❖ تاسیس مرکز نوآوری سرمایه گذاری مسکن (جهت پایلوت فناوری و نوآوری‌های مرتبط در صنعت ساختمان)
- ❖ انجام مطالعات و ایجاد زیرساخت‌های لازم جهت صنعتی سازی ساختمان
- ❖ بکارگیری فناوریهای نوین نرم افزاری و سخت افزاری در صنعت ساختمان دنیا همانند سایر صنایع در حال توسعه می باشد، اما در استان سیستان و بلوچستان با سرعتی کمتر و با توجه به بستر سنتی این صنعت در این استان و نیازمندیهای زیرساختی و فناوری اطلاعات، برای کارفرمایان و سازندگان با فرایند پیچیده تری توجیه می شود. لذا پیشنهاد می گردد با امکان سنجی و ارزیابی چندمعیاره سیستمها و فناوریهای نوین در فاز طراحی پروژه ها، انتخاب تکنولوژی هایی متناسب با کلاس اقتصادی پروژه ها و انبوه سازی مسکن صورت

گیرد که بتواند هم در فرایند ساخت از شاخصهای سرعت، ایمنی و کیفیت استاندارد برخوردار باشند و هم در فاز تحویل و بهره برداری، ارزش افزوده در پروژه ایجاد کند. اما این مهم علاوه بر زیرساختهای اطلاعاتی و فرهنگ سازمانی، نیاز به تامین کنندگان معتبر و دارای صلاحیت حرفه ای در حوزه فناوریهای نوین ساخت دارد که در حال حاضر استان در تلاش است تا با توانمندسازی شرکتهای دانش بنیان در پیاده سازی نوآوریها و فناوریهای نوین پایلوت شده و به تجاری سازی آنها کمک نماید تا در بخش ساختمان نیز توسعه اینگونه محصولات با سرعت و کیفیت بیشتری اتفاق بیفتد.

❖ به رغم تدوین مقررات ملی ساختمان و دستورالعملها و آئین نامههای مختلف، ورود انواع سیستم ساخت و ساز، تامین مصالح ساختمانی با کیفیت، وجود متخصصین و مهندسين در این زمینه، الزام به استفاده از مجری ذیصلاح، تهیه شناسنامه فنی، افزایش حق الزحمه مهندسان و... اکثر شهرهای ایران از جمله شهرهای استان سیستان و بلوچستان از وضعیت نامطلوب ساخت و ساز رنج می برند لذا بررسی و پرداختن جزئی تر به کلیات مقوله کیفیت بنا (معماری، ساخت) می تواند منجر به رشد اقتصادی در ساخت و ساز، خدمات و کاهش سهم هزینه مسکن مورد نیاز جامعه شود و این از اهداف بلندمدت در اقتصاد می باشد. (سهم مسکن در هزینههای خانواده، بیش از ۶۴ درصد درآمد خانوار می باشد)

ارتقاء کیفیت ساخت مسکن:

در خصوص ضعفهای کیفیت ساخت مسکن دلایل بیشماری را میتوان ذکر نمود و از جنبه های مختلف از جمله ، ضعف دانش اجرایی ، مسائل اقتصادی ، نظام برگزاری مناقصات ، احراز صلاحیت مشاوران و پیمانکاران، ضعفهای آئین نامه ای و استاندارد مصالح، ضعف نظام کنترل و نظارت بر ساختمان ، بدور بودن از سیستمها و استانداردهای مدیریت

پروژه، اجرای سنتی عملیات اجرایی، عدم تربیت نیروی انسانی کارآمد و... به آن پرداخت برخی از مهم ترین ایرادات و مشکلات مربوط به کیفیت پروژه های مسکن عبارتند از:

- ❖ ضعف در طراحیهای معماری، سازه و تاسیسات و عدم استفاده از طراحان و مشاوران خبره و ذیصلاح
- ❖ ضعف و عدم تجربه کافی ناظرین، مهندسان، بعد از فارغ التحصیل شدن با مطالعه مقررات ملی ساختمان و شرکت
- ❖ در آزمون نظام مهندسی و اخذ پروانه بدون تجربه کافی و گذراندن دورههای اجرایی کنار مهندسين با تجربه (همانند نظام پزشکی کشور) اقدام به نظارت بر ساختمان می نمایند که این نظارت بر کیفیت ساخت و ساز دارای ضعفهای زیادی است و عملکرد مهندسين نیز با توجه به حق الزحمه های کم و غیر متناسب، بسیار ضعیف میباشد
- ❖ عدم ارزیابی عملکرد ناظرین، پیمانکاران و مجریان و ارائه بازخورد به آنها برای بهبود مستمر
- ❖ استفاده از مصالح غیراستاندارد و کم کیفیت
- ❖ عدم رعایت اصول و استانداردهای فنی و مهندسی در طراحی و اجرا

فصل ششم

بخش خدمات استان

خلاصه فصل

در سال ۱۴۰۰ ارزش افزوده خدمات استان ۵۲۶۸۷۴ میلیارد ریال بوده که رشدی معادل ۵۰ درصد را تجربه کرده است. مصرف واسطه بخش خدمات استان نیز با رشد ۶۱ درصدی در همین سال به ۱۷۳۷۲۳ میلیارد ریال افزایش یافت. همچنین جمع اقامتگاه های استان از ۸۵ مورد در سال ۱۳۹۹ به مقدار ۸۸ مورد در سال ۱۴۰۰ افزایش پیدا کرده است. در سال ۱۴۰۰ تعداد آثار ثبت شده استان در فهرست آثار ملی با رشد ۳۸/۳ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۹ به میزان ۳۹ اثر رسیده است در همین مدت میانگین نرخ رشد کشور در ثبت آثار در فهرست آثار ملی ۳/۵ درصد بوده است. بطور کلی استان در اغلب کلان داده های بخش خدمات رشدی فراتر از متوسط کشوری را تجربه نموده است.

مقدمه

بخش خدمات بزرگترین بخش اقتصادی کشور محسوب می شود و توسعه و رشد آن اثر مستقیم با توسعه امور رفاهی و اجتماعی جامعه دارد. در طول سال های گذشته نیز به فراخور بزرگی این بخش، عمده اشتغال کشور به سمت مشاغل خدماتی سوق یافته به نحوی که مطابق آمارها نزدیک به ۵۰ درصد اشتغال کشور متعلق به بخش خدمات بوده و این امر به گسترش کسب و کارهای خدماتی منجر شده است. مهمترین دلیل رواج مشاغل خدماتی را صرفنظر از خدماتی بودن اقتصاد کشور، پایین بودن هزینه ایجاد شغل در بخش خدمات، نبود بروکراسی های دست و پاگیر و تسهیل راه اندازی کسب و کارهای خدماتی عنوان می کنند؛ هرچند که از نگاه کارشناسان، مشاغل خدماتی در برابر بحران های اقتصادی و شرایط پیش بینی نشده اقتصاد نظیر آنچه در دوران کرونا اتفاق افتاد، دوام و پایداری لازم را نداشته و به سرعت تحت تاثیر قرار می گیرند اما بازهم در عمده اقتصاد های متری و توسعه یافته دنیا بخش خدمات بزرگترین بخش اقتصادی بوده و به تناسب بار عمده اقتصاد را به دوش می کشد. در سه کشور ایالت متحده آمریکا، چین و آلمان که در حال حاضر بزرگترین اقتصادهای دنیا می باشند علی رغم تفاوت در نظریات و مکاتب اقتصادی، توانمندی ها و نوع اقتصاد آنها بخش خدمات به ترتیب با ۸۰٪، ۵۱/۵٪ و ۶۸/۵٪ از کل تولید ناخالص داخلی این کشورها بزرگترین بخش اقتصاد آنها محسوب می شود. سهم و نقش بخش «خدمات» در ایجاد مزیت رقابتی برای سازمان ها و بنگاه ها، افزایش ارزش افزوده و تخصیص بهینه منابع بین فعالیت ها، افزایش تولید ملی و تولید ناخالص داخلی کشورها، توسعه اشتغال و کم رنگ نمودن مسأله بیکاری در بین جوامع مختلف و... بسیار جلوه گر می نماید. با اندکی تأمل، به نظر می رسد این بخش از اقتصاد آنچنان اهمیت یافته که دامنه اثرگذاری آن دیگر مربوط به یک منطقه، بخش و یا حوزه کشوری نیست؛ بلکه بخش های فراملی و سطوح بین المللی را در بر می گیرد. در حال حاضر نیز سهم خدمات در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه از سهم سایر بخش ها رشد بیشتری یافته و در واقع، به موتور اصلی و محرک اقتصاد کشورها تبدیل شده است. همچنین، خدمات در حفظ، نگهداری و افزایش کیفیت در مشاغل چون خدمات مالی، مهندسی، اداری، انبارداری، حمل و نقل و یا توسعه و افزایش تولید و بازار مثل تبلیغات، توزیع و توسعه دانش بسیار موثر بوده است.

۶-۱. سیاست های اقتصادی بخش خدمات و جهت گیری های استان

همان گونه که بخش خدمات با تمام زیرمجموعه های خود در دنیا پیشتاز رشد و توسعه اقتصاد و ایجاد ارزش افزوده است، در کشور ما نیز با توجه به پتانسیل های بالای این بخش و رشد روزافزون این نوع فعالیت ها می توان انتظار داشت که بخش «خدمات» پیشران رشد اقتصادی باشد. با تأمل و تفکر این نکته که بخش خدمات می تواند همچون تجربیات جوامع توسعه یافته، الیام بخش شرایط نامساعد اقتصادی حال حاضر کشور باشد. سهم ارزش افزوده بخش خدمات در

اقتصاد استان سیستان و بلوچستان ۵۹/۵ درصد است و این بخش متکفل ۴۷,۲ درصد اشتغال استان است. خدمات به عنوان کاراترین بخش اقتصادی استان امکان رشد فراوانی دارد. در این عرصه یکی از ظرفیت‌های بخش خدمات استان که تاکنون به رغم تلاش‌های زیاد مغفول مانده و انتظار ایجاد ارزش افزوده بیشتری از آن می‌رود بخش گردشگری استان است که با وجود اماکن تاریخی، جاذبه‌های توریستی و ظرفیت عظیم روستاهای استان در جذب گردشگری روستایی چه در داخل کشور و چه در خارج از کشور، تاکنون توفیقی در این زمینه نداشته است. درحالی‌که فعال شدن این بخش، با توجه به صنایع پایین دست و موازی خود با ویژگی کاربر بودن و نیز فعال شدن صنایع دستی و سایر فعالیت‌های مشابه، پتانسیل اشتغالزایی بالایی دارد. در کنار باورهای نادرست نسبت به وضعیت امنیت استان که آن را از مقصد بسیاری از مسافران خارج کرده است، از علل این ناکامی می‌توان به ناشناخته بودن جاذبه‌های استان برای افراد خارج از آن، نبود زیرساخت‌های لازم از جمله زیرساخت‌های حمل و نقل (مانند شبکه ریلی)، جاده‌های امن، هتل، رستوران و... اشاره کرد. بخش صنایع دستی نیز به دلیل عدم استقبال گردشگران از استان و در نتیجه نبود تقاضا برای محصولات صنایع دستی در ایجاد ارزش افزوده و شغل، ناکام مانده است. جهت گیری های استان در این خصوص می‌تواند به شرح زیر باشد:

- ✓ استفاده بیشتر از فضاهای مجازی در شناساندن منابع غنی فرهنگی و جذاب استان
- ✓ ایجاد جشنواره های متعدد فرهنگی و قومی
- ✓ استفاده از رسانه ملی در تبلیغ جاذبه های گردشگری استان
- ✓ افزایش دهکده های گردشگری بین راهی با توجه به پهناوری استان
- ✓ توانمندسازی روستاها به منظور تقویت گردشگری روستایی
- ✓ ایجاد کمپین‌های فرهنگی و هنری با کمک هنرمندان، سلبریتی ها، بلاگرها، مطبوعات محلی و کشوری در جهت ترمیم بازنمایی منفی از احساس امنیت در استان و همچنین معرفی پتانسیل‌های گردشگری استان
- ✓ فراهم آوردن زیرساخت‌های لازم برای احداث مجتمع های گردشگری در شهرستان‌های استان
- ✓ تقویت حاشیه‌نشین‌ها و ایجاد اشتغال در زمینه کسب و کارهای خرد از طریق ایجاد بازار برای صنایع دستی استان
- ✓ ایجاد سامانه های فروش برخط محصولات صنایع دستی
- ✓ آموزش روش های نوین بازاریابی و فروش نظیر (دیجیتال مارکتینگ و اقتصاد الکترونیک) به هنرمندان حوزه صنایع دستی
- ✓ ایجاد تفاهم نامه با پلت فرم های بزرگ فروش کالا نظیر دیجی کالا و ...
- ✓ آموزش صنایع دستی استان به زنان خانه‌دار بویژه در مناطق محروم با همکاری سازمان فنی و حرفه‌ای و سازمان صنایع دستی
- ✓ ایجاد زنجیره تکمیلی صنایع دستی به منظور پایین آوردن هزینه تمام شده و انتقال آن به دیگر نقاط کشور جهت بازاریابی
- ✓ پژوهش برای کاربردی کردن صنایع دستی و تلفیق این محصولات با فضای مدرن امروزی جهت افزایش کارایی

۶-۲. بررسی وضعیت تحولات بخش خدمات

در بخش خدمات سه زیربخش شامل عمده‌فروشی، خرده‌فروشی، حمل‌ونقل و ارتباطات و خدمات مالی، ملکی و بیمه که در مجموع تشکیل دهنده زیربخش بازرگانی می‌باشند. بر اساس شرایط جغرافیایی استان و مرز گسترده خاکی و آبی با کشورهای افغانستان و پاکستان و کشورهای حاشیه خلیج فارس همچنین پیوندهای فرهنگی و قومی میان

بومیان استان و اتباع این کشورها توسعه بخش خدمات در استان با ظرفیت وسیعی مواجه است. ۱۷۰۰ کیلومتر مرز آبی و خاکی موجب مزیت بخش تجارت و بازرگانی و حمل و نقل استان شده است. در این زمینه اگر چه منطقه آزاد تجاری چابهار در ایجاد اشتغال و درآمد در اقتصاد استان نقش پررنگی داشته اما نحوه این مشارکت نتوانسته مطابق با انتظار نیروی کار و سرمایه‌های بومی استان را جذب کند و در نتیجه بیشتر عوامل اجرایی و صاحبان سرمایه در این منطقه آزاد، غیربومیان (از دیگر مناطق کشور) می‌باشند.

در حال حاضر عمده فعالیت‌های واقعی بخش اقتصادی و محرک استان، علی‌رغم ظرفیت‌های متعدد به بخش بازرگانی و تجارت محدود شده است که همان نیز به دلیل غیر رسمی (قاچاق) بودن از چتر فعالیت‌های اقتصادی موثر حذف و استان از برکات آن محروم می‌گردد.

از علل بروز پدیده قاچاق در سیستان و بلوچستان می‌توان به عواملی نظیر وجود یارانه پنهان در گستره بزرگی از کالاها، افزایش دائمی نرخ ارز و جاذبه روزافزون کالاهای قاچاق، بالا بودن حقوق گمرکی (تعرفه)، تشریفات متعدد واردات رسمی و بروکراسی زیاد، فرار از الزامات استاندارد و ضوابط کمی و کیفی، وجود تفکر دلالی، ممنوعیت و غیرمجاز بودن صادرات و واردات برخی کالاها، شرایط اقتصادی، اجتماعی و بیکاری در مناطق مرزی استان و دوگانگی اقدام در کنترل قیمت کالای خارجی و داخلی یاد کرد. اما در این بین مهمترین علت ورود افراد به بخش غیر رسمی در این منطقه علاوه بر بازدهی بالاتر این بخش نسبت به بخش رسمی، زمانبر بودن ترخیص کالا از گمرکات می‌باشد. بدین جهت افراد به منظور ورود سریعتر کالاهای خود به کشور و جلوگیری از خواب سرمایه، ترجیح می‌دهند به صورت قاچاق و از مبادی غیر قانونی اقدام به ورود کالاهای خود نمایند.

۳-۶. بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش خدمات

۳-۶-۱. بررسی وضعیت ارزش افزوده بخش خدمات

✓ ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستانده زیربخش‌های گروه خدمات

ارزش افزوده خدمات استان در سال ۱۴۰۰ با افزایشی ۵۰ درصدی به رکورد ۵۲۶۸۷۴ میلیارد ریال رسید. در ارتباط با زیر گروه‌های بخش خدمات نیز می‌توان گفت کلیه گروه‌ها رشد داشته‌اند. در این بین بیشترین رشد مربوط به گروه فعالیت خدماتی مربوط به تامین جا و غذا (با مقدار ۱۳۸ درصد) و کمترین رشد مربوط به گروه فعالیت‌های مالی و بیمه (با مقدار ۱۷ درصد) بوده است.

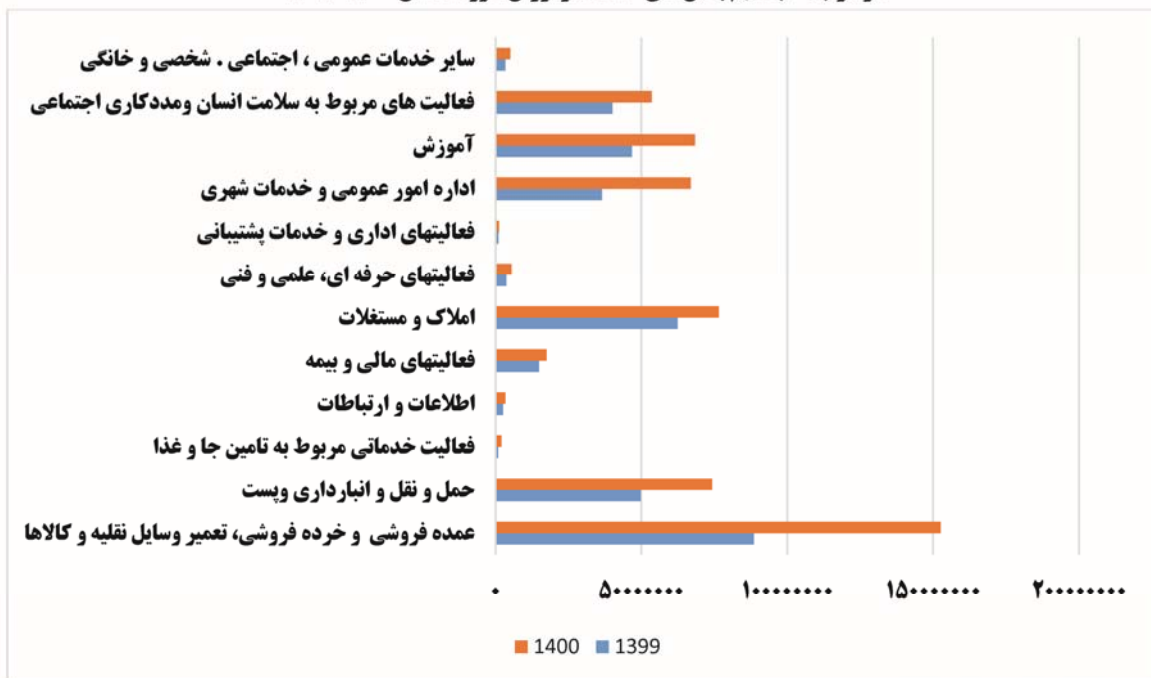
با بررسی سهم گروه‌ها از کل ارزش افزوده خدمات استان ملاحظه می‌شود که در بین ۱۲ گروه بخش خدمات گروه عمده فروشی و خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها با ارزش افزوده ای به میزان ۱۵۲۶۵۰ میلیارد ریال بیشترین سهم از ارزش افزوده بخش خدمات استان را در سال ۱۴۰۰ دارا بوده است که حدود ۲۹ درصد کل ارزش افزوده استان را دارد. با محاسبه سهم دیگر گروه‌ها ملاحظه می‌شود که ۶ گروه عمده فروشی و خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها، حمل و نقل و انبارداری و پست، املاک و مستغلات، اداره امور عمومی و خدمات شهری، آموزش و فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی حدود ۹۳ درصد سهم ارزش افزوده استان را دارند و ۶ گروه دیگر تنها ۷ درصد سهم دارند که حاکی از فعالیت ناچیز این ۶ گروه در استان است.

جدول (۱-۶): ارزش افزوده بخش خدمات استان به قیمت جاری ۱۴۰۰-۱۳۹۹ (ارقام به میلیون ریال)

شاخص	۱۳۹۹	۱۴۰۰	رشد
عمده فروشی و خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاهای	۸۸۵۲۹۷۰۲	۱۵۲۶۵۰۳۵۲	۷۲
حمل و نقل و انبارداری و پست	۴۹۸۱۴۱۰۶	۷۴۱۸۷۲۸۷	۴۹
فعالیت خدماتی مربوط به تامین جا و غذا	۸۵۴۸۹۶	۲۰۳۶۶۸۰	۱۳۸
اطلاعات و ارتباطات	۲۵۳۴۵۶۹	۳۳۸۰۶۸۰	۳۳
فعالیت های مالی و بیمه	۱۴۸۸۶۷۲۴	۱۷۵۳۸۰۲۱	۱۸
املاک و مستغلات	۶۲۳۹۶۴۸۸	۷۶۵۲۶۴۰۷	۲۳
فعالیت های حرفه ای، علمی و فنی	۳۷۳۴۴۵۴	۵۴۲۷۹۳۹	۴۵
فعالیت های اداری و خدمات پشتیبانی	۱۰۲۸۷۴۴	۱۲۳۵۶۰۴	۲۰
اداره امور عمومی و خدمات شهری	۳۶۴۷۶۶۵۰	۶۶۹۲۴۳۳۰	۸۳
آموزش	۴۶۶۹۹۶۴۲	۶۸۳۶۷۷۵۸	۴۶
فعالیت های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی	۴۰۰۳۳۳۷۰	۵۳۵۵۰۸۷۸	۳۴
سایر خدمات عمومی، اجتماعی، شخصی و خانگی	۳۳۸۸۵۲۳	۵۰۴۷۳۲۵	۴۹
جمع	۳۵۰۳۷۹۲۶۷	۵۲۶۸۷۴۶۶۲	۵۰

منبع: مرکز آمار ایران / حساب های منطقه ای

نمودار (۱-۶): سهم بخش های خدمات از ارزش افزوده استان ۱۴۰۰-۱۳۹۹

منبع: مرکز آمار ایران / حساب های منطقه ای

در سال ۱۴۰۰ مجموع مصرف واسطه فعالیت های بخش خدمات استان، ۱۷۳۷۲۳ میلیارد ریال است که نسبت به سال قبل رشد ۶۱ درصدی را تجربه کرده است. در زیرگروه های این بخش تمامی گروه ها رشد مثبتی داشته اند. بیشترین رشد نسبت به سال قبل، در این زمینه به ترتیب مربوط به گروه فعالیت خدماتی مربوط به تامین جا و غذا، فعالیت های مالی و بیمه، اداره امور عمومی، خدمات شهری و تامین اجتماعی به مقدار ۱۲۳، ۸۹ و ۷۹ درصد بوده است. از لحاظ سهم نیز در سال ۱۴۰۰ بیشترین سهم از مصرف واسطه مربوط به گروه عمده فروشی و خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاهای

وسایل نقلیه و کالاها ۵۰ درصد است که این سهم نسبت به سال گذشته، افزایش داشته است. همانطور که در قسمت قبل در تحلیل آمار مربوط به ارزش افزوده گفته شد، ۶ گروه نامبرده شده در مصرف واسطه بخش خدمات هم حدود ۹۲ درصد سهم کل مصرف واسطه بخش خدمات استان را به خود اختصاص داده اند.

جدول (۶-۲): مصرف واسطه بخش خدمات استان ۱۴۰۰-۱۳۹۹ (ارقام به میلیون ریال)

شاخص	۱۳۹۹	۱۴۰۰	رشد
عمده فروشی و خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها	۵۰۱۵۵۲۰۱	۸۶۷۰۸۵۷۰	۷۳
حمل و نقل و انبارداری و پست	۲۱۴۶۱۳۱۸	۳۱۹۲۱۵۲۵	۴۹
فعالیت خدماتی مربوط به تامین جا و غذا	۵۷۹۶۵۹	۱۲۹۰۰۱۹	۱۲۳
اطلاعات و ارتباطات	۱۷۵۰۶۹۲	۲۳۳۵۱۰۰	۳۳
فعالیت های مالی و بیمه	۲۷۳۰۳۲۹	۵۱۶۵۲۷۰	۸۹
املاک و مستغلات	۲۷۳۲۷۸۴	۳۵۲۳۸۱۴	۲۹
فعالیت های حرفه ای، علمی و فنی	۱۰۵۸۷۵۸	۱۵۲۵۲۹۲	۴۴
فعالیت های اداری و خدمات پشتیبانی	۸۰۲۹۰۶	۹۳۴۱۵۴	۱۶
اداره امور عمومی، و خدمات شهری	۱۲۳۶۲۷۱۲	۲۲۱۴۷۰۸۵	۷۹
آموزش	۴۶۲۲۵۸۸	۶۲۷۸۳۶۲	۳۶
فعالیت های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی	۸۲۸۱۹۰۰	۹۷۲۴۴۱۰	۱۷
سایر خدمات عمومی، اجتماعی، شخصی و خانگی	۱۵۲۲۳۹۵	۲۱۶۸۶۶۵	۴۲
جمع	۱۰۸۰۶۲۶۴۲	۱۷۳۷۲۳۶۶۶	۶۱

منبع: مرکز آمار ایران / حساب های منطقه ای

همانطور که در جدول (۶-۳) ملاحظه می شود ستانده بخش خدمات استان در سال ۱۴۰۰ به میزان ۵۳ درصد نسبت به سال قبل رشد یافته و به مقدار ۷۰۰۵۹۶ میلیارد ریال رسیده است. بالاترین میزان رشد مربوط به گروه فعالیت خدمات مربوط به تامین جا و غذا با رشد ۱۳۲ درصد بوده است. بالاترین سهم از ستانده مربوط به گروه عمده فروشی و خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها با سهم ۳۴ درصدی است. در این بخش نیز ۶ گروه یاد شده در بخش قبل سهم ۹۳ درصدی از ستانده بخش خدمات استان را به خود اختصاص داده اند و مابقی گروه ها تنها ۷ درصد ستانده بخش خدمات استان را دارا می باشند.

جدول (۶-۳): ستانده بخش خدمات استان ۱۴۰۰-۱۳۹۹ (ارقام به میلیون ریال)

شاخص	۱۳۹۹	۱۴۰۰	رشد
عمده فروشی و خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها	۱۳۸۶۸۴۹۰۳	۲۳۹۳۵۸۹۲۲	۷۳
حمل و نقل و انبارداری و پست	۷۱۲۷۵۴۲۳	۱۰۶۱۰۸۸۱۲	۴۹
فعالیت خدماتی مربوط به تامین جا و غذا	۱۴۳۴۵۵۵	۳۳۲۶۶۹۹	۱۳۲
اطلاعات و ارتباطات	۴۲۸۵۲۶۲	۵۷۱۵۷۷۹	۳۳
فعالیت های مالی و بیمه	۱۷۶۱۷۰۵۴	۲۲۷۰۳۲۹۲	۲۹
املاک و مستغلات	۶۵۱۲۹۲۷۲	۸۰۰۵۰۲۲۲	۲۳
فعالیت های حرفه ای، علمی و فنی	۴۷۹۳۲۱۲	۶۹۵۳۲۳۲	۴۵
فعالیت های اداری و خدمات پشتیبانی	۱۸۳۱۶۵۰	۲۱۶۹۷۵۸	۱۸
اداره امور عمومی، و خدمات شهری	۴۸۸۳۹۳۶۲	۸۹۰۷۱۴۱۵	۸۲
آموزش	۵۱۳۲۲۳۰	۷۴۶۴۶۱۲۰	۴۵
فعالیت های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی	۴۸۳۱۵۲۷۰	۶۳۲۷۵۲۸۸	۳۱

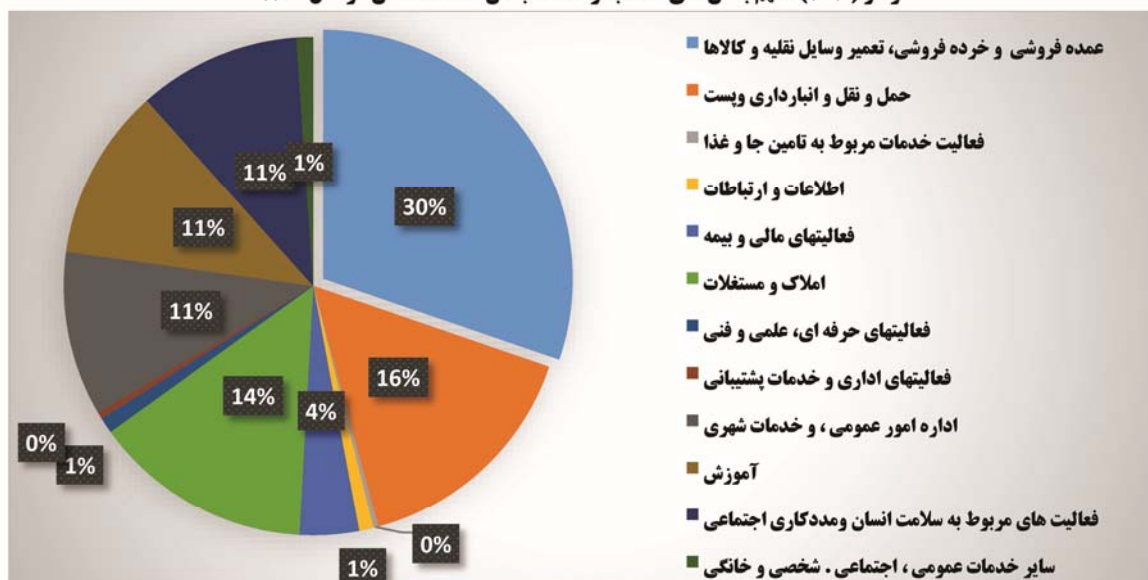
۴۷	۷۲۱۵۹۹۱	۴۹۱۰۹۱۹
۵۳	۷۰۰۵۹۶۹۲۸	۴۵۸۴۴۰۵۰۹

سایر خدمات عمومی، اجتماعی، شخصی و خانگی

جمع

منبع: مرکز آمار ایران / حساب های منطقه ای

نمودار (۶-۲): سهم بخش های منتخب از ستانده بخش خدمات استان در سال ۱۴۰۰

✓ نسبت مصرف واسطه به ستانده زیر بخش های خدمات

در جدول شماره (۶-۴) بیان می شود که به ازای هر یک ریال ستانده، مصرف واسطه در استان به چه مقدار بوده است. در سال ۱۴۰۰ بیشترین نسبت مربوط به زیربخش فعالیت های اداری و خدمات پشتیبانی بوده است. کمترین میزان نسبت در سال ۱۴۰۰ مربوط به زیربخش املاک و مستغلات می باشد.

جدول (۶-۴): نسبت مصرف واسطه به ستانده زیر بخش های خدمات استان ۱۳۹۹-۱۴۰۰

ساخس	۱۳۹۹	۱۴۰۰
عمده فروشی و خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها	۰,۳۶	۰,۳۶
حمل و نقل و انبارداری و پست	۰,۳۰	۰,۳۰
فعالیت خدماتی مربوط به تامین جا و غذا	۰,۴۰	۰,۳۹
اطلاعات و ارتباطات	۰,۴۱	۰,۴۱
فعالیت های مالی و بیمه	۰,۱۵	۰,۲۳
املاک و مستغلات	۰,۰۴	۰,۰۴
فعالیت های حرفه ای، علمی و فنی	۰,۲۲	۰,۲۲
فعالیت های اداری و خدمات پشتیبانی	۰,۴۴	۰,۴۳
اداره امور عمومی، و خدمات شهری	۰,۲۵	۰,۲۵
آموزش	۰,۰۹	۰,۰۸
فعالیت های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی	۰,۱۷	۰,۱۵
سایر خدمات عمومی، اجتماعی، شخصی و خانگی	۰,۳۱	۰,۳۰

۰,۲۵

۰,۲۴

جمع

منبع: مرکز آمار ایران

۶-۳-۲. بررسی وضعیت زیربخش میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی

✓ تعداد هتل‌ها و اقامتگاه‌ها به تفکیک نوع، تعداد تخت‌ها، درصد اشغال، روزهای اقامت

اقامتگاه‌ها برحسب وضعیت ساختمانی، تأسیساتی و تجهیزاتی و کیفیتی خدماتی که عرضه می‌کنند و براساس مقررات خاص هر گروه از آن‌ها، به ۶ گروه: ۵ ستاره، ۴ ستاره، ۳ ستاره، ۲ ستاره، یک ستاره، ممتاز و گروهی به صورت بدون ستاره درجه‌بندی شده (درجه ۱، درجه ۲، و ...) تفکیک می‌شوند. با ملاحظه جدول زیر معلوم می‌شود که جمع اقامتگاه‌های استان از ۸۵ مورد در سال ۱۳۹۹ به مقدار ۸۸ مورد در سال ۱۴۰۰ افزایش پیدا کرده است. در زمینه هتل‌ها بیشترین مقدار مربوط به هتل‌های ۱ و ۲ ستاره می‌شود که در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال قبل کمتر شده است و متأسفانه هتل ۵ ستاره نیز در استان وجود نداشته است. تعداد مهمانپذیر در سال ۱۴۰۰ تعداد ۱۲ مورد بوده که نسبت به سال قبل افزایش ۵۰ درصدی داشته است. همچنین تعداد مجتمع اقامتی در سال ۱۴۰۰، ۶ مورد بوده است که نسبت به سال گذشته هیچ تغییری نداشته است. در سال ۱۴۰۰ تعداد مجتمع‌های گردشگری در استان نسبت به سال قبل افزایش نامحسوسی داشته و با یک واحد افزایش به عدد ۵۲ رسیده است.

جدول (۵-۶): تعداد اقامتگاه‌های استان ۱۳۹۹-۱۴۰۰

سال/شرح	جمع اقامتگاه‌ها	۵ ستاره	۴ ستاره	۳ ستاره	۲ و ۱ ستاره	مهمانپذیر	هتل آپارتمان	سایر مجتمع گردشگری	مجتمع اقامتی
۱۳۹۹	۸۵	-	۳	۳	۱۱	۸	۳	۵۱	۶
۱۴۰۰	۸۸	-	۳	۲	۹	۱۲	۲	۵۲	۶

منبع: سالنامه آماری

در جداول زیر به بررسی ظرفیت اقامتگاه‌های استان پرداخته می‌شود. به مجموع اتاق‌ها یا تخت‌هایی که در مدت معین جهت استفاده مسافران آماده بهره‌برداری می‌شود، ظرفیت اقامتگاه می‌گویند. همانطور که ملاحظه می‌گردد تعداد اتاق‌ها و تخت‌ها در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹ افزایش ۱۳ درصدی را تجربه کرده است.

جدول (۶-۶): ظرفیت اقامتگاه‌های استان به تفکیک تخت و اتاق ۱۳۹۹-۱۴۰۰

سال/شرح	جمع اقامتگاه‌ها	تخت	اتاق	پنج ستاره	چهار ستاره	سه ستاره	دو ستاره	یک ستاره
		تخت	اتاق	تخت	تخت	تخت	تخت	تخت
۱۳۹۹	۲۴۸۴	۱۰۹۹	۰	۰	۵۰۲	۲۰۹	۱۳۰	۸۶
۱۴۰۰	۲۸۰۸	۹۶۱	۰	۰	۴۲۹	۲۰۷	۲۹	۲۰

منبع: سالنامه آماری

جدول (۶-۶): ظرفیت اقامتگاه‌های استان به تفکیک تخت و اتاق ۱۳۹۹-۱۴۰۰ (ادامه)

سال/شرح	مهمانپذیر	هتل آپارتمان	سایر	مجتمع گردشگری
	تخت	تخت	تخت	تخت
۱۳۹۹	۹۶۴	۳۴۷	۱۲۰	۱۸۰
۱۴۰۰	۳۰۰	۱۰۰	۰	۸۵۰

منبع: سالنامه آماری

✓ آثار ملی ثبت شده

حوزه میراث فرهنگی گرچه به عنوان مجموعه ای از دارایی های یک محدوده یا کشور محسوب می شود، اما در چند دهه اخیر دیدگاه های جدیدی از سوی سازمان ملل مطرح شده که این حوزه را در زمره دارایی های جهانی دانسته و هر گونه آسیب به مؤلفه های آن را به منزله در خطر افتادن دارایی های بین المللی برشمرده است. در سال ۱۳۹۴ کنوانسیون میراث جهانی توسط این سازمان، به تصویب رسید که هدف اصلی این کنوانسیون شناسایی، حفاظت و معرفی محدوده های این حوزه خصوصاً محدوده میراث برجسته جهانی به مردم و نسل های آتی در جهت حفظ آنها است. در ادامه این فصل به ارائه تعریفی از شاخص های این حوزه و بررسی آماری آنها برای استان سیستان و بلوچستان پرداخته می شود.

میراث طبیعی

زیرمجموعه ای از میراث ملی که عوامل طبیعی در ایجاد آنها نقش اساسی داشته و دارای ویژگی های خاص و برجسته طبیعی و منحصر به فرد و یا نادر باشند. مطابق توصیه ها و تعاریف کنوانسیون میراث جهانی این مجموعه به دو گروه ساختارهای طبیعی و محوطه های طبیعی تقسیم می شود. همانطور که در جدول (۶-۷) ملاحظه می شود در سال ۱۴۰۰ تعداد ۱۶۲ اثر طبیعی در کل کشور ثبت شده که از این تعداد، ۴ اثر مربوط به استان سیستان و بلوچستان بوده است که نسبت به سال ۱۳۹۹ افزایش داشته است.

آثار منقول و غیر منقول فرهنگی-تاریخی ثبت شده در فهرست آثار ملی

میراث فرهنگی زیر مجموعه ای از میراث ملی است که در شکل گیری و ایجاد آن ها عامل انسان نقش اساسی داشته و منشأ اصلی خلق آن ها عواملی غیر از طبیعت صرف می باشد. در سال ۱۴۰۰، تعداد ۱۰ اثر غیرمنقول و ۱۴ اثر منقول فرهنگی-تاریخی در استان به ثبت رسیده که در مقایسه با سال ۱۳۹۹ به ترتیب با رشد ۲۳۳ و ۷/۷ درصد افزایش داشته است.

میراث ناملموس ثبت شده در فهرست آثار ملی

میراث فرهنگی منحصر به بناهای تاریخی و مجموعه هایی از اشیاء نیست؛ این میراث آداب و سنن یا اصطلاحات و بیان های شفاهی را که از پیشینیان ما به جامانده و به بازماندگان ما خواهند رسید نیز در بر می گیرد، مواردی مانند ادبیات و سنت های شفاهی، هنرهای اجرایی، مراسم اجتماعی، آئین ها، جشن ها، دانش و مهارت های مربوط به طبیعت و گیاهان و نیز دانش و مهارت های لازم برای تولید صنایع دستی سنتی. این موارد اگرچه قابل لمس نیستند، اما بخش بسیار مهمی از میراث فرهنگی ما به شمار می روند. میراث فرهنگی ناملموس، شکل زنده میراث است که پیوسته بازآفرینی شده و در پاسخ به محیط خود تحول می یابد، از نسلی به نسل دیگر منتقل شده و حس هویت و تعلق به انسان و جوامع می بخشد. جوامع بشری عامل خلق، حمل و انتقال میراث فرهنگی ناملموس هستند. ممکن است جوامع در این میراث با جوامع دیگر اشتراکاتی داشته باشند، چه آن جوامع از روستاهای همسایه باشد و چه شهری در آن سوی دنیا و چه مردمی که مهاجرت کرده و در منطقه های دیگر ساکن شده و این میراث را کسب کرده اند. در سال ۱۴۰۰ تعداد میراث ناملموس ثبت شده استان ۱۱ عدد بوده است، این در حالی است که در سال ۱۳۹۹، این عدد ۹ اثر بوده که شاهد رشد ۲۲ درصدی در روند آن بوده ایم. و در کل آثار ثبت شده در فهرست ملی نیز با افزایش ۱۱ واحدی در آثار ثبت شده علی رغم رشد ۸ درصدی در سطح کشور، استان با رشدی ۳۹ درصدی مواجه بوده و میزان کل آثار ثبت شده در فهرست ملی در سال ۱۴۰۰ به میزان ۳۹ اثر بوده است.

جدول (۶-۷): آثار ثبت شده در فهرست آثار ملی ۱۴۰۰-۱۳۹۹

ردیف/سال	شاخص	کشور	استان	کشور	استان
		۱۳۹۹		۱۴۰۰	
۱	میراث طبیعی ثبت شده	۱۵۵	۳	۱۶۲	۴
۲	آثار غیر منقول فرهنگی-تاریخی ثبت شده	۵۴۷	۳	۶۲۲	۱۰
۳	آثار منقول فرهنگی-تاریخی ثبت شده	۳۲۷	۱۳	۳۴۸	۱۴
۴	میراث ناملموس ثبت شده	۲۹۶	۹	۳۰۰	۱۱
۵	جمع	۱۳۲۵	۲۸	۱۴۳۲	۳۹

منبع: سالنامه آماری سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری

✓ بازدیدکنندگان از مراکز گردشگری به تفکیک داخلی و خارجی

تعداد سفرهای انجام شده با اقامت شبانه در کشور در سال ۱۴۰۰ به میزان ۱۰۴۲۷۴۷۱ بوده است که از این تعداد سهم استان ۳۹۴۷۳۳ سفر با اقامت شبانه معادل ۳/۸ درصد از کل سفرها می باشد؛ همچنین میزان نفر/شب اقامت صورت گرفته در پی سفرهای فوق در کل کشور در سال ۱۴۰۰ معادل ۳۹۰۸۶۰۷۴ نفر/شب اقامت و استان با ۱۲۴۱۱۷۸ نفر/شب اقامت صاحب سهم ۳/۲ درصدی از کل اقامت های شبانه افراد در کشور بوده است.

۴-۶. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی

بخش خدمات به عنوان بزرگترین بخش اقتصاد کشور نقش عمده ای در رشد اقتصادی و کاهش بیکاری به عهده دارد و رشد روزافزون این بخش با توجه به پتانسیل بالای آن سبب اثرات واضح در رفاه اجتماعی خواهد داشت. از دلایل دیگر اهمیت بخش خدمات در اقتصاد جهانی ارتباط خدمات با فرآیند تولید، توسعه اقتصادی و ایجاد فرصت های شغلی است. در سال های اخیر خدمات حدود دو سوم تولید ناخالص داخلی و قسمت قابل توجهی از میزان اشتغالزایی در کشورهای مختلف را برعهده دارد. سیاستگذاران در ایران نیز در این راستا و با توجه به روند خدماتی شدن جهان، لازم است توجه بیشتری به این بخش داشته باشند تا هم زمینه های اشتغال بیشتری فراهم گردد و هم منجر به رشد اقتصادی گردد که از آن جمله می توان به رفع ناکارایی ها در این بخش اشاره کرد؛ که لازمه آن:

- تکمیل زیرساخت های حمل و نقل همچنین بهسازی و نوسازی تاسیسات فعلی
- ارائه بسته های اعتباری اشتغالزایی منطبق با ویژگی های زیربخش های حوزه خدمات
- بازننگری در نظام مشوق های بخش خدمات متناسب با تکالیف این بخش در برنامه هفتم توسعه
- افزایش نقش اقتصاد الکترونیک و فضای مجازی در جهت ایجاد جهش در این بخش
- ایجاد و راه اندازی نظام جامع آماری مناسب به منظور جمع آوری اطلاعات مربوط به عملکرد فعالیت های صورت گرفته در این بخش.
- بازننگری و اصلاحات در قوانین و مقررات موجود به منظور افزایش سرعت فرآیند و افزایش اثر بخشی و بهبود بهره وری.
- انجام سرمایه گذاری های مورد نیاز برای توسعه بخش خدمات و زیر بخش های آن خصوصاً سرمایه های بخش خصوصی و تلاش برای جذب سرمایه های خارجی از طریق تکمیل، بهبود و اصلاح زیرساخت های لازم.
- بهبود وضعیت مدیریت فعالیت های خدماتی کشور و آموزش مدیران ارشد واحدهای خدماتی می باشد.

فصل هفتم

بخش حل و نقل استان

خلاصه فصل

با آغاز دولت سیزدهم موتور پروژه های زیرساختی حمل و نقل نظیر تکمیل قطعات بزرگراهی و ریلی جان تازه ای گرفته و با سرعت در جهت بهره برداری و تکمیل پیش می رود. در این فصل به بخش حمل و نقل استان در سال ۱۴۰۲ پرداخته شده است. میزان کالاهای وارد شده به استان تقریباً ۴ برابر کالاهای خارج شده از استان است که این امر به طور حتم به علت مرزی بودن استان و داشتن مرز خشکی با کشورهای افغانستان و پاکستان و همچنین مرز آبی از طریق دریای عمان و کشورهای حاشیه خلیج فارس و کوتاه ترین مسیر اتصال کشورهای آسیای میانه به آبهای آزاد است. کل جابجایی مسافر و حمل بار در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال قبل به ترتیب با رشد ۶۱/۵ و ۸۶/۲ درصدی مواجه بوده است که بیشترین میزان جابجایی مسافر و حمل بار از طریق ناوگان جاده‌ای صورت پذیرفته است.

میزان جابجایی مسافر از طریق ناوگان ریلی در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال قبل افزایش ۵۰/۹ درصدی و میزان بار خالص حمل شده از طریق ناوگان ریلی در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال گذشته، افت جزئی داشته است. تعداد مسافر پروازهای داخلی و بین‌المللی در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال قبل به ترتیب ۹/۶ درصد و ۱۸/۴ درصدی افزایش داشته است.

مقدمه

در دنیای امروز حمل و نقل و مزیت های نهفته آن به عنوان یک بخش جدایی ناپذیر از اقتصاد تلقی می گردد. بسیاری از مناطق جهان تنها به واسطه مزیت های ترانزیتی و امکانات مناسب برای جابه جایی بار و مسافر جای خود را در زنجیره ارزش های منطقه ای و جهانی باز نموده اند. همه تلاش ها در جهت تولید و فروش کالا و خدمات تا زمانی که توسط انواع مختلف حمل و نقل همراه نشود منتج به ارزش نخواهد شد زیرا حمل و نقل حلقه واسط میان عرضه کننده و تقاضا کننده است. حمل و نقل به مجموعه ای از فعالیتهای جابه جایی انسان و کالا در اقتصاد اطلاق می گردد. این خدمات به صورت های ریلی، جاده ای، هوایی، دریایی، لوله ای و خدمات پشتیبانی است که به شکل درون شهری، برون شهری و حتی برون مرزی انجام می شود. توسعه حمل و نقل امکان دسترسی به منابع و بازارها را فراهم و به این ترتیب، امر تولید و بازار رسانی و مبادله کالاها را آسانتر می سازد. آسان سازی بازار رسانی محصولات و مبادله آنها، امکان استفاده از صرفه های ناشی از مقیاس تولید و ارتقای بهره وری عوامل تولید را میسر می گرداند. نتیجه این تحولات، کاهش قیمت نهاده ها و هزینه های تولید کالا خدمات را به همراه دارد. به همین دلیل، توجه به مفهوم توسعه پایدار بخش جدایی ناپذیر فعالیت در این بخش است. در این فصل سعی بر آن است که پس از ارایه تعاریف مهم، آمارهای اقتصادی بخش حمل و نقل از قبیل ارزش افزوده بخش حمل و نقل، میزان حمل بار و کالا و غیره در ناوگان مختلف تحلیل و بررسی شود.

تعاریف

حمل و نقل داخلی^۱

مجموعه فعالیت های حمل و نقلی (کالا یا مسافر) است که مبدأ و مقصد سفر داخل کشور باشد.

حمل و نقل بین‌المللی^۲

مجموعه فعالیت های حمل و نقلی است که مبدأ سفر یا مقصد و یا هر دو آن خارج از کشور باشد.

^۱. Domestic Transport

^۲. International Transport

ترانزیت^۱

عبارت است از عبور مسافر یا کالا یا وسیله نقلیه از قلمرو جمهوری اسلامی ایران به طوری که مبدأ و مقصد سفر خارج از کشور باشد. به عبارتی ورود از یک مرز کشور طبق مقررات به قصد عبور از کشور و خروج از مرز دیگر کشور است.

حمل و نقل زمینی^۲

مجموعه فعالیت های حمل و نقلی (کالا یا مسافر) است که از طریق جاده یا ریل صورت پذیرد.

حمل و نقل جاده ای^۳

مجموعه فعالیت های حمل و نقلی (کالا یا مسافر) است که از طریق جاده توسط ناوگان جاده ای صورت پذیرد.

حمل و نقل ریلی^۴

مجموعه فعالیت های حمل و نقلی (کالا یا مسافر) است که از طریق خطوط راه آهن توسط ناوگان ریلی صورت پذیرد.

حمل و نقل دریایی^۵

مجموعه فعالیت های حمل و نقلی (کالا یا مسافر) است که از طریق دریا توسط ناوگان دریایی صورت پذیرد.

۷-۱. سیاست های اقتصادی بخش حمل و نقل و جهت گیری های استان

بخش حمل و نقل و ترانزیت به دلیل اهمیت ویژه و جایگاه مهمی که در اقتصاد کشورها دارد به یکی از شاخص های توسعه یافتگی کشورها محسوب می شود و پیشرفت و توسعه آن نقش مهمی در ایجاد تحول در سایر بخش های صنعتی، کشاورزی و تولیدی ایفا می کند تا جایی که امروزه بیشتر اندیشمندان و صاحب نظران عرصه اقتصادی، رشد و توسعه همه جانبه کشورها را مشروط به توسعه بخش حمل و نقل می دانند و این صنعت را به عنوان محور فعالیت های اساسی و زیر بنایی و لازمه تحول به حساب می آورند.

از سیاست های اقتصادی بخش حمل و نقل هوایی استان می توان به موارد زیر اشاره کرد:

- افزایش سطح کیفی خدمات فرودگاهی و هوانوردی کشور
- تبیین مستمر نقش و اهمیت فرودگاه ها در توسعه با بهره گیری از شیوه های نو
- افزایش شفافیت بهبود مستمر و چابکی در شرکت
- نوآوری از طریق توسعه منابع انسانی دانش محور
- توسعه پایانه های فرودگاهی استان و افزایش سطح خدمات هوایی
- ایجاد فعالیت های جدید در کنار پایانه های فرودگاهی و تلاش جهت تبدیل این پایانه ها به شهرک فرودگاهی
- ایجاد مراکز آموزش مشاغل تخصصی صنعت هوانوردی نظیر باشگاه آموزش خلبانی و آموزش میهمانداری
- برنامه ریزی توسعه ایمنی به منظور تامین سلامتی پرواز در ارائه سرویس های فرودگاهی و هوانوردی
- استفاده بهینه از ظرفیتهای فرودگاهی و تجهیزات هوانوردی

در بخش حمل و نقل جاده ای نیز سیاست های اقتصادی زیر قابل ذکر است:

- توانمند سازی شرکتهای حمل و نقلی موجود و فعال در استان

^۱. Transit
^۲. Land Transport
^۳. Road Transport
^۴. Rail Transport
^۵. Sea Transport

- ایجاد انگیزه برای جذب و رشد سرمایه گذاری در بخش در نقاط کمتر توسعه یافته استان
- جلوگیری از رشد بی رویه شرکت های حمل و نقل فاقد سرمایه
- افزایش نظارت بر حوزه فعالیت شرکت های حمل و نقلی و استمرار انطباق آنان با ضوابط موضوعه
- شبکه ای نمودن فعالیت شرکت های مسافربری به منظور ایجاد حق انتخاب آسان برای مسافران
- حمایت از تاسیس شعب شرکت های حمل و نقل به شرط سرمایه گذاری موثر در بخش
- توسعه زیرساخت های جاده ای استان و افزایش ترمینال های بین راهی با توجه به پهناوری استان
- افزایش شرکت های حمل و نقل جهت ایجاد فضای رقابتی
- توسعه و بهسازی ترمینال های حمل و نقل جاده ای در تمامی شهرستان های استان
- تکمیل و توسعه تاسیسات و جانبی رفاهی در ترمینال ها
- تقویت شرکت های حمل و نقل و توسعه شرکت محوری، به بیان دیگر ایجاد رابطه کارگری و کارفرمایی بین رانندگان و شرکت های حمل و نقل و همچنین فراهم نمودن زمینه ترغیبی ارائه وسیله نقلیه ملکی به نام شرکت.
- اصلاح تدریجی نظام کمیسیون پردازی به نظام پرداخت حقوق از طریق ایجاد شرکت های تولید کننده خدمات و تسهیل در فعالیت آنها
- شبکه ای نمودن فعالیت شرکت های حمل و نقلی در سطح کشور در قالب نمانام
- ایجاد سامانه های برخط ارتباط مسافران و یا صاحبان کالا به عنوان متقاضی خدمات به فعالان حمل و نقلی ارائه دهنده خدمات حمل و نقلی

در بخش حمل و نقل ریلی نیز سیاست های زیر قابل انجام است:

- افزایش متوسط سرعت قطارهای فعلی
- کمک به تولید کنندگان زیر ساخت های ریلی
- کمک به توسعه و تشویق تقاضای حمل و نقل ریلی از طریق کاهش هزینه های دسترسی به شبکه ریلی
- دو بانده کردن مسیر های ریلی کشور
- استفاده از تکنولوژی روز دنیا در ساخت ریل و واگن و ایجاد مسیرهای ریلی بیشتر
- تکمیل شبکه ریلی استان و توسعه آن
- افزایش ظرفیت جا به جایی کالا و مسافر
- ایجاد مراکز آموزش مشاغل صنعت ریلی
- ایجاد شرکت های جانبی خدمات ریلی و استفاده از آنها در خطوط ریلی استان
- اولویت بندی پروژه های صنعت حمل و نقل ریلی بر اساس نیاز کشور و همچنین داشتن دور نما برای وابسته کردن همسایگان به خطوط ریلی ایران
- واگذاری پروژه های ساخت و تجهیز حمل و نقل ریلی به بخش خصوصی

۷-۲. بررسی وضعیت تحولات بخش حمل و نقل

- کنترل و نظارت بر یک هزار و ۸۹۵ دستگاه ناوگان حمل و نقل باری و مسافری این استان در قالب ۱۷۲ مانور
- افزایش ۱۰ درصدی جابجایی مسافر توسط ناوگان جاده ای با تردد بیش از ۳ میلیون مسافر
- زاهدان رتبه اول جذب مسافر در استان

- رسیدگی به بیش از ۱۶۰۰ پرونده تخلفات حمل و نقل جاده ای در استان
- اختصاص بیشترین اعتبارات راه‌های روستایی کشور به استان
- جا به جایی سه میلیون و ۶۶۷ هزار و ۵۵۷ تن کالا طی سال ۱۴۰۲، که این میزان نسبت به سال گذشته افزایش ۱۷ درصدی در تناژ و افزایش ۲۵ درصدی در تعداد سفر را داشته است. از این میزان حجم کالای جابجاشده ۲ میلیون و ۹۵۸ هزار ۷۶۹ تن درون استانی و ۷۰۸ هزار و ۷۸۸ تن کالا به مقصد برون استان حمل شده است
- میزبانی استان از ۳ پایانه بار ۷۶، شرکت حمل و نقل کالا، بیش از ۱۰ هزار راننده باری و بیش از ۹ هزار ناوگان باری
- اجرای عملیات خط کشی ۳۵۰۰ کیلومتر از محورهای مواصلاتی
- تهیه و نصب ۷۰۰ متر مربع معادل ۳۲۰ عدد تابلو اطلاعاتی در محورهای حوزه استحفاظی را برای تامین ایمنی عبور و مرور جاده ای
- تهیه و نصب ۲۰۰ عدد چراغ چشمک زن و سولار در استان
- تهیه، نصب و تعمیر ۱۸ هزار عدد علائم و تجهیزات ایمنی در محورهای شمال استان
- افزایش درصد برخورداری راه های روستایی استان از ۳۷ درصد به ۴۱ درصد
- عمده کالاهای حمل شده طی سال جاری از استان شامل سیمان، فرآورده های نفتی و آرد بوده است
- رشد حدود ۹۷ درصدی اعتبارات احداث بزرگراه در سیستان و بلوچستان
- ثبت بیش از ۲۳ میلیون تردد در استان سیستان و بلوچستان
- جمع آوری اسکله فلزی نصب سریع به عنوان معارض توسعه بندر شهید بهشتی
- صدور ۱۰ هزار کارت سلامت رانندگان بخش حمل و نقل عمومی جاده ای کالا و مسافر
- احداث ۱۰ کیلومتر راه اصلی در محور سخت گذر اسکل آباد - گوهر کوه- بزمان
- ابراز تمایل سفیر فنلاند به برقراری ارتباط با کشورهای آسیایی از طریق بندر چابهار در بازدید از بندر چابهار
- آغاز عملیات اجرایی ساخت پل بزرگ شيله در محور زابل- زاهدان.
- احداث ۳۵ کیلومتر مسیر روستایی با همکاری سازمان راهداری و حمل و نقل جاده‌ای و نیروی دریایی ارتش
- اتصال کشورهای CIS به بندر چابهار از طریق خط آهن چابهار - زاهدان
- صدور بیش از ۲۴ هزار برگ معاینه فنی خودروهای سنگین در استان
- افتتاح و آغاز به کار چندین پروژه دریایی بندر چابهار با ۵۵۰۰ میلیارد ریال اعتبار/ فراهم شدن زمینه اشتغال بیش از ۶۲۰ نفر در بندر
- رشد ۳۶ درصدی تردد مسافران در پایانه های مرزی شمال استان
- برقراری خط منظم کانتینری بین بندر چابهار و بنادر غرب هندوستان
- رشد ۶۷ درصدی صادرات از پایانه مرزی میرجاوه
- بازدید فنی بیش از ۲ هزار دستگاه ناوگان حمل و نقل عمومی جاده ای استان
- رفع موانع بهره‌برداری از باند جدید فرودگاه زاهدان/ نصب شبیه‌ساز سه بعدی برج مراقبت برای اولین بار در کشور
- پیگیری جدی جابجایی هواناها و ساماندهی اراضی در فرودگاه زاهدان
- بهره مندی ترکمنستان از بندر چابهار برای ترانزیت کالا به کشورهای شمالی و روسیه
- ثبت رکورد بارگیری ۲۳۵۰۰ تن کالای فله معدنی به کشتی در یک روز از بندر چابهار
- پلاک گذاری خودروهای خدمات رسان در فرودگاه بین‌المللی شهدای زاهدان

- رفع محدودیت‌های عملیاتی باند جدید فرودگاه زاهدان
- بهره برداری از پل ماشکید شهرستان مهرستان
- تعمیر و بازسازی پل بزرگ آلیدر محور پر تردد خاش - ایرانشهر
- نصب راه بند فنی در فرودگاه زاهدان
- تداوم عملیات بهسازی در فرودگاه زاهدان
- نصب چراغ‌های پایی باند ۱۷ چپ فرودگاه زاهدان
- ثبت رکورد تخلیه و بارگیری ۵۵ هزارتن کالا طی یک روز در بندر چابهار
- تامین تجهیزات استراتژیک بندر شهید بهشتی چابهار/ تداوم اجرای طرح توسعه اسکله‌های نفتی بندر شهیدرجایی
- صادرات ۶۵ هزار تن گندله آهن برای اولین بار از بندر چابهار
- جابجایی بیش از ۲ میلیون تن کالا از پایانه‌های مرزی شمال سیستان و بلوچستان
- برنامه ریزی لازم در جهت تسهیل در ورود، قرنطینه و توزیع سفر زائرین پاکستانی ورودی به مرز میرجاوه
- استفاده از ظرفیتهای گشتهای راهداری در افزایش کنترل‌های میدانی ناوگان و اسناد حمل و نقلی در سطح محوره‌های مواصلاتی
- استقرار شرکت حمل و نقل برون‌شهری در محل فرودگاه زاهدان به منظور سهولت جابجایی مسافران ورودی
- متقاضی سفر به شهرهای اطراف
- برگزاری مستمر کمیسیون‌های رسیدگی به تخلفات صنفی در بخش رانندگان، شرکت‌ها و مالکان وسایل نقلیه

۷-۳. بررسی و تحلیل شاخص‌های عملکردی بخش حمل و نقل

در این قسمت به بررسی و تحلیل برخی از شاخص‌های عملکردی بخش حمل و نقل مانند ارزش افزوده بخش حمل و نقل، سهم هر یک از زیربخش‌های حمل و نقل از مسافر جابجا شده و بار حمل شده و نسبت کالا و بار جابجا شده به جمعیت استان پرداخته می‌شود.

✓ ارزش افزوده بخش حمل و نقل

در این قسمت به بررسی و تحلیل برخی از شاخص‌های عملکردی بخش حمل و نقل مانند ارزش افزوده بخش حمل و نقل، سهم هر یک از زیربخش‌های حمل و نقل از مسافر جابجا شده و بار حمل شده و نسبت کالا و بار جابجا شده به جمعیت استان پرداخته می‌شود.

✓ ارزش افزوده بخش حمل و نقل

بررسی ارزش افزوده بخش حمل و نقل در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ بر اساس اطلاعات جدول (۷-۱) نشان می‌دهد که:

- بخش عمده ارزش افزوده بخش حمل و نقل در واقع مربوط به سایر حمل و نقل زمینی بوده و حمل و نقل آبی هم با توجه به تمرکز کشور بر سواحل مکران رشد خوبی را تجربه کرده است.
- ارزش افزوده اسمی بخش حمل و نقل در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال قبل با رشد ۴۹/۶ درصدی مواجه شده است.

جدول (۷-۱): ارزش افزوده زیر بخش های حمل و نقل (میلیارد ریال)

سال	حمل و نقل زمینی و حمل و نقل با خط لوله		حمل و نقل زمینی	حمل و نقل آبی	حمل و نقل هوایی	کل بخش حمل و نقل
	راه آهن	سایر حمل و نقل زمینی	حمل و نقل از طریق لوله			
۱۳۹۹	۳۰۴	۳۷۶۴۵	۰	۳۶۳۷	۹۳۲	۴۲۵۱۸
۱۴۰۰	۳۸۹	۵۱۷۲۲	۰	۹۶۳۹	۱۸۸۱	۶۳۶۳۱
رشد (درصد)	۲۸	۳۷/۴	-	۱۶۵	۱۰۲	۴۹/۶

منبع: مرکز آمار ایران

✓ سهم هر یک از زیربخش های حمل و نقل از مسافر جابجا شده و بار حمل شده

بر اساس جدول (۷-۲) می توان گفت بیشترین میزان جابجایی مسافر و حمل بار مانند سال ۱۴۰۱، از طریق ناوگان جاده ای صورت پذیرفته است. همچنین کل جابجایی مسافر و حمل بار در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال قبل ۷۱/۲ درصد رشد داشته است.

- نزدیک به ۸۷/۹ درصد از کل جابجایی مسافر و ۶۵ درصد از کل حمل بار در سال ۱۴۰۲ از طریق ناوگان جاده ای صورت پذیرفته است.

- در سال ۱۴۰۲ با رشد مثبت ۸۶/۲ درصدی حمل بار در استان مواجه بوده ایم که بخش اعظم این رشد عملکرد مربوط به رشد ۱۳۴/۸ درصدی در حمل بار زیربخش جاده ای می باشد.

جدول (۷-۲): میزان هر یک از زیربخش های حمل و نقل از مسافر جابجا شده و بار حمل شده

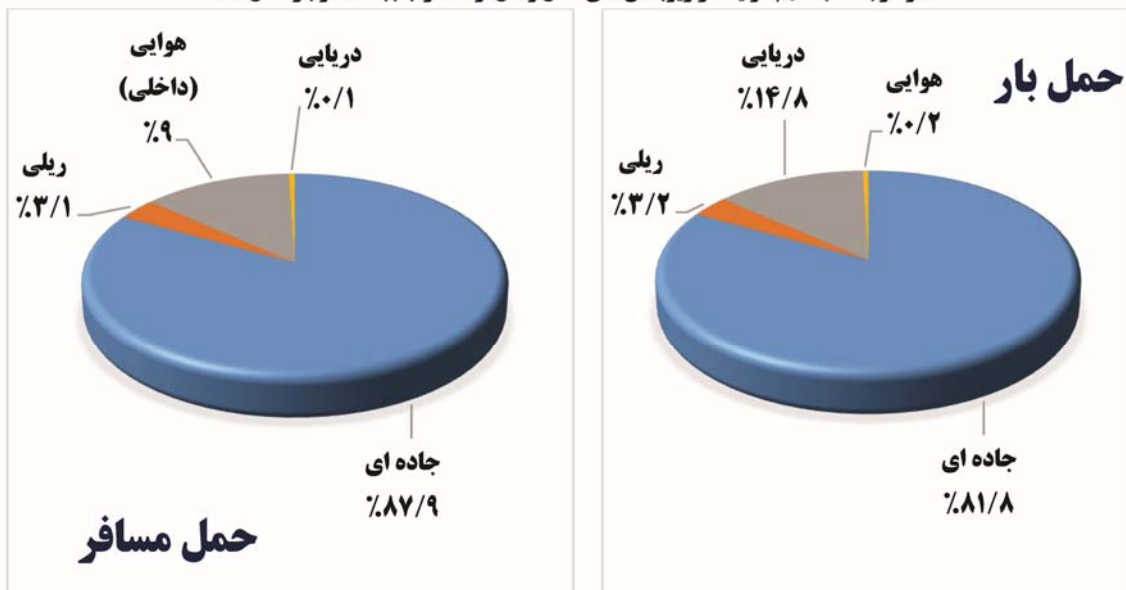
جابجایی مسافر (نفر)					عنوان	سال
جاده ای	ریلی	هوایی (داخلی)	دریایی	جمع		
۵۲۵۰۰۰۸	۲۱۴۸۵۱	۸۳۳۸۱۳	۳۳۸۷۱	۶۳۳۲۵۴۳	تعداد	۱۴۰۱
۸۹۸۸۹۷۲	۳۲۴۲۸۸	۹۱۴۱۱۴	۰	۱۰۲۲۷۳۷۴	تعداد	۱۴۰۲
۷۱/۲	۵۱	-۹/۶	-۱۰۰	۶۱/۵	رشد (درصد)	

حمل بار (تن)					عنوان	سال
جاده ای	ریلی	هوایی (داخلی)	دریایی	جمع		
۹۵۸۱۷۶۲	۹۰۰۱۹۶	۷۷۳۱	۴۲۶۶۷۵۸	۱۴۷۵۶۴۴۷	مقدار	۱۴۰۱
۲۲۴۹۷۶۲۹	۸۹۹۹۴۵	۸۴۳۶	۴۰۷۰۲۱۳	۲۷۴۷۶۲۲۳	مقدار	۱۴۰۲
۱۳۴/۸	۰	۹/۱	-۴/۶	۸۶/۲	رشد (درصد)	

منبع: سالنامه آماری سال ۱۴۰۲ استان

نمودار (۷-۱): سهم هر یک از زیربخش های حمل و نقل از مسافر جابجا شده و بار حمل شده

منبع: سالنامه آماری سال ۱۴۰۲ استان

✓ نسبت کالا و بار جابجا شده به جمعیت استان

جمعیت استان بر اساس آخرین سرشماری در سال ۱۳۹۵، ۲۷۷۵۰۱۴ نفر و میزان حمل بار در این سال ۱۱۷۳۴۲۸ تن است. از این رو نسبت بار حمل شده به جمعیت در سال ۱۳۹۵، ۰,۴۲ تن به ازای هر نفر از جمعیت است

۷-۳-۱. حمل و نقل جاده ای

همانطور که اشاره شد، حمل و نقل جاده ای در استان بیشترین میزان ارزش افزوده، مسافر جابجا شده و بار حمل شده را به خود اختصاص داده است. در این بخش آمارهای مهم مربوط به حمل و نقل جاده ای ارائه خواهد شد. از جمله این آمار می توان به میزان کالای حمل شده در استان، تعداد مسافر جابجا شده و میزان ترانزیت کالا از طریق حمل و نقل جاده ای اشاره کرد.

✓ میزان کالای حمل شده در سطح استان

بر اساس جدول (۷-۳) در سال ۱۴۰۲، میزان کالای حمل شده از طریق حمل و نقل جاده ای در درون و برون استان نسبت به سال قبل افزایش بسیار خوبی داشته است. به طور جزئی تر می توان گفت:

- میزان کالاهای وارد شده به استان تقریباً ۴ برابر کالاهای خارج شده از استان است که این امر احتمالاً به علت مرزی بودن استان و واردات کالا از کشورهای افغانستان و پاکستان است.
- میزان کالای حمل شده درون استانی و برون استانی در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱ به ترتیب رشد ۱۰۲/۹ و ۱۵۳/۲ را تجربه کرده است.

جدول (۷-۳): میزان کالای حمل شده (هزار تن)

سال	درون استانی	برون استانی		جمع
		خروجی	ورودی	
۱۴۰۱	۳۵۱۶	۷۱۷	۵۳۴۹	۹۵۸۱
۱۴۰۲	۷۱۳۵	۳۰۲۸	۱۲۳۳۴	۲۲۴۹۷
رشد نسبت به سال قبل	۱۰۲/۹	۳۲۲/۳	۱۳۰/۶	۱۳۴/۸

منبع: سالنامه آماری سال ۱۴۰۲ استان

✓ تعداد مسافر جابجا شده

آمار ارایه شده در جدول (۷-۴) نشان دهنده‌ی افزایش میزان جابجایی مسافر در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال قبل است. به طور جزئی‌تر می‌توان گفت:

- میزان جابجایی درون استانی مسافر از طریق ناوگان جاده‌ای نزدیک به ۱/۱۶ برابر جابجایی برون استانی بوده است.
- رشد جابجایی درون استانی و برون استانی مسافر از طریق ناوگان جاده‌ای مثبت بوده است.

جدول (۷-۴): میزان جابجایی مسافر با وسایل حمل و نقل عمومی (نفر)

سال	درون استانی	برون استانی	جمع
۱۴۰۱	۲۹۱۷۰۳۰	۲۳۳۲۹۷۸	۵۲۵۰۰۰۸
۱۴۰۲	۴۸۳۳۰۷۸	۴۱۵۵۸۹۴	۸۹۸۸۹۷۲
رشد نسبت به سال قبل	۶۵/۷	۷۸/۱	۷۱/۲

منبع: سالنامه آماری سال ۱۴۰۲ استان

✓ میزان ترانزیت کالا از طریق حمل و نقل جاده‌ای

بر اساس جدول (۷-۵) میزان ترانزیت مواد نفتی در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال قبل ۱۶/۷ درصد افت داشته است و ترانزیت مواد غیرنفتی در این سال نیز رشد ۳ درصدی را تجربه کرده است. همچنین کل کالاهای ترانزیت شده در این سال ۴/۶ درصد کاهش داشته است.

جدول (۷-۵): میزان ترانزیت کالاهای نفتی و غیرنفتی از مرزهای کشور (واحد: تن)

سال	مواد نفتی	مواد غیرنفتی	جمع
۱۴۰۱	۱۷۱۳۴۱۴	۲۵۵۳۳۴۴	۴۲۶۶۷۵۸
۱۴۰۲	۱۴۳۵۹۸۵	۲۶۳۴۲۲۸	۴۰۷۰۲۱۳
رشد نسبت به سال قبل	-۱۶/۱	۳	-۴/۶

منبع: سالنامه آماری سال ۱۴۰۲ استان

۷-۳-۲. حمل و نقل ریلی

در این قسمت به بررسی برخی آمار مربوط به حمل و نقل ریلی از جمله میزان کالای حمل شده در سطح استان، تعداد مسافر جابجا شده، میزان ترانزیت کالا از طریق حمل و نقل ریلی و نسبت طول خطوط ریلی اصلی به مساحت و جمعیت استان پرداخته می‌شود.

در زیر ابتدا به گزارش دو مورد زیر پرداخته می‌شود:

✓ میزان کالای حمل شده در سطح استان

✓ تعداد مسافر جابجا شده

بر اساس داده‌های جدول (۷-۶) می‌توان گفت :

- میزان جابجایی مسافر از طریق ناوگان ریلی در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال قبل افزایش ۵۰/۹ درصدی را تجربه کرده است.
- میزان بار خالص حمل شده از طریق ناوگان ریلی در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال گذشته، ۰/۰۲- درصد افت جزئی داشته است.

جدول (۷-۶): مسافر و بار خالص حمل شده از ایستگاه های راه آهن استان

سال	مسافر (نفر)	بار خالص (تن)
۱۴۰۱	۲۱۴۸۵۱	۹۰۰۱۹۶
۱۴۰۲	۳۲۴۲۸۸	۸۹۹۹۴۵
رشد نسبت به سال قبل	۵۰/۹	-۰/۰۲

منبع: سالنامه آماری سال ۱۴۰۲ استان

✓ میزان ترانزیت کالا از طریق حمل و نقل ریلی

جدول (۷-۷) نشان می دهد که کالاهای ترانزیتی حمل شده وارده در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال قبل افزایش ۱۰۰ درصدی و میزان کالای صادر شده در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال قبل کاهش ۷۸,۳ درصدی داشته است.

جدول (۷-۷): کالاهای ترانزیتی حمل شده به تفکیک ورود و خروج (مرز میرجاوه) - واحد: تن

شرح/سال	۱۳۹۹	۱۴۰۰	رشد نسبت به سال قبل (درصد)
وارد	۰	۱۶۰۸۱	۱۰۰
صادر	۱۹۰۰۰	۴۱۱۷	-۷۸,۳

منبع: آمارنامه حمل و نقل ریلی - سال ۱۴۰۰

✓ نسبت طول خطوط ریلی اصلی به مساحت و جمعیت استان

جمعیت کل استان اعم از روستایی و شهری تعداد ۲۷۷۵۰۱۴ نفر است و مساحت استان ۱۸۷۵۰۲ کیلومترمربع است. با تقسیم طول خطوط اصلی راه آهن جنوب شرق (۳۲۸ کیلومتر) بر جمعیت استان عدد ۰/۰۰۰۱۲ به دست می آید؛ بدین معنی که به ازای هر نفر از جمعیت استان ۱۲ سانتی متر خط ریلی اصلی وجود دارد. یعنی سرانه طول خطوط اصلی ریلی در استان ۱۲ سانتی متر است. همانگونه که مشخص است این نسبت برای استان بسیار ناچیز است. با محاسبه نسبت طول خطوط ریلی اصلی به مساحت استان، عدد ۰/۰۰۱۷ به دست می آید. این نسبت نیز بسیار ناچیز است و نشان دهنده ضعف اساسی در زیرساخت های ریلی استان است.

از مجموع تحلیل های آماری این بخش می توان نتیجه گرفت که علی رغم مساحت و وسعت استان و ضرورت توجه به توسعه بخش ریلی در استان، به دلیل فقر زیربنایی به خوبی از فرصت ها و مزیت های این بخش در استان استفاده نشده است.

۷-۳-۳. حمل و نقل هوایی

در این قسمت به بررسی وضعیت فرودگاه و تعداد ناوگان هوایی، تعداد مسافر جابجا شده به تفکیک داخلی و بین المللی و متوسط سن ناوگان پرداخته خواهد شد.

✓ وضعیت فرودگاه و تعداد ناوگان هوایی

سیستان و بلوچستان پنج فرودگاه فعال در زاهدان، زابل، کنارک، ایرانشهر و سراوان دارد

✓ تعداد مسافر جابجا شده به تفکیک داخلی و بین المللی

جدول (۷-۸) نشان می دهد که تعداد مسافر پروازهای داخلی ۹/۶ درصد رشد و تعداد مسافران پروازهای بین المللی نیز نسبت به سال قبل افزایش ۱۸/۴ درصدی داشته است.

جدول (۷-۸): تعداد مسافر جابجا شده در پروازهای داخلی و بین المللی (به جز حجاج) (نفر)

تعداد مسافر پروازهای بین المللی			تعداد مسافر پروازهای داخلی			سال
ورودی	خروجی	جمع	ورودی	خروجی	جمع	تفکیک
۲۱۹۸	۲۵۳۱	۴۷۲۹	۴۰۶۸۰۷	۴۲۲۲۷۷	۸۲۹۰۸۴	۱۴۰۱
۲۶۶۲	۲۹۳۸	۵۶۰۰	۴۴۳۸۸۹	۴۶۴۶۲۵	۹۰۸۵۱۴	۱۴۰۲
۲۱/۱	۱۶	۱۸/۴	۹/۱	۱۰	۹/۶	رشد نسبت به سال قبل

منبع: سالنامه آماری سال ۱۴۰۲ استان

✓ متوسط سن ناوگان

متوسط سن ناوگان در کشور حدود ۲۴ سال است در حالی که برای استان آمار متقنی در این زمینه در دسترس نیست.

۷-۳-۴. حمل و نقل دریایی

در این قسمت آمارهای مربوط به میزان تخلیه و بارگیری از طریق بنادر به تفکیک نفتی و غیرنفتی، میزان تخلیه و بارگیری کانتینر و تعداد شناورهای فعال بالای هزار تن بررسی می شود.

✓ میزان تخلیه و بارگیری از طریق بنادر به تفکیک نفتی و غیرنفتی

بر اساس آمار ارایه شده در جدول (۷-۹)، میزان تخلیه کالاهای نفتی ۱۶/۷ درصد و تخلیه کالاهای غیرنفتی ۳۲/۷ درصد کاهش داشته است. بارگیری کالاهای غیرنفتی ۳۵/۵ رشد داشته است.

جدول (۷-۹): وزن کالاهای تخلیه و بارگیری شده در بنادر استان (هزار تن)

بارگیری		تخلیه		سال
غیرنفتی	نفتی	غیرنفتی	نفتی	
۸۰۶۱۶۱	۰	۱۷۴۷۱۸۳	۱۷۱۳۴۱۴	۱۴۰۱
۱۰۹۲۲۴۶	۰	۱۵۴۱۹۸۲	۱۴۳۵۹۸۵	۱۴۰۲
۳۵/۵	۰	-۱۳/۳	-۱۶/۲	رشد نسبت به سال قبل

منبع: سالنامه آماری سال ۱۴۰۲ استان

✓ میزان تخلیه و بارگیری کانتینر

به علت عدم وجود آمار مربوط به تخلیه و بارگیری کانتینر در سالنامه آماری سال ۱۴۰۰، امکان بررسی و تدوین گزارش آماری این مورد وجود ندارد.

✓ تعداد شناورهای فعال بالای هزار تن

جدول (۷-۱۰) نشان می دهد که تعداد شناورهای فعال با ظرفیت هزارتن و بیشتر وارد شده به بندر شهید بهشتی چابهار در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال قبل کاهش ۵۸ درصدی داشته است که دلیل آن تغییر رویکرد محاسبه تعداد شناورهای فعال می باشد. همچنین ظرفیت خالص و ناخالص این شناورها به ترتیب با ۱/۵ درصد افت و ۳ درصد نسبت به سال قبل افزایش یافته است.

جدول (۷-۱۰): تعداد شناورهای فعال با ظرفیت هزارتن و بیشتر وارد شده به بندر شهید بهشتی (چابهار) و ظرفیت آن (هزار تن)

ظرفیت		تعداد فروند	سال
ناخالص	خالص		
۲۵۶۷۷	۱۵۱۴۳	۳۹۵	۱۴۰۱

۲۶۴۵۸	۱۴۹۰۶	۱۶۶	۱۴۰۲
۳	-۱/۵	-۵۸	رشد نسبت به سال قبل

منبع: سالنامه آماری سال ۱۴۰۲ استان

۴-۷. جمع بندی و ارایه توصیه های سیاستی

استان سیستان و بلوچستان به دلیل برخورداری از مواهب طبیعی و فرصت های فراوان، قابلیت ایجاد ارزش افزوده بالایی را از بخش حمل و نقل دارد. نزدیکی به آب های آزاد از طریق بندر چابهار، قرار گرفتن در مسیر کریدورهای بین المللی، بازارچه های مرزی و ... از جمله مهمترین مزیت ها، فرصت ها و مواهب طبیعی استان است. در زیر وضعیت بخش حمل و نقل به طور جزئی تر ارایه شده است.

- بخش عمده ارزش افزوده بخش حمل و نقل از طریق حمل و نقل زمینی و به طور خاص حمل و نقل جاده ای حاصل شده است.
- نزدیک به ۸۷/۹ درصد از کل جابجایی مسافر و ۶۵ درصد از کل حمل بار در سال ۱۴۰۲ از طریق ناوگان جاده ای صورت پذیرفته است.
- در سال ۱۴۰۲ با رشد مثبت ۸۶/۲ درصدی حمل بار در استان مواجه بوده ایم که بخش اعظم این رشد عملکرد مربوط به رشد ۱۳۴/۸ درصدی در حمل بار زیربخش جاده ای می باشد.
- میزان کالاهای وارد شده به استان تقریباً ۴ برابر کالاهای خارج شده از استان است که این امر احتمالاً به علت مرزی بودن استان و واردات کالا از کشورهای افغانستان و پاکستان است.
- میزان کالای حمل شده درون استانی و برون استانی در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱ به ترتیب رشد ۱۰۲/۹ و ۱۵۳/۲ را تجربه کرده است.
- میزان کالای حمل شده درون استانی و برون استانی در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۴۰۰ کاهش تقریباً ۴۷ درصدی را تجربه کرده است.
- میزان جابجایی درون استانی مسافر از طریق ناوگان جاده ای نزدیک به ۱/۱۶ برابر جابجایی برون استانی بوده است.
- رشد جابجایی درون استانی و برون استانی مسافر از طریق ناوگان جاده ای مثبت بوده است.
- میزان جابجایی مسافر از طریق ناوگان ریلی در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال قبل افزایش ۵۰/۹ درصدی را تجربه کرده است.
- میزان بار خالص حمل شده از طریق ناوگان ریلی در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال گذشته، ۰/۰۲- درصد افت جزئی داشته است.

توصیه های سیاستی بخش حمل و نقل هوایی، ریلی و جاده ای:

- ارتقای سطح ایمنی و برقراری تسهیلات امداد رسانی در شاخه های مختلف حمل و نقل
- اصلاح قوانین پایانه های مسافربری و اجتناب از پدیده دو مدیریتی پایانه بین شهرداری و اداره کل راهداری و حمل و نقل جاده ای استان
- تحت پوشش قرار گرفتن رانندگان به عنوان قشر آسیب پذیر در طرح سهام عدالت
- راه اندازی سیستم بیمه تکمیلی رانندگان با هدف بهبود وضعیت رفاهی و تامین اجتماعی رانندگان

- اتخاذ سیاستهای لازم و مکانیزمهای تشویقی در نوسازی ناوگان به دلیل شرایط اقتصادی حاکم بر جامعه که سن ناوگان حمل و نقلی به طور قابل ملاحظه ای بالا رفته و به همین منوال میزان تصادفات ناوگان حمل و نقلی نیز افزایش یافته است.
- اعطای تسهیلات به شهرداریها و یا بخش های خصوصی متقاضی احداث پایانه های مسافربری
- راه اندازی خانه حمل و نقل برای استقرار تشکلهای صنفی و ایجاد ارتباط نزدیکتر با یکدیگر و اداره کل
- بهبود وضعیت توقفگاههای بین راهی ناوگان حمل و نقل عمومی در سفرهای بین شهری
- پیگیری تشکیل کانونهای انجمنهای صنفی شرکت های حمل و نقلی در بخش کالا، مسافر و ترانزیت
- پایین آوردن هزینه های بخش حمل و نقل با استفاده از صرفه های ناشی از مقیاس
- افزایش اعتبارات جهت بهسازی و نوسازی راههای مواصلاتی و تبدیل هرچه بیشتر راهها مذکور به بزرگراه
- ترغیب سرمایه گذاران خارجی جهت سرمایه گذاری در زیرساخت های حمل و نقل استان
- افزایش شرکت های فعال در صنعت حمل و نقل استان
- افزایش استراحتگاه های بین جاده ای به ویژه در محورهای جنوبی استان
- مقاوم سازی راهها در برابر سیلاب های فصلی
- افزایش سهمیه سوخت خودروها با توجه به پهنابری استان
- بهسازی پایانه های مسافربری و تکمیل اماکن رفاهی جانبی آن در سراسر استان
- افزایش ظرفیت حمل بار توسط خطوط ریلی و ناوگان جاده ای
- بسترسازی مناسب جهت ارائه خدمات جدید (تاکسی هوایی، باشگاه خلبانی، پروازهای آموزشی و هوانوردی عمومی)
- فراهم نمودن زمینه جذب توریسم و گردشگری در استان
- دستیابی و توسعه بازارهای هوانوردی و گسترش شبکه های پرواز های داخلی و خارجی
- نوسازی تاکسیهای درون شهری و برون شهری فرودگاهی
- احداث فرودگاه چابهار به عنوان یک زیر ساخت بین المللی در توسعه استان
- بهره برداری از فرودگاه سراوان و اضافه شدن به ظرفیت فرودگاه های استان
- احداث ساختمان تکنیکال بلاک فرودگاه زاهدان
- توسعه زیرساخت های حمل و نقل به ویژه بخش ریلی
- تسریع در ایجاد و توسعه زیرساخت ریلی چابهار- زاهدان- بیرجند- مشهد با توجه به اهمیت توسعه محور شرق و قابلیت ترانزیتی از مرز چابهار به مرزهای سرخس، میرجاوه و...
- بهسازی و ترمیم زیرساخت های جاده ای
- نوسازی ناوگان با توجه به اهمیت مباحث زیست محیطی و در راستای اهداف توسعه پایدار
- توسعه زیرساخت های دریایی مانند ایجاد اسکله و شناورهای با ظرفیت بالا
- خرید و راه اندازی ناوگان جدید مانند واگن، هواپیما، کشتی و شناور و کامیون و اتوبوس

فصل هشتم

بخش انرژی استان

خلاصه فصل

ارتباط بین مصرف انرژی و رشد اقتصادی، موضوعی بسیار مهم در اقتصاد انرژی است. مصرف انرژی به عنوان یک عامل تولید مهم، می‌تواند نقش مؤثری در رشد اقتصادی داشته باشد. از این رو بررسی رابطه مصرف انرژی و رشد اقتصادی به ویژه در بخش‌های اقتصادی، از اهمیت زیادی برخوردار است. بررسی به عمل آمده نشان می‌دهد که در بخش برق میزان مصرف مشترکین در سال ۱۴۰۲، ۸۵۶۹ میلیون کیلووات ساعت بوده که نسبت به سال قبل ۸,۱۹ درصد افزایش دارد. مصرف گاز طبیعی در سال ۱۴۰۲ برابر با ۲۲۰۸ میلیون مترمکعب بوده که نسبت به سال ۱۴۰۱ حدود ۳۳,۴ درصد رشد نشان می‌دهد.

مقدمه

انرژی به عنوان عنصر اصلی فعالیت‌های اقتصادی، تولید و ارائه خدمات مطرح می‌باشد، بنابراین توسعه پایدار توسط سیستم‌های تولید انرژی که بازده بالاتر و قیمت و آلاینده‌گی کمتری دارند ایجاد می‌گردد. در این راستا اقتصاد پایدار باعث افزایش تولیدات باصرفه اقتصادی و مشارکت افراد بیشتر در توسعه شده و عدم محدودیت منابع تولید در کوتاه‌مدت و آلاینده‌گی در درازمدت را به همراه دارد. انرژی به عنوان یک نیروی محرکه در بیشتر فعالیت‌های تولیدی و خدماتی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است و از آنجایی که محور اصلی فرآیند رشد اقتصادی، رشد تولید ناخالص داخلی است، انرژی نقش مؤثری در رشد و توسعه اقتصادی کشور ایفا می‌کند.

گرچه بر اساس ادبیات نظری مدل‌های رشد، نیروی کار و سرمایه عوامل اصلی تولید تلقی می‌شوند، اما نقش انرژی در ادبیات تجربی بحث‌برانگیز است. برخی از مطالعات تجربی بر نقش مکمل انرژی و سایر نهاده‌ها تأکید دارند در حالی که دیگر مطالعات اعتقاد دارند که انرژی می‌تواند جایگزین سایر عوامل تولید شود.^۱ اما در هر دو صورت نقش انرژی در فرایند تولید و دستیابی به رشد اقتصادی انکارناپذیر است. اما هدف نهایی جوامع بشری دستیابی به توسعه پایدار اقتصادی است که مصرف بیش از حد انرژی به ویژه سوخت‌های فسیلی به واسطه انتشار گازهای گلخانه‌ای می‌تواند به عنوان یک مانع جدی در این مسیر عمل کند.^۲ به همین دلیل مطالعات بسیاری به منظور کاهش آلاینده‌های زیست‌محیطی انجام گرفته است که سیاست‌های پیشنهادی آن‌ها بر دو موضوع مهم استوار است: اول، کاهش مصرف سوخت‌های فسیلی و جایگزینی انرژی‌های تجدیدپذیر^۳؛ دوم، استفاده از تکنولوژی‌هایی که کارایی منابع انرژی به ویژه سوخت‌های فسیلی را افزایش می‌دهند.^۴ بنابراین استفاده از تکنولوژی جهت افزایش کارایی بخش انرژی به همراه افزایش سهم انرژی‌های تجدیدپذیر می‌تواند پایداری رشد اقتصادی حاصل از انرژی را به ارمغان آورد.

۸-۱. سیاست‌های اقتصادی بخش انرژی و جهت‌گیری‌های استان

تداوم رشد اقتصاد جهانی، نیازمند منابع انرژی است و مطالعات مختلف نشان می‌دهد، منابع هیدروکربوری تا سال ۲۰۵۰ همچنان به عنوان عمده‌ترین منابع تأمین انرژی جهان باقی خواهند ماند. بررسی روند این منابع و توزیع جغرافیایی آن‌ها نشان می‌دهد تا افق ۲۰۲۵ میلادی تنها پنج کشور حوزه خلیج فارس شامل جمهوری اسلامی ایران، عربستان سعودی، کویت، عراق و امارات متحده عربی به عنوان عمده‌ترین تولیدکنندگان نفت و کشورهای ایران، روسیه، قطر، عربستان سعودی و امارات متحده عربی پنج تولیدکننده اصلی گاز در آن زمان خواهند بود (شرکت ملی گاز ایران، ۱۴۰۱). بر اساس آمارهای رسمی تا پایان سال ۲۰۲۳، ایران با دارا بودن بیش از ۳۲/۱ تریلیون مترمکعب از ذخایر گاز

^۱. Ebohon (۱۹۹۶)

^۲. Withagen (۱۹۹۴)

^۳. Tugcu & Tiwari (۲۰۱۶)

^۴. Xiaolua et al. (۲۰۰۹)

طبیعی، بعد از روسیه، دومین کشور بزرگ دارنده ذخایر گازی در دنیا شناخته می‌شود و از کل ذخایر اثبات شده گاز طبیعی در دنیا دارای سهم ۱۷/۱ درصد است. از منظر تولید گاز طبیعی نیز در سال ۲۰۲۳ میلادی، ایران با تولید ۲۵۷ میلیارد مترمکعب گاز در سال، با سهم ۶/۴ درصدی از کل تولید (۴۰۳۷ میلیارد مترمکعب)، بعد از کشورهای آمریکا و روسیه، در جایگاه سوم قرار دارد. بررسی میزان مصرف گاز طبیعی نیز نشان می‌دهد ایران با مصرف ۲۴۱ میلیارد مترمکعب گاز در بخش‌های مختلف، سهم ۶ درصدی از کل مصرف را در دنیا دارد که در رده چهارمین کشور مصرف‌کننده گاز طبیعی در دنیا محسوب می‌شود. کشورهای آمریکا، روسیه و چین به ترتیب هرکدام با ۲۰/۵، ۱۱/۸ و ۹/۴ درصد بیشترین مصرف‌کنندگان گاز طبیعی در دنیا هستند. بر اساس آخرین آمار در سال ۲۰۲۰ سرانه مصرف نهایی انرژی ایران ۱۰۸ برابر متوسط سرانه مصرف نهایی جهانی و ۸/۰ برابر کشورهای OECD بوده است. مقایسه سرانه مصرف نهایی انرژی ایران به تفکیک حامل‌های انرژی با مقیاس جهانی نشان می‌دهد که سرانه مصرف نهایی گاز طبیعی ۶/۲ و نفت خام و فرآورده‌های نفتی ۱/۵ برابر متوسط مصرف سرانه جهانی می‌باشد. این امر از بهره‌وری پایین در بهره‌برداری، مصرف بالای انرژی و همچنین استفاده از کالاهای و خدمات انرژی بر ناشی می‌شود. سرانه مصرف نهایی سایر حامل‌ها از متوسط جهانی کمتر است. کل مصرف سرانه در کشورهای نظیر ژاپن، ترکیه، هند، چین و هنگ کنگ، پاکستان، آفریقا، ونزوئلا و کشورهای آسیایی غیر OECD (بدون چین) و منطقه خاورمیانه از ایران پایین‌تر است. ایران از لحاظ مصرف انرژی به منظور تولید کالاهای و خدمات وضعیت مطلوبی نداشته و جزء کشورهای با شدت انرژی بسیار بالا محسوب می‌شود. براین اساس شدت مصرف نهایی انرژی در کشور نه تنها در مقایسه با کشورهای نفت خیز بسیار بالا تر می‌باشد بلکه از برخی مناطق نظیر خاورمیانه نیز بیشتر است. در واقع بهبود تکنولوژی و ملاحظات زیست محیطی در بسیاری از کشورهای جهان منجر به کاهش شدت انرژی شده است. این در حالی است که روند شدت انرژی در ایران برخلاف جهان در سالهای اخیر افزایشی بوده است (ترازنامه انرژی سال ۱۴۰۰). این امر نشان‌دهنده‌ی کارایی بسیار پایین انرژی در ایران نسبت به اکثر کشورهای منطقه است. همچنین کارایی انرژی در ایران بسیار کمتر از متوسط کارایی انرژی در کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا است؛ بنابراین می‌توان گفت مصرف انرژی در ایران نسبت به کشورها و مناطق یادشده، کمتر منجر به خلق ارزش افزوده شده است. علاوه بر این، از طرفی سری زمانی شدت انرژی در ایران با شیب ملایمی رو به افزایش بوده که این به معنای آن است که کارایی انرژی در ایران با گذر زمان کمتر شده است؛ اما درصد استفاده از سوخت‌های فسیلی در ایران و اکثر کشورهای منطقه نزدیک به ۸۶ درصد است و انرژی‌های تجدید پذیر سهم اندکی دارند. درصد استفاده از سوخت‌های فسیلی در ایران نیز در گذر زمان با شیب ملایمی رو به افزایش بوده است. به همین ترتیب انتشار CO₂ به صورت درصدی از تولید ناخالص داخلی بر اساس معیار برابری قدرت خرید در ایران پس از بحرین بیشترین مقدار در کشورهای منطقه بوده است. همچنین روند این متغیر برای ایران با شیب بسیار ملایم افزایشی بوده است (تقریباً یکنواخت). از مجموع مباحث فوق می‌توان نتیجه گرفت که:

- ۱- سیاست‌های کارایی انرژی در ایران نادیده گرفته شده است. ۲- نه تنها سیاست‌های حوزه انرژی به سمت جایگزینی انرژی‌های تجدید پذیر پیش نرفته است بلکه سهم استفاده از سوخت‌های فسیلی از کل انرژی افزایش نیز داشته است.
- ۳- سیاست‌های کاهش انتشار آلودگی نیز در ایران نادیده گرفته شده است. ۴- مصرف انرژی در ایران آن‌چنان‌که باید منجر به خلق ارزش افزوده نشده است؛ بنابراین می‌توان گفت سیاست‌های توسعه پایدار در حوزه مصرف انرژی در ایران نادیده گرفته شده است. در ایران نیز همچون دیگر کشورهای ثروتمند جهان یارانه‌هایی برای مصرف منابع انرژی در نظر گرفته شده است تا به موجب آن مردم با پرداخت هزینه کمتری از ثروت ملی خود استفاده کنند. همین یارانه‌ها موجب افزایش مصرف در این کشورها شده است تا آنجا که گزارش‌ها از رشد تقاضای منابع انرژی در این کشورها در سال‌های اخیر خبر داده است. استان سیستان و بلوچستان از نظر منابع انرژی تجدید پذیر یکی از استثنایی‌ترین

استان‌های کشور است و تابش بسیار خوب نور خورشید و نیز وزش بادهای مستمر در شمال این استان و همچنین موج‌های خروشان با ارتفاع چهار متر در سواحل دریای عمان در جنوب این استان همگی زمینه مناسبی را برای استفاده از انرژی‌های نو مهیا کرده است. بادهای ۱۲۰ روزه در شمال سیستان همواره در سال‌های گذشته اگرچه در چشم مردم محلی به عنوان یک عامل مزاحم و سبب انتشار گردوغبار جلوه کرده است اما با بر پا کردن توربین‌های تولید برقی در این منطقه و با استفاده از این قابلیت و با توجه به اینکه افغانستان به شدت نیازمند تأمین برق و انرژی است، می‌توان به ارزآوری خوبی دست یافت و از این طریق به راه‌حل یکی دیگر از مشکلات این استان که همان بیکاریست رسید. این استان با توجه به اینکه یکی از پهناورترین استان‌های کشور است از لحاظ منابع انرژی‌های نو یکی از مناطق ویژه در ایران و جهان محسوب می‌شود به‌طوری‌که خورشید ابتدا از سراوان در کشور طلوع می‌کند و همین‌طور تعداد زیاد روزهای آفتابی در همه مناطق این استان در کشور کم‌نظیر است. علاوه بر این وزش بادهای ۱۲۰ روزه و تابش عمود خورشید در منطقه سیستان، این استان را به یک گنجینه بی‌نظیر طبیعی تبدیل کرده است.

۸-۲. بررسی وضعیت تحولات بخش انرژی در استان

در استان سیستان و بلوچستان در راستای رسیدن به اهداف تعیین‌شده اقدامات قابل‌توجهی در طی سال ۱۴۰۱ انجام شد که می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

افتتاح و بهره‌برداری از پروژه توسعه شبکه برق محله گلشن باهو شهرستان دشتیاری که در این پروژه ۳۵۰ متر شبکه فشار ضعیف، ۵۲۰ متر شبکه فشار متوسط و یک دستگاه ترانس طی این پروژه نصب شده است. انجام ۹۷ پروژه مهم توزیع برق در شهرستان‌های سراوان، سیب و سوران و مهرستان که این پروژه‌ها در بخش برق‌رسانی، توسعه شبکه، تبدیل شبکه سیمی به کابل خودنگهدار و اصلاح و بهسازی شبکه برق بوده است. ۴۴ دستگاه ترانسفورماتور با هدف بهبود ولتاژ، ارتقای پایداری شبکه، نوسازی، اصلاح شبکه برق و رضایت مشترکان در مناطق مختلف شهرستان زهک نصب گردیده است. برق‌رسانی به ۲۶۱ واحد از پروژه شهرک ۱۰۰۰ واحدی چابهار که به جهت ساماندهی سکونتگاه‌های غیر رسمی و کپر ساکنان این شهرستان که در حال ساخت است؛ در این پروژه برق‌رسانی از ۲٫۳ کیلومتر شبکه فشار متوسط، ۳٫۶ کیلومتر شبکه فشار ضعیف و ۵ دستگاه پست هوایی استفاده شده است. ۲۰۲ کیلومتر شبکه برق این استان در قالب توسعه و تعویض، به کابل خودنگهدار تبدیل شده است در ادامه از مزایای تبدیل شبکه سیمی به کابل خودنگهدار می‌توان به خدمات رسانی مطلوب به مشترکان، افزایش پایداری شبکه، هزینه کمتر اجرا به نسبت سیمی، ضریب ایمنی بالا برای همکاران و شهروندان، کاهش سرقت سیم‌های شبکه، کمک به بهبود فضای مناسب شهری، جمع‌آوری برق‌های غیر مجاز و جلوگیری از سرقت انرژی، رفع ضعف ولتاژ مشترکان، توجه به مسائل زیست محیطی با حذف شاخه زنی درختان در تماس با شبکه و کاهش تلفات اشاره کرد. احداث شبکه برق بلوار امام رضا (ع) شهرستان زهک که ۱۲۰۰ متر شبکه و نصب ۳۰ عدد پایه چراغ ۹ متری با بازوی دو طرفه از جمله تجهیزات استفاده شده برای این پروژه است؛ در طی پروژه‌ای روستاهای آپ بهادین خاش، جوگن کنارک، الله آباد گلشن، عزت آباد سراوان، قلندر آباد بمپور، عبدالباقی زرد کوهی و شریف آباد ایرانشهر از نعمت برق مطمئن و پایدار بهره‌مند شدند؛ بیش از ۲۲ کیلومتر شبکه فشار متوسط و ضعیف و ۸ دستگاه ترانسفورماتور از جمله تجهیزاتی است که در پروژه نصب شده است. افتتاح و کلنگ زنی ۱۰ پروژه توزیع برق شهرستان ایرانشهر که برق‌رسانی به روستاهای بدون برق، رفع افت ولتاژ شهری و روستایی، اصلاح خطوط فشار متوسط، تعویض سطح مقطع، تعویض شبکه سیمی به کابل خودنگهدار، توسعه و اصلاح شبکه روشنایی معابر از جمله پروژه‌های افتتاح و کلنگ زنی شده است. همچنین طی اقدامی با هدف افزایش امنیت عمومی معابر، رفاه شهروندان و بهبود تردد وسایل نقلیه مجموع شبکه روشنایی شهرک دامداران زاهدان

اصلاح و بهینه سازی شد. در ادامه برق رسانی به روستای قلندر آباد شهرستان بمپور انجام شد؛ نصب یک دستگاه ترانسفورماتور ۱۰۰ کاوا، احداث ۳۹۰ متر شبکه فشار ضعیف و احداث ۹۰۰ متر شبکه فشار متوسط از جمله حجم عملیاتی انجام شده در این روستا است. از دیگر اقدامات انجام شده میتوان به افتتاح ۴ نیروگاه خورشیدی در روستای پدگی شهرستان زاهدان و آغاز عملیات احداث ۱۰ هزار سامانه خورشیدی دیگر در استان، استارت تکمیل پروژه ۶۳ واحدی نیروگاهی پنج کیلوواتی خورشیدی در روستای تیس چابهار و اصلاح و تعویض ۱۴ کیلومتر شبکه توزیع برق شهرستان قصرقند اشاره کرد (شرکت توزیع نیروی برق سیستان و بلوچستان).

۸-۳. بررسی وضعیت حامل های انرژی استان

۸-۳-۱. بررسی وضعیت بخش انرژی

✓ ارزش افزوده بخش نفت خام و گاز طبیعی

ارزش افزوده^۱ عبارتست از ارزشی که در فرآیند تولید یک کالا یا ارائه خدمت به وجود می آید. به عبارتی دیگر ارزش افزوده را میتوان تفاوت بین ارزش کالاها و خدمات عرضه شده با ارزش کالاهای و خدمات خریداری شده یا تحصیل شده در یک دوره معین تعریف کرد.

لازم به ذکر است که در ایران ثبت آمار توسط نهادهای متولی انرژی بر اساس حواله ها و تعرفه های داخلی سازمان ها و نهادهای صورت می گیرد که لزوماً این تعرفه ها با استانداردهای بین المللی مطابقت ندارد. لذا محاسبه شاخص شدت انرژی هر یک از بخش های مصرف کننده، به دلیل اختلاف در طبقه بندی فعالیت های اقتصادی زیر بخش های مختلف به دقت امکان پذیر نمی باشد. در سطح بین المللی، آمارهای بخش انرژی و تولید ناخالص داخلی، بر اساس طبقه بندی بین المللی استاندارد صنعتی تمام فعالیت های اقتصادی (ISIC) ارائه می گردد. اما در ایران آمار بخش انرژی بر اساس این طبقه بندی در هیچ یک از ارگان های متولی انرژی ثبت نمی گردد. بنابراین به دلیل اختلاف در تعاریف، امکان محاسبه برخی شاخص ها (دست کم به تفکیک بخش های مصرف کننده) از جمله شدت انرژی و غیره که بر اساس دو دسته اطلاعات بخش انرژی و ارزش افزوده هر بخش است، وجود ندارد. رفع این مشکل مستلزم اقدام های فرا سازمانی در ثبت آمار و اطلاعات بخش انرژی است که در نهایت می توان پس از یکسان سازی تعاریف در کلیه ارگان ها، به محاسبه این شاخص ها در زیر بخش های اقتصادی پرداخت.

✓ مصرف انرژی

در بخش برق میزان مصرف مشترکین در سال ۱۴۰۱، ۷۹۲۰ میلیون کیلووات ساعت بوده که نسبت به سال قبل ۷.۷ درصد افزایش دارد. جدول زیر به تفکیک بخش های مختلف، میزان مصرف را نشان می دهد.

جدول (۸-۱): میزان مصرف برق استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۴۰۱ به تفکیک بخش های مختلف (مصرف بر حسب میلیون کیلووات ساعت)

مصرف مشترکین	در سال ۱۴۰۰	در سال ۱۴۰۱
خانگی	۳۷۹۴	۴۰۳۸
عمومی	۱۳۹۱	۱۵۹۰
کشاورزی	۱۰۶۴	۱۱۳۳
صنعتی	۵۱۲	۵۳۳
سایر مصارف	۴۳۶	۴۷۶

^۱. Value added

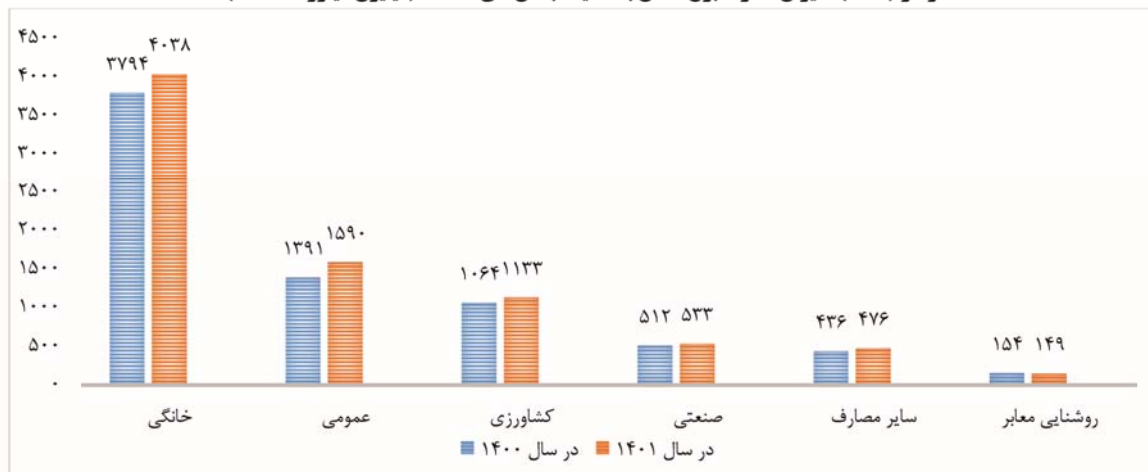
۱۴۹
۷۹۲۰

۱۵۴
۷۳۵۱

روشنایی معابر
جمع

منبع: گزارش سال ۱۴۰۱ شرکت توانیر

نمودار (۸-۱): میزان مصرف برق استان به تفکیک بخش‌های مختلف (میلیون کیلووات ساعت)

منبع: گزارش سال ۱۴۰۱ شرکت توانیر

آخرین آمار در دسترس پیرامون مصرف استان از سوخت‌های فسیلی مربوط به سال ۱۴۰۰ می‌باشد که در جدول زیر به تفکیک اعلام شده است.

جدول (۸-۲): میزان مصرف سوخت‌های فسیلی استان سیستان و بلوچستان به تفکیک نوع سوخت

نوع سوخت	واحد	میزان مصرف
گاز مایع	میلیون لیتر	۳۲۰,۸
نفت کوره	میلیون لیتر	۴۸۴,۷
نفت سفید	میلیون لیتر	۳۴۰,۵
بنزین	میلیون لیتر	۱۳۹۹,۴
نفت گاز	میلیون لیتر	۲۵۵۶,۸

منبع: ترازنامه انرژی سال ۱۴۰۰ (طبق آخرین آمار موجود)

✓ مصرف سرانه انرژی

مصرف سرانه انرژی در واقع همان میزان مصرف انرژی بر تعداد افراد مصرف‌کننده انرژی می‌باشد. در اینجا برای جمعیت استان استخراج گردیده است، رشد صنعت و توسعه اقتصادی کشور تا حد زیادی به مقدار و سطح استفاده کارآمد از حامل‌های انرژی مرتبط است. لذا بررسی شاخصی همچون مصرف سرانه انرژی برای ایران می‌تواند امری کمک‌کننده باشد. شایان‌ذکر است که این شاخص نشان‌دهنده میزان مصرف متوسط انرژی برای هر فرد در جامعه مورد بررسی می‌باشد. میزان مصرف سرانه هر نوع انرژی جداگانه محاسبه گردیده و میزان سرانه مصرف هریک در جدول (۸-۳) آورده شده است.

جدول (۸-۳): سرانه مصرف اقسام مختلف انرژی در استان سیستان و بلوچستان

نوع انرژی	میزان مصرف انرژی	میزان جمعیت استان در سال ۱۳۹۵	واحد انرژی سرانه	مقدار سرانه انرژی
گاز مایع (میلیون لیتر) سال ۱۴۰۰	۳۲۰,۸	۲۷۷۵۰,۱۴	لیتر بر سال	۱۱۵,۶
نفت کوره (میلیون لیتر) سال ۱۴۰۰	۴۸۴,۷	۲۷۷۵۰,۱۴	لیتر بر سال	۱۷۴,۷
نفت سفید (میلیون لیتر) سال ۱۴۰۰	۳۴۰,۵	۲۷۷۵۰,۱۴	لیتر بر سال	۱۲۲,۷
بنزین (میلیون لیتر) سال ۱۴۰۰	۱۳۹۹,۴	۲۷۷۵۰,۱۴	لیتر بر سال	۵۰۴,۱

نفت گاز (میلیون لیتر) سال ۱۴۰۰	۲۵۵۶٫۸	۲۷۷۵۰۱۴	لتر بر سال	۹۲۱٫۴
برق (میلیون کیلووات ساعت) سال ۱۴۰۱	۷۹۳۰	۲۷۷۵۰۱۴	کیلووات ساعت	۲٫۸۵

منبع: ترازنامه انرژی سال ۱۴۰۰، گزارش سال ۱۴۰۱ شرکت توانیر و سالنامه آماری استان ۱۳۹۵ (طبق آخرین آمار موجود)

✓ شدت انرژی

امروزه میزان مصرف انرژی برای کارشناسان و ناظران اقتصادی یکی از مؤلفه‌های ارزیابی عملکرد کشورها و دولت‌ها است و شدت انرژی یکی از شاخص‌های بررسی کارایی مصرف انرژی تلقی می‌شود. شدت انرژی را می‌توان میزان انرژی که برای تولید یک واحد تولید ناخالص داخلی استفاده می‌شود، تعریف کرد. مفهوم ریاضی آن نیز از تقسیم میزان انرژی مصرف‌شده در یک کشور به تولید ناخالص داخلی آن کشور به دست می‌آید. شدت انرژی بالا بیانگر قیمت یا هزینه بالای تبدیل انرژی به تولید ناخالص داخلی است. شدت کم انرژی بیانگر قیمت یا هزینه پایین‌تر تبدیل انرژی به تولید ناخالص داخلی است. شدت انرژی شاخصی برای تعیین کارایی انرژی در سطح اقتصاد ملی هر کشور می‌باشد که از تقسیم مصرف نهایی انرژی بر تولید ناخالص داخلی محاسبه می‌گردد و نشان می‌دهد که برای تولید مقدار معینی از کالا و خدمات (برحسب واحد پول) چه مقدار انرژی بکار رفته است. عوامل مؤثر بر شدت انرژی سطح استاندارد زندگی، عوامل آب و هوایی و ساختار اقتصادی و صنعتی کشور مذکور می‌باشد.

یکی دیگر از شاخص‌هایی که روند حرکت جهان به سمت انرژی‌های پاک را نشان می‌دهد، شاخص گذار انرژی (ETI) است. «شاخص گذار انرژی» از دو بعد تشکیل شده است: «الزامات عملکرد سیستم» و «آمادگی گذار». عملکرد سیستم توزیع انرژی کشورها را در سه حوزه کلیدی مورد بررسی قرار می‌دهد: مثلث انرژی که شامل «پایداری زیست‌محیطی»، «امنیت و دسترسی» و «رشد و توسعه اقتصادی» می‌شود. آمادگی گذار انرژی نیز به معنای ایجاد محیط مناسب برای انجام این گذار است که شامل «سرمایه‌گذاری»، «ساختار سیستم انرژی»، «مشارکت مصرف‌کننده و سرمایه انسانی»، «محیط کسب‌وکار نوآور و زیرساخت‌ها»، «نهاده‌ها و حکمرانی» و «تعهد سیاسی و نظارت» می‌شود. بر اساس رتبه‌بندی شاخص گذار انرژی، ایران در میان ۱۱۵ کشور مورد بررسی رتبه ۱۰۲ را کسب کرده است. جایگاه ایران در این شاخص در سال ۲۰۲۴ نسبت به سال ۲۰۲۳ بدتر شده است؛ همچنین امتیاز ایران نسبت به سال گذشته ۱٫۴ واحد کاهش داشته است. امتیاز ایران در شاخص گذار انرژی در سال ۲۰۲۳ معادل ۵۰٫۴ از ۱۰۰ بوده و در سال ۲۰۲۴ به ۴۹ از ۱۰۰ رسیده است. در میان کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا کشور پاکستان پایین‌ترین رتبه را در شاخص گذار انرژی به خود اختصاص داده است پس از کشور پاکستان، به ترتیب کشورهای کویت، و بحرین در جایگاه بعدی قرار می‌گیرند. جایگاه کشور ایران بعد از کشور بحرین است که بیان‌کننده جایگاه بهتر ایران نسبت به کشورهای مذکور در شاخص گذار انرژی است (گزارش مجمع جهانی اقتصاد در سال ۲۰۲۴).

امتیاز ایران و سایر کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا در شاخص گذار انرژی ۲۰۲۴

کشور	رتبه	شاخص گذار انرژی ۲۰۲۴
قطر	۵۰	۵۷٫۳
امارات	۵۲	۵۷
عربستان	۵۸	۵۵٫۹
عمان	۶۲	۵۵٫۵
مراکش	۶۵	۵۴٫۹
اردن	۷۳	۵۳٫۵
مصر	۷۵	۵۳
لبنان	۸۵	۵۲

۵۱,۳	۸۹	تونس
۵۰,۹	۹۱	الجزایر
۴۹	۱۰۲	ایران
۴۸,۸	۱۰۳	بحرین
۴۸,۶	۱۰۴	کویت
۴۶,۲	۱۱۳	پاکستان

منبع: world economic forum

✓ بهره‌وری انرژی

بهره‌وری انرژی به معنی این است که برای انجام خدمات انرژی کمتری استفاده شود. برای مثال یک لامپ فلورسنت بهره‌وری بیشتری نسبت به لامپ‌های معمولی سنتی دارند. چراکه انرژی الکتریسته کمتری نسبت به تولید مقدار نور یکسان مصرف می‌کند و در سطح کلان از تقسیم تولید ناخالص داخلی به مقدار مصرف انرژی بهره‌وری انرژی به دست می‌آید. بهره‌وری انرژی را می‌توان به‌صورت راهکاری برای کاهش مصرف انرژی یا انجام فرآیندهایی جهت کاهش هدر رفت انرژی چه به‌صورت الکتریکی و یا به‌صورت حرارتی تعریف کرد. روزانه در منازل، ادارات و صنایع انرژی زیادی به‌صورت تلفات هدر می‌رود. با صرفه‌جویی این میزان انرژی می‌توان در هزینه‌های جاری به‌طور چشم‌گیرتری صرفه‌جویی نمود. چراکه با افزایش مصرف انرژی بیش از الگوی مصرف هزینه‌های تأمین آن به‌صورت تصاعدی افزایش می‌یابد. شاخص‌های نظارتی برای انرژی پایدار در بهره‌وری انرژی - صفر تا ۱۰۰ (بهترین) در کشور در سال ۲۰۱۹ برابر با ۷۵,۷ با رتبه ۱۶ بالاترین ارزش ۸۹,۲ و پایین‌ترین ارزش ۵,۸ بود (اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران، معاونت بررسی‌های اقتصادی).

۸-۳-۲. فرآورده‌های نفتی

✓ مصرف نفت سفید، بنزین و نفت کوره به تفکیک بخش‌ها

کل مصرف نفت سفید، بنزین و نفت کوره برای منطقه زاهدان در سال ۱۳۹۵ به ترتیب ۴۳۷۳۳۵، ۹۱۹۴۶۵ و ۶۰۲۵۴۹ هزار لیتر بوده است. طبقه‌بندی مصارف فرآورده‌های مذکور عبارتند از خانگی، عمومی، تجاری، صنعتی، حمل‌ونقل، کشاورزی و نیروگاه‌ها که میزان تفکیک شده هریک از آن‌ها در جدول (۸-۴) بیان شده است.

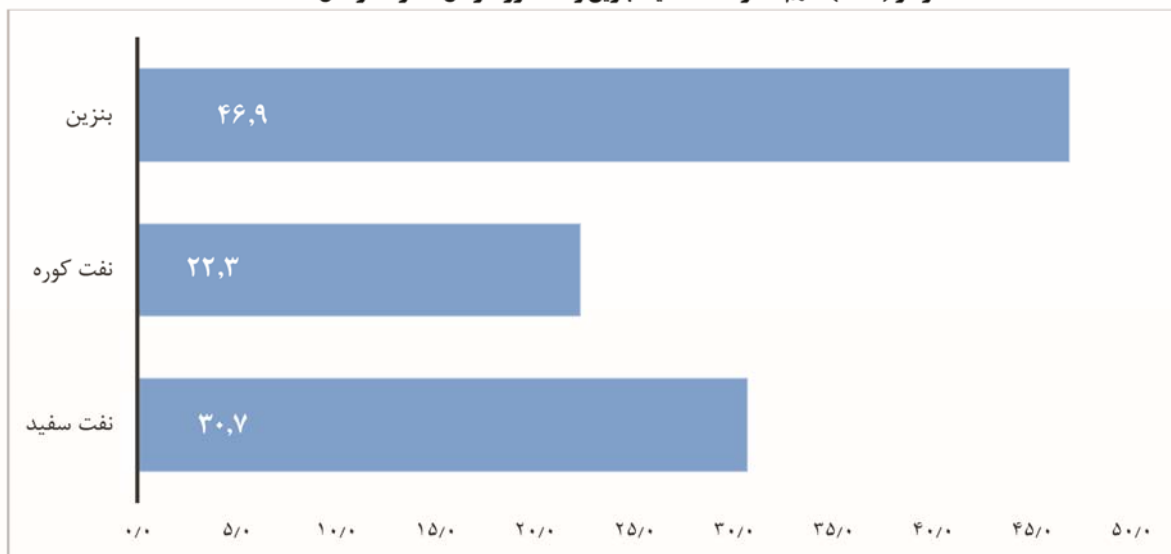
جدول (۸-۴): تفکیک مصارف نفت سفید، بنزین و نفت کوره در سال ۱۳۹۵ (هزار لیتر)

نوع مصرف	نفت کوره	نفت سفید	بنزین
خانگی	-	۴۲۸۵۲۰	۳۶۷۸
عمومی	۴۶۷۱	۸۴۸۱	-
تجاری	۳۱۸۴	۲۹	-
صنعتی	۲۶۸۴۴۲	۲۷۲	-
حمل‌ونقل	-	۲۴	۹۱۵۷۸۸
نیروگاه‌ها	۳۲۶۲۵۲	-	-
کشاورزی	-	۹	-
جمع	۶۰۲۵۴۹	۴۳۷۳۳۵	۹۱۹۴۶۵

منبع: ترازنامه انرژی سال ۱۳۹۵ (طبق آخرین اطلاعات موجود در ترازنامه انرژی)

نمودار (۸-۲): سهم مصارف نفت سفید، بنزین و نفت کوره از کل مصارف در سال ۱۳۹۵

منبع: ترازنامه انرژی سال ۱۳۹۵ (طبق آخرین آمار موجود)

✓ متوسط مصرف نفت سفید، بنزین و نفت کوره

متوسط مصرف برای سه فرآورده نفتی نفت سفید، بنزین، نفت کوره و نفت گاز بر اساس آمار سال ۱۳۹۵ ترازنامه انرژی به ترتیب ۱۱۹۸، ۲۵۱۹، ۴۹۹۸، ۱۶۵۰ هزار لیتر در روز بوده است.

۸-۳-۳. گاز طبیعی

✓ متوسط مصرف گاز طبیعی به تفکیک بخش‌های مصرفی

متوسط مصرف گاز طبیعی به تفکیک بخش‌های مختلف در سال ۱۴۰۲ در جدول (۸-۵) آورده شده است ضمناً تغییرات مصرف نیز نسبت به سال ۱۴۰۱ محاسبه شده و در جدول ذیل قرار داده شده است.

جدول (۸-۵): متوسط مصرف گاز طبیعی به تفکیک بخش‌های مختلف در سال ۱۴۰۲ (میلیون مترمکعب در سال)

بخش مصرفی	میزان مصرف سال ۱۴۰۱	میزان مصرف سال ۱۴۰۲	درصد تغییرات مصرف نسبت به سال ۱۴۰۱
خانگی	۱۶۱	۱۹۲	۱۹٫۳
عمومی	۳۲	۳۷	۱۵٫۶
نیروگاهی	۱۴۰۴	۱۷۹۸	۲۸٫۱
حمل و نقل	۱۷	۲۲	۲۹٫۴
صنعتی	۴۱	۱۵۹	۲۸۷٫۸
جمع	۱۶۵۵	۲۲۰۸	۳۳٫۴

منبع: گزارش شرکت گاز استان سیستان و بلوچستان

✓ تعداد مشترکین

تعداد مشترکین گاز طبیعی در سال ۱۴۰۲ در استان بر اساس گزارش شرکت گاز، ۱۵۴۹۶۳ مشترک می‌باشد که رشد ۱۸ درصدی نسبت به سال ۱۴۰۱ را نشان می‌دهد (گزارش شرکت گاز استان سیستان و بلوچستان).

✓ سرانه مصرف گاز خانگی

سرانه مصرف گاز در استان سیستان و بلوچستان بر اساس گزارش شرکت گاز این استان در سال ۱۴۰۲ برابر با ۱۲۳۹ مترمکعب و در سال ۱۴۰۱ برابر با ۱۲۲۶ مترمکعب در سال بوده است که نسبت به سال گذشته ۱,۱ درصد کاهش داشته است (گزارش شرکت گاز استان سیستان و بلوچستان).

✓ قیمت گاز طبیعی

قیمت گاز طبیعی همواره بنا بر بخش‌های مختلف مصرفی رقم متفاوتی است و در سال ۱۴۰۲ قیمت این محصول برای مصارف خانگی از ۴۱۴ ریال تا ۶۰۰۰ ریال برای هر مترمکعب بر اساس اقلیم و دامنه مصرف در نوسان خواهد بوده است (گزارش تعرفه گاز شرکت ملی گاز ایران، ۱۴۰۲).

۸-۳-۴. برق

✓ ظرفیت اسمی انواع نیروگاه‌های برق به تفکیک وزارت نیرو و بخش خصوصی

نام نیروگاه، محل نصب، نوع نیروگاه، قدرت نامی و ظرفیت عملی انواع نیروگاه‌های برق به تفکیک وزارت نیرو و بخش خصوصی در استان سیستان و بلوچستان در جدول (۸-۶) آورده شده است.

جدول (۸-۶): اطلاعات نیروگاه‌های حرارتی استان سیستان و بلوچستان ۱۴۰۱ (هزار کیلووات)

نام نیروگاه	نوع نیروگاه	محل نصب	سال بهره‌برداری	قدرت اسمی	قدرت عملی
حرارتی ایرانشهر	نیروگاه بخاری	ایرانشهر	۱۳۷۵	۲۵۹	۲۴۶
گازی کنارک	نیروگاه گازی	کنارک	۱۳۵۸	۱۴۲	۹۶
گازی زاهدان	نیروگاه گازی	زاهدان	۱۳۶۳	۲۳۷	۱۷۶
گازی بمپور	نیروگاه گازی	ایرانشهر	۱۳۹۲	۳۲۴	۲۵۶
چابهار	نیروگاه گازی	چابهار	۱۳۸۷	۳۱۸	۲۸۶

منبع: سالنامه آماری استان سال ۱۴۰۱

✓ تولید ناویژه انواع نیروگاه‌ها در استان

تولید ناویژه کلیه نیروگاه‌های حرارتی استان سیستان و بلوچستان بنابر گزارش وزارت نیرو ۶۳۸۶ میلیون کیلووات ساعت است. تولید ناویژه نیروگاه‌های حرارتی استان در جدول (۸-۷) نشان داده شده است.

جدول (۸-۷): میزان تولید ناویژه نیروگاه‌های حرارتی استان سیستان و بلوچستان ۱۴۰۱ (میلیون کیلووات ساعت)

نام نیروگاه	تولید ناویژه
حرارتی ایرانشهر	۱۵۵۷
گازی کنارک	۳۶۱
گازی زاهدان	۱۳۰۳
گازی بمپور	۱۵۷۲
چابهار	۱۵۹۳

منبع: سالنامه آماری استان سال ۱۴۰۱

✓ فروش برق به تفکیک بخش‌ها توسط وزارت نیرو

میزان فروش در بخش‌های مختلف در سال ۱۴۰۲ بر اساس گزارش شرکت توانیر استان سیستان و بلوچستان در جدول (۸-۸) نشان داده شده است.

جدول (۸-۸): میزان فروش برق به تفکیک بخش‌های مختلف در سال ۱۴۰۲

بخش مصرفی	میلیون کیلووات ساعت
خانگی	۴۳۳۲
عمومی	۱۷۱۱
کشاورزی	۱۲۸۷
صنعتی	۵۸۴
سایر مصارف	۵۲۴
روشنایی معابر	۱۳۱
جمع	۸۵۶۹

منبع: گزارش سال ۱۴۰۲ شرکت توانیر

✓ تعداد مشترکین برق به تفکیک بخش

تعداد مشترکین در بخش‌های مختلف در سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ همچنین تغییرات تعداد مشترکین بر اساس گزارش شرکت توانیر استان سیستان و بلوچستان در جدول (۸-۹) نشان داده شده است.

جدول (۸-۹): تعداد مشترکین برق به تفکیک بخش‌های مختلف در سال ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲

بخش مصرفی	تعداد مشترک در سال ۱۴۰۱	تعداد مشترک در سال ۱۴۰۲	درصد تغییرات نسبت به سال ۱۴۰۱
خانگی	۷۸۶۳۱۴	۸۱۳۳۵۰	۳,۴
عمومی	۳۲۰۴۳	۳۲۸۶۳	۲,۶
کشاورزی	۱۴۴۰۲	۱۴۹۲۶	۳,۶
صنعتی	۳۳۱۷	۳۴۶۶	۴,۵
سایر مصارف	۱۰۰۴۳۹	۱۰۴۱۴۷	۳,۷
جمع	۹۳۶۵۱۵	۹۶۸۷۵۲	۳,۴

منبع: گزارش سال ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ شرکت توانیر

✓ سرانه مصرف برق به تفکیک

سرانه مصرف برق به تفکیک در بخش‌های مختلف در سال ۱۴۰۱ بر اساس گزارش شرکت توانیر استان سیستان و بلوچستان در جدول (۸-۱۰) قرار داده شده است.

جدول (۸-۱۰): سرانه مصرف برق به تفکیک بخش‌های مختلف در سال ۱۴۰۱ (مگاوات ساعت بر مشترک)

بخش مصرفی	تعداد مشترک بخش	میزان مصرف بخش میلیون وات ساعت	سرانه مصرف بخش
خانگی	۷۸۶۳۱۴	۴۰۳۸۰۰۰	۵,۱۴
عمومی	۳۲۰۴۳	۱۵۹۰۰۰۰	۴۹,۶۲
کشاورزی	۱۴۴۰۲	۱۱۳۳۰۰۰	۷۸,۶۷
صنعتی	۳۳۱۷	۵۳۳۰۰۰	۱۶۰,۶۹
سایر مصارف	۱۰۰۴۳۹	۴۷۶۰۰۰	۴,۷۴
جمع	۹۳۶۵۱۵	۷۷۷۰۰۰۰	۸,۳۰

منبع: گزارش سال ۱۴۰۱ شرکت توانیر

تعرفه مشترکین خانگی مناطق عادی و ماه‌های غیر گرم مناطق گرمسیر به ازای هر کیلووات ساعت مصرفی در ماه و با توجه به میزان مصرف از ۹۱۳ ریال شروع و تا ۳,۵ برابر هزینه تامین برق متغیر است. همچنین در ماه‌های گرم بر اساس نوع منطقه گرم‌سیری از ۳۰۵ ریال تا ۲,۸ برابر هزینه تامین برق متغیر است (گزارش تعرفه برق وزارت نیرو، ۱۴۰۱).

۸-۴. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

بررسی به‌عمل‌آمده نشان می‌دهد که در بخش برق میزان مصرف مشترکین در سال ۱۴۰۲ در ۸۵۶۹ میلیون کیلووات ساعت بوده که نسبت به سال قبل ۸,۱۹ درصد افزایش دارد. مصرف گاز طبیعی در سال ۱۴۰۲ برابر با ۲۲۰۸ میلیون مترمکعب بوده که نسبت به سال ۱۴۰۱ حدود ۳۳,۴ درصد رشد نشان می‌دهد.

در بخش انرژی استان، سیاست‌های زیر پیشنهاد می‌شود:

- ❖ واقعی کردن قیمت‌های حامل‌های انرژی
- ❖ طراحی سازوکار حضور شرکت‌های خدمات انرژی
- ❖ سیاست‌های تشویقی در زمینه کارآیی و صرفه‌جویی در انرژی
- ❖ به‌کارگیری دستورالعمل‌ها و مقررات برای حذف تجهیزات ناکارا
- ❖ تضمین تقاضا و خرید انرژی توسط دولت در کوتاه‌مدت
- ❖ تجاری‌سازی انرژی‌های تجدیدپذیر و دوست‌دار محیط‌زیست
- ❖ تدوین دیپلماسی انرژی و بهره‌گیری از موقعیت ژئوپلیتیک انرژی
- ❖ اعمال مجموعه‌ای از راهکارهای قیمتی و غیر قیمتی جهت کاهش شدت مصرف انرژی
- ❖ ترغیب مصرف‌کنندگان به استفاده از تجهیزات، مجموعه‌ها و فرآیندهای با مصرف انرژی و آلودگی زیست‌محیطی کمتر
- ❖ از رده خارج کردن سالانه حداقل ۲۰ درصد از پمپ‌های آب و ماشین‌های کشاورزی فرسوده و پر مصرف
- ❖ اصلاح ماشین‌آلات و تجهیزات انرژی بر کشاورزی تولید داخل با بهره‌گیری از فناوری‌های جدید
- ❖ برنامه‌ریزی و اجرای فعالیتهای فرهنگی و هنری در راستای راهکارهای کاهش مصرف سوخت و بهینه‌سازی مصرف انرژی
- ❖ اصلاح الگوی مصرف در کلیه بخش‌های جامعه و به ویژه بخش خانگی که مصرف‌کننده قسمت بزرگی از انرژی الکتریکی است، ضمن اینکه صرفه‌جویی در مصرف برق می‌تواند باعث کاهش انتشار گازهای آلاینده و در نتیجه کاهش آلودگی‌های محیط‌زیست شود.
- ❖ حمایت از تحقیق و توسعه در حوزه انرژی به منظور توسعه فناوری‌های جدید و بهبود راندمان انرژی
- ❖ تهیه زیرساخت استفاده از خودروهای برقی به منظور کاهش مصرف سوخت و کاهش آلودگی هوا
- ❖ تشویق به سرمایه‌گذاری در صنعت تولید انرژی‌های دریایی مانند باد دریایی و انرژی موج
- ❖ تدوین مقررات ملی ساخت‌وساز به منظور کاهش مصرف انرژی در مقیاس شهری
- ❖ گسترش نوآوری در حوزه انرژی
- ❖ ارائه تسهیلات مالی و مشوق‌های مالیاتی برای نصب پنل‌های خورشیدی در منازل.
- ❖ تخصیص بودجه به پروژه‌های تحقیقاتی دانشگاه‌ها و مراکز علمی در زمینه انرژی‌های نو.
- ❖ سرمایه‌گذاری در فناوری‌هایی که زباله‌ها را به انرژی تبدیل کنند.

- ❖ تشویق سرمایه‌گذاران خصوصی به همکاری در پروژه‌های انرژی تجدیدپذیر.
- ❖ استفاده از فناوری اینترنت اشیا (IoT) برای مدیریت هوشمند مصرف انرژی در ساختمان‌ها.
- ❖ تحقیق درباره تولید سوخت زیستی از منابع محلی مانند ضایعات کشاورزی.

فصل نهم

سرمایه گذاری خارجی استان

خلاصه فصل

در سال ۱۴۰۲ تعداد ۴ طرح سرمایه گذاری جدید به ارزش حدود ۴۴ میلیون دلار در استان به تصویب رسیده است. در این سال ورود سرمایه ای به مبلغ حدود ۸,۳ میلیون دلار از طرف سرمایه گذاران خارجی استان صورت پذیرفته است. تعداد دو طرح های سرمایه گذاری خارجی مصوب استان مربوط به حوزه کشاورزی، یک طرح مربوط به صنعت و طرح دیگر نیز از حوزه حمل و نقل و ارتباطات می باشد که سرمایه گذارانی از کشورهای افغانستان، پاکستان و هندوستان متقاضی انجام این طرح ها بوده اند.

مقدمه

استفاده از سرمایه گذاری خارجی یکی از شیوه های رشد سرمایه در کشور و تامین منابع مالی طرح ها است. سرمایه گذاری خارجی تابع شرایط و عوامل گوناگونی همچون عوامل سیاسی، زیر ساختی، تشویقی و حمایتی و نیز عوامل فرهنگی و جغرافیایی است و در نتیجه در صورت تمایل به جذب سرمایه های خارجی باید به تمامی این عوامل در کنار هم توجه شود. در صورتی که یک کشور فاقد ثبات سیاسی و اقتصادی و فقیر از لحاظ امکانات زیر بنایی و ساختاری باشد اعمال معافیت های مالیاتی، گمرکی و ... به خودی خود تاثیر قابل توجهی در بهبود نگاه سرمایه گذاران به کشور نخواهد داشت و ترجیح خواهند داد که سرمایه هایشان را در کشوری با ریسک پایین تر، سرمایه گذاری کنند.

در یک تعریف کلی سرمایه گذاری خارجی به دو دسته سرمایه گذاری مستقیم و غیر مستقیم خارجی تقسیم بندی می شود. براساس تعریف کنفرانس تجارت و توسعه سازمان ملل (آنکتاد)^۱ سرمایه گذاری مستقیم خارجی عبارت است از ایجاد و کسب منافع پایدار برای اشخاص حقیقی و حقوقی کشوری در یک فعالیت اقتصادی (سهامداری در شرکتها و ..). واقع در کشور دیگر، به نحوی که این منافع پایدار دلالت بر وجود رابطه بلندمدت میان سرمایه گذاری مستقیم از یکسو و موضوع سرمایه گذاری از سوی دیگر دارد.

مواردی از جمله خرید اوراق قرضه و سهام شرکت ها در کشور میزبان، سرمایه گذاری غیر مستقیم خارجی را شامل می شود. از جمله ویژگی های سرمایه گذاری غیر مستقیم آن است که سرمایه گذار خارجی در هر لحظه قادر خواهد بود با فروش اوراق بهادار، سرمایه اش را به کشور خود و یا کشور ثالث منتقل کند.

سیستان و بلوچستان با دارا بودن ظرفیت های سرمایه گذاری قابل توجه در حوزه های مختلف شامل:

- معدن: پهنه های معدنی کانی های فلزی بالاخص مس، طلا و آنتیموان و غیر فلزی
- بازرگانی: ترانزیت و حمل کالا و فعالیت های بندری
- انرژی: انرژی های تجدید پذیر خورشیدی و بادی
- گردشگری: آثار تاریخی و گردشگری دریایی و تفریحی در سواحل آبهای آزاد
- کشاورزی: گیاهان دارویی، میوه های گرمسیری، خرما، آبیاری پروری در حاشیه دریای عمان و پرورش شتر
- صنعت: استقرار صنایع سنگین و پتروشیمی و پالایشگاه در حاشیه دریای عمان

و سایر ظرفیت های مهم، می تواند عملکرد قابل توجهی در جذب سرمایه گذاران خارجی داشته باشد. البته مشکلاتی همچون کمبود زیرساخت های مناسب در این استان از جمله محدودیت هایی است که می تواند عامل بازدارنده مهمی در جذب سرمایه گذاری باشد. همچنین عدم ثبات متغیرهای مهم اقتصاد کلان در کشور که فضای اقتصادی این استان نیز بدون تردید متاثر از آن است نیز از جمله دیگر عواملی است که می تواند مانعی در مسیر تحقق سرمایه گذاری خارجی باشد.

^۱ - UNCTAD: United Nations Conference On Trade And Development

در این فصل پس از ارائه سیاست‌های اقتصادی سرمایه‌گذاری خارجی و تحولات این حوزه به ارائه آمار سرمایه‌گذاری خارجی پرداخته خواهد شد.

۹-۱. سیاست‌های اقتصادی سرمایه‌گذاری خارجی و جهت‌گیری‌های استان

سرمایه‌گذاری خارجی، یکی از ارکان تامین منابع مالی مورد نیاز برای ارتقاء تولید و رشد اقتصادی داخلی محسوب می‌گردد. با این حال وجود تحریم‌های بین‌المللی و تبعات آن، کشور را تا حدودی در جذب سرمایه‌گذاری خارجی با محدودیت مواجه نموده است. موانع جذب سرمایه از کشورهای غربی، سیاست جذب سرمایه‌گذاری را بیشتر معطوف به کشورهای همسایه و همچنین کشورهای شرقی با محوریت چین نموده است. به عبارتی توسعه همکاری‌ها با این کشورها می‌تواند خلاء جذب سرمایه‌گذاری از کشورهای غربی را جبران نماید. به طور کلی دستگاه‌های اجرایی با هماهنگی دولت طبق ماده ۴ برنامه پنجساله ششم توسعه برای رسیدن به رشد اقتصادی سالانه ۸ درصدی و رشد سرمایه‌گذاری سالانه ۲۱,۴ درصدی می‌بایست سیاست‌گذاری‌های لازم برای جذب متوسط سالانه ۳۰ میلیارد دلار از طریق فاینانس، ۱۵ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و ۲۰ میلیارد دلار قرارداد مشارکتی خارجی را داشته باشند.

۹-۲. بررسی وضعیت تحولات سرمایه‌گذاری خارجی

به طور کلی اقتصاد جهان در حال انتقال از غرب به شرق آسیاست و شاهد شدت گرفتن رقابت بین چین و آمریکا هستیم و آمریکا در صدد کنترل کردن و جلوگیری از نفوذ سریع سیاسی و اقتصادی چین است. چین پروژه «کمربند راه» را فعال کرده و آمریکا هم در فکر مهار چین است. موقعیت ژئوپلیتیک و ژئواکونمیک ایران در کمربند راه ایجاب می‌کند جایگاه ویژه‌ای در نظام اقتصاد بین‌المللی داشته باشیم. بسیاری از کشورهای منطقه نیز در فکر گسترش تعاملات با قدرت اقتصادی دارای رشد سریع چین هستند.

به واسطه وجود تحریم‌ها از جانب غرب، تمایل سرمایه‌گذاران غربی برای سرمایه‌گذاری در ایران کاهش یافته است و لذا سیاست کشور برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی عموماً معطوف به کشورهای همسایه و شرق آسیا است. چین به عنوان یکی از شرکای اصلی اقتصادی ایران می‌تواند سهم بسازی در آینده سرمایه‌گذاری‌های خارجی انجام شده در کشور داشته باشد کما اینکه افزایش استقبال سرمایه‌گذاران این کشور موید همین موضوع است.

استان سیستان و بلوچستان نیز به واسطه موقعیت استراتژیک خود و قرارگیری در مسیر کریدورهای مهم بین‌المللی شرق-غرب و شمال جنوب نقش مهمی در تعاملات با چین و در مسیر کمربند راه می‌تواند ایفا نماید.

در حال حاضر فرصت‌ها و ظرفیت‌های سرمایه‌گذاری این استان در حال شناخته شدن است و موقعیت استراتژیک چابهار در مسیر کریدورهای بین‌المللی و سایر ظرفیت‌های معدنی و ... استان را از انزوای و عدم توجه تاریخی بیرون کشیده است و این استان به واسطه این ظرفیت‌های مهم مذکور نقش قابل توجهی در مسیر توسعه آینده کشور ایفا خواهد نمود.

۳-۹. بررسی و تحلیل عملکرد سرمایه گذاری خارجی

در ادامه عملکرد سرمایه گذاری خارجی استان از نظر تعداد و مبلغ سرمایه گذاری مصوب و نیز میزان سرمایه وارد، مورد بررسی و ارزیابی قرار می گیرد.

✓ تعداد پروژه ها و حجم سرمایه گذاری مصوب

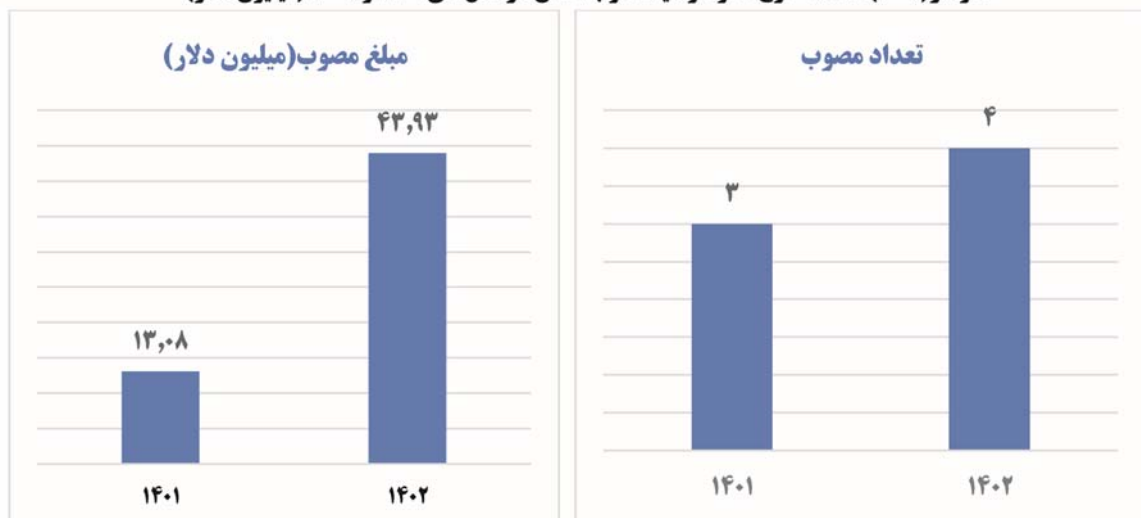
در سال ۱۴۰۲ تعداد ۴ طرح سرمایه گذاری جدید به ارزش ۴۴ میلیون دلار در استان به تصویب رسیده است. این در حالی است که در سال ۱۴۰۱ تعداد ۳ طرح سرمایه گذاری به ارزش ۱۳,۰۸ میلیون دلار به تصویب رسیده بود. در نتیجه استان در سال ۱۴۰۲ از طرفی با افزایش تعداد طرح های مصوب و از طرف دیگر با افزایش مبلغ سرمایه مصوب نسبت به سال ۱۴۰۱ روبرو بوده است.

جدول (۹-۱): طرح های سرمایه گذاری مصوب در سال های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ (میلیون دلار)

سال	ردیف	عنوان طرح	مکان سرمایه گذاری	سرمایه مصوب
۱۴۰۱	۱	تولید انواع سرشیشه، دندانگیر، پستانک و شیشه شیر	منطقه آزاد چابهار	۰,۱۸
	۲	احداث ۳ هزار هکتار باغ مکانیزه	سراسر استان	۱۲,۵
	۳	پرورش مرغ گوشتی	زاهدان	۰,۱۵
		جمع		۱۳,۰۸
۱۴۰۲	۱	پرورش مرغ گوشتی	زاهدان	۱۵۰
	۲	تولید فیلم یک لایه از پلی اتیلن	چابهار	۳۵۰
	۳	تاسیس باغ ۵۰۰۰ هکتاری	برخی مناطق استان	۴۳,۲
	۴	حمل و نقل بین المللی کالا	زاهدان	۲۲۸
		جمع		۴۳,۹۳

منبع: سازمان سرمایه گذاری و کمک های اقتصادی و فنی ایران

نمودار (۹-۱): تعداد طرح ها و سرمایه مصوب استان در سال های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ (میلیون دلار)

منبع: سازمان سرمایه گذاری و کمک های اقتصادی و فنی ایران

✓ تعداد پروژه‌ها و حجم سرمایه‌گذاری وارده

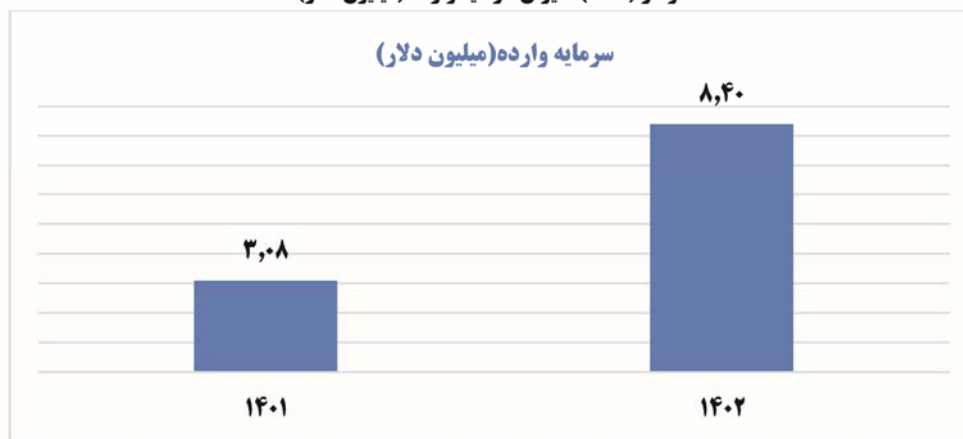
در جداول (۲-۹) اطلاعات طرح‌های سرمایه‌گذاری دارای سرمایه وارده در سال ۱۴۰۲ آورده شده است. در این سال حدود ۸,۴ میلیون دلار سرمایه توسط سرمایه‌گذاران خارجی وارد استان شده است.

جدول (۲-۹): طرح‌های سرمایه‌گذاری دارای سرمایه وارده در سال ۱۴۰۲ (میلیون دلار)

سال	ردیف	عنوان طرح	مبلغ سرمایه مصوب	مبلغ سرمایه وارده در ۱۴۰۲
۱۴۰۱	۱	پرورش مرغ گوشتی	۰,۱۵	۰,۰۳
	۲	تاسیس باغ ۵۰۰۰ هکتاری	۴۳,۲	۸,۴

منبع: سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران

نمودار (۲-۹): میزان سرمایه وارده (میلیون دلار)

منبع: سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران

✓ ترکیب سرمایه‌گذاری خارجی انجام شده به تفکیک بخشی و تابعیتی

همانطور در جدول (۳-۹) مشخص است در سال ۱۴۰۲ طرح‌های سرمایه‌گذاری خارجی دارای مجوز مربوط حوزه صنعت، کشاورزی و حمل و نقل بوده‌اند که سرمایه‌گذارانی از کشورهای مختلف شامل پاکستان، افغانستان و هندوستان متقاضی انجام این طرح‌ها هستند.

جدول (۳-۹): ترکیب سرمایه‌گذاری خارجی انجام شده به تفکیک بخشی در سال ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ (تعداد/میلیون دلار)

حجم سرمایه مصوب		تعداد طرح مصوب		شرح
۱۴۰۲	۱۴۰۱	۱۴۰۲	۱۴۰۱	
۴۳,۳۵	۱۲,۹	۲	۲	کشاورزی
۰,۳۵	۰,۱۸	۱	۱	صنعت
۰,۲۲۸		۱		حمل و نقل و ارتباطات
۴۳,۹۳	۱۳,۰۸	۴	۳	جمع

منبع: سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران

۹-۴. گزارش عملکرد مرکز خدمات سرمایه گذاری استان سیستان و بلوچستان

مطابق قانون تشویق و حمایت سرمایه گذاری خارجی مصوب ۱۳۸۱ سازمان سرمایه گذاری و کمک های اقتصادی و فنی ایران مرکز خدمات سرمایه گذاری تنها نهاد متولی امر سرمایه گذاری خارجی در کشور است. همچنین طبق آیین نامه تشکیل مراکز خدمات سرمایه گذاری استان ها مصوب ۱۳۸۹ هیات وزیران، به منظور حمایت، تسهیل و تسریع در سرمایه گذاری در استانهای کشور، مرکز خدمات سرمایه گذاری استان در راستای اهداف مندرج در قانون تشویق و اعمال نمایندگی سازمان در سطح استانها تشکیل شده است.

مرکز، کانون مراجعه متقاضیان سرمایه گذاری خارجی در سطح استان می باشد و ضمن انجام امور تفویضی از سوی سازمان و اعمال اختیارات مربوط، مرجع هماهنگی استان با سازمان خواهد بود.

خدمات قابل ارائه در مرکز خدمات به سرمایه گذاران، در سه بخش اصلی شامل «قبل از اخذ مجوز سرمایه گذاری»، «پس از اخذ مجوز سرمایه گذاری» و «امور اجرایی و محتوایی» طبقه بندی می گردد. در همین راستا این مرکز تلاش نموده تا در تمامی بخش های مذکور اقدامات لازم و مثبت را انجام دهد که در ادامه به آنها پرداخته خواهد شد.

مهمترین اقدامات مرکز خدمات سرمایه گذاری استان سیستان و بلوچستان

- تصویب ۴ طرح سرمایه گذاری خارجی به ارزش حدود ۴۴ میلیون دلار (جلب سرمایه) و همچنین ورود ۸,۴ میلیون دلار سرمایه خارجی به استان (جذب سرمایه)
- ایجاد وب سایت جدید مرکز خدمات سرمایه گذاری استان به عنوان یکی از وب سایت های پیشتاز در حوزه سرمایه گذاری این وب سایت با ارائه اطلاعات و خدمات متنوع و نوین یکی از وب سایت های نوآورانه در حوزه سرمایه گذاری در سطح کشور است.
- برنامه ریزی و انعقاد قرارداد برای ایجاد سامانه اطلس واحدهای تولیدی استان سیستان و بلوچستان شامل اطلاعات مختلف از ۱۰۰۰ واحد تولیدی فعال در زمینه کشاورزی، صنعت، گردشگری و ...
- برگزاری جلسات متعدد در موضوعات مختلف مرتبط با سرمایه گذاری:
- ✓ بررسی مشکلات سرمایه گذاران داخلی و خارجی
- ✓ پذیرش و جذب سرمایه گذار خارجی
- ✓ ارائه مشاوره به سرمایه گذاران
- ✓ شناسایی فرصت های سرمایه گذاری استان
- ✓ هماهنگی جهت تهیه لایه های اطلاعاتی مرتبط با اطلس سرمایه گذاری
- ✓ احصای پروژه های پیشران استان در بخش های مختلف اقتصادی

چالش های حوزه سرمایه گذاری استان

مسائل و مشکلات متعددی بر حوزه سرمایه گذاری موثرند که طیف وسیعی از مشکلات بین المللی، ملی و منطقه ای را شامل می شوند و هر کدام با ضرایب متفاوتی مسئله سرمایه گذاری استان را تحت شعاع قرار داده اند.

در عرصه بین المللی مسائلی همچون تحریم ها و افزایش تنش های بین المللی همواره به عنوان یک دلیل برون زا عامل اثر گذار مهمی در سرمایه گذاری و بالاخص سرمایه گذاری خارجی بوده است. این عامل از طرق مختلف همچون تغییرات نرخ ارز، محدودیت های واردات و صادرات، محدودیت انتقال پول به کشور و ... باعث ایجاد اثرات منفی برای سرمایه گذاری می گردد.

در عرصه ملی نیز مشکلات ناشی از عدم برنامه ریزی‌های صحیح، عدم توجه به استان‌های کمتر برخوردار، قوانین و مقررات دست و پاگیر بسیار و ... نقش مهمی در عدم انباشت سرمایه در این استان شده است.

اما برخی مشکلات استانی است که در ادامه به برخی از آنها اشاره می‌شود:

- ✓ وجود شکاف معناداری بین شاخص‌های اقتصادی استان و میانگین کشوری
- ✓ عدم توجه کافی به بندر چابهار به عنوان یک بندر مهم و استراتژیک به واسطه قرار گرفتن در مسیر کریدور شمال به جنوب
- ✓ مهاجرت منابع انسانی متخصص از استان و پایین بودن نرخ باسوادی
- ✓ تغییرات ناگهانی و بدون ضابطه دستورالعمل‌های برخی از سازمان‌ها که موجب عدم امکان برنامه ریزی صحیح توسط سرمایه‌گذاران می‌شود.
- ✓ روند طولانی واگذاری زمین به طرح‌های سرمایه‌گذاری و همچنین فقدان اطلاعات مشخص در خصوص زمین‌های دارای قابلیت واگذاری در استان
- ✓ موازی کاری کارگروه‌ها، مراکز و شوراهای مرتبط با محیط کسب و کار و سرمایه‌گذاری در استان‌ها
- ✓ فقدان ارائه مطلوب اطلاعات مورد نیاز سرمایه‌گذاران شامل ظرفیت‌ها، اولویت‌ها، امکانات، مطالعات امکان‌سنجی اقتصادی فرصت‌ها و ... توسط دستگاه‌های اجرایی
- ✓ نقشه راه مناسبی در روند توسعه سرمایه‌گذاری و بهره‌گیری از ظرفیت‌های استان برای نیل به توسعه اقتصادی وجود ندارد.
- ✓ فراهم نبودن فضای ذهنی مواجهه با سرمایه‌گذاران
- ✓ خشکسالی‌های شدید استان
- ✓ نبود زیرساخت‌های کافی در شهرک‌ها و نواحی صنعتی
- ✓ نبود سیاست‌های حمایتی و اهرم‌های تشویقی پولی و بانکی قابل توجه برای سرمایه‌گذاران و عدم انگیزه برای سرمایه‌گذاری در استان
- ✓ نبود زیرساخت‌های کافی نظیر خط لوله گاز، شبکه برق گسترده، راه آهن و شبکه مناسب راه‌ها و جاده‌ها و در استان موجب شده هزینه سربار تولید در این استان بالا باشد.

۹-۵. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

مشکلاتی همچون کمبود زیرساخت‌های مناسب در این استان از جمله محدودیت‌هایی است که می‌تواند عامل بازدارنده مهمی در جذب سرمایه‌گذاری باشد. همچنین عدم ثبات متغیرهای مهم اقتصاد کلان در کشور که فضای اقتصادی این استان نیز بدون تردید متأثر از آن است نیز از جمله دیگر عواملی است که می‌تواند مانعی در مسیر تحقق سرمایه‌گذاری خارجی باشد. با این حال سیستان و بلوچستان با دارا بودن ظرفیت‌های سرمایه‌گذاری بی‌نظیر، می‌تواند عملکرد قابل توجهی در جذب سرمایه‌گذاران خارجی داشته باشد. در ادامه برخی ظرفیت‌ها به تفکیک بخش آورده شده است:

- کشاورزی: گیاهان دارویی، میوه‌های گرمسیری، خرما، آبی‌زی پروری در حاشیه دریای عمان و پرورش شتر
- صنعت: استقرار صنایع سنگین و پتروشیمی و پالایشگاه در حاشیه دریای عمان
- معدن: پهنه‌های معدنی کانی‌های فلزی بالاخص مس، طلا و آنتیموان و غیر فلزی
- بازرگانی: ترانزیت و حمل‌کالا و فعالیت‌های بندری

- انرژی: انرژی های تجدید پذیر خورشیدی و بادی
 - گردشگری: آثار تاریخی و گردشگری دریایی و تفریحی در سواحل آبهای آزاد
- در خصوص میزان جلب و جذب سرمایه گذاری خارجی در استان، در سال ۱۴۰۲ تعداد ۴ طرح سرمایه گذاری جدید به ارزش ۴۴ میلیون دلار در استان به تصویب رسیده است. این در حالی است که در سال ۱۴۰۱ تعداد ۳ طرح سرمایه گذاری به ارزش ۱۳,۰۸ میلیون دلار به تصویب رسیده بود. در نتیجه استان در سال ۱۴۰۲ از طرفی با افزایش تعداد طرح های مصوب و از طرف دیگر با افزایش مبلغ سرمایه مصوب نسبت به سال ۱۴۰۱ روبرو بوده است.
- در این سال طرح های سرمایه گذاری خارجی دارای مجوز مربوط حوزه صنعت، کشاورزی و حمل و نقل بوده اند که سرمایه گذاری از کشورهای مختلف شامل پاکستان، افغانستان و هندوستان متقاضی انجام این طرح ها هستند. توصیه های سیاستی:
- استان از لحاظ بسیاری از زیرساخت های مورد نیاز سرمایه گذاری با مشکل مواجه است و فقدان زیر ساخت های مناسب در زمینه حمل و نقل، گازرسانی، آبرسانی، فیبر نوری و ...، سرمایه گذاران بخش خصوصی را با چالش مواجه می نماید ضرورت دارد دولت با افزایش سرمایه گذاری های زیرساختی در استان زمینه حضور بخش خصوصی را ایجاد نماید. از جمله راهکارها برای تامین منابع مالی برگشت درآمدهای مالیاتی، گمرکی، مناطق آزاد استان به خود استان برای تامین این زیرساخت ها است.
 - تدوین نقشه راه توسعه سرمایه گذاری و بهره گیری از ظرفیت های استان برای نیل به توسعه اقتصادی
 - بهره گیری از ظرفیت آثار هنری برای معرفی ظرفیت های استان و تلطیف و تصحیح برخی دیدگاه های منفی نسبت به استان
 - تسریع در اجرای خطوط لوله گاز در استان و به طور خاص تامین سوخت گاز برای واحدهای تولیدی
 - سیاستهای حمایتی و اهرم های تشویقی مالیاتی، بانکی، گمرکی و... قابل توجه برای سرمایه گذاران در استان
 - لحاظ گردد و به وجود تفاوت ها در برخورداری استان های مختلف توجه شود.
 - پیگیری اتصال هرچه سریع تر چابهار به راه آهن سراسری و ایجاد خط چابهار-سرخس
 - بررسی آخرین وضعیت واگذاری اراضی ملی و خلع ید از اراضی که سرمایه گذاران تعهدات را به طور مطلوب انجام نداده اند و واگذاری به سرمایه گذاران جدید
 - فرآیندهای مرتبط با سرمایه گذاری و شروع کسب و کار در برخی از دستگاه های اجرایی مرتبط به سرمایه گذاری به طور شفاف مشخص و تعریف نشده است که ضرورت دارد هر چه سریع تر با توسعه سامانه های الکترونیکی به سمت شفافیت پیش رفت که از جمله کارهای مثبت اخیر، راه اندازی درگاه ملی مجوزهای کشور بوده است.

فصل دهم

تجارت خارجی استان

خلاصه فصل

در سال ۱۴۰۳، ارزش صادرات و واردات از استان به ترتیب برابر با ۴۰۶ و ۱۷۹۸ میلیون دلار بوده است که نسبت به سال قبل، صادرات ۳۳ درصد و واردات ۴ درصد افزایش داشته است. تراز بازرگانی در دو سال ۱۴۰۲ و ۱۴۰۳ به ترتیب برابر با ۱۰۰- و ۱۰۰- می باشد که این به معنی بیشتر بودن واردات نسبت به صادرات است. متوسط قیمت کالاهای وارداتی در سال ۱۴۰۳ برابر با ۱۰۵۲ است که نسبت به سال قبل ۲۵ درصد افزایش داشته است، همچنین متوسط قیمت کالاهای صادراتی در سال ۱۴۰۳ برابر با ۱۷۹ می باشد که نسبت به سال قبل برابر ۸ درصد افزایش داشته است.

مقدمه

تجربیات کشورهای در حال توسعه در سه دهه اخیر نشان می دهد که توسعه مبادلات مرزی در قالب های مقررّات و قوانین حقوقی می تواند محرک خوبی برای افزایش مبادلات کالا به صورت رسمی و جهت دهی تجارت به سمت مزیت های نسبی، گسترش همکاری های همه جانبه بین مناطق آزاد، توسعه بازارچه های مرزی بین منطقه ای، ایجاد سودهای تجاری، کاهش قیمت کالاها، همگرایی میان عرضه و تقاضا و ایجاد درآمد، اشتغال و امنیت برای مرزنشینان گردد. توسعه یافتگی اقتصادی مناطق مرزی و رفاه نسبی در این مناطق می تواند موجبات کاهش برخی از مشکلات مرزی از قبیل قاچاق کالا، مواد مخدر، سرقت و... را فراهم کرده و از تخلیه جمعیتی مناطق مرزی جلوگیری نماید. وجود محرومیت های شدید اقتصادی و میزان بالای بیکاری در مناطق مرزی در افزایش عبور غیر مجاز افراد، قاچاق کالا و سایر اموری که با امنیت منافع ملی کشورها در تضاد است در شکل گیری اقدامات توسعه از جمله بازارچه های مرزی موثر بوده است براساس تحقیقات انجام شده، امنیت و توسعه در مناطق مرزی دارای رابطه ای مستقیم و دو سویه با ضریب همبستگی بالا با یکدیگر می باشند. به گونه ای که هر اقدامی در فرایند تحقق توسعه تأثیرات مستقیمی بر فرایند تحقق امنیت میگذارد و بالعکس. به این ترتیب مناطق دارای شاخص های بالای توسعه از ضرایب امنیتی بالاتری نسبت به مناطق توسعه نیافته تر برخوردارند. بنابراین، توسعه اقتصادی مناطق مرزی و افزایش رفاه و درآمد اقتصادی مرزنشینان از طریق فعالیت های سالم اقتصادی و حمایت و سرمایه گذاری دولت ها بر کارکرد امنیتی مرز تأثیر مثبت دارد. از سوی دیگر افزایش فعالیت های اقتصادی سالم و سرمایه گذاری دولت ها در مناطق مرزی، مشروط به عدم اختلاف فاحش اقتصادی در دو سوی مرز، نیز می تواند بر کارکرد ارتباطی مرز تأثیر مثبت داشته باشد. با توجه به اهمیت مبحث تجارت خارجی، در این فصل به بررسی این موضوع می پردازیم.

۱۰-۱. سیاست های اقتصادی تجارت خارجی و جهت گیری های استان

ایجاد بازارچه های مرزی از راهکارهای موثر در گسترش مبادلات بین منطقه ای است. در حال حاضر، در مرزهای اکثر کشورهای در حال توسعه سطح قابل توجهی از نیاز مردم مرزنشین از طریق مبادلات مرزی (بازارچه ها) تامین می شود. این گونه مبادلات علی رغم غیر رسمی و محلی بودن، نقش پر اهمیتی در مبادلات میان کشورهای همسایه دارند و باعث بهبود زندگی ساکنان نقاط مرزی می شوند. بازارچه های مرزی به عنوان شکلی از بازارهای بین المللی به دنبال توسعه روابط سیاسی و دیپلماسی شکل می گیرند. راه اندازی و ایجاد بازارچه های مرزی به عنوان اهرمی از فعالیت های اقتصادی در مناطق مختلف خصوصاً در مناطق مرزی کشور، دارای آثار مختلف اقتصادی، اجتماعی و سیاسی بوده است. در بعد اقتصادی، ایجاد بازارچه به ویژه در مناطق مرزی می تواند فرصت هایی از قبیل ایجاد اشتغال مستقیم و غیر مستقیم برای ساکنین مناطق مرزی در بخش های مختلفی مانند حمل و نقل بار و مسافر، رستوران و

خدمات مربوط به آن، صادرات تولیدات کشاورزی و دامی با قیمت های مناسب به کشورهای همجوار، افزایش درآمد و سطح رفاه مرزنشینان از طریق تبادل کالاها، کاهش بیکاری، رسمی کردن مبادلات بین استان و کشورهای همسایه و همچنین در افزایش تعداد و تنوع مشاغل موجود در منطقه موثر باشد.

جهت گیری دیگر در استان می تواند اجرای ماده ۱۲ قانون امور گمرکی باشد که این قانون می گوید به منظور تسهیل و تسریع در انجام تشریفات گمرکی در مبادی ورودی و خروجی، نمایندگان وزارتخانه ها و سازمانهای مسئول سایر کنترل ها موظفند تحت نظارت گمرک اقدام نمایند. سایر کنترلها مانند بازرسیهای پزشکی، دامپزشکی، گیاهی، استانداردهای فنی و کیفیت باید به صورت هماهنگ و تحت نظارت گمرک ساماندهی شود. برخی از این کنترلها به منظور تسهیل تجارت بین المللی می تواند با هماهنگی قبلی به گمرک واگذار شود یا در مکان دیگری به تشخیص گمرک صورت گیرد.

۱۰-۲. بررسی وضعیت تحولات تجارت خارجی

گمرکات استان سیستان و بلوچستان با گستره جغرافیایی بالغ بر ۱۶۰۰ کیلومتر، از شمالی ترین واحد کاری در مرز گمشاد در منطقه سیستان تا جنوبی ترین نقاط در چابهار، کنارک و پسابندر وسیع ترین حوزه نظارت در سطح گمرکات کشور می باشد. گستره فعالیت این حوزه گمرکی در حال حاضر شامل گمرکات میلک، میرجاوه، زاهدان، سراوان، ایرانشهر، پیشین، ریمدان، چابهار و منطقه آزاد چابهار به عنوان ادارات گمرک رسمی و همچنین گمرک بازارچه گمشاد، گمرک باراچه میلک، گمرک بازارچه میرجاوه، گمرک بازارچه کوهک، گمرک بازارچه جالق، گمرک بازارچه پیشین و گمرک بازارچه ریمدان به عنوان گمرکات بازارچه های فعال استان و ایضاً گمرک امانات پستی زاهدان، گمرک فرودگاه بین المللی زاهدان و گمرک فرودگاه چابهار و دو واحد گمرکی اختصاصی در منطقه سیستان به عنوان دیگر واحدهای کاری این حوزه نظارت شناخته می شوند. علاوه بر این ها، شبانه روزی کردن گمرک چابهار با هدف ترخیص بدون وقفه کالای اساسی از دستاوردهای گمرکات استان می باشد. راه اندازی رویه تیرالکترونیک و ترانزیت از طریق ایران به مقصد کشورهای اروپایی و راه اندازی رویه ترانزیت ریلی ITI در قالب کنوانسیون بین المللی تهران - استانبول و همچنین انعقاد قرارداد ۴ دستگاه ایکس ری گمرکات از دیگر دستاوردهای گمرکات استان بوده است.

۱۰-۳. بررسی و تحلیل وضعیت شاخص ها و متغیرهای کلان تجارت خارجی

✓ ارزش و حجم صادرات استان به تفکیک گروه کالایی

جدول (۱-۱۰) فهرست ارزش و حجم صادرات استان را به تفکیک گروه کالایی در سال های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ نشان می دهد. همانطور که در جدول (۱-۱۰) مشاهده می شود. بیشترین گروه کالایی صادرات در هر دو سال از نظر ارزش شامل گروه محصولات نباتی می باشد. مطابق با جدول زیر ارزش و حجم صادرات استان به تفکیک گروه کالایی در سال ۱۴۰۲، از نظر وزن برابر با ۲،۲۷۱،۰۲۱ تن و از نظر ارزش برابر با ۱۵۶،۹۲۴،۲۸۲ میلیون ریال است که نسبت به سال قبل از نظر وزن به میزان ۲۲ درصد و از نظر ارزش به میزان ۷۹ درصد افزایش داشته است.

جدول (۱۰-۱): ارزش و حجم صادرات استان به تفکیک گروه کالایی سال ۱۴۰۲ - ۱۴۰۱

۱۴۰۲		۱۴۰۱		شرح
ارزش (میلیون ریال)	مقدار (تن)	ارزش (میلیون ریال)	مقدار (تن)	
۵۲۳۶۷۱	۱۶۶۶	۸۹۰۸۹۳	۲۹۴۵	قسمت اول- حیوانات زنده
۱۰۳۷۳۸۹۶۵	۳۹۰۸۸۱	۵۰۹۴۳۵۶۸	۳۴۸۳۳۸	قسمت دوم- محصولات نباتی
.	.	۱۰۴۷۶	۳۵	قسمت سوم- چربی ها و
۳۱۴۵۴۱۲	۹۴۴۹	۲۸۴۴۹۵۸	۹۴۴۲	قسمت چهارم- محصولات صنایع غذایی و
۳۸۳۵۷۱۴۷	۱۸۳۴۴۱۱	۲۲۰۶۱۸۶۲	۱۴۴۴۴۸۹	قسمت پنجم- محصولات معدنی
۹۳۵۳۸۱	۷۰۱۶	۱۳۵۷۲۸۴	۱۴۹۹۳	قسمت ششم- محصولات صنایع شیمیایی و
۶۱۴۰۳۲۰	۱۳۴۴۵	۵۰۵۲۴۰۱	۱۵۰۹۰	قسمت هفتم- مواد پلاستیکی و
.	.	.	.	قسمت هشتم- پوست و چرم و ...
۴۹۹۳	۲۴	۹۴۵	۲	قسمت نهم- چوب و
۱۶۱۵۴۶	۲۷۸	۷۰۳۸۶	۷۰	قسمت دهم- خمیر چوب و
۳۳۰۹۵۵۵	۵۶۶۲	۲۹۹۷۷۷۱	۷۲۳۵	قسمت یازدهم- مواد نساجی و
۱۲۰۱	۱۴۹	۲۱۵۵۳۱	۳۲۸	قسمت دوازدهم- کفش، کلاه و
۱۲۳۲۲	۸۸۲	۶۰۳۳۹	۱۱۳۸	قسمت سیزدهم- مصنوعات از سنگ و
.	.	.	.	قسمت چهاردهم- مروارید طبیعی و
۳۶۸۳۷۲	۷۰۱۶	۱۰۹۸۲۱۴	۴۷۶۲	قسمت پانزدهم- فلزات معمولی و مصنوعات آن و ...
۱۵۳۹۸۹	۹۶	۱۷۹۸۶	۲۴	قسمت شانزدهم- ماشین آلات و
۵۲۵	۲	۴۲۱۷۳	۳۹	قسمت هفدهم- وسایل نقلیه زمینی و
.	.	.	.	قسمت هجدهم- آلات و دستگاههای اپتیک و
.	.	.	.	قسمت نوزدهم- اسلحه، مهمات و
۷۰۸۸۳	۴۴	۱۱۵۵۶	۱۶۲۹۵	قسمت بیستم- کالاهای و مصنوعات گوناگون
.	.	۳۳۴۵۲	۴۷	قسمت بیست و یکم- اشیاء هنری و
۱۵۶,۹۲۴,۲۸۲	۲,۲۷۱,۰۲۱	۸۷,۷۰۹,۷۹۵	۱,۸۶۵,۲۷۲	جمع

منبع: سالنامه آماری

✓ ارزش و حجم واردات استان به تفکیک کالاهای و خدمات مصرفی، واسطه ای و سرمایه ای

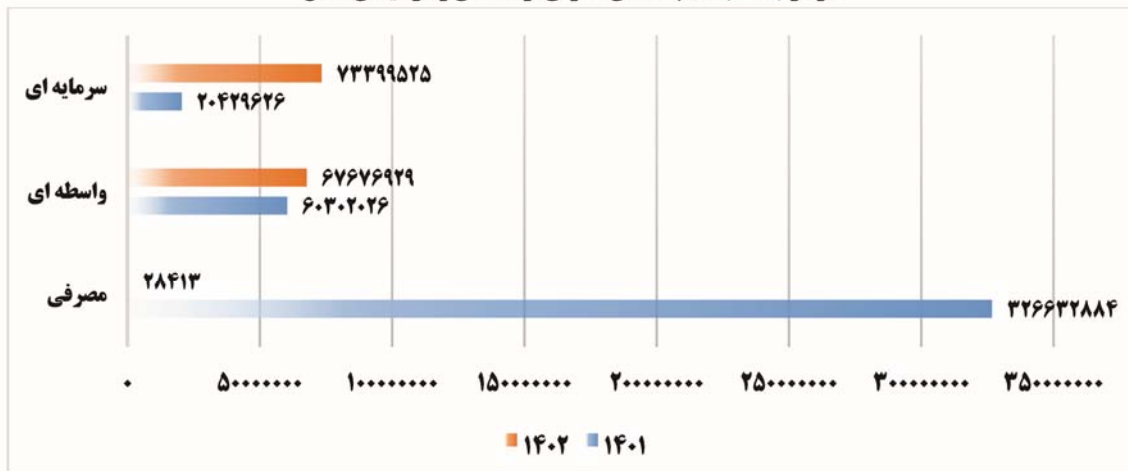
کالاهای و خدمات اقتصادی به دو دسته واسطه ای و نهایی تقسیم می شوند، که کالا و خدمات واسطه ای؛ کالاهای و خدماتی هستند که در فرآیند تولید قرار می گیرند و تبدیل به کالا و خدمات نهایی می شوند و مورد استفاده قرار می گیرند. کالاهای و خدمات نهایی یا سرمایه ای یا مصرفی اند که کالاهای سرمایه ای به کالاهایی اطلاق می گردد که مستقیماً برای تولید کالاهای یا خدمات به کار گرفته می شوند. این کالاهای عموماً یا خود با دوام هستند و یا بهره وری سایر عوامل تولید را افزایش داده و ایجاد ارزش افزوده می نمایند. کالاهای مصرفی، کالاهایی هستند که توسط مصرف کنندگان نهایی از جمله خانوارها و موسسات غیرانتفاعی خصوصی برای مصارف شخصی خریداری می شوند. جدول (۱۰-۲) ارزش و حجم واردات استان به تفکیک مصرفی، واسطه ای و سرمایه ای در سال ۱۴۰۲ و ۱۴۰۱ را نشان می دهد. در سال ۱۴۰۲ و ۱۴۰۱ از نظر وزن کالاهای مصرفی بیشترین سهم و کالاهای سرمایه ای کمترین سهم را داشته اند. که این آمار نشان دهنده ی این است که در استان مردم مصرف گرا هستند.

جدول (۱۰-۲) ارزش و حجم واردات استان به تفکیک مصرفی، واسطه ای و سرمایه ای

نوع تقسیم بندی	مصرفی	واسطه ای	سرمایه ای
سال ۱۴۰۱			
وزن (تن)	۲۰۴۲۶۴۲	۴۸۴۲۴	۱۲۸۱۰
ارزش (دلار)	۳۲۶۶۳۲۸۸۴	۶۰۳۰۲۰۲۶	۲۰۴۲۹۶۲۶
سال ۱۴۰۲			
وزن (تن)	۱۶۲۶۶۷۰	۵۶۰۰۲	۲۸۴۱۳
ارزش (میلیون ریال)	۲۸۴۱۳	۶۷۶۷۶۹۲۹	۷۳۳۹۹۵۲۵
درصد تغییرات			
وزن (تن)	-۲۰	۱۶	۱۲۲
ارزش	-۱۰۰	۱۲	۲۵۹

منبع: گمرکات استان

نمودار (۱۰-۱): سهم کالاهای مصرفی، واسطه ای و سرمایه ای استان

منبع: گمرکات استان

در این قسمت به بررسی سه عنوان زیر پرداخته می شود.

✓ متوسط قیمت کالاهای صادراتی

✓ متوسط قیمت کالاهای وارداتی

✓ تراز بازرگانی استان

تراز بازرگانی، متغیری مهم در تحلیل سیاست های تجاری و متغیرهای تجارت خارجی کشورها است. این تراز توازن بین میزان صادرات و واردات یک کشور را نشان می دهد، در صورتی که تراز بازرگانی کشوری منفی باشد، به معنای پیشی گرفتن مقدار واردات از صادرات است و نتیجه آن خروج ارز از کشور می باشد. طبق جدول (۱۰-۳) در سال ۱۴۰۳، ارزش صادرات و واردات از استان به ترتیب برابر با ۴۰۶ و ۱۷۹۸ میلیون دلار بوده است که نسبت به سال قبل، صادرات ۳۳ درصد و واردات ۴ درصد افزایش داشته است. تراز بازرگانی در دو سال ۱۴۰۲ و ۱۴۰۳ به ترتیب برابر با ۱۰۰- و ۱۰۰+ می باشد که این به معنی بیشتر بودن واردات نسبت به صادرات است. متوسط قیمت کالاهای وارداتی در سال ۱۴۰۳ برابر با ۱۰۵۲ است که نسبت به سال قبل ۲۵ درصد افزایش داشته است، همچنین متوسط قیمت کالاهای صادراتی در سال ۱۴۰۳ برابر با ۱۷۹ می باشد که نسبت به سال قبل برابر ۸ درصد افزایش داشته است. متوسط قیمت کالاهای صادراتی و وارداتی از نسبت ارزش ریالی کالاهای سال به مقدار تناژ کالاهای سال به دست آمده است.

جدول (۱۰-۳): متوسط قیمت کالاهای صادراتی و وارداتی و تراز بازرگانی استان

شرح	۱۴۰۲	۱۴۰۳	درصد تغییرات
صادرات (میلیون دلار)	۳۰۵	۴۰۶	۳۳
واردات (میلیون دلار)	۱۷۲۵	۱۷۹۸	۴
متوسط قیمت کالاهای وارداتی (میلیون دلار)	۸۳۷	۱۰۵۲	۲۵
متوسط قیمت کالاهای صادراتی (میلیون دلار)	۱۶۵	۱۷۹	۸
تراز بازرگانی	-۱۰۰	-۱۰۰	۰

منبع: گمرکات استان

۱۰-۴. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی

بسیاری از کارشناسان اقتصادی بر این باورند که قرارگیری سیستان و بلوچستان در موقعیت بحری از نوع ساحلی (داشتن ساحل با دریا) و اتصال با موقعیت بری (داشتن مرز خاکی با منطقه ای محصور در خشکی مثل افغانستان) شرایط بسیار ویژه گذرگاهی و پتانسیل منحصر بفردی را برای توسعه فعالیت های تجاری در ابعاد ملی و حتی بین المللی برای آن ایجاد کرده و باعث شده تا ظرفیتی دو زیست برای تجارت این استان به وجود بیاید؛ ظرفیتی وسیع که اقتصاد و درآمد حاصل از آن نه محدود به آب شود و نه محصور در خشکی. قرارگیری چابهار، تنها بندر اقیانوسی کشور در پهنه جنوبی استان با مختصات خارج از منطقه بحرانی خلیج فارس که از قضا بهترین راه گریز افغان ها از بن بست پاکستان برای برقراری مناسبات اقتصادی با هند و یکی از بهینه ترین مسیرهای دسترسی کشورهای مشترک المنافع به آب های آزاد نیز محسوب می شود، چشم انداز بسیار امیدوارکننده ای از آینده لجستیک بندری و حمل و نقل چند وجهی را پیش روی سیاست گذاران قرار داده؛ همین امر نیز سبب شده تا دولت محور برنامه ها و اولویت های بودجه ای خود را بر تکمیل زیرساختها و افتتاح پروژه های بزرگ عمرانی نظیر قطار چابهار-زاهدان-سرخس و افتتاح فرودگاه بین المللی و ... در چابهار بگذارد.

فصل یازدهم

بازار سرمایه استان

خلاصه فصل

در این فصل به بررسی شاخص‌های مهم بازار سرمایه در سال ۱۴۰۲ پرداخته شده است. بر اساس اطلاعات موجود، حجم سهام معامله شده استان در سال ۱۴۰۱، تعداد ۴۰۴ میلیون سهم و ارزش سهام معامله شده ۴۶۲۸۳۰۲ میلیون ریال بوده و در سال ۱۴۰۲ تعداد سهام معامله شده به میزان ۲۳۸ میلیون سهم و ارزش سهام معامله شده ۱۸۹۴۳۲۳ میلیون ریال بوده که کاهش ۵۹,۱٪ درصدی ارزش سهام در سال ۱۴۰۲ را نشان می‌دهد. همچنین تعداد کدهای معاملاتی ایجاد شده در سال ۱۴۰۲ برابر با ۵۵۳۴۰ واحد بوده که نسبت به سال ۱۴۰۱ به میزان ۴۴,۹ درصد کاهش داشته است.

مقدمه

رشد و توسعه اقتصادی از پدیده‌های بسیار پراهمیت در عصر حاضر است. و در زمره ی آرمان‌های بسیاری از کشورها به حساب می‌آید. یکی از ساز و کارهای لازم و ضروری که نقش عمده ای در تحقیق و دستیابی به رشد و توسعه ی اقتصادی دارد، بازار سرمایه است. کارکرد مناسب بازار سرمایه می‌تواند کارایی، سرمایه‌گذاری و رشد را افزایش دهد، همچنین قادر است از طریق کاهش نگهداری دارایی‌های نقدی و افزایش رشد سرمایه‌های فیزیکی حداقل در بلندمدت، رشد اقتصادی را افزایش دهد. بازار سرمایه بویژه به دلیل اثرات ضد تورمی در مقایسه با بازار پول، در تامین مالی طرح‌های سرمایه‌گذاری از اولویت برخوردار بوده و حایز اهمیت است.

۱۱-۱. سیاست‌های اقتصادی بازار سرمایه و جهت‌گیری‌های استان

بورس هر منطقه می‌تواند از طریق جمع‌آوری و انباشت سرمایه لازم، ضمن کمک به کنترل تورم در هدایت نقدینگی استان‌ها به سمت فعالیتهای اقتصادی مولد مفید باشد. بنابراین بازار سرمایه از اهمیت و جایگاه ویژه ای برخوردار می‌باشد. آموزش و فرهنگ سازی نسبت به بازار سرمایه یکی از مواردی است که می‌تواند باعث رونق این بازار شود. سازمان بورس استان نیز با برگزاری کارگاه‌ها و کلاس‌های آموزشی برای آشنایی هرچه بیشتر مردم استان نسبت به بازار سرمایه، مردم را به سرمایه‌گذاری به بورس و کمک به تولید داخلی ترغیب نموده است. همچنین در این راستا و از آنجا که آگاهی سرمایه‌گذاران از قوانین و مقررات و سازوکارهای سرمایه‌گذاری و معامله‌گری در بورس، حجم عظیم نقدینگی را به سوی صنایع پر بازده هدایت می‌کند و موجبات رشد و شکوفایی اقتصادی را فراهم می‌آورد لذا در بورس استان سعی شده است این مسئله به سرمایه‌گذاران آموزش داده شود. بورس استان جهت اجرای هرچه بهتر قانون و توان پاسخگویی به انتظارات مسئولان استانی و نیازهای فعالان بازار سرمایه در استان و در راستای اجرایی نمودن حمایت از سرمایه‌گذاران، انجام وظایف گسترده بورس‌های منطقه ای در حوزه‌های مختلف همچون: بورس تهران، فرابورس ایران، شرکت سرمایه‌گذاری، مدیریت فناوری را اطلاع‌رسانی کرده است. اقدام در جذب کارگزاری‌های جدید نیز سیاستی است که بورس استان آن را مورد تاکید قرار داده است.

۱۱-۲. بررسی وضعیت تحولات بازار سرمایه استان

بازار سرمایه در سال ۱۴۰۱ فراز و فرودهای زیادی داشت. در بعضی مقاطع از سال امیدها را ناامید کرد و در برخی دیگر از دوره‌ها بارقه‌هایی از خوشبینی را میان فعالان این بازار ایجاد کرد. در بازار قیمت سهام بسیاری از صنایع به کف‌های حمایتی خود رسید و کف‌سازی خوبی در بازار انجام شد. در ادامه شاخص کل در پایان سال ۱۴۰۱ بالاتر از سطح پایانی سال ۱۴۰۰ ایستاد و رشد ۴۳ درصدی را پشت سر گذاشت. بنابراین می‌توان گفت بازدهی بورس بطور

متوسط در سال ۱۴۰۱، ۴۳ درصد بود. بازار سرمایه در سال ۱۴۰۰ دارای یک حباب منفی بود. اما در ابتدای سال ۱۴۰۱ بازار یک جهش خوبی را تجربه کرد و عمده این مسئله به دو خبر باز می‌گشت که یک خبر مربوط به خودرویی‌ها و خبر بعدی هم مربوط به انتظارات تورمی مردم بود. مردم دیگر احساس می‌کردند که قیمت سهام به یک جایی رسیده است که بازار دیگر توانایی دیدن این اعداد را ندارد و قرار است قیمت‌های بالاتری را بازار به خود ببیند. پیش‌بینی برخی از کارشناسان تا میانه سال هم به این سمت و سو بود که با توجه به شرایط کلی بازار سهام و گزارش‌های شرکت‌های بورسی چشم‌انداز مثبتی برای این بازار سهام تا پایان سال جاری پیش‌بینی می‌شد و شاخص کل بورس حتی در پایان سال وضعیت بهتری نسبت به دوره ابتدایی سال داشت. کارشناسان به موضوع اثر نرخ ارز بر بازار سرمایه اشاره می‌کردند. آن‌ها معتقد بودند که هر چقدر دلار نیمایی به دلار آزاد نزدیک‌تر شود (با توجه به اینکه روی سودآوری اکثر شرکت‌ها تاثیر مستقیم دارد) می‌تواند باعث افزایش سودآوری شرکت‌ها، بهبود وضعیت آنها و افزایش تقاضا شود.

شاخص بازار سرمایه در سال ۱۴۰۲، ۴ ماه صعودی و ۸ ماه نزولی را پشت سر گذاشت و در نهایت سال را در نزدیکی سطح ۲,۲ میلیون واحدی به پایان برد. شاخص کل در پایان سال ۱۴۰۲، ۲۳۴ هزار و ۶۳۵ واحد پایین‌تر از سطح پایانی سال ۱۴۰۱ ایستاد و رشد ۱۱,۹ درصدی را پشت سر گذاشت. بنابراین می‌توان گفت بازدهی بورس بطور متوسط در سال ۱۴۰۲، ۱۱,۹ درصد بود. شاخص هم‌وزن نیز در پایان سال نسبت به سال ۱۴۰۱، ۱۵۷ هزار و ۳۲۶ واحد افت داشت که افزایش ۲۶,۸ درصدی را نشان می‌داد. بهار فصل صعود شاخص بورس بود. در آخرین روز معاملاتی فروردین ماه شاخص کل بورس در رقم ۲ میلیون و ۳۲۴ هزار واحد قرار داشت تا بازدهی بورس در فروردین مثبت ۱۸,۵ درصد گردد و شاخص هم‌وزن نیز به سطح ۷۶۰ هزار و ۷۵۵ واحد رسید که ۱۷۵ هزار و ۵۰۶ واحد صعود داشت. در فروردین ماه ۹ هزار و ۴۱۸ میلیارد تومان سرمایه حقیقی وارد بازار سهام شد. در آخرین روز کاری اردیبهشت ماه شاخص کل بورس در رقم ۲ میلیون و ۳۰۲ هزار واحد قرار گرفت تا بازدهی دومین ماه سال منفی شود و افت ۰,۹ درصدی داشته باشد. شاخص هم‌وزن نیز در سطح ۷۶۴ هزار و ۵۹ واحد قرار گرفت. در اردیبهشت ماه بیش از ۳ هزار میلیارد تومان پول حقیقی از بورس خارج شد. شاخص در خرداد ماه نیز پائین آمد و افت ۵,۶ درصدی داشت. در این ماه شاهد موج سنگین خروج پول حقیقی بودیم و در مجموع بیش از ۶ هزار میلیارد تومان سرمایه حقیقی از بازار خارج شد و این روند در ماه‌های بعدی نیز ادامه داشت.

تغییر شاخص در فصل بهار، نسبت به پایان اسفند ۱۴۰۱، رشد ۸,۷ درصدی را نشان می‌داد. در تیر ماه شاخص یک کانال پائین آمد و در پایان اولین ماه تابستان در رقم یک میلیون و ۹۸۳ هزار واحد قرار گرفت تا افت ۸,۸ درصدی را ثبت کند. در مرداد شاخص افت ۲,۲ درصدی را ثبت کرد و شاخص هم‌وزن نیز به کانال ۵ درصد تنزل کرد. در شهریور ماه شاخص کل با رشد ۹,۴ درصدی به کانال ۲ میلیونی صعود کرد. تغییر شاخص در تابستان نسبت به پایان بهار منفی ۱,۹ درصد بود. مهرماه شاخص کاهش ۴ درصدی داشت و در آبان نیز ۰,۶ درصد ریزش کرد. در آذر شاخص مثبت ۹,۴ درصد صعود کرد. بدین ترتیب پاییز فصل رشد بازار بود، شاخص در پاییز ۴,۳ درصد بالا آمد. در دی ماه شاخص منفی ۱,۹ درصد پایین آمد و در انتهای بهمن شاخص کل بورس به سطح ۲ میلیون و ۷۱ هزار واحد رسید و بازدهی بهمن منفی ۴,۴ درصد شد. در آخرین ماه سال شاخص کل بورس در آخرین روز کاری به سطح یک میلیون و ۱۹۵ هزار واحد رسید تا بازدهی اسفند مثبت ۵,۹ درصد شود.

۱۱-۳. وضعیت شاخص های بازار سرمایه استان

در این بخش شاخص های زیر در بازار سرمایه مورد بررسی قرار می گیرد.

- ✓ شاخص کل
- ✓ شاخص صنعت
- ✓ شاخص مالی
- ✓ نسبت قیمت به بازده انتظاری

شاخص کل بورس اوراق بهادار عددی است که بیانگر وضعیت کلی بورس و روند رشد و یا افت این بازار می باشد و این شاخص رقم ۱۹۶۰۴۵۷ واحد در سال ۱۴۰۱ به رقم ۲۱۹۵۰۹۲ واحد در سال ۱۴۰۲ رسیده و افزایش ۱۲ درصدی را تجربه کرده است. شاخص صنعت بورس نشان دهنده میانگین تغییرات قیمت سهام شرکت های فعال در بخش صنعت است. شاخص مالی بورس میانگین تغییرات قیمت سهام شرکت های فعال در بخش مالی را اندازه گیری می کند. شاخص صنعت بورس استان از ۱۸۶۷۴۰۶ واحد در سال ۱۴۰۱ به ۲۰۸۹۹۸۹ واحد در سال ۱۴۰۲ رسیده که نشان دهنده ی افزایش ۱۱,۹ درصدی شاخص مذکور می باشد. شاخص مالی بورس در سال ۱۴۰۱ برابر با ۱۷۰۶۲۸۷ واحد و در سال ۱۴۰۲ برابر با ۱۹۱۷۷۲۹ واحد گزارش شده، که در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱، به میزان ۱۲,۴ درصد افزایش داشته است.

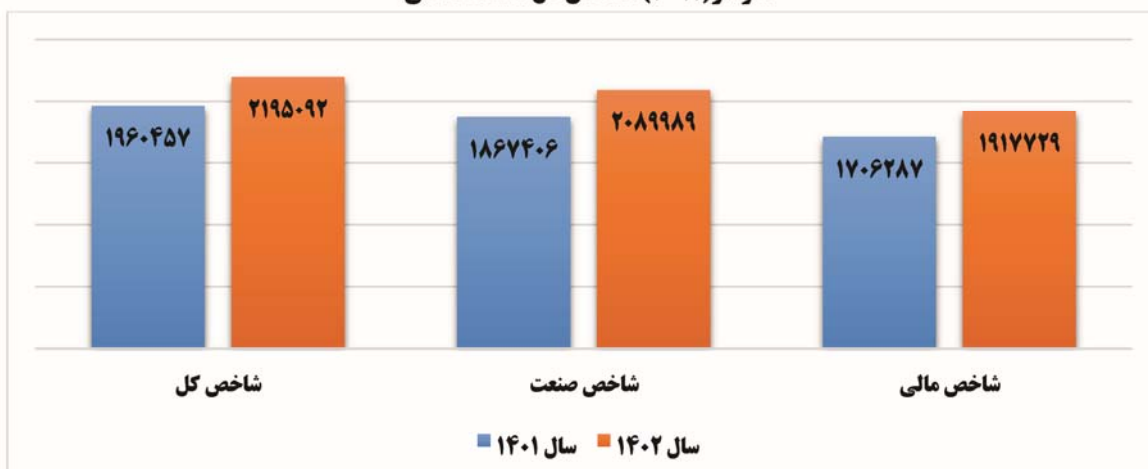
شاخص نسبت قیمت به بازده انتظاری یکی دیگر از شاخص های کلیدی بازار بورس می باشد و به مقدار پولی که یک فرد انتظار دارد تا از سرمایه گذاری خود دریافت کند بازده مورد انتظار گفته می شود. نسبت قیمت به بازده انتظاری در بورس در سال ۱۴۰۱ برابر با ۹,۰۷ واحد و در سال ۱۴۰۲ برابر با ۶,۶۵ واحد می باشد.

جدول (۱۱-۱) شاخص کل، صنعت، مالی، نسبت قیمت به بازده انتظاری

نوع شاخص	سال ۱۴۰۱	سال ۱۴۰۲
شاخص کل	۱۹۶۰۴۵۷	۲۱۹۵۰۹۲
شاخص صنعت	۱۸۶۷۴۰۶	۲۰۸۹۹۸۹
شاخص مالی	۱۷۰۶۲۸۷	۱۹۱۷۷۲۹
شاخص نسبت قیمت به بازده انتظاری	۹,۰۷	۶,۶۵

مأخذ: بورس منطقه ای استان

نمودار (۱۱-۱): شاخص کل، صنعت، مالی

منبع: بورس منطقه ای استان

در این بخش شاخص‌های زیر در بازار سرمایه مورد بررسی قرار می‌گیرد.

- ✓ ارزش و حجم سهام معامله شده
- ✓ نسبت ارزش و حجم سهام معامله شده در بورس منطقه‌ای به کل کشور
- ✓ داد و ستد در بورس منطقه‌ای به تفکیک نوع معامله و شرکت‌های کارگزاری
- ✓ تعداد کدهای معاملاتی ایجاد شده

آمار جدول شماره (۱۱-۲) نشان می‌دهد که سال ۱۴۰۱ در بورس منطقه ای استان حجم سهام معامله شده به میزان ۴۰۴ میلیون سهم و ارزش سهام معامله شده ۴۶۲۸۳۰۲ میلیون ریال بوده است. در حالی که در سال ۱۴۰۲ حجم سهام معامله شده به میزان ۲۳۸ میلیون سهم و ارزش سهام معامله شده ۱۸۹۴۳۲۳ میلیون ریال بوده است که بر این اساس ارزش سهام سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱ به میزان ۵۹,۱ درصد کاهش داشته است. همچنین تعداد کدهای معاملاتی ایجاد شده در سال ۱۴۰۲ برابر با ۵۵۳۴۰ واحد بوده که نسبت به سال ۱۴۰۱ به میزان ۴۴,۹ درصد کاهش داشته است. نسبت ارزش و حجم سهام معامله شده استان به کل کشور در سال ۱۴۰۱ برابر ۰,۰۲ درصد و در سال ۱۴۰۲ نیز برابر با ۰,۰۱ درصد بوده است.

جدول (۱۱-۲) ارزش و حجم سهام معامله شده، تعداد کدهای معاملاتی ایجاد شده، نسبت ارزش و حجم سهام معامله شده به کل کشور

شرح	شاخص	سال ۱۴۰۱	سال ۱۴۰۲
ارزش سهام معامله شده	میلیون ریال	۴۶۲۸۳۰۲	۱۸۹۴۳۲۳
حجم سهام معامله شده	میلیون سهم	۴۰۴	۲۳۸
تعداد کدهای معاملاتی ایجاد شده	واحد	۱۰۰۴۰۶	۵۵۳۴۰
نسبت ارزش و حجم سهام معامله شده به کل کشور	درصد	۰,۰۲	۰,۰۱

مآخذ: بورس منطقه ای استان

کارگزاری‌ها، بنگاه‌های معاملاتی هستند که خرید و فروش سهام توسط آنان صورت می‌گیرد. کارگزاری‌ها در این خرید و فروش‌ها، به نمایندگی از خریداران یا فروشندگان سهام، معامله انجام می‌دهند و در ازای آن حق‌العمل یا حق کارگزاری دریافت می‌کنند. خرید و فروش در بورس اوراق بهادار، تحت ضوابط خاصی صورت می‌گیرد. تأسیس شرکت کارگزاری یا اشتغال در آن‌ها، مستلزم پذیرفته شدن در آزمون‌های کارگزاری است. کارگزاری‌ها علاوه بر خرید و فروش سهام به نمایندگی از سهامداران می‌توانند وظایف دیگری مانند آموزش سهامداران، مشاوره سرمایه‌گذاری و بازارگردانی را نیز بر عهده بگیرند. افرادی که در شرکت‌های کارگزاری مشغول به فعالیت می‌باشند، افرادی خبره، با تجربه و آشنا به مسایل مالی هستند که نسبت به شرایط اقتصادی، بازار اوراق بهادار و بازار کالاهای مختلفی که معامله می‌شود شناخت دارند و با تسلط خود بر قوانین و مقررات می‌توانند بهترین اقدام به‌منظور خرید و فروش اوراق بهادار و کالا در تالار معاملات بورس‌ها و بازارهای خارج از بورس را برای مشتریان انجام دهند. شرکت‌های کارگزاری استان سیستان و بلوچستان به شرح جدول (۱۱-۳) می‌باشد. در استان بیشترین سهم معامله شده در سال ۱۴۰۲ از حیث ارزش معاملات مربوط به کارگزاری بانک مفید است که نسبت به سال گذشته (براساس ارزش) به میزان ۵۹,۱ درصد کاهش داشته است. همچنین کارگزاری بانک کشاورزی در سال ۱۴۰۱ به دفتر پذیرش تغییر وضعیت داده است.

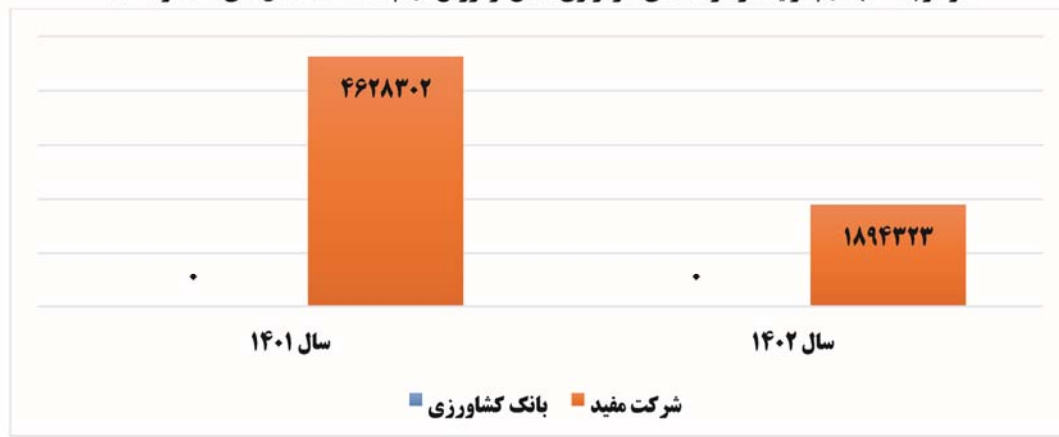

جدول (۱۱-۳): ارزش داد و ستدهای شرکت های کارگزاری استان

شرکت کارگزاری	سال ۱۴۰۱		سال ۱۴۰۲	
	ارزش (میلیون ریال)	حجم (میلیون سهم)	ارزش (میلیون ریال)	حجم (میلیون سهم)
بانک کشاورزی	کارگزاری بانک کشاورزی به دفتر پذیرش تغییر وضعیت داده است .	کارگزاری بانک کشاورزی به دفتر پذیرش تغییر وضعیت داده است .	کارگزاری بانک کشاورزی به دفتر پذیرش تغییر وضعیت داده است .	کارگزاری بانک کشاورزی به دفتر پذیرش تغییر وضعیت داده است .
شرکت مفید	۴۶۲۸۳۰۲	۴۰۴	۱۸۹۴۳۲۳	۲۳۸

منبع: بورس منطقه ای استان

نمودار (۱۱-۲): سهم هر یک از شرکت های کارگزاری استان از ارزش سهام معامله شده سال های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲

منبع: بورس منطقه ای استان

۱۱-۴. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی

ابزارهای مالی نقش بسزایی در گسترش بازار سرمایه ایفا می کنند و بازار سرمایه ایران نیاز ضروری به ابزارهای بازارساز و ابزارهای جدید مالی دارد تا بتواند وظیفه اصلی خود جهت جلب سرمایه گذاران بالفعل و بالقوه ایفا نماید تا بازار سرمایه ایران از کارآمدی لازم در این زمینه برخوردار باشد بر اساس اطلاعات موجود، حجم سهام معامله شده استان در سال ۱۴۰۱، تعداد ۴۰۴ میلیون سهم و ارزش سهام معامله شده ۴۶۲۸۳۰۲ میلیون ریال بوده و در سال ۱۴۰۲ تعداد سهام معامله شده به میزان ۲۳۸ میلیون سهم و ارزش سهام معامله شده ۱۸۹۴۳۲۳ میلیون ریال بوده که کاهش ۵۹٫۱ درصدی ارزش سهام در سال ۱۴۰۲ را نشان می دهد. همچنین تعداد کدهای معاملاتی ایجاد شده در سال ۱۴۰۲ برابر با ۵۵۳۴۰ واحد بوده که نسبت به سال ۱۴۰۱ به میزان ۴۴٫۹ درصد کاهش داشته است. نسبت ارزش و حجم سهام معامله شده استان به کل کشور در سال ۱۴۰۱ برابر ۰٫۲ درصد و در سال ۱۴۰۲ نیز برابر با ۰٫۱ درصد بوده است.

لازم است در بازار سرمایه ایران اقدامات زیر صورت پذیرد:

- عدم اتخاذ تصمیم و قوانین جدید تاثیرگذار بر بورس بدون هماهنگی با شورای عالی بورس.
- تجدید ارزیابی شرکتها، زیرا واقعی سازی دارایی شرکتها می تواند سودهای شرکتها را به سمت واقعی شدن برده و به شفافیت و رفع ابهام بازار سرمایه کمک کند.
- افزایش نمادهایی که دارای اوراق تبعی هستند زیرا این امر می تواند اعتماد به بازار سرمایه را افزایش دهد.
- عدم الزام صندوق ها به خرید اوراق بدهی دولتی.

- کاهش نرخ بهره بین بانکی و سود سپرده بانکی در راستای حمایت از تولید و اجرای طرح های توسعه ای.
- کاهش نرخ بهره خطوط اعتباری بانک ها به فعالان بورس.
- همراهی با سازمان بورس و اوراق بهادار برای انتشار اوراق تبعی توسط صندوق های توسعه و تثبیت بازار در راستای حمایت این صندوق ها از بازار با توجه به ارزندگی قیمت سهام.
- ساماندهی معاملات الگوریتمی، زیرا معاملات الگوریتمی می تواند تاثیر زیادی در بازار سهام ایجاد کند.

فصل دوازدهم

صنعت بیمه استان

خلاصه فصل

در این فصل عملکرد بیمه‌ای استان در سال ۱۴۰۲ مورد بررسی قرار گرفته است. حق بیمه تولیدی سیستان و بلوچستان در سال ۱۴۰۲ برابر با ۳۳۳۳۰,۳ میلیارد ریال می باشد که نسبت به سال گذشته، افزایش ۵۸,۳ درصدی داشته است. خسارت پرداختی در سال ۱۴۰۲ برابر با ۲۵۲۸۶,۱ میلیارد ریال بوده است. ضریب نفوذ بیمه سهم حق بیمه تولیدی از تولید ناخالص داخلی را ارایه می‌دهد در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال قبل، به اندازه ۱۸,۷ درصد افزایش داشته است. این شاخص در سال ۱۴۰۲ به میزان ۱,۹ درصد بوده است که این بدان معنا است که حق بیمه تولیدی ۱,۹ درصد از تولید ناخالص داخلی کشور را به خود اختصاص داده است. در واقع این شاخص بیانگر آن است که به ازای هر ریال خلق ارزش افزوده، چه مقدار حق بیمه دریافت شده است. به نوعی این شاخص نشان می‌دهد که افراد چه میزان از درآمد خود را صرف بیمه می‌کنند.

مقدمه

پیشرفت بیمه با توسعه اقتصادی و اجتماعی یک کشور رابطه متقابل دارد. بهبود وضع اقتصادی یک کشور و افزایش مبادلات و ترقی سطح زندگی و توسعه سرمایه گذاری موجب پیشرفت بیمه در آن کشور می شود و متقابلاً پیشرفت و اشاعه بیمه نیز به بهبود وضع معیشت افراد کشور و حفظ ثروت ملی و تشکیل پس اندازهای بزرگ کمک می کند. تشخیص اینکه کدام یک عامل توسعه و اصلاح وضع دیگری است کار ساده ای نیست؛ اما می توان گفت که اگر اقتصاد یک کشور متکی به بیمه و تأمین ناشی از آن نباشد اقتصاد در معرض تهدید و خطرهای بی شمار قرار می گیرد. در این فصل داده های بیمه در سال های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ در سطح استان سیستان و بلوچستان با یکدیگر مقایسه شده است.

۱۲-۱. سیاست های اقتصادی صنعت بیمه و جهت گیری های استان

در سال های گذشته شرکت های بیمه ای به دلیل عدم رقابت بین آنها، عدم دسترسی آسان و انتخاب راحت عدم وجود سیستم الکترونیکی هوشمند و جامع در کل کشور و از همه مهمتر زمان بر بودن سیستم پرداخت خسارت از سرویس دهی پایینی برخوردار بوده اند با توجه به این موضوع با ایجاد تغییر در قوانین کشور شرکتهای بیمه خارجی به بازار ایران وارد شده و با ایجاد یک سیستم یکپارچه الکترونیکی و همکاری گسترده با صنعت بیمه داخلی به انتقال تکنولوژی و اطلاعات پرداخته و دسترسی و انتخاب سبب بیمه ای جهت انتخاب افراد راحت تر و ساده تر می گردد از طرفی صنعت بیمه می تواند با ایجاد آرامش روحی و امنیت باعث از بین رفتن نگرانیهای ناشی از حوادث ناگهانی شده و باعث افزایش سرمایه گذاری و تجارت می شود و از این طریق به بهبود کیفیت زندگی مردم و فعالیت های اقتصادی کمک می کند با الکترونیکی شدن صنعت بیمه و از بین رفتن حائل اطلاعاتی پیشرفت صنعت بیمه در بخش خصوصی و شرکت های بیمه افزایش یافته و مسلماً با تقویت بازار رشد اقتصادی اتفاق می افتد. در استان سیستان و بلوچستان می توان با راه اندازی سامانه جامع حوادث رانندگی و اتصال آن به دستگاههایی همچون پزشکی قانونی، پلیس راهور، ناجا، هلال-احمر اورژانس و بیمه می توان بسیاری از مشکلات شرکت های بیمه در خصوص حوادث ساختگی که حجم بالایی هم دارد، رفع گردد.

۱۲-۲. بررسی وضعیت تحولات صنعت بیمه

جهت اجرای برنامه‌های دولت، محورهای راهبردی و برنامه‌های عملیاتی بیمه مرکزی ج.ا.ایران با هماهنگی وزارت امور اقتصادی و دارایی، تدوین گردید که عملکرد اجرای آنها در سال ۱۴۰۲ به شرح زیر می‌باشد:

محور راهبردی	راهبرد	برنامه / پروژه	اقدام عملیاتی
۱- تأمین مالی پایدار و غیرتورمی دولت	-	-	-
۲- تسهیل و حمایت از ثروت آفرینی، تولید و تجارت رسمی (با تأکید بر اقتصاد دانش‌بنیان)	استقرار نظام حاکمیت داده در صنعت بیمه	استاندارد سازی و معماری فناوری اطلاعات و کدینگ یکپارچه اطلاعات صنعت بیمه	مطالعات اولیه و تهیه چارچوب طرح معماری فاوا بیمه مرکزی در حال انجام است. در همین راستا و در حوزه معماری فناوری اطلاعات، پس از آخرین جلسه برگزار شده در محل وزارتخانه به تاریخ ۱۴۰۲/۰۶/۲۸ و همایش تبیین زیرساخت‌های دولت هوشمند مورخ ۱۴۰۲/۰۹/۰۶ که در محل سازمان فناوری وزارت ارتباطات برگزار گردید، مقرر شد فرم‌هایی برای دریافت اطلاعات نرم افزارهای ستادی و ماموریتی به منظور شناسایی سامانه‌ها و زیرساخت فناوری اطلاعات سازمان‌ها از سوی وزارت خانه متبوع ارسال گردد که در حال حاضر نیز مرکز فاوای بیمه مرکزی در حال تکمیل شناسنامه نرم افزارهای ماموریتی خود است.
	ساماندهی منابع مالی صنعت بیمه	تصویب و اجرایی سازی آیین‌نامه سرمایه‌گذاری مؤسسات بیمه (شماره ۹۷) در انطباق با تحولات بازارها و ابزارهای جدید مالی	پیش نویس آیین نامه تدوین و پس از تصویب در شورای عالی بیمه به عنوان آیین نامه شماره ۱۰۴ ابلاغ گردید.
		پیشنهاد اصلاح مصوبه حداقل سرمایه شرکتهای بیمه	پیش نویس اولیه تدوین و برای سیر مراحل تصویب به وزارت امور اقتصادی و دارایی ارسال شد و مقرر گردید مجدداً پیشنهاد جدید تنظیم و ارسال شود. پیش نویس اصلاحی برای بررسی مجدد تدوین و پس از بررسی در هیات عامل بیمه مرکزی، جهت سیر مراحل تصویب به وزارت امور اقتصادی و دارایی ارسال گردید.
	کاهش مداخله‌های غیر ضروری بیمه مرکزی	-	-
	به‌کارگیری ظرفیت‌های بیمه در تسهیل و حمایت از	تدوین و تصویب آیین‌نامه برای حمایت از شرکت‌های اینشورتک و نظام‌مند کردن فعالیت سکوهای ارائه‌دهنده خدمات بیمه‌ای	پیش نویس این مقررات تدوین و پس از تصویب در شورای عالی بیمه، و به عنوان آیین نامه شماره ۱۰۵ ابلاغ گردید.

محور راهبردی	راهبرد	برنامه / پروژه	اقدام عملیاتی
۳- تقویت دسترسی و برخورد عادلانه با آحاد مردم	فعالیت‌های دانش‌بنیان	طراحی محصولات جدید بیمه‌ای مورد نیاز فعالین اقتصاد دانش‌بنیان و اقتصاد دیجیتال با تاکید بر توسعه بیمه مسئولیت کالایی مرتبط با کالاهای دانش بنیان	۱- تهیه و تنظیم پیش نویس نهایی «شرایط عمومی بیمه مسئولیت تولیدکنندگان کالا و تجهیزات دانش بنیان و مورد نیاز صنعت بیمه» ۲- ابلاغ دستورالعمل صدور بیمه پذیرش مسئولیت کالای مرتبط با دانش‌بنیان (محصولات نفت)؛ ۳- پیش نویس دستورالعمل صدور بیمه پذیرش مسئولیت کالای مرتبط با دانش بنیان (حوزه فاوا)» (مشمول بر چارچوب شرایط عمومی بیمه مسئولیت تولیدکنندگان محصولات دانش بنیان در حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات (فاوا)) به کلیه شرکت های بیمه جهت اجرا ابلاغ گردید؛ ۴- صدور مجوز اجرای آزمایشی طرح "بیمه اعتباری تامین مالی جمعی شرکت های دانش بنیان" (شرکت بیمه دانا). ۵- تکمیل فرم داوری طرحنامه پژوهشی با "عنوان شناسایی و دسته بندی انواع ریسک شرکت ها و محصولات دانش بنیان و ارائه راهکار" ۶- طرح بیمه مسئولیت حرفه ای مدیران صندوق پژوهش و فناوری (شرکت بیمه آرمان)
	بسترسازی برای استفاده از ظرفیت بیمه تکافل	ایجاد نظام بیمه‌های تکافل در قالب عرضه محصولات جدید بیمه‌ای و یا تاسیس موسسات تخصصی مربوط	۱- صدور تاییدیه بلا مانع بودن فعالیت ۹ شرکت بیمه (کوثر، ایران، البرز، ما، دی، اتکایی امین، ایران معین، سرمد و دانا) در زمینه تکافل به موجب تاییدیه کارگروه تکافل پژوهشکده بیمه و مشروط به رعایت ابلاغیه "الزامات عرضه بیمه های تکافل و خانواده عمومی". ۲- گزارش نهایی طرح پژوهشی قوانین تکافل در کشورهای منتخب در تاریخ ۱۴۰۲/۰۴/۳۰ به بیمه مرکزی ارسال شد؛ ۳- پیش نویس قانون تکافل ایران ارائه گردید؛ ۴- پیش نویس چارچوب عملیاتی تکافل در ایران، لغت‌نامه واژگان تخصصی تکافل، ترجمه و قانون تکافل افغانستان و پاکستان بصورت پیوست طرح پژوهشی صورت گرفته و ارائه گردید.
	گسترش استفاده از بیمه های زندگی	افزایش سهم بیمه های زندگی از طریق اصلاح و بازنگری آیین‌نامه‌های بیمه‌های زندگی و مستمری (آیین‌نامه شماره ۶۸) با هدف تنوع بخشی پوشش های بیمه زندگی و اتصال آنها به دارایی‌های مالی	پیش نویس اصلاح آیین نامه تهیه و در دو جلسه کمیسیون تخصصی شورای عالی بیمه بررسی شده و در دستور کار شورای عالی بیمه قرار گرفته است.

محدور راهبردی	راهبرد	برنامه / پروژه	اقدام عملیاتی
	گسترش چتر بیمه‌های درمان	بازنگری و اصلاح آیین‌نامه بیمه‌های درمان (شماره ۹۹) جهت اصلاح وضعیت عملکرد آن و افزایش چتر بیمه ای	اولین نسخه پیش نویس نهایی برای طرح در شورای عالی بیمه تدوین شده است. در سایت بیمه مرکزی جهت گردآوری نظرات عموم جامعه و ذینفعان بارگذاری شده و در نهایت در دستور کار شورای عالی بیمه قرار دارد.
		اصلاح موازین نرخ‌گذاری و مدیریت ریسک بیمه‌های درمان گروهی در قالب اصلاح آیین‌نامه تعیین حق بیمه انواع رشته‌های بیمه‌ای (شماره ۹۴)	مکمل آیین نامه شماره ۹۴ تحت عنوان آیین نامه ۹۴/۱ اصلاح و در قالب آیین نامه شماره ۹۴/۲ ابلاغ شده است.
	حمایت از بیمه گذاران از طریق پرداخت به موقع خسارت	هوشمند سازی زنجیره ارزش صنعت با هدف تسهیل فرآیندهای پرداخت خسارت و کاهش زمان خدمت رسانی (جبران دقیق، سریع و منصفانه خسارت) با بهره‌گیری از فناوری‌های نوین و ...	کلیه خدمات مورد نیاز در حوزه سلامت که توسط وزارت بهداشت، شورای راهبردی و شورای معین تصویب شده است، در دستور کار بیمه مرکزی قرار گرفته و موارد مرتبط با این سازمان انجام گردیده است. زیرساخت دریافت اطلاعات نسخ الکترونیک از دیتاس وزارت بهداشت پیاده سازی شده است. اتصال شرکت ها به هاب درمان انجام و کلیه اسناد دریافتی، به شرکت ها ارسال و نتیجه دریافت می‌شود.
۴- ارتقاء سلامت اداری و انسداد سازوکارها و کلوکاه‌های فسادزا	افزایش کارایی و اثربخشی مقررات و نظارت بر شرکت‌های بیمه	اصلاح و بازنگری آیین‌نامه نحوه محاسبه و نظارت بر توانگری مالی شرکت‌های بیمه بازگانی (شماره ۶۹)	پیش نویس اولیه تدوین شده و موضوع در ۴ جلسه کمیته کارشناسی بررسی شده است.
		استقرار نظام رتبه بندی شرکت‌های بیمه‌ای، نمایندگی ها، کارگزاران و اعتبارسنجی بیمه‌گذاران	بررسی موضوع در قالب طرح پژوهشی می باشد بیمه مرکزی ج.ا.ایران متعاقب برگزاری جلسات کارشناسی، نسبت به تنظیم تفاهم نامه همکاری با شرکت مشاوره رتبه بندی اعتباری ایرانیان اقدام نموده است.

محدور راهبردی	راهبرد	برنامه / پروژه	اقدام عملیاتی
		تفکیک و جداسازی حسابهای بیمه عمر و زندگی از سایر حسابها	جهت تخصیص حداقل ۲ کد بورسی به شرکتهای بیمه به منظور جداسازی حسابها و سرمایه‌گذاریهای مربوط به منابع بیمه‌های زندگی از سایر منابع و سرمایه‌گذاریهای شرکتهای بیمه مکاتباتی صورت گرفت است اما با توجه به عدم موافقت سازمان بورس با اختصاص کد بورسی دوم طبق قوانین مبارزه با پولشویی موافقت ننموده است و طبق توافقات صورت گرفته با رئیس محترم سازمان بورس و اوراق بهادار، مقرر شد به منظور بررسی مشکلات و ظرفیتهای سبدگردانی اختصاصی (PRX) برای تفکیک سرمایه‌گذاریهای انجام شده از محل منابع بیمه‌های زندگی و غیرزندگی و شناسایی راهکارهای جایگزین، استفاده از کد سید (PRX) به جای کد بورسی جداگانه برای سرمایه‌گذاری منابع ناشی از بیمه‌های زندگی، مدیریت سرمایه‌گذاریها از کنترل مستقیم شرکتهای بیمه خارج می‌شود و این امر ضمن ایجاد هزینه اضافی (کارمزد) برای شرکتهای بیمه، منجر به دشوارتر شدن رعایت نصابهای مندرج در آیین‌نامه سرمایه‌گذاری و همچنین محاسبات متفاوت برای بازدهی سرمایه‌گذاریها (بر اساس NAV در مقابل بازده حسابداری) و ایجاد مشکلاتی جهت پرداخت سود مشارکت در منافع به بیمه‌گذاران بیمه‌های زندگی می‌شود. مسئولین سازمان بورس ضمن پذیرش این موضوع، با اشاره به محدودیت‌های قانونی، صدور ۲ کد بورسی را امکان‌پذیر ندانستند. یکی از راهکارهای مطروحه در جلسه، تشکیل صندوقهای سرمایه‌گذاری مشترک مختص صنعت بیمه بود. با توجه به محدودیت‌های آیین‌نامه سرمایه‌گذاری موسسات بیمه در ترکیب سرمایه‌گذاری این صندوقها و پذیرش ارجحیت الزامات بیمه‌ای بر الزامات سازمان بورس (در مواقع تضاد الزامات بیمه‌ای و بورسی) از سوی سازمان بورس، تشکیل این صندوقها می‌تواند به عنوان جایگزینی برای کد بورسی جداگانه باشد. ضمن آنکه قابلیت محاسباتی بهتری برای اختصاص سرمایه‌گذاریها و سود مربوط به منابع هریک از افراد خریدار بیمه‌نامه و محاسبه بازدهی و تقسیم سود مشارکت در منافع دارند که مقرر گردید این موضوع از سوی سوی شرکتهای بیمه مورد بررسی بیشتر قرار گیرد. مسئولین سازمان بورس اعلام آمادگی نمودند که در صورت وجود محدودیت برای شرکتهای بیمه، امکان افزایش این تعداد وجود دارد. همچنین در خصوص ابلاغیه اخیر سازمان بورس (ابلاغیه شماره ۱۲۰۲۰۲۵۸ مورخ

محرور راهبردی	راهبرد	برنامه / پروژه	اقدام عملیاتی
هوشمند سازی و ارتقاء شفافیت اطلاعات	تکمیل سامانه نظارت هوشمند (سامانه سنهاب) و توسعه زیرساخت‌های مربوط جهت اجرای کامل نظارت سیستمی (فنی و مالی) بر فعالیت‌های صنعت بیمه	اطصال سامانه‌های اطلاعاتی صنعت بیمه به سایر حوزه‌ها و تبادل داده فی مابین	۱۴۰۲/۰۶/۰۵) که محدودیتهایی در خصوص ایجاد کد سبد (PRX) برای سهامداران درصدی شرکتهای پذیرفته شده در بورس در نظر گرفته است (نظیر محدودیت ۴۰ درصدی برای ارزش سهام تحت تملک مالکین درصدی از این نوع دارایی نسبت به مجموع دارایی های تحت مدیریت در شرکت سبدگردان)، مقرر گردید در صورتی که این امر باعث ایجاد محدودیت برای شرکت‌های بیمه می‌شود، گزارشی کمی از وضعیت موجود در این خصوص توسط شرکتهای بیمه ذینفع تهیه شود تا در صورت اقناع سازمان بورس، اقدامات لازم برای رفع یا تعدیل این محدودیت‌ها برای کد سبد (PRX)های مربوط به شرکت‌های بیمه در دستور کار قرار گیرد. سندیکای بیمه‌گران ایران طی نامه شماره ۲۳۶۷-۱۴۰۲ مورخ ۱۴۰۲/۰۸/۰۸ در خصوص نتایج جلسه کارشناسی فوق، با توجه به هزینه‌های سبد (PRX) و عدم مدیریت منابع توسط شرکت‌های بیمه، بر تخصیص کد دوم بورسی به شرکت‌های بیمه تأکید نمود. همچنین درخواست‌هایی به شرح زیر را مطرح کرد: - تخصیص صندوق اختصاصی بیمه‌های زندگی برای هر شرکت بیمه - تخصیص نامحدود یا حداقل ۱۰ کد (PRX) برای شرکت‌های بیمه به منظور تفکیک حساب‌های بیمه زندگی، منابع بازنشستگی و منابع بیمه‌های تکافل - علی رغم جلسات متعدد رئیس کل بیمه مرکزی با رئیس سازمان بورس و اوراق بهادار همچنان امکان تخصیص دو کد بورسی یا روش دیگری که بتوان تفکیک دو حساب را به طور کامل انجام دهیم به وجود نیامده است اما در حال حاضر جلسات کارشناسی در حال برگزاری و بررسی راهکار موضوع می باشد.
			در حال حاضر مکانیزه نمودن و الکترونیکی کردن اطلاعات تخصصی ۵ رشته بیمه ای شخص ثالث و حوادث راننده، بدنه اتومبیل، عمر، باربری و حمل کالا و آتش سوزی فرای از اطلاعات مشترک بیمه نامه ها، به اتمام رسیده و متعاقباً بر اساس نیازمندی های اعلامی نسخه های تکمیلی برای هر رشته برنامه ریزی می شود.
			۱-بستر ارتباط بین شرکت های بیمه برای ارسال و دریافت اطلاعات با بیمه مرکزی ایجاد شده است. ۲- از طریق شبکه ملی اطلاعات ارتباط ایجاد گردید. ۳- گذرگاه خدمات دولت الکترونیک و گذرگاه عمومی خدمات دولت الکترونیک؛

محور راهبردی	راهبرد	برنامه/ پروژه	اقدام عملیاتی
			۴- اتصال کارگزاران برخط به سویچ بیمه برای استعلام مشخصات بیمه گذار؛ ۵- ایجاد ارتباط الکترونیک اختصاصی بین سازمان بیمه مرکزی و نهاد بالا دستی (وزارت اقتصاد) و دستگاه های همکار مانند وزارت بهداشت و سازمان فناوری اطلاعات.
		طراحی و راه اندازی محیط یکپارچه آزمون تنظیم گری بخشی صنعت بیمه (سندباکس بیمه)	دستورالعمل راه اندازی محیط آزمون تنظیم گری بخش بیمه تدوین و به تصویب کارگروه مربوطه رسیده است. اعضای کمیته تخصصی موضوع این دستورالعمل تعیین و معرفی شده اند و کمیته مزبور تشکیل و فراخوان آن انجام شده و بیش از ۱۰ طرح بررسی شده است.
	بازطراحی نظام نظارت بر صنعت بیمه	تصویب آیین نامه رقابت بیمه با تاکید بر کنترل تعارض منافع ذینفعان و در نظر گرفتن ذینفع واحد	بخشی از مقررات مربوطه در شورای عالی بیمه تصویب شده و در قالب اصلاح آیین نامه شماره ۷۵، با عنوان آیین نامه جدید شماره ۱۰۶ به تصویب شورای عالی بیمه رسیده است. اصلاح آیین نامه های شماره ۷۸، ۸۵، ۸۸، ۹۱، ۹۳، ۹۲، ۱۰۰ در دستور کار شورای عالی بیمه قرار دارد. ضمناً پیش نویس اصلاح آیین نامه شماره ۶۹ با توجه به ملاحظات تعارض منافع در دستور کار کمیسیون تخصصی شورای عالی بیمه قرار گرفته است.
۵- تحریم ناپذیر کردن اقتصاد کشور	کاهش آسیب پذیری صنعت بیمه از تحریم	ایجاد ظرفیت اتکایی با واگذاری و قبولی از شرکت های بیمه کشورهای همسایه و همسو با ایران	۱- برگزاری نشست با مدیرعامل GRS Re در تهران و مذاکره درخصوص وصول مذاکرات و قبولی ریسک؛ ۲- سفر هیات ایرانی به روسیه برگزاری نشست با هیئت روسی در تهران؛ ۳- اعزام هیئت بیمه ای به کشور سوریه و تأسیس شرکت بیمه در سوریه؛ ۴- مذاکره با کشورهای دوست و همسایه برای قبولی و واگذاری ریسک که در این راستا با تشکیل کنسرسیوم بیمه ای متشکل از ۱۳ شرکت بیمه و بیمه اتکایی ایرانی، به راهبری بیمه البرز و با ظرفیت ۱۰۸ میلیون یورو جهت فعالیت در بازار بیمه روسیه، تلاش مضاعفی برای گسترش همکاری در زمینه بیمه اتکایی صورت گرفت که منجر به افزایش ظرفیت قبولی و واگذاری ریسک شده است و در این راستا درصدی از ریسک یک از خطوط هواپیمایی به بازار روسیه واگذار گردیده است. این روند با آمدن هیئت RNRC به ایران و دیدار و مذاکرات، تعمیق خواهد یافت. ۵- تأسیس دو شرکت بیمه و بیمه اتکایی با سرمایه گذاری مشترک ایران و سوریه؛ ۶- شرکت در اجلاس فیر، انتخاب ایران به عنوان عضو هیئت مدیره فیر و مذاکره با همتایان تجاری جهت افزایش ظرفیت قبولی و واگذاری اتکایی؛

محدود راهبردی	راهبرد	برنامه / پروژه	اقدام عملیاتی
			۷- امضاء یادداشت تفاهم همکاری بیمه ای با ونزوئلا و ازبکستان؛ ۸- اقدام به تاسیس دو شرکت بیمه و بیمه اتکایی در عمان (از طریق شرکت های بیمه البرز و اتکایی امین)؛ ۹- پیشنهاد آغاز همکاری بیمه ای با کشور عربستان و انجام اقدامات لازم از طریق وزارت امور اقتصادی و دارایی؛ ۱۰- آغاز همکاری بیمه ای با ترکمنستان، قرقیزستان، قزاقستان، قطر و سنگال (بند بیمه ای یادداشت تفاهم کمیسیون مشترک)؛ ۱۱- سفر به روسیه مذاکره با مدیران RNRC و بانک مرکزی روسیه در زمینه توسعه همکاری های بیمه ای، گسترش واگذاری و قبولی ریسک با بازار بیمه روسیه و انتقال ریسک های بزرگ از جمله کشتیرانی جمهوری اسلامی ایران، شرکت ملی نفتکش، پتروشیمی، نفت و انرژی و ریسک های هوایی به بازار بیمه روسیه؛ ۱۲- سفر به بلژیک و مذاکره برای گسترش و تعمیق سیستم بیمه ای بین المللی در تسهیل حمل و نقل ترانزیت کشور و رفع تعلیق کارت سبز، ایجاد جایگزین کارت سبز همچنین برقراری ارتباط موثر و تعامل نزدیک با نمایندگان کشورهای عضو کارت سبز؛ ۱۳- سفر به ارمنستان به منظور توسعه فعالیت بیمه در ارمنستان و رایزنی های جدی با شرکت های بیمه خارجی که امکان ارائه پوشش بیمه شخص ثالث معتبر (مشابه پوشش های کارت سبز) به دارندگان وسایل نقلیه دارای پلاک ثبتی ایران و تهیه پوشش جایگزین کارت سبز؛ ۱۴- سفر به امارات در خصوص حل مشکل بیمه شناورهای ایرانی و نشست مشترک با مالکان شناورها در کشور امارات (دبی) همچنین بیمه گران و بیمه گران اتکایی مستقر در امارات درخصوص همکاری و هماهنگی برای پوشش های اتکایی ریسک ها و سرمایه های بزرگ و حساس در حوزه های مختلف؛ ۱۵- همکاری با نهاد ناظر کشور عمان در زمینه اجرایی نمودن تفاهم نام و شروع به کار شعب شرکت های بیمه ایرانی در عمان.
		تفکیک وجه نظارتی و تصدی گری بیمه مرکزی از طریق کاهش تدریجی بیمه اتکایی اجباری درصنعت بیمه های بازرگانی و ایجاد شرکتهای اتکایی فراگیر ملی	اصلاح آیین نامه ۷۳ شورایعالی بیمه؛ ۱- تفکیک دفتر کارت سبز از بدنه بیمه مرکزی ج.ا.ا؛ ۲- کاهش یک درصدی سهم اتکایی اجباری؛

محور راهبردی	راهبرد	برنامه/ پروژه	اقدام عملیاتی
			۳- مذاکره با کشورهای دوست و همسایه برای قبولی و واگذاری ریسک (کنسرسیوم روسیه، تشکیل شرکت های بیمه/ بیمه اتکایی مشترک با کشورهای سوریه، عمان و...).
۶- توانمندسازی و توسعه منابع	-	ایجاد و استقرار مدرسه حکمرانی صنعت بیمه	- تفاهم نامه همکاری بین وزارت علوم تحقیقات و فناوری و بیمه مرکزی جهت تاسیس رشته حکمرانی بیمه در مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری تخصصی در تاریخ ۱۴۰۲/۰۳/۳۱ منعقد گردیده است و با توجه به تفاهم نامه چند دوره آزمون از علاقمندان جهت حضور در دوره آموزشی مدرسه برگزار گردید و افراد مذکور پس از گذراندن دوره ها جهت کارآموزی به سازمان های مرتبط معرفی گردیدند.
	-	به روزرسانی قوانین مادر «قانون تأسیس بیمه مرکزی ایران و بیمه گری» و «قانون بیمه» (مطالعه و ارائه پیش نویس اولیه)	۱- طرح پژوهشی اصلاح قانون بیمه و قانون تأسیس بیمه مرکزی ایران و بیمه گری به عنوان طرح اولویت دار در دستور کار پژوهشکده بیمه قرار گرفته است. ۲- آسیب شناسی مقررات حاکم به صورت کامل صورت پذیرفته است پیشنهادات اصلاح قوانین و مقررات مربوط نیز ارسال شده است.

منبع: سالنامه آماری بیمه مرکزی

۱۲-۳. بررسی و تحلیل شاخص های کلان صنعت بیمه

✓ حق بیمه تولیدی

حق بیمه تولیدی سیستان و بلوچستان در سال ۱۴۰۲ برابر با ۳۳۳۳۰,۳ میلیارد ریال می باشد که نسبت به سال گذشته، افزایش ۵۸,۳ درصدی داشته است. براساس سالنامه آماری بیمه، سهم استان سیستان و بلوچستان از کل حق بیمه تولیدی کشور ۱,۱۹ درصد بوده است.

✓ خسارت پرداختی

خسارت پرداختی در سال ۱۴۰۲ برابر با ۲۵۲۸۶,۱ میلیارد ریال بوده است که نسبت به سال قبل به اندازه ۵۸,۲ درصد افزایش داشته است. براساس سالنامه آماری بیمه، سهم استان سیستان و بلوچستان از کل خسارت پرداختی کشور ۱,۵۴ درصد بوده است.

✓ ضریب نفوذ

ضریب نفوذ بیمه سهم حق بیمه تولیدی از تولید ناخالص داخلی را آرایه می دهد در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال قبل، به اندازه ۱۸,۷ درصد افزایش داشته است. این شاخص در سال ۱۴۰۲ به میزان ۱,۹ درصد بوده است که این بدان معنا است که حق بیمه تولیدی ۱,۹ درصد از تولید ناخالص داخلی کشور را به خود اختصاص داده است. در واقع این شاخص بیانگر آن است که به ازای هر ریال خلق ارزش افزوده، چه مقدار حق بیمه دریافت شده است. به نوعی این شاخص نشان می دهد که افراد چه میزان از درآمد خود را صرف بیمه می کنند.

✓ حق بیمه سرانه

حق بیمه سرانه نشان می‌دهد به طور متوسط هر نفر چه میزان حق بیمه پرداخت کرده است، در سال ۱۴۰۲ به اندازه ۱۰,۵ میلیون ریال بوده است که نسبت به سال قبل ۵۴,۴ درصد رشد داشته است. این بدان معنی است که به طور متوسط هر نفر در استان حدود ۱۰,۵ میلیون ریال بابت حق بیمه تولیدی پرداخت کرده است.^۱

جدول (۱۲-۱): شاخص های کلان بیمه استان

شرح/سال	واحد	۱۴۰۱	۱۴۰۲	درصد رشد
حق بیمه تولیدی	میلیارد ریال	۲۱۰۶۱,۳	۳۳۳۳۰,۳	۵۸,۳
خسارت پرداختی	میلیارد ریال	۱۵۹۷۵	۲۵۲۸۶,۱	۵۸,۲
ضریب نفوذ	درصد	۱,۶	۱,۹	۱۸,۷
حق بیمه سرانه	میلیون ریال	۶,۸	۱۰,۵	۵۴,۴

منبع: سالنامه آماری بیمه مرکزی

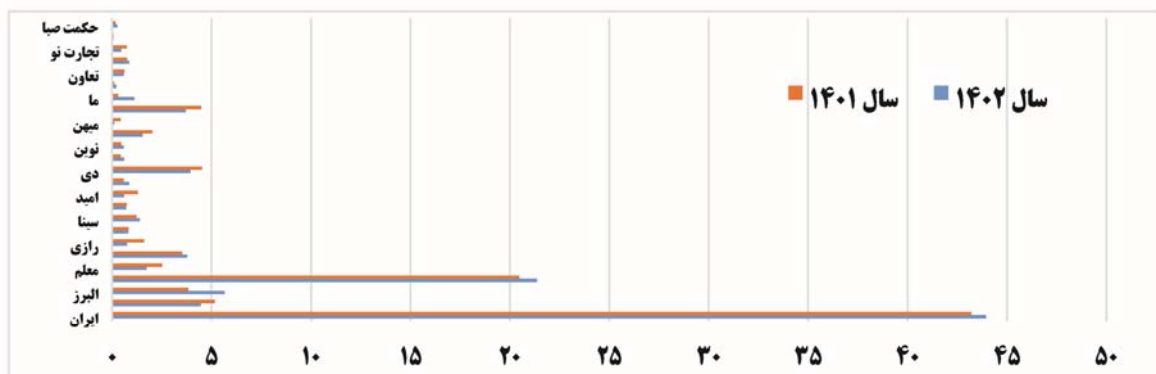
۱۲-۴. بررسی و تحلیل شاخص های عملکردی شرکت های بیمه

در این بخش از گزارش، شاخص های عملکردی از قبیل حق بیمه و خسارت پرداختی، نسبت خسارت و غیره به تفکیک شرکت های بیمه در استان ارایه خواهد شد.

✓ حق بیمه و خسارت پرداختی به تفکیک شرکت های بیمه استان

نمودارهای (۱-۱۲) و (۲-۱۲) سهم هر یک از شرکت های بیمه استان را از حق بیمه و خسارت پرداختی نشان می‌دهد. بر اساس نمودار (۱-۱۲)، بیمه ایران در هر دو سال ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ با اختلاف چشمگیر نسبت به رقبا، بیشترین حق بیمه را دریافت کرده است. پس از بیمه ایران، بیمه دانا سهم بیشتری را از حق بیمه نسبت به رقبا در سال ۱۴۰۲ به خود اختصاص داده است.

نمودار (۱-۱۲): سهم هر یک از شرکت های بیمه از حق بیمه

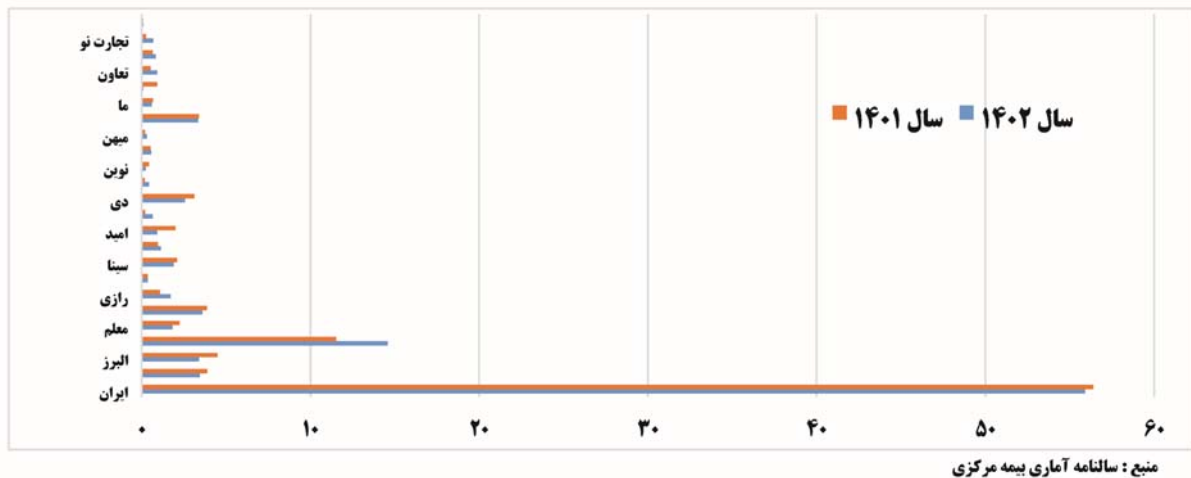

منبع: سالنامه آماری بیمه مرکزی

بر اساس نمودار (۲-۱۲) نیز بیمه ایران بیشترین سهم را از خسارت پرداختی در سال های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ به خود اختصاص داده است. سهم این بیمه در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال قبل کمتر شده است. این بیمه بیش از نیمی از کل خسارت پرداختی را بر عهده داشته است. پس از بیمه ایران بیمه دانا بیشترین سهم را در پرداخت خسارت در سال ۱۴۰۲ داشته است.

^۱ بدیهی است که شاخص یاد شده فارغ از اینکه فردی از خدمات بیمه استفاده کرده است یا خیر، محاسبه شده است.

نمودار (۱۲-۲): سهم هر یک از شرکت‌های بیمه از خسارت پرداختی

✓ نسبت خسارت بیمه به تفکیک شرکت‌های بیمه‌ای دولتی و خصوصی

مطابق تعریف بیمه مرکزی ایران، ضریب خسارت عبارت است از حاصل تقسیم خسارت واقع شده به حق بیمه عاید شده برحسب درصد. این ضریب نشان می‌دهد که چند درصد از حق بیمه‌ها بابت خسارت خطرهای تحت پوشش به بیمه‌گذاران برگشت داده شده یا خواهد شد. بر اساس آمار سالنامه آماری بیمه مرکزی، نسبت خسارت برای بیمه در استان در سال ۱۴۰۱ معادل ۷۸,۱ درصد بوده است که در سال ۱۴۰۲ به ۷۵,۸ درصد رسیده است. در واقع در سال ۱۴۰۲ مقدار خسارت پرداختی در مقایسه با حق بیمه دریافتی نسبت به سال قبل کاهش یافته است.

✓ متوسط تعداد مراکز بیمه برای هر نقطه شهری

در جدول (۱۲-۳) پراکندگی مراکز فروش بیمه‌های استان طی سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ گزارش شده است. بر این اساس تعداد مراکز فروش بیمه در نقاط شهری در سال ۱۴۰۲ در استان سیستان و بلوچستان ۸۱ مرکز اعلام شده است که نسبت به سال هیچگونه تغییری نداشته است. بر اساس آمارنامه بیمه مرکزی، متوسط تعداد مراکز بیمه برای هر نقطه شهری در سال ۱۴۰۲ برابر با ۱۲ و نیز تعداد شعب شرکت‌های بیمه، تعداد نمایندگان فعال شرکت‌های بیمه و تعداد کارگزاران رسمی بیمه به ترتیب برابر ۳۸، ۸۹۰ و ۴ می‌باشد.

جدول (۱۲-۲): پراکندگی مراکز فروش بیمه در استان

سال ۱۴۰۲		سال ۱۴۰۱		شرح
متوسط تعداد مراکز بیمه برای هر نقطه شهری	تعداد نقاط شهری	متوسط تعداد مراکز بیمه برای هر نقطه شهری	تعداد نقاط شهری	مقدار
۱۲	۸۱	۱۲	۸۱	

منبع: سالنامه آماری بیمه مرکزی

۱۲-۵. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی

با توجه به اینکه شرکت‌های بیمه در بازار مالی نقش مهمی در عملکرد سایر بخشهای اقتصادی دارند تقویت این صنعت و استفاده بهینه از منابع می‌تواند منجر به افزایش در ثبات اقتصادی در این صنعت و سایر صنایع در بازارهای مالی شود از این رو ارائه راهکارهای ذیل به منظور بهبود کارایی صنعت بیمه در استان پیشنهاد می‌گردد:

- (۱) افزایش نیروی انسانی در شعب استان
- (۲) راه اندازی هرچه سریعتر شعب مختلف بیمه در چابهار
- (۳) انعقاد برخی از قراردادها به صورت ستادی و متمرکز در تهران یا شهرهای بزرگ که منجر به خروج پرتفوی از استان می گردد.
- (۴) ساماندهی اتباع خارجی غیر قانونی در استان و اصلاح قانون از منظر عدم ارائه خدمات به اتباع بیگانه ای که بصورت غیرقانونی به کشور وارد می شوند. در بسیاری از پرونده های فوتی و جرحی این افراد با پیگیری های مختلف از شرکت های بیمه خسارت می گیرند.
- (۵) فرهنگ سازی و گسترش بیمه در سطح استان با کمک دستگاه های موثر
- (۶) افزایش ایمنی جاده های استان

فصل سیزدهم

بازار پول و اعتبار

خلاصه فصل

در این فصل به بررسی عملکرد بازار پول و اعتبار در استان پرداخته می شود. جمع کل سپرده بانک های استان در سال ۱۴۰۲ برابر با ۶۵۰۰۲۲ میلیارد ریال می باشد که نسبت به سال گذشته به میزان ۲۹,۴ درصد رشد داشته است. همچنین جمع کل تسهیلات بانک های استان در سال ۱۴۰۲ برابر ۴۷۷۲۵۳ میلیارد ریال می باشد که نسبت به سال گذشته ۲۲ درصد رشد داشته است. همانطور که مشاهده می شود، نسبت تسهیلات به سپرده در سال ۱۴۰۱ برابر با ۷۸ درصد و در سال ۱۴۰۲ برابر با ۷۳,۴ درصد می باشد. جمع کل مطالبات معوق بانک های استان در سال ۱۴۰۲ برابر با ۱۹۳۴۱ میلیارد ریال بوده که نسبت به سال ۱۴۰۱ افزایشی ۳۵,۹ درصدی داشته است.

مقدمه

بانکها، نقش مهمی را در اقتصاد به عهده دارند که شامل جمع آوری پس اندازها و منابع مالی، واسطه گری، تسهیل پرداختها، تخصیص اعتبارها و تامین منابع مالی برای متقاضیان و در مجموع برقراری نظم مالی است. حتی در اقتصادهایی که بازارهای مالی پیشرفت های دارند، بانکها در کانون فعالیتهای مالی و اقتصادی قرار دارند و نقطه اتکایی برای اهرم سیاست های پولی به حساب می آیند. در کشورهای در حال توسعه و اقتصادهای در حال انتقال، که بازارهای مالی آنها کمتر توسعه یافته اند، بازار پول به طور عام و سیستم بانکی به طور خاص نقش تعیین کننده ای در پیشبرد اهداف تامین مالی بنگاهها ایفا می کنند.

۱۳-۱. سیاست های اقتصادی بازار پول و اعتبار و جهت گیری های استان

با توجه به بحران های پیشین تجربه شده در کشورهای در حال توسعه، در اولین قدم در کوتاه مدت دولت و بانک مرکزی باید سیاست هایی به منظور کاهش اثر مخرب بحران و خریدن زمان برای چاره اندیشی بلندمدت را در پیش گیرند. راهکارهایی که برای جلوگیری از تبدیل بحران بانکی به یک بحران سیستماتیک اتخاذ می شوند تا پیامدهای چنین معضلی را تنها به پیامدهای اقتصادی و سیاسی، محدود کند. سیاست هایی مثل تامین نقدینگی توسط بانک مرکزی برای بانک های ورشکسته یا تضمین سپرده ها توسط دولت. این سیاست، تضمین کننده جریان عادی خدمت دهی بانک است. باید توجه داشت که این سیاست های کوتاه مدت تنها برای فراهم کردن محیط جهت پیاده سازی سیاست های بلندمدت و زیرساختی است.

در ادامه و برای سیاست های بلند مدت می توان به افزایش سرمایه بانکها و بهبود ساختار سرمایه ای آنها اشاره داشت. این بهبود، معمولاً یا از منابع عمومی یا از محل تخصیص زیان سهامداران و پاره ای از سپرده گذاران خاص، تامین می شود. بهبود سرمایه می تواند به بهبود در شرایط جذب سپرده، افزایش ظرفیت عملیاتی و افزایش درآمد بانک منجر شود. از سوی دیگر، بدهی های عظیم بخش دولتی به عنوان عامل مهم به وجود آوردن این بحران باید حل بشود. دولت پس از مسدود شدن راه استقراض از بانک مرکزی به استقراض از شبکه بانکی کشور روی آورد. اتکای دولت به تامین مالی با چنین روش هایی باید تغییر یابد تا بار تامین مالی دولت و به خصوص تامین هزینه های جاری دولت به شبکه بانکی کشور تحمیل نشود. یکی از راه حل های این مسئله، عرضه اوراق قرضه دولتی برای تامین بدهی های دولت است. البته کارکرد عرضه این اوراق می تواند در عملیات بازار باز رخ دهد.

در نهایت این بحران ممکن است مانند بسیاری دیگر از بحران ها با برقرار شدن دوباره جریان دلارهای نفتی به صورت موقت حل شود، اما آنچه اهمیت دارد حل پایدار چنین مشکلی است. برای جلوگیری از تکرار این روند در آینده، لازم

است سیستم‌های نظارتی بانک مرکزی باید به روز شوند. استقلال بانک مرکزی به رسمیت شناخته شود و نسبت‌های کفایت سرمایه به عنوان یک زنگ خطر جدی برای همه بانک‌ها لازم الاجرا باشد.

۱۳-۲. بررسی وضعیت تحولات بازار پول و اعتبار استان

سیستم بانکی در ایران شاهد ناترازی در ترازنامه به معنای شکاف در دارایی و بدهی می باشد. این ناترازی عمدتاً به دلیل رشد بی رویه بدهی های بانک، نرخ سود سپرده بالا که ماحصل آن افزایش دارایی موهوم فاقد ارزش در اقتصاد که مسبب ایجاد جریان ناسالم و خلق نقدینگی در اقتصاد است، افزایش نکول و مطالبات غیر جاری و امهال مطالبات معوق، مکلف ساختن بانک ها به پرداخت تسهیلات تکلیفی، کاهش ارزش و قدرت پول مطالبات غیر جاری از جمله عوامل دخیل در این ناترازی می باشند که تداوم این شرایط علاوه بر به مخاطره افتادن نظام بانکی موجب ایجاد پیامدهای ناخوشایند در اقتصاد می شود. معضلات نظام بانکی شامل ناترازی ترازنامه، شکاف درآمد - هزینه و ناترازی نقدی است. روشن است که دلیل ناترازی ترازنامه، کاهش ارزش دارایی های بانکی و رشد فزاینده بدهی ها است. کاهش ارزش دارایی های بانکی در مطالبات معوق و لاوصول نظام بانکی، تقسیط و امهال مطالبات باکیفیت، وارد نشدن جریان نقدی ناشی از سود حاصل از تسهیلات، بیش نمایی وثایق و آثار رکود مستغلات بار فرآیند تملیک و فروش آن، دارایی های منجمد و دارایی های موهومی و سوخت شده ریشه دارد. به تبع ناترازی در سیستم بانکی فشار مضاعفی بر سیستم بانک های استان می گذارد.

۱۳-۳. بررسی وضعیت بازار پول و اعتبار (وضعیت متغیرهای بانکی در استان)

✓ نسبت تسهیلات به سپرده های بانک

همانگونه که در جدول (۱-۱۳) مشاهده می شود جمع کل سپرده بانک های استان در سال ۱۴۰۲ برابر با ۶۵۰۰۲۲ میلیارد ریال می باشد که نسبت به سال گذشته به میزان ۲۹,۴ درصد رشد داشته است. همچنین جمع کل تسهیلات بانک های استان در سال ۱۴۰۲ برابر ۴۷۷۲۵۳ میلیارد ریال می باشد که نسبت به سال گذشته ۲۲ درصد رشد داشته است. همانطور که مشاهده می شود، نسبت تسهیلات به سپرده در سال ۱۴۰۱ برابر با ۷۸ درصد و در سال ۱۴۰۲ برابر با ۷۳,۴ درصد می باشد.

جدول (۱-۱۳): نسبت تسهیلات به سپرده های بانک ۱۴۰۱-۱۴۰۲

شرح	سپرده	تسهیلات	نسبت تسهیلات به سپرده (درصد)
سال	۱۴۰۱	۱۴۰۲	۱۴۰۱
مبلغ (میلیارد ریال)	۵۰۲۳۳۵	۴۷۷۲۵۳	۷۸
	۶۵۰۰۲۲	۳۹۱۷۰۲	۷۳,۴
	رشد	۲۹,۴	۲۲

منبع: شورای هماهنگی بانکهای استان

✓ خالص معوقات بانکی

خالص معوقات بانکی استان در سال های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ در جدول شماره (۲-۱۳) نشان داده شده است. براساس اطلاعات این جدول، جمع کل مطالبات معوق بانک های استان در سال ۱۴۰۲ برابر با ۱۹۳۴۱ میلیارد ریال بوده که نسبت به سال ۱۴۰۱ افزایشی ۳۵,۹ درصدی داشته است.

جدول (۱۳-۲) خالص معوقات بانکی سال های ۱۴۰۱-۱۴۰۲

سال	مطالبات معوق	رشد (درصد)
مبلغ (میلیارد ریال)	۱۴۰۱	۱۴۰۲
۱۴۲۳۹	۱۹۳۴۱	۳۵,۹

منبع: شورای هماهنگی بانک های استان

۱۳-۴. بررسی و تحلیل اجزا سپرده ها و تسهیلات بانکی

✓ مانده انواع سپرده های بانکی به تفکیک نوع سپرده

در جدول (۱۳-۳) مشاهده می شود که مجموع سپرده های قرض الحسنه سیستم بانکی استان در سال ۱۴۰۱ برابر با ۳۸۲۸۱۳ میلیارد ریال می باشد و با رشد ۲۷ درصدی در سال ۱۴۰۲ به عدد ۴۸۶۳۲۲ میلیارد ریال رسیده است. همچنین مجموع سپرده های سرمایه گذاری در سال ۱۴۰۱، مبلغ ۲۰۷۱۷۰ میلیارد ریال و در سال ۱۴۰۲ مبلغ ۲۷۸۴۰۹ میلیارد ریال می باشد که در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال قبل به میزان ۳۴,۳ درصد رشد داشته است. می توان نتیجه گرفت که در بانک های استان مجموع سپرده های قرض الحسنه بیشتر از سپرده های سرمایه گذاری می باشد. با توجه به آمار موجود، در مجموع کل سپرده ها در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱ به میزان ۳۰ درصد افزایش داشته است.

جدول (۱۳-۳): مانده انواع سپرده های بانکی به تفکیک نوع سپرده سال های ۱۴۰۱-۱۴۰۲

نوع سپرده (میلیون ریال)	۱۴۰۱	۱۴۰۲
قرض الحسنه جاری	۱۹۸۹۰۰۱۷۳	۲۵۵۴۸۸۱۷۰
قرض الحسنه پس انداز	۱۸۳۹۱۳۳۱۸	۲۳۰۸۳۴۳۳۶
جمع قرض الحسنه	۳۸۲۸۱۳۴۹۱	۴۸۶۳۲۲۵۰۶
سرمایه گذاری کوتاه مدت	۱۲۷۷۱۹۲۳۰	۱۴۳۹۶۵۴۸۵
سرمایه گذاری بلند مدت	۷۹۴۵۰۷۷۵	۱۳۴۴۴۳۸۶۵
جمع سرمایه گذاری	۲۰۷۱۷۰۰۰۵	۲۷۸۴۰۹۳۵۰
جمع	۵۸۹۹۸۳۴۹۶	۷۶۴۷۳۱۸۵۶

منبع: شورای هماهنگی بانک های استان

✓ مانده انواع سپرده های بانکی به تفکیک بانک های استان

مانده سپرده های بانکی به تفکیک بانک های استان در جدول (۱۳-۴) گزارش شده است. براساس اطلاعات این جدول مشاهده می شود که جمع کل مانده سپرده های بانکی در سال ۱۴۰۲ برابر با ۷۵۳۹۳۹ میلیارد ریال بوده است که نسبت به سال قبل ۲۹,۲ درصد رشد داشته است. در سال ۱۴۰۲ بانک صادرات با داشتن حدود ۲۳ درصد از کل سهم سپرده گذاری در بین بانک ها، بیشترین حجم سپرده گذاری را به خود اختصاص داده است و کمترین سهم سپرده گذاری مربوط به بانک های صنعت و معدن و توسعه صادرات پست بانک می باشد.

جدول (۱۳-۴) مانده انواع سپرده های بانکی به تفکیک بانک های استان سال های ۱۴۰۱-۱۴۰۲ (ارقام به میلیون ریال)

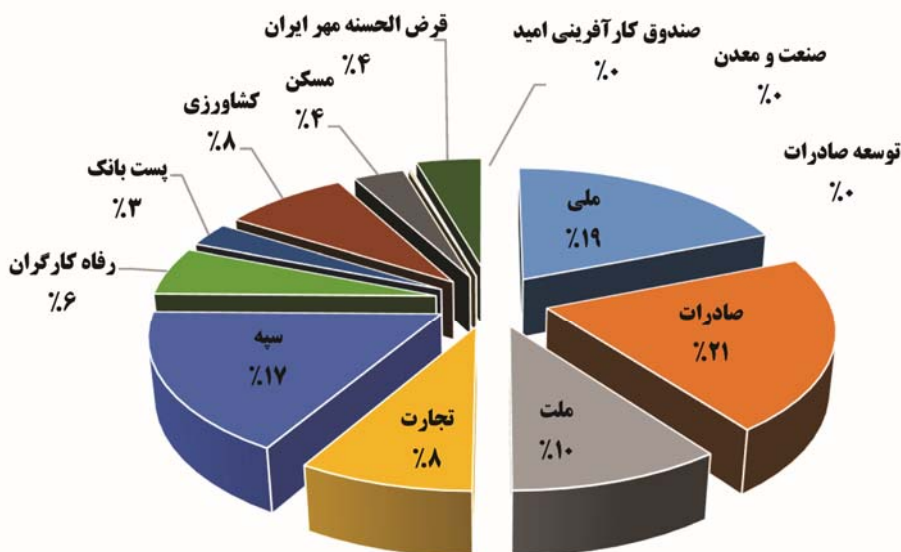
سپرده		شرح
۱۴۰۱	۱۴۰۲	
۱۰۹۷۸۶۲۱۲	۱۴۳۰۴۷۱۶۰	ملی

۱۵۷۵۰۳۳۱۳	۱۳۰۱۴۶۶۶۲	صادرات
۷۶۸۲۷۹۵۰	۵۸۹۰۹۱۳۲	ملت
۶۲۹۱۵۸۶۶	۴۹۷۶۱۱۷۵	تجارت
۱۲۷۱۱۱۸۶۴	۱۰۱۹۳۹۴۲۷	سپه
۴۲۹۹۶۸۷۲	۳۴۴۶۴۳۰۰	رفاه کارگران
۲۱۵۸۹۶۸۶	۱۳۷۲۹۳۷۱	پست بانک
۶۱۹۴۱۴۱۵	۴۵۶۴۱۷۹۳	کشاورزی
۲۵۳۱۹۰۰۰	۱۹۲۷۴۰۰۰	مسکن
۱۱۰۳۴۸۰	۱۰۴۴۳۱۸	صنعت و معدن
۲۵۰۸۸۵	۶۵۷۴۶	توسعه صادرات
۳۲۷۶۶۲۲۳	۱۸۳۰۷۲۷۰	قرض الحسنه مهر ایران
۵۶۳۶۳۰	۴۱۱۶۸۸	صندوق کارآفرینی امید
۷۵۳۹۳۸۷۴۶	۵۸۳۴۷۲۴۹۵	جمع

منبع: شورای هماهنگی بانک های استان

نمودار (۱۳-۱): سهم مانده انواع سپرده های بانکی به تفکیک بانک های استان (درصد)

منبع: شورای هماهنگی بانک های استان

✓ مانده تسهیلات اعطایی به تفکیک بخش های اقتصادی

در جدول (۵-۱۳) مانده تسهیلات اعطایی به تفکیک بخش های اقتصادی در سال های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ گزارش شده است. براساس اطلاعات موجود در این جدول بیشترین تسهیلات اعطایی سیستم بانکی استان در سال ۱۴۰۲ با سهم حدود ۵۶ درصد، مربوط به بخش خدمات، بازرگانی می باشد. مجموع تسهیلات اعطایی به بخش های اقتصادی در سال ۱۴۰۱ برابر با ۳۹۱۷۰۳ میلیارد ریال و در سال ۱۴۰۲ برابر با ۴۷۷۲۵۳ میلیارد ریال بوده که به میزان ۲۲ درصد رشد داشته است.

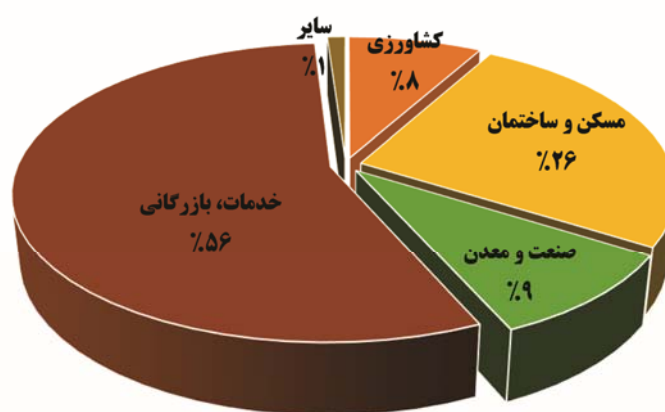

جدول (۵-۱۳): مانده تسهیلات اعطایی به تفکیک بخش های اقتصادی سال های ۱۴۰۱-۱۴۰۲

سال	واحد	کشاورزی	مسکن و ساختمان	صنعت و معدن	خدمات، بازرگانی	سایر	جمع
۱۴۰۱	میلیون ریال	۳۴۹۴۶۱۹۲	۷۲۷۶۰۷۶۴	۴۰۶۰۵۸۸۴	۲۲۰۱۸۵۹۱۲	۲۳۲۰۴۸۰۳	۳۹۱۷۰۳۵۵۵
۱۴۰۲	میلیون ریال	۳۸۶۷۳۳۸۳	۱۲۳۱۹۹۶۲۸	۴۴۹۳۴۶۶۸	۲۶۵۲۶۱۲۵۹	۵۱۸۳۷۰۵	۴۷۷۲۵۲۶۴۳
رشد	درصد	۱۱	۶۹	۱۱	۲۰	-۷۸	۲۲

منبع: شورای هماهنگی بانک های استان

نمودار (۲-۱۳) سهم مانده تسهیلات اعطایی به تفکیک بخش های اقتصادی سال ۱۴۰۲

✓ مانده تسهیلات اعطایی به تفکیک عقود

همانطور که مشاهده می شود در جدول (۶-۱۳) مانده تسهیلات اعطایی سیستم پولی استان به تفکیک عقود گزارش شده است. براساس اطلاعات جدول مذکور در سال ۱۴۰۱ و ۱۴۰۰ بیشترین سهم مانده تسهیلات مربوط به قرض الحسنه بوده است. کمترین تسهیلات در سال ۱۴۰۱ مربوط به اجاره به شرط تملیک می باشد.

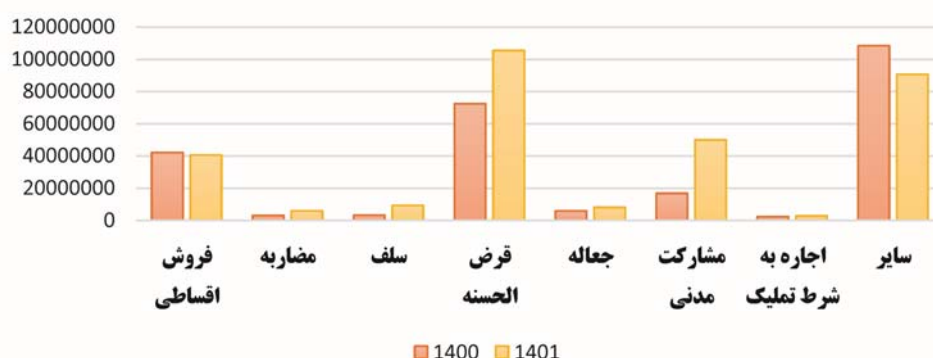
جدول (۶-۱۳): مانده تسهیلات اعطایی به تفکیک عقود سال های ۱۴۰۰-۱۴۰۱ (میلیون ریال)

شماره	۱۴۰۰	۱۴۰۱	شرح
۱	۴۲۰۵۲۲۵۲	۴۰۴۵۳۶۱۷	منبع: شورای هماهنگی بانک های استان
۲	۳۰۰۶۴۲۶	۵۸۳۳۳۶۲	مضارب
۳	۳۱۲۳۳۲۰	۹۱۶۱۷۱۷	سلف
۴	۷۲۳۹۶۰۳۶	۱۰۵۳۸۹۸۸۱	قرض الحسنه
۵	۵۷۵۸۸۰۸	۷۹۸۹۵۷۶	جعاله
۶	۱۶۷۱۵۹۰۲	۴۹۸۷۴۴۶۹	مشارکت مدنی
۷	۲۲۶۴۹۸۵	۲۶۷۹۳۱۱	اجاره به شرط تملیک
۸	۱۰۸۲۸۲۰۵۸	۹۰۵۷۸۲۳۸	سایر
۹	۲۵۳۵۹۶۹۸۷	۳۱۳۲۰۶۹۲۰	جمع کل

منبع: شورای هماهنگی بانک های استان

نمودار (۱۳-۳): سهم مانده تسهیلات اعطایی به تفکیک عقود سال های ۱۴۰۱-۱۴۰۰

منبع: شورای هماهنگی بانکهای استان

۱۳-۵. بررسی و تحلیل مطالبات غیر جاری بانک ها

اصولاً بانک ها منابع مورد نیاز برای اعطای تسهیلات خود را از سپرده های بانکی وام قرض بین بانکی و استقراض از بانک مرکزی تأمین می کنند. نسبت تسهیلات به سپرده ها از مهمترین شاخص هایی است که بیانگر کیفیت مدیریت منابع و مصارف بانک ها می باشد. مطالبات معوق که در ادبیات بانکداری به عنوان مطالبات غیر جاری (مطالبات سررسید گذشته، معوق و مشکوک الوصول) شناخته می شود. مسئولین بانکی و اقتصادی یک کشور همواره سعی می کنند ریسک اعتباری و مطالبات غیر جاری را به حداقل ممکن برسانند تا از ورشکستگی و پیامدهای منفی آن در امان باشند.

✓ نسبت مانده کل مطالبات غیر جاری به کل مانده تسهیلات بانکی به تفکیک بانک های استان

همانطور که در جدول (۱۳-۷) مشاهده می شود در سال ۱۴۰۲ بیشترین نسبت مانده کل مطالبات غیر جاری به کل مانده تسهیلات بانکی مربوط به بانک سپه و صنعت و معدن و کمترین نسبت مربوط به بانک ملت و پست بانک می باشد.

جدول (۱۳-۷) نسبت مانده کل مطالبات غیر جاری به کل مانده تسهیلات بانکی سال های ۱۴۰۱-۱۴۰۲ (میلیارد ریال)

نسبت مانده کل مطالبات غیر جاری به کل مانده تسهیلات بانکی (درصد)		۱۴۰۲		۱۴۰۱		شرح
۱۴۰۲	۱۴۰۱	مطالبات غیر جاری	تسهیلات	مطالبات غیر جاری	تسهیلات	بانک
۰.۵۷	۰.۴۲	۴۴۴	۷۸۱۳۸	۲۴۶	۵۸۲۷۲	ملت
۱.۷	۱.۰۲	۱۱۳۷	۶۷۰۲۰	۵۰۷	۴۹۴۹۶	ملی
۵.۶	۵.۷۸	۳۶۲۶	۶۴۷۴۹	۲۴۳۱	۴۲۰۵۹	مسکن
۱۱.۱۷	۱۰.۱۴	۶۴۷۳	۵۷۹۳۶	۴۸۸۹	۴۸۲۴۲	سپه
۱.۸۳	۱.۶۴	۱۰۴۹	۵۷۲۳۵	۷۴۶	۴۵۴۲۴	تجارت
۲.۰۸	۲.۶۳	۹۴۵	۴۵۵۲۸	۸۶۷	۳۲۹۹۴	صادرات
۸.۲۹	۸.۹۵	۳۰۴۰	۳۶۶۶۴	۲۷۰۰	۳۰۱۵۶	کشاورزی
۱.۲۴	۰.۸۳	۲۷۸	۲۲۴۸۴	۲۱۵	۲۵۹۲۷	قرض الحسنه مهر ایران
۰.۸۱	۰.۸۴	۱۳۲	۱۶۴۳۱	۸۲	۹۸۹۹	پست بانک
۱.۹۲	۳.۲۵	۲۲۹	۱۱۹۳۵	۲۹۳	۹۰۲۲	توسعه تعاون
۱۲.۰۴	۶.۴۲	۱۳۳۶	۱۱۱۰۲	۶۱۱	۹۵۲۶	صنعت و معدن

۴,۶۸	۴,۰۹	۳۰۴	۶۵۰۷	۲۵۷	۶۲۸۴	صندوق کارآفرینی امید
۰	۰	۰	۱۵۱۸	۰	۲۲۱۳	توسعه صادرات
۱,۱۱	۱,۷۶	۳۴۲	۳۰۷۸۵	۳۸۹	۲۲۱۸۱	رفاه کارگران
۳,۸	۳,۶	۱۹۳۳۵	۵۰۸۰۳۲	۱۴۲۳۳	۳۹۱۶۹۵	جمع کل

منبع: شورای هماهنگی بانک های استان

✓ مانده کل مطالبات غیر جاری به تفکیک سررسید گذشته، معوق و مشکوک الوصول

در جدول (۱۳-۸) اطلاعات مانده کل مطالبات غیر جاری به تفکیک سررسید گذشته، معوق و مشکوک الوصول در سال ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ ارائه شده است. براساس اطلاعات جدول فوق در هر دو سال مورد بررسی مطالبات مشکوک الوصول بیشترین سهم از کل مطالبات غیر جاری را دارا می باشند. همچنین مانده کل مطالبات غیر جاری در سال ۱۴۰۲ برابر با ۱۹۳۴۱ میلیارد ریال می باشد که نسبت به سال ۱۴۰۱ در حدود ۳۶ درصد افزایش داشته است.

جدول (۱۳-۸): مانده کل مطالبات غیر جاری به تفکیک سررسید گذشته، معوق و مشکوک الوصول

سررسید گذشته	معوق	مشکوک الوصول	جمع کل مطالبات غیر جاری
۳۰۶۷	۲۴۶۷	۸۷۰۳	۱۴۲۳۹
۴۳۹۸	۴۹۰۹	۱۰۰۳۳	۱۹۳۴۱

منبع: شورای هماهنگی بانک های استان

نمودار (۱۳-۴): سهم مانده کل مطالبات غیر جاری به تفکیک سررسید گذشته، معوق و مشکوک الوصول سال ۱۴۰۲

سررسید گذشته

معوق

مشکوک الوصول

منبع: شورای هماهنگی بانک های استان

۱۳-۶. بررسی کارایی بانک های استان

در این بخش برای ارزیابی کارایی بانکها موارد زیر مورد بررسی قرار می گیرد.

- ✓ تعداد شعب
- ✓ تعداد پرسنل
- ✓ تعداد دستگاه ATM
- ✓ نسبت سپرده به شعب
- ✓ نسبت تسهیلات به شعب
- ✓ نسبت سپرده به پرسنل
- ✓ نسبت تسهیلات به پرسنل
- ✓ تعداد دستگاه های ATM به شعب

در جدول (۹-۱۳) تعداد شعب، تعداد دستگاه های ATM و تعداد پرسنل بانک های استان مشاهده می شود. تعداد شعب در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال گذشته به مقدار ۴/۲ درصد کاهش یافته است. تعداد پرسنل نیز در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱ به مقدار ۴ درصد کاهش داشته است. تعداد دستگاه های ATM در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱ به مقدار ۰,۸ درصد افزایش داشته است.

جدول (۹-۱۳): بررسی کارایی بانک های استان

تعداد شعب	تعداد پرسنل	تعداد دستگاه های ATM
۳۸۴	۳۷۱۳	۱۰۲۰
۳۶۸	۳۵۶۸	۱۰۲۸
۱۴۰۰		
۱۴۰۱		

منبع: شورای هماهنگی بانک های استان

در ادامه جدول (۹-۱۳) نسبت سپرده به شعب، نسبت تسهیلات به شعب، نسبت سپرده به پرسنل، نسبت تسهیلات به پرسنل و تعداد دستگاه های ATM به شعب نشان داده شده است، در این جدول درصد تغییرات شاخص های فوق الذکر در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱ نشان داده شده است.

ادامه جدول (۹-۱۳): بررسی کارایی بانک های استان (میلیارد ریال)

شرح	۱۴۰۱	۱۴۰۲	درصد تغییرات
نسبت سپرده به شعب	۱۵۳۹	۲۰۷۸	۳۵,۰۲
نسبت تسهیلات به شعب	۱۰۲۰	۱۳۸۰	۳۵,۳
نسبت سپرده به پرسنل	۱۵۹	۲۱۴	۳۴,۶
نسبت تسهیلات به پرسنل	۱۰۵	۱۴۲	۳۵,۲
تعداد دستگاه های ATM به شعب	۲,۶	۲,۷	۳,۵

منبع: برآورد کارشناسی

۱۳-۷. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی

بالای ۸۸ درصد تأمین مالی در کشور توسط بانک ها انجام می شود.^۱ همچنین بخش زیادی از تأمین مالی دولت نیز بر دوش بانک هاست؛ که این موارد ناترازی بانک ها را افزایش می دهد؛ دولت یکی از مهمترین عامل ناترازی بانک هاست، ناترازی دولت به بانک ها منتقل می شود، چه بانک های دولتی چه بانک های خصوصی، بخش عمده ای از ناترازی هایی که در بانک ها وجود دارد ناشی از مطالباتشان از دولت است. در زیر چند مورد از راه های برون رفت از ناترازی بانک ها می پردازیم:

- ۱- شناور شدن نرخ تسهیلات
- ۲- افزایش درآمدهای مشاع و غیرمشاع
- ۳- وصول مطالبات غیرجاری
- ۴- ایجاد مکانیزم تنبیهی جهت فعالسازی بانک های تخصصی قرض الحسنه
- ۵- اصلاح و به روزرسانی قانون پولی و بانکی کشور

^۱. رئیس بانک مرکزی (شهریور ۱۴۰۲)

- ۶- تقویت نظارت بانک مرکزی بر شبکه بانکی باید از طریق استقرار نظارت با رویکرد نظارت مبتنی بر ریسک و توجه بیش از پیش به نقش واحدها و اداره ریسک در شبکه بانکی
- ۷- الزام بانکها و موسسات اعتباری به واگذاری اموال مازاد و خروج از بنگاهداری

فصل چهاردهم

نرخ تورم و شاخص های قیمتی استان

خلاصه فصل

در این فصل شاخص قیمت کالاها و خدمات مصرفی در سال ۱۴۰۲ بر مبنای سال پایه ۱۴۰۰ و نرخ تورم استان در سال ۱۴۰۲ با متوسط کشوری مقایسه و تحلیل شده است. بر این اساس استان سیستان و بلوچستان با ۳۵,۹ درصد رشد شاخص قیمت در سال ۱۴۰۲، کمترین تورم را در میان تمام استان های کشور داشته است. قدرت خرید افراد در استان در گروه **خوراکی ها، آشامیدنی ها و دخانیات** به اندازه ۳۸,۹ درصد و در کشور به اندازه ۴۱,۲ درصد نسبت به سال قبل کاهش یافته است. قدرت خرید افراد در استان در گروه **کالاهای غیر خوراکی و خدمات** به اندازه ۳۳,۲ درصد و در کشور به اندازه ۴۰,۴ درصد نسبت به سال قبل کاهش یافته است.

مقدمه

تورم از یک سو با کاهش درآمدهای حقیقی و از سوی دیگر با کاهش انگیزه بنگاه ها برای سرمایه گذاری، رشد اقتصادی را کاهش می دهد (لی و تانا، ۲۰۱۹)^۱. اما اقتصاددانان ساختارگرا معتقدند تورم خفیف و خزنده می تواند رشد اقتصادی را به همراه داشته باشد؛ هر چند رشد بیش از اندازه آن ابر تورم را در پی داشته و رشد اقتصادی را مختل می کند (اوگگ، ۲۰۱۹)^۲. بر اساس لیکه و هو (۲۰۱۹)^۳ اثر تورم و نااطمینانی تورم بر رشد اقتصادی قطعی و روشن نیست؛ در واقع تورم و نااطمینانی تورم - بسته به اینکه در مدل جداگانه عمل کنند یا با هم و یا اینکه مدل مبتنی بر کشور در حال توسعه است یا توسعه یافته - هم می توانند افزایش رشد اقتصادی را در پی داشته باشند و هم سبب کاهش رشد اقتصادی شوند. همچنین تورم زیاد، با تاثیر منفی روی سرمایه گذاری و رشد، توسعه پایدار را به خطر می اندازد (کامون، ۲۰۱۹)^۴. از مجموع مباحث مطرح شده می توان نتیجه گرفت که تورم یکی از عوامل مهمی است که می تواند رشد اقتصادی و توسعه پایدار را تحت تاثیر قرار دهد؛ به این صورت که تورم خفیف و خزنده رشد اقتصادی را افزایش می دهد در حالی که تورم بالا رشد اقتصادی را به مخاطره می اندازد.

تعاریف

در سال های اخیر نرخ تورم به شکل های گوناگونی از جمله نرخ تورم سالیانه، فصلی، ماهیانه، ۱۲ ماه منتهی و نقطه به نقطه ارایه شده است. در زیر هر کدام از مفاهیم یادشده، با فرض انتخاب شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی به عنوان شاخص قیمت، به اختصار توضیح داده خواهد شد.

نرخ تورم

تورم به معنای متوسط افزایش در سطح عمومی قیمت کالاها و خدمات است و نرخ تورم که درصد افزایش متوسط قیمت کالاها و خدمات در یک سال نسبت به سال مینا را نشان می دهد، یکی از کلیدی ترین متغیرهای کلان اقتصادی است که زندگی اقشار مختلف جامعه را تحت تاثیر قرار می دهد. چرا که افزایش نرخ تورم سبب کاهش قدرت خرید

^۱. Li & Tanna (۲۰۱۹)

^۲. Ogege (۲۰۱۹)

^۳. lyke & Ho (۲۰۱۹)

^۴. Kamoun (۲۰۱۹)

افراد جامعه می شود به این معنی که هر واحد پول ارزش کمتری پیدا می کند و برای خرید هر واحد کالا یا خدمت نیاز به پرداخت پول بیشتری است. این نرخ بیانگر تغییر در هزینه پرداختی برای خرید سبد معینی از کالاها و خدمات مصرفی یا تولید سبد معینی از کالاها و خدمات است. نزدیک ترین شاخص برای محاسبه نرخ تورم، شاخص قیمت بوده و در اکثر کشورهای دنیا به عنوان تقریب بسیار نزدیکی برای محاسبه نرخ تورم به کار می رود، چرا که درصد تغییرات در قیمت گروهی از کالاها و خدمات را نسبت به سال پایه نشان می دهد. معمولاً برای محاسبه نرخ تورم از شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی استفاده می شود. این شاخص تغییرات متوسط قیمت تعداد معینی از کالاها و خدمات مصرفی خانوار را نسبت به سال پایه می سنجد؛ به عبارتی نرخ تورم نرخ رشد شاخص قیمت ها و شاخص قیمت میانگین وزنی قیمت ها است.

نرخ تورم ماهیانه

نرخ تغییر شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در یک ماه نسبت به ماه قبل را نشان می دهد.

نرخ تورم فصلی

بیان گر نرخ تغییر متوسط شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در یک فصل نسبت به فصل قبل است. با داشتن شاخص ماهیانه بهای کالاها و خدمات مصرفی، میانگین حسابی (ساده) این شاخص در سه ماه یک فصل، شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی آن فصل را نشان می دهد که نرخ تورم فصلی با استفاده از همین شاخص به دست می آید.

نرخ تورم سالیانه

مهمترین معیاری که در تمام کشورها برای محاسبه و بیان نرخ تورم استفاده می شود، نرخ تورم سالیانه است. نرخ تورم سالیانه، نرخ تغییر متوسط شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در یک سال، نسبت به سال قبل است. میانگین حسابی (ساده) شاخص های قیمت ماهیانه در یک سال، شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی سالیانه را نشان می دهد.

تورم نقطه به نقطه

این شاخص که مفهوم و شاخصی غیرمتداول در سطح جهان است، نرخ تغییر شاخص ماهیانه قیمت را در یک ماه نسبت به ماه مشابه سال قبل اندازه می گیرد و به هیچ عنوان نمی تواند نشانگر نرخ تورم واقعی در یک سال باشد؛ چرا که برای محاسبه نرخ تورم سالیانه، از میانگین شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در ۱۲ ماه استفاده می شود، نه صرفاً شاخص قیمت یک ماه. این شاخص تنها نشان دهنده نرخ تغییر شاخص کل قیمت در یک ماه (شاخص ماهیانه قیمت) نسبت به ماه مشابه سال قبل است.

تورم ۱۲ ماه منتهی

این نوع از تورم جامع ترین و بهترین شاخص برای محاسبه تورم است. معمولاً از این شاخص برای محاسبه تورم سالیانه بین دو ماه مشابه از دو سال متوالی استفاده می شود. برای محاسبه تورم ۱۲ ماه منتهی، نرخ تغییر میانگین شاخص قیمت در ۱۲ ماه منتهی به یک ماه نسبت به میانگین شاخص قیمت در ۱۲ ماه منتهی به همان ماه در سال قبل اندازه گیری می شود. برای محاسبه تورم سالیانه نیز از همین شاخص استفاده می شود؛ به این صورت که نرخ

تغییر میانگین شاخص قیمت در ۱۲ ماه منتهی به اسفند هر سال نسبت به میانگین شاخص قیمت در ۱۲ ماه منتهی به اسفند سال قبل، نشان دهنده تورم سالیانه است.

۱۴-۱. سیاست های اقتصادی تورم و جهت گیری های استان

بر اساس آمار بانک جهانی، نرخ تورم در جهان با طی یک روند نوسانی و نزولی از حدود ۱۲,۴ درصد در سال ۱۹۸۱ به ۸ درصد در سال ۲۰۱۹ کاهش یافته است. این کاهش قابل ملاحظه و این نرخ تورم اندک بدان معناست که اکثر کشورهای جهان در مهار تورم موفق عمل کرده اند. اما نرخ تورم در ایران از ۹,۸ درصد در سال ۱۹۶۰ با طی یک روند نوسانی به ۲۴,۲ درصد در سال ۱۹۸۱ و ۴۳,۵ درصد در سال ۲۰۲۲ رسیده است. همچنین بالاترین نرخ تورم در ایران در سال ۱۹۹۵ (۴۹,۷ درصد) تجربه شده است. به همین ترتیب نرخ تورم ۴۳,۵ درصدی در سال ۲۰۲۲ بالاترین نرخ تورم بعد از تورم تاریخی سال ۱۹۹۵ بوده است. بنابراین ملاحظه می شود نرخ تورم در ایران به طور قابل ملاحظه ای بیشتر از نرخ تورم جهانی است.

همچنین بر اساس آمار FRED از منبع صندوق بین المللی پول، پایه پولی (پول پر قدرت) در ایران در کل روند صعودی داشته و به ویژه در سال های اخیر به طور قابل ملاحظه ای افزایش یافته و از سال ۲۰۱۹ به بعد رشد بالای ۳۰ درصد داشته است. روند رشد درآمد سرانه که از آن به عنوان شاخص رشد اقتصادی نیز یاد می شود مشابه رشد تولید ناخالص داخلی است، هر چند مقادیر آن متفاوت است. اما برای قضاوت در مورد اینکه رابطه مقداری پول برای ایران چگونه عمل می کند نیاز به تحقیقات بیشتری است. این که به عنوان نمونه نقدینگی چند دوره بعد روی تورم و رشد اقتصادی تاثیر می گذارد و اساساً سرعت گردش پول چه نقشی در تورم دارد نیاز به بررسی دقیق تری دارد. اما در استان سیستان و بلوچستان روند نرخ تورم متأثر از روند کشوری است با این تفاوت که معمولاً در دوره های افزایش تورم در کشور، این نرخ در استان بیش از کشور افزایش یافته است. به عنوان نمونه طی سال های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۲ که نرخ تورم کشور صعودی بوده است نرخ تورم استان نیز صعودی بوده و در تمام این سال ها نرخ تورم استان بیشتر بوده است. این مورد به طور مشابه در سال های ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۸ تکرار شده است.

۱۴-۲. بررسی وضعیت تحولات نرخ تورم و شاخص های قیمتی استان

نرخ تورم کشور در سال های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ (۱۲ ماه منتهی به اسفند) به ترتیب ۴۵,۸ و ۴۰,۷ بوده است. آمار استانی نرخ تورم در اسفند ماه ۱۴۰۱ توسط نهادهای آماری کشور ارایه نشد. به همین دلیل تنها نرخ تورم سال ۱۴۰۲ ارایه می شود. نرخ تورم کشور در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال پیش ۵,۱ درصد کاهش یافته است. نرخ تورم در استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۴۰۲ (۳۵,۹ درصد) کمترین نرخ تورم در میان استان های کشور بوده است. نرخ تورم خوراکی ها، آشامیدنی ها و دخانیات در کشور نسبت به کالاهای غیرخوراکی و خدمات اندکی بیشتر بوده است اما در استان این اختلاف بیشتر است.

۱۴-۳. بررسی وضعیت شاخص های قیمتی

در این بخش شاخص کل بهای کالاها و خدمات مصرفی و نرخ رشد آن (تورم) در استان و کشور بررسی و تحلیل شده است. همچنین در این قسمت موارد زیر و تحلیل خواهد شد:

✓ شاخص کل بهای کالاها و خدمات مصرفی در مناطق شهری و روستایی استان^۱

✓ نرخ تورم در مناطق شهری

^۱ در محاسبه شاخص، سال ۱۳۹۵ به عنوان سال پایه در نظر گرفته شده است.

- بر اساس جدول (۱۴-۱) در سال ۱۴۰۲ موارد زیر قابل بیان است:
- نرخ تورم در استان سیستان و بلوچستان ۴,۸ درصد کمتر از میانگین کشور است.
 - استان سیستان و بلوچستان با ۳۵,۹ درصد رشد شاخص قیمت در سال ۱۴۰۲، کمترین تورم را در میان تمام استان های کشور داشته است.
 - قدرت خرید در استان سیستان و بلوچستان و کشور در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال پیش کاهش یافته است اما کاهش قدرت خرید در کشور بیشتر از استان بوده است.
 - قدرت خرید در استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۴۰۱ بیش از سه برابر سال ۱۴۰۲ بوده است.

جدول (۱۴-۱): مقایسه شاخص قیمت استان سیستان و بلوچستان و کشور (۱۴۰۰=۱۰۰)

عنوان	استان			کشور		
	شاخص قیمت			شاخص قیمت		
	تورم (درصد)			تورم (درصد)		
سال	۱۴۰۱	۱۴۰۲	۱۴۰۳	۱۴۰۱	۱۴۰۲	۱۴۰۳
شاخص کل	۱۵۸,۶	۲۱۵,۵	۳۵,۹	۱۶۳,۶	۲۳۰,۲	۴۰,۷

منبع: مرکز آمار ایران

۱۴-۴. بررسی و تحلیل اجزاء شاخص های قیمتی

علاوه بر ارایه شاخص قیمت مصرف کننده به صورت کلی، این شاخص به تفکیک دو گروه کلی خوراکی ها، آشامیدنی ها و کالاهای غیر خوراکی و خدمات ارایه خواهد شد. در زیر به تحلیل شاخص قیمت و نرخ تورم در قالب موارد زیر پرداخته می شود:

- ✓ گروه های اصلی شاخص بهای مصرف کننده
- ✓ نرخ تورم گروه های اصلی در مناطق شهری

بر اساس جدول (۱۴-۲)، به طور کلی در مقایسه دو گروه عمده خوراکی ها، آشامیدنی ها و کالاهای غیر خوراکی و خدمات موارد زیر قابل مشاهده است:

- قدرت خرید افراد در استان در گروه خوراکی ها، آشامیدنی ها و کالاهای غیر خوراکی و خدمات به اندازه ۳۸,۹ درصد و در کشور به اندازه ۴۱,۲ درصد نسبت به سال قبل کاهش یافته است.
- قدرت خرید افراد در استان در گروه کالاهای غیر خوراکی و خدمات به اندازه ۳۳,۲ درصد و در کشور به اندازه ۴۰,۴ درصد نسبت به سال قبل کاهش یافته است.
- خوراکی ها، آشامیدنی ها و کالاهای غیر خوراکی و خدمات سهم بیشتری در افزایش قیمت ها و در نتیجه کاهش قدرت خرید افراد در استان نسبت به کشور داشته است. در واقع افزایش قیمت ها در استان بیشتر ناشی از خوراکی ها، آشامیدنی ها و کالاهای غیر خوراکی و خدمات بوده است.
- کالاهای غیر خوراکی و خدمات سهم بیشتری در افزایش قیمت ها و در نتیجه کاهش قدرت خرید افراد کشور در مقایسه با استان داشته است. در واقع افزایش قیمت ها در کشور بیشتر ناشی از کالاهای غیر خوراکی و خدمات بوده است.

جدول (۱۴-۲): مقایسه شاخص قیمت استان سیستان و بلوچستان و کشور به تفکیک گروه‌های اصلی (۱۴۰۰=۱۰۰)

عنوان	استان (۱۴۰۲)			کشور (۱۴۰۲)		
	ضریب اهمیت	شاخص قیمت	تورم (درصد)	ضریب اهمیت	شاخص قیمت	تورم (درصد)
شاخص کل	-	۲۱۵,۵	۳۵,۹	-	۲۳۰,۲	۴۰,۷
خوراکی‌ها، آشامیدنی‌ها و دخانیات	۳۸,۸۴	۲۵۸,۶	۳۸,۹	۲۹,۴۴	۲۶۲	۴۱,۲
کالاهای غیر خوراکی و خدمات	۶۱,۱۶	۱۸۸,۲	۳۳,۲	۷۰,۵۶	۲۱۷	۴۰,۴

منبع: مرکز آمار ایران

نمودار (۱-۱۴) نرخ تورم را در گروه‌های اصلی در استان و کشور در سال ۱۴۰۲ به تصویر کشیده است. بر اساس این نمودار می‌توان نکات زیر را استخراج کرد:

- نرخ تورم استان در خوراکی‌ها، آشامیدنی‌ها و دخانیات ۳۸,۹ درصد بوده که ۲,۴ درصد کمتر از میانگین کشور بوده است.
- نرخ تورم استان در کالاهای غیر خوراکی و خدمات ۳۳,۳ درصد بوده که ۷,۱ درصد کمتر از میانگین کشوری بوده است.
- فاصله نرخ تورم استان و کشور در کالاهای غیر خوراکی و خدمات بیشتر از خوراکی‌ها، آشامیدنی‌ها و دخانیات بوده است.

نمودار (۱-۱۴): مقایسه نرخ تورم استان و کشور در گروه‌های کالایی مختلف-سال ۱۳۹۸

منبع: مرکز آمار ایران

۱۴-۵. جمع‌بندی و آرایه توصیه‌های سیاستی

در این فصل شاخص قیمت کالاها و خدمات مصرفی بر مبنای سال پایه ۱۳۹۵ و نرخ تورم استان در سال ۱۳۹۸ با سال قبل و متوسط کشوری مقایسه و تحلیل شده است. بررسی مشاهدات و داده‌های شاخص‌های قیمتی مصرف‌کننده و نرخ‌های تورم نشان می‌دهد که:

- نرخ تورم در استان سیستان و بلوچستان ۴,۸ درصد کمتر از میانگین کشور است.
- استان سیستان و بلوچستان با ۳۵,۹ درصد رشد شاخص قیمت در سال ۱۴۰۲، کمترین تورم را در میان تمام استان‌های کشور داشته است.
- قدرت خرید افراد در استان در گروه خوراکی‌ها، آشامیدنی‌ها و دخانیات به اندازه ۳۸,۹ درصد و در کشور به اندازه ۴۱,۲ درصد نسبت به سال قبل کاهش یافته است.

- قدرت خرید افراد در استان در گروه کالاهای غیر خوراکی و خدمات به اندازه ۳۳,۲ درصد و در کشور به اندازه ۴۰,۴ درصد نسبت به سال قبل کاهش یافته است.
- نرخ تورم استان در خوراکی ها، آشامیدنی ها و دخانیات ۳۸,۹ درصد بوده که ۲,۴ درصد کمتر از میانگین کشور بوده است.
- نرخ تورم استان در کالاهای غیر خوراکی و خدمات ۳۳,۳ درصد بوده که ۷,۱ درصد کمتر از میانگین کشوری بوده است.

با توجه به نتایج به دست آمده می توان راه کارهای زیر را پیشنهاد کرد:

- ۱- با توجه به آن که نرخ تورم استان به طور قابل توجهی متأثر از ضریب اهمیت بیشتر و مقادیر بالای تورم در گروه کالایی خوراکی ها، آشامیدنی ها و دخانیات است پیشنهاد می شود کالاهای خوراکی و ضروری در استان در اولویت سیاست های ضد تورمی قرار گیرند.
- ۲- به منظور کاهش فعالیت های سفته بازی در بازار دارایی هایی نظیر مسکن، ارز و طلا و همچنین هدایت منابع به سمت فعالیت های مولد، از ابزارهای مالی نظیر مالیات استفاده شود. به عنوان مثال در بسیاری از کشورها به منظور کاهش فعالیت های دلالی و سفته بازی و هدایت منابع به سمت فعالیت های تولیدی از مالیات بر عایدی سرمایه (CGT) و مالیات بر مجموع درآمد استفاده می شود. به این صورت که در مالیات بر عایدی سرمایه از تفاوت ارزش ذاتی و ارزش بازاری فروش هر دارایی غیرمولد (نظیر طلا، ارز و مسکن) و در مالیات بر مجموع درآمد از کل جریان درآمدی افراد (اعم از حقوق و دستمزد، املاک، سودهای بانکی و...) مالیات گرفته می شود. این امر سبب می شود که بازدهی بخش های غیرمولد کاهش یافته و منابع از فعالیت های سوداگرانه به سمت فعالیت های مولد هدایت شود. وضع این نوع مالیات به ویژه در بازار مسکن سبب می شود تا با جلوگیری از فعالیت های سفته بازانه در این بازار، علاوه بر کاهش و چه بسا از بین رفتن حباب قیمتی، با هدایت منابع به سمت بازارهای مولد، عرضه سایر کالاها و خدمات نیز افزایش یابد. این امر سبب کاهش تورم گروه کالاهای ضروری نظیر خوراکی ها نیز می شود.
- ۳- در راستای برخورداری همزمان از ثبات قیمت و عدم رکود در جامعه پیشنهاد می شود سیاست های طرف عرضه به جای سیاست های طرف تقاضا در پیش گرفته شود.

در راستای افزایش تولید و کاهش قیمت، سیاست های مالیاتی با هدف کاهش مصرف کالاهای زیان آور بر جامعه طراحی و اعمال شود تا از طریق مالیات به دست آمده به افزایش تولید کمک شده و زمینه کاهش قیمت فراهم شود تا بتوان در کنار اعمال سیاست های پولی به مهار تورم دست یافت.

فصل پانزدهم

وضعیت مالی و بودجه ای استان

خلاصه فصل

در این فصل وضعیت مالی و بودجه ای استان برای سال های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ مورد بررسی قرار می گیرد. بر اساس نتایج به دست آمده، کل درآمدهای عمومی استان در سال ۱۴۰۲ برابر با ۳۱۴۶۶۱۲۷ میلیون ریال می باشد. سهم درآمدهای مالیاتی مستقیم از کل درآمدهای مالیاتی استان در سال ۱۴۰۲ معادل ۶۳,۳ درصد بوده است. همچنین سهم درآمدهای مالیات غیرمستقیم استان از کل درآمدهای مالیاتی برابر با ۳۶,۷ درصد می باشد. در مورد عملکرد اعتبارات می توان گفت در سال ۱۴۰۲، ۵۷ درصد از کل عملکرد اعتبارات مربوط به اعتبارات تملک دارایی های سرمایه ای و ۸۹ درصد آن مربوط به اعتبارات هزینه ای است.

مقدمه

بودجه به عنوان مهمترین سند مالی دولت همواره مورد توجه نهادهای تصمیم گیری به عنوان متولیان امر بودجه و نیز مردم به عنوان بهره مندان از درآمدهای ملی بوده است. نظام بودجه ریزی به عنوان یک ابزار مهم و حساس برای برنامه ریزی عملیات و فعالیت های دولت به موازات رشد و توسعه دولت و جامعه مراحل و تحولات مهمی را پشت سر گذاشته و امروزه به صورت یک نظام پیچیده فنی و مالی در آمده است. مفهوم بودجه ریزی از سالیان بسیار دور در ایران متداول بوده، و از آن در جهت پیشبرد و پیشرفت جامعه ایرانی استفاده می گردیده است. از این رو در این فصل، وضعیت مالی و بودجه ای استان مورد بررسی قرار می گیرد.

۱-۱۵. سیاست های اقتصادی مالی و بودجه ای و جهت گیری های استان

وابستگی بالا به درآمدهای نفتی، تشدید تحریم ها و پایین آمدن قیمت نفت موجب شد دولت با کاهش کسری بودجه مواجه شود. همچنین وجود موانع ساختاری در اقتصاد ایران، تحریم ها و از بین رفتن تعاملات ایران با اقتصاد بین الملل، کاهش صادرات نفت و به تبع آن کاهش درآمدهای ارزی، نوسانات و شوک های ارزی موجب آشفتگی بخش های مختلف اقتصادی در سال ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ شد. پیشنهاد می شود دولت برای کاهش کسری بودجه، روش های جبران کسری بودجه از طریق فروش اوراق در بازار بدهی، مولدسازی دارایی ها و فروش سهام دولتی در شرکت های بورسی و غیربورسی را مورد بررسی قرار دهد و کم هزینه ترین آنها را انتخاب نماید و از اسقراض از بانک مرکزی و پولی نمودن کسری بودجه دوری کند.

۲-۱۵. بررسی وضعیت تحولات مالی و بودجه ای

در سال ۱۴۰۲ مانند سال قبل، نظام مند نمودن مدیریت نقدینگی دارایی ها و بدهی های دولت، هوشمندسازی عملیات مالی دولت و تأمین مالی دولت از طریق انتشار اوراق و تهاتر بدهیها از جمله راهبردهای مهم وزارت امور اقتصادی و دارایی بوده است. در استان نیز بمنظور پیشبرد برنامه های وزارت امور اقتصادی و دارایی اقدامات مؤثری در سال ۱۴۰۲ انجام گردید که از جمله میتوان به بستن حساب های مازاد دستگاه های اجرائی استان بمنظور مدیریت حساب های بانکی، وصول و بررسی درخواست های کلیه دستگاه های اجرایی مشمول و مطابقت با اطلاعات مندرج در سامانه سمد، تلاش در جهت فرهنگ سازی استفاده از اسناد خزانه اسلامی و اوراق تسویه خزانه در بین فعالین بخش خصوصی جهت جذب اعتبارات از طریق ابزارهای مالی در جهت مدیریت نقدینگی استان اشاره کرد. همچنین وصول، بررسی و ثبت حساب های ماهانه کلیه دستگاه های اجرایی استان از طریق سامانه سنما (سامانه نظارت آنی معاونت نظارت مالی و خزانه داری کل کشور)، ارسال بخشنامه ها و دستورالعمل های مربوط به اسناد خزانه اسلامی به کلیه دستگاه های اجرایی،

وصول، بررسی و ثبت صورت‌های مالی منابع داخلی شهرداری‌ها و صورت‌های مالی اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای دستگاه‌های اجرایی استان از طریق سامانه سنما، انجام هماهنگی‌های لازم با دستگاه‌های اجرایی استان به منظور شناسایی و ثبت بدهی و مطالبات خود در سامانه سمد (سامانه ثبت و گزارشگری بدهی‌ها و مطالبات دولت) و انجام هماهنگی‌های لازم با دستگاه‌های اجرایی استان جهت اجرای سامانه اموال دستگاه‌های اجرایی (سادا) از اقدامات عمده مالی و بودجه‌ای در استان طی سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ بوده است.

۱۵-۳. بررسی و تحلیل کلی وضع مالی استان

در این قسمت به بررسی شاخص‌های کلی بودجه استان نظیر نسبت مالیات به محصول ناخالص داخلی و ضریب برداشت پرداخته می‌شود.

✓ نسبت مالیات به محصول ناخالص داخلی

یکی از مهمترین منابع درآمدی دولت در بسیاری از کشورها مالیات است. بر اساس آمار خزانه معین استان، سهم مالیات‌ها از تولید ناخالص داخلی استان در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ به ترتیب معادل ۰٫۹ و ۱٫۰۷ درصد بوده است. این سهم نشان دهنده ی ضعف شدید در ساختار مالیاتی استان است. در واقع این سهم نشان دهنده ی این است که مالیات‌ها طی این دو سال به طور متوسط کمتر از یک درصد از تولید ناخالص داخلی استان را جذب کرده اند که نسبت به متوسط کشوری و متوسط جهانی ناچیز است.

✓ ضریب برداشت (نسبت مصارف عمومی استان به درآمدهای عمومی استان)

ضریب برداشت یا نسبت مصارف عمومی به درآمدهای عمومی استان طی سال‌های اخیر روند نزولی داشته است به طوری که این نسبت در سال‌های ۱۳۹۴ تا ۱۴۰۲ به ترتیب ۱٫۳۴، ۱٫۵۲، ۰٫۰۷، ۱٫۵ و ۰٫۶، ۰٫۱، ۰٫۳ و ۰٫۱، ۱٫۲۳ بوده است. همانطور که ملاحظه می‌شود این نسبت در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱ افزایش یافته است.

۱۵-۴. بررسی و تحلیل وضعیت منابع و مصارف عمومی بودجه استان

بودجه‌ی هر کشور شامل پیش بینی درآمدها و هزینه‌ها برای یک سال است. منابع بودجه دولت در واقع پیش بینی درآمدهای قابل وصول و مصارف آن پیش بینی هزینه‌هایی است که دولت قصد انجام آن‌ها را دارد. در زیر ابتدا منابع عمومی دولت و سپس مصارف آن مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد.

۱۵-۴-۱. منابع عمومی دولت

منابع درآمدی دولت شامل درآمدهای عمومی و اختصاصی، واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای و واگذاری دارایی‌های مالی است. درآمدهای عمومی شامل مالیات‌ها، درآمدهای وزارتخانه‌ها و موسسات دولتی، سود سهام شرکت‌های دولتی، درآمد حاصل از انحصارات و مالکیت و سایر درآمدها است. درآمدهای اختصاصی نیز درآمدهایی است که مصارف آن برای مصرف خاص بر طبق قانون مشخص شده است. واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای، دارایی‌های تولید شده یا تولید نشده‌ای است که طی مدت بیش از یک سال در فرایند تولید کالاها و خدمات به کار می‌رود مانند درآمد حاصل از فروش نفت خام و گاز، فروش ساختمان و تاسیسات، فروش و واگذاری اراضی، فروش ماشین‌آلات و تجهیزات و فروش یا واگذاری سایر دارایی‌های سرمایه‌ای. واگذاری دارایی‌های مالی که ماهیت درآمدی ندارند و بیشتر منابع تامین اعتبار یا منابع استقراض هستند عبارتند از استقراض از سیستم بانکی، فروش اوراق مشارکت، استفاده از تسهیلات خارجی، استفاده از موجودی حساب ذخیره ارزی، دریافت اصل وام‌های خارجی دولت، وصولی از محل واگذاری شرکت‌های دولتی، دریافت اصل وام‌های داخلی دولت و برگشتی از پرداخت‌های سال یا سال‌های گذشته.

✓ درآمدهای عمومی استان مصوب و عملکرد

آمار ارایه شده در جدول (۱۵-۱) حاکی از آن است که رشد درآمدهای عمومی مصوب برای استان در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال قبل معادل ۳۴ درصد بوده است؛ این در حالی است که عملکرد این درآمدها ۴۰ درصد افزایش را نشان می‌دهد. همچنین ۴۱۱ درصد از کل درآمدهای مصوب در سال ۱۴۰۲ محقق شده است، در حالی که در سال ۱۴۰۱ نسبت درآمدهای عمومی محقق شده به کل درآمدهای مصوب ۱۹۶٫۹ درصد بوده است.

جدول (۱۵-۱): میزان درآمدهای عمومی مصوب و تحقق یافته (میلیون ریال)

درآمدهای عمومی مصوب	رشد نسبت به سال قبل (درصد)	عملکرد درآمدهای عمومی	رشد نسبت به سال قبل (درصد)	تفاوت مصوب و عملکرد	درصد تحقق درآمدهای مصوب
۲۰۶۴۷۴۸۰	۴۸	۲۲۵۳۴۴۰۷	۵۶	۱۸۸۶۹۲۷	۱۹۶٫۹
۲۷۶۳۵۱۸۱	۳۴	۳۱۴۶۶۱۲۷	۴۰	۸۹۳۱۷۲۰	۱۱۴

منبع: خزانه معین اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان سیستان و بلوچستان

✓ درآمدهای مالیاتی به تفکیک مستقیم و غیر مستقیم

یکی از مهمترین منابع درآمدهای عمومی مالیات است که به دو شیوه مستقیم و غیر مستقیم دریافت می‌شود. جدول (۱۵-۲) ارایه دهنده آمار مربوط به درآمدهای عمومی به تفکیک درآمدهای مالیاتی مستقیم و غیرمستقیم و سایر درآمدها است. کل درآمدهای عمومی استان در سال ۱۴۰۲ برابر با ۳۱۴۶۳۵۵۸ میلیون ریال می‌باشد. درآمدهای عمومی شامل کل درآمدهای مالیاتی و سایر درآمدها می‌باشد. در سال ۱۴۰۲ کل درآمدهای مالیاتی، تقریباً رشد ۴۴ درصدی را نسبت به سال پیش تجربه کرده است و سهم درآمدهای مالیاتی از کل درآمدهای عمومی در این سال ۸۳ درصد بوده است که این سهم نسبت به سال قبل افزایش یافته است. سهم درآمدهای مالیاتی مستقیم نیز از کل درآمدهای مالیاتی استان در سال ۱۴۰۲ معادل ۶۳٫۳ درصد و سهم درآمدهای غیرمستقیم استان از کل درآمدهای مالیاتی برابر با ۳۶٫۷ درصد می‌باشد که نسبت به دوره ی مشابه سال قبل کاهش یافته است.

✓ سایر درآمدها (وصولی خزانه معین)

سهم سایر درآمدها از کل درآمدهای عمومی استان در سال ۱۴۰۲ معادل ۱۷٫۱ درصد و رشد آن نسبت به سال قبل افزایش ۲۲ درصدی داشته است.

جدول (۱۵-۲): میزان درآمدهای عمومی به تفکیک اجزاء (میلیون ریال - درصد)

سال	مالیات									
	مالیات مستقیم					مالیات غیر مستقیم				
	مقدار	سهم از کل درآمد مالیاتی	مقدار	سهم از کل درآمد مالیاتی	مقدار	سهم از کل درآمد مالیاتی	مقدار	سهم از کل درآمد مالیاتی	مقدار	سهم از کل درآمد مالیاتی
کل درآمدهای عمومی	رشد	سهم از کل درآمدهای عمومی	مقدار	رشد	سهم از کل درآمدهای عمومی	مقدار	رشد	سهم از کل درآمدهای عمومی	مقدار	رشد
۱۴۰۱	۱۰۳۵۳۱۱۱	۵۷٫۱	۷۷۷۴۷۷۳	۴۲٫۹	۱۸۱۲۷۸۸۴	۸۰٫۴	۳۷٫۶	۴۴۰۶۵۲۳	۱۹٫۶	۱۷
۱۴۰۲	۱۶۵۱۱۶۹۵	۶۳٫۳	۹۵۷۶۱۱۷	۳۶٫۷	۲۶۰۸۷۸۱۲	۸۳	۴۴	۵۳۷۵۷۴۶	۱۷٫۱	۲۲

منبع: خزانه معین اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان سیستان و بلوچستان

✓ واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای (فروش اموال منقول و غیرمنقول، سایر و کل واگذاری‌های سرمایه‌ای)

یکی دیگر از اقلام منابع دولتی، واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای است که این رقم بر اساس سالنامه آماری استان در سال ۱۴۰۱ معادل ۳۵۳۴۷۲۲ میلیون ریال و در سال ۱۴۰۰ معادل ۳۴۹۰۶۴۰۲ میلیون ریال بوده است که ۵۶٫۸ درصد کاهش را نشان می‌دهد. همچنین واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای تنها ۰٫۴۳ درصد از کل منابع عمومی دولت را به خود اختصاص داده است و بیشتر بار تامین منابع در استان به عهده درآمدهای عمومی دولت به ویژه مالیات‌ها است.

۱۵-۴-۲. مصارف عمومی دولت

مصارف یا هزینه‌های دولت شامل اعتبارات هزینه‌ای یا جاری، تملک دارایی‌های سرمایه‌ای و تملک دارایی‌های مالی است. اعتبارات هزینه‌ای (جاری) اعتباراتی هستند که به منظور حفظ و نگهداری ظرفیت‌های ایجاد شده و اعمال حاکمیت دولت انجام و به عنوان هزینه‌های مستمر نیز قلمداد می‌شود. تملک دارایی‌های سرمایه‌ای هزینه‌های مربوط به طرح‌های عمرانی است که به منظور ایجاد ظرفیت‌های جدید یا توسعه ظرفیت‌های موجود به صورت سرمایه‌گذاری ثابت هزینه شده و به عنوان هزینه‌های غیرمستمر شناخته می‌شود. تملک دارایی‌های مالی نیز مربوط به بازپرداخت تعهدات مالی دولت به صورت بازپرداخت وام‌ها یا بازپرداخت اوراق مشارکت دولت یا تنظیم سیاست‌های مالی و پولی است.

✓ عملکرد اعتبارات استان به تفکیک تملک دارایی‌های سرمایه‌ای و اعتبارات هزینه‌ای

مصارف بودجه دولت شامل اعتبارات هزینه‌ای است که جنبه مصرفی دارد و اعتبارات عمرانی که جنبه سرمایه‌ای داشته و با عنوان اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای در بودجه کشور لحاظ می‌شود. جدول (۱۵-۳) عملکرد اعتبارات استان را به تفکیک تملک دارایی‌های سرمایه‌ای و اعتبارات هزینه‌ای نشان می‌دهد. تملک دارایی‌های سرمایه‌ای به سه بخش اعتبارات استانی که از محل درآمدهای استانی هزینه می‌شود، اعتبارات بندها و تبصره‌ها که شامل ردیف‌ها و اعتبارات متفرقه‌ای است که در سال‌های مختلف به استان ابلاغ می‌شود (مانند اعتبارات تعهدات سفر مقام معظم رهبری، اعتبارات زمینه‌سازی جهت تحرک بخشیدن به اقتصاد مناطق، اعتبارات توسعه استان، اعتبارات ایجاد زیرساخت‌های توسعه پایدار شرق و غرب کشور و غیره) و اعتبارات ملی استانی شده تفکیک می‌شود. اعتبارات هزینه‌ای نیز شامل اعتبارات استانی و بندها و تبصره‌ها است. بر این اساس در سال ۱۴۰۲، ۵۷ درصد از کل عملکرد اعتبارات مربوط به اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای و ۸۹ درصد آن مربوط به اعتبارات هزینه‌ای است.

جدول (۱۵-۳): سهم و عملکرد اعتبارات هزینه‌ای و اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای به تفکیک اجزاء (میلیارد ریال-درصد)

سال	تملك دارایی‌های سرمایه‌ای						اعتبارات هزینه ای							
	استانی	سهم	بندها و تبصره‌ها	سهم	ملی استانی شده	سهم	جمع	سهم	استانی	سهم	بندها و تبصره‌ها	سهم	جمع	سهم
۱۴۰۱	۱۹۲۸۰	۵۸	۱۴۰۸۷	۴۲	۰	۰	۳۳۳۶۷	۱۰۰	۱۱۰۵۲	۹۳	۸۷۹	۷	۱۱۸۹۴	۱۰۰
۱۴۰۲	۲۴۱۱۸	۵۷	۱۷۹۹۹	۴۳	۰	۰	۴۲۱۱۷	۱۰۰	۱۴۶۲۳	۸۹	۱۸۴۴	۱۱	۱۶۴۶۷	۱۰۰

منبع: خزانه معین اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان سیستان و بلوچستان

✓ عملکرد اعتبارات تملک دارایی های سرمایه ای به تفکیک محل تامین آن (استانی، ملی استانی شده و...)

مقدار و سهم هر کدام از اجزای تملک دارایی های سرمایه ای و اعتبارات هزینه ای در جدول (۱۵-۳) محاسبه شده است. در سال ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲، بیشترین سهم اعتبارات تملک دارایی های سرمایه ای از اعتبارات استانی بوده است. همچنین کمترین سهم اعتبارات در سال ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ مربوط به بندها و تبصره ها بوده است.

✓ عملکرد اعتبارات هزینه ای به تفکیک هفت فصل جبران خدمات کارکنان، استفاده از کالاها و خدمات، هزینه اموال و دارایی، یارانه ها و کمک بلاعوض، رفاه اجتماعی و سایر

جدول (۱۵-۴) آرایه دهنده ی عملکرد و سهم اعتبارات هزینه ای به تفکیک هفت فصل جبران خدمات کارکنان، استفاده از کالاها و خدمات، هزینه اموال و دارایی، یارانه ها و کمک بلاعوض، رفاه اجتماعی و سایر است. در مورد اجزای اعتبارات هزینه ای می توان گفت که جبران خدمات کارکنان با حدود ۵۴ درصد بیشترین سهم را در این دسته از اعتبارات دارد که سهم تقریباً ثابتی از اعتبارات هزینه ای را به خود اختصاص داده است. پس از آن استفاده از کالاها و خدمات و رفاه اجتماعی به ترتیب حدود ۲۲ و ۱۵ درصد از اعتبارات هزینه ای را به خود اختصاص داده است. جمع کل اعتبارات هزینه ای استان در سال ۱۴۰۲ برابر با ۱۶۸۰۶ میلیارد ریال بوده که نسبت به سال ۱۴۰۱ حدود ۳۹ درصد رشد داشته است.

جدول (۱۵-۴): سهم و عملکرد هر کدام از اجزای عملکرد اعتبارات هزینه ای به تفکیک فصول (میلیارد ریال-درصد)

سال	جبران خدمات کارکنان	سهم	استفاده از کالاها و خدمات	سهم	هزینه های اموال و دارایی	سهم	یارانه	سهم	کمک های اجتماعی	سهم	رفاه اجتماعی	سهم	سایر هزینه ها	سهم	جمع کل	سهم
۱۴۰۱	۶،۵۷۴	۵۴،۲	۲۵۴۵	۲۱	-	-	-	-	۱۴۷	۱،۲	۲۱۲۴	۱۷،۵	۷۳۱	۹	۱۲۱۳۱	۱۰۰
۱۴۰۲	۸،۹۸۴	۵۴	۳۷۴۹	۲۲	-	-	-	-	۹۷۱	۵	۲۵۲۸	۱۵	۵۵۴	۳	۱۶۸۰۶	۱۰۰

منبع: سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان سیستان و بلوچستان / محاسبات محقق

۱۵-۵. جمع بندی و آرایه توصیه های سیاستی

بودجه سال ۱۴۰۲ در نتیجه تحریم و کاهش قیمت نفت منجر به کاهش درآمدهای نفتی و کسری بودجه گردید. کسری بودجه می تواند تورم را افزایش دهد زیرا در اقتصاد ایران، تأمین کسری بودجه عمدتاً از طریق استقراض از بانک مرکزی صورت می گیرد که این امر با افزایش حجم پول، به تورم بالاتر منتهی می شود. افزایش تورم نیز به نوبه خود اثر منفی بر رشد اقتصادی خواهد داشت. کسری بودجه می تواند ثبات اقتصادی را نیز متاثر سازد زیرا امروزه این فرض پذیرفته شده است که ثبات اقتصاد کلان مستلزم رشد و سرمایه گذاری داشته است و کسری بودجه دولت می تواند اثر منفی بر سرمایه گذاری و رشد اقتصادی داشته باشد. با افزایش کسری بودجه، معمولاً منابع عمرانی به هزینه های جاری اختصاص می یابد و بنابراین سرمایه گذاری های دولتی که عمدتاً از جنس سرمایه گذاری های زیرساختی است با کندی پیش می رود که پیامد این امر کاهش رشد اقتصادی و تولید آینده خواهد بود. در این ارتباط نرخ ارز، از دیگر متغیرهای

کلان اقتصادی هستند که متاثر از کسری بودجه خواهند بود. در این ارتباط باید گفت که کشورهای صادرکننده نفت از درآمدهای نفتی بالایی برخوردار بوده و این درآمدها سهم بزرگتری از صادرات کشور را تشکیل می‌دهند. از این رو با کاهش درآمدهای نفتی دچار کسری های مالی و تجاری می‌شوند. دولت می‌تواند به منظور تامین منابع کسری اقدام به استقراض از بانک مرکزی نماید که این موضوع موجب افزایش پایه پولی شده و پیامدهای تورمی به همراه خواهد داشت. راهکار دیگر استفاده از فروش اوراق و تامین کسری بودجه از این طریق است. به عقیده بسیاری از کارشناسان فروش اوراق و تامین کسری بودجه از این طریق نسبت به استقراض دولت از بانک مرکزی، تبعات کمتری به دنبال خواهد داشت. مولدسازی دارایی ها و فروش سهام دولت در شرکت های بورسی و غیربورسی به روش های مختلف (فروش خرد، بلوکی و etf) از دیگر روش های است که توسط کارشناسان اقتصادی مطرح می شود. در هر صورت دولت می‌بایست کم هزینه ترین این روش ها را انتخاب نماید.

فصل شانزدهم

نظام مالیاتی استان

خلاصه فصل

در این فصل کلیه درآمدهای مالیاتی استان سیستان و بلوچستان به تفکیک مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار می گیرد. بررسی های به عمل آمده در این فصل حاکی از آن است در سال ۱۴۰۲ مالیات مشاغل با ۳۶,۳ درصد بالاترین سهم از مالیات های مستقیم را به خود اختصاص داده و مالیات حقوق کارکنان بخش عمومی سهم ۳۰,۷ درصدی و همچنین مالیات اشخاص حقوقی غیر دولتی که یکی از اقلام مهم مالیات های مستقیم است سهم ۱۸,۴ درصدی را نشان می دهد. و سهم درآمدهای مالیاتی و سایر درآمدها در سال ۱۴۰۲ از کل درآمدهای عمومی استان به ترتیب ۸۲,۹ و ۱۷,۱ درصد بوده که نسبت به سال گذشته ۴۴ درصد درآمدهای مالیاتی و ۲۲ درصد سایر درآمدها رشد داشته است.

مقدمه

مالیات به مثابه یک نوع هزینه اجتماعی است که آحاد یک ملت در راستای بهره وری از امکانات و منابع کشور موظف اند آن را پرداخت تا توانایی جایگزینی این امکانات و منابع فراهم شود. در واقع دولت ها از طریق اجرای یک قانون مالیاتی عقلایی و منطقی شتاب توسعه اجتماعی- اقتصادی کشور را شدت می بخشند. بدیهی است چنانچه این قانون منطبق با اهداف اقتصادی کشور نباشد خود یکی از عوامل بازدارنده توسعه تبدیل خواهد شد.

دولت در جهت اجرای وظایف خود نیازمند به منابع کافی درآمدی می باشد مالیات به عنوان یکی از مهمترین منابع درآمدی دولت می تواند تا حدودی این وظیفه را به عهده بگیرد. و در این میان دولت وظیفه دارد جهت کم کردن اتکاء خود به درآمد نفت که دچار نوسانات شدید می باشد، به این منبع توجه کافی داشته باشد و سیاست های خود را در این راستا به کار گیرد. حال باتوجه به اهمیت موضوع در فصل حاضر به بررسی وضعیت نظام مالیاتی استان می پردازیم.

۱۶-۱. سیاست های مالیاتی و جهت گیری های استان سیستان و بلوچستان

توسعه یک کشور بدون دولت آینده نگر امکان پذیر نیست، دولت نیز در راستای رسیدن به توسعه، به ویژه توسعه اقتصادی نقش بسیار مهمی را برعهده دارد. تامین مالی هزینه های دولت و جایگزینی درآمدهای نفتی از طریق درآمدهای مالیاتی، یکی از موضوعاتی است که در سال های اخیر مورد توجه دولتمردان قرار گرفته است و در همین راستا سیاستگذاری و برنامه ریزی مدونی صورت گرفته که مهمترین این سیاست ها افزایش میزان تحقق درآمدهای مالیاتی، افزایش سهم مالیات از تولید ناخالص داخلی، افزایش نسبت مالیات از هزینه های جاری دولت، افزایش شناسایی مودیان جدید، اصلاح و بازنگری قانون مالیات های مستقیم و قانون مالیات بر ارزش افزوده، گسترش دامنه شمول قانون مالیات بر ارزش افزوده، افزایش خدمات الکترونیک و غیر حضوری، افزایش برون سپاری فعالیت های تصدی گری، ارتقای سلامت اداری، افزایش دسترسی به پایگاه های اطلاعاتی درون سازمانی و برون سازمانی، اجرای طرح جامع مالیاتی و تدوین بسته نهادینه سازی راهبردی نظام مالیات بوده است.

در بسیاری از کشورهای جهان مالیات بر مجموع درآمد روشی مؤثر برای افزایش درآمد دولت و بازتوزیع درآمد در جامعه تلقی می شود. علی رغم فواید نظام مالیات بر مجموع درآمد این نظام مالیاتی هنوز در ایران به مرحله اجرا درنیامده است. به گونه ای که هم اکنون مالیات بر درآمد در ایران از پایه های مختلف درآمدی به صورت جداگانه اخذ می شود. مقایسه آمارهای مربوط به مالیات در ایران با کشورهای هم تراز و توسعه یافته نشان دهنده وضعیت نامطلوب نظام مالیاتی در ایران است. سهم بالای مالیات های غیرمستقیم و مالیات بر شرکت ها (اشخاص حقوقی) نسبت به سهم اندک مالیات بر درآمد اشخاص حقیقی نشان دهنده ترکیب نامناسب درآمدهای مالیاتی دولت و آسیب زا بودن مالیات ها برای تولید است. این در حالی است که مالیات بر مجموع درآمد اشخاص حقیقی در نظام های مالیاتی

پیشرفته دنیا سهم بالایی دارد. در طول نزدیک به یکصد سال گذشته موضوع تقنین مالیات بر مجموع درآمد در ایران فراز و نشیب های بسیاری را طی کرده و در مجموع هیچگاه به نتیجه مطلوب نرسیده است.

از جمله موانع اجرای مالیات بر مجموع درآمد در تاریخچه مالیاتی ایران می توان به «عدم توجه به ارتقای فرهنگ مالیاتی در میان مردم»، «ضعف بسترها و زیرساخت های اجرایی در فرایند رصد و شناسایی درآمدها، رسیدگی و راستی آزمایی پرونده های مالیاتی و عدم اهتمام مجریان و سیاستگذاران در ارتقای بسترهای اجرایی»، «وقفه های قانونی و اجرایی در جمع آوری مالیات» «ضمانت اجرای ضعیف در برخورد با متخلفان مالیاتی» و «تعارض منافع در لایه سیاستگذاری» اشاره نمود.

وصول مالیات از طریق سیستم مالیاتی و تعیین نرخ های مالیاتی برای اقشار مختلف یک جامعه به طوری که بتواند با کسب حداکثر ظرفیت مالیاتی، بالاترین درآمد را برای دولت ها داشته و به عدالت و توزیع مجدد درآمدها در کنار فرهنگ سازی، قانونمند بودن و اعتماد متقابل بین دولت و مردم کمک نماید از جمله اهداف بسیار مهم سیستم های مالیاتی محسوب می شود. در این راستا، تدوین و پیاده سازی سیاست های درست مالیاتی از جمله مهمترین عوامل در بهبود نظام مالیاتی محسوب می شود.

بنابراین اعمال صحیح سیاست های مالیاتی را می توان وسیله ای برای افزایش تحرک، پویایی اقتصادی و حرکت به سمت توسعه اقتصادی- اجتماعی تلقی کرد. مدت هاست که از مالیات برای سیاست گذاری های اقتصادی، از جمله تشویق یک فعالیت یا محدود کردن فعالیتی دیگر نیز استفاده می شود. با توجه به این امر می توان از مالیات به عنوان ابزاری برای دستیابی به رشد اقتصادی بالاتر و هم چنین سرمایه گذاری بیش تر استفاده نمود. مشوق های مالیاتی، بخشی از مجموعه قوانین مالیات های مستقیم می باشد که به جهت ایجاد انگیزه در امر توسعه سرمایه گذاری (در مناطق مختلف و بالاخص نواحی توسعه نیافته)، توسعه و بازسازی واحدهای موجود، گسترش صادرات محصولات تولیدی، حمایت از واحدهای طراحی، مهندسی و طراحی مونتاژ و تمرکز زدایی صنعتی تدوین و به مورد اجرا گذارده شده است. که نه تنها باعث رشد و توسعه اقتصادی جامعه می شود بلکه موجب توزیع عادلانه ثروت، توجه بیشتر به بخش خصوصی، حساسیت بیشتر دولت در زمینه هزینه کرد اعتبارات و درآمدهای مالیاتی، صرف عمران و آبادانی و امور زیربنایی کشور، کاهش تورم و بیکاری و ایجاد عدالت اجتماعی می شود یکی از کارکردهای مالیات سوق دادن سرمایه ها اعم از مالی و انسانی به بخش های تولیدی همانند کشاورزی و دامپروری و دور کردن افراد از مشاغل نظیر واسطه گری می باشد که دولت بدینوسیله واردات محصولات کشاورزی را کاهش داده و از طرفی دیگر مانع از مهاجرت افراد از روستاها و شهرهای کوچک به سمت کلانشهرها می گردد و باعث رونق اقتصادی و همچنین موجبات اشتغال را در بخش کشاورزی فراهم می آورند که از جمله قوانین مصوب مالیاتی در این زمینه می توان به ماده ۸۱ قانون مالیاتهای مستقیم اشاره نمود که در آن درآمد حاصل از کلیه فعالیت های کشاورزی، دامپروری، پرورش ماهی و زنبور عسل و ... از پرداخت مالیات معاف می باشد. همچنین لازم به ذکر است که معافیت های مالیاتی بویژه در شرایط رکود اقتصادی می تواند در پویایی اقتصاد کارایی بیشتری داشته باشد. و با ایجاد انگیزه و ترغیب سرمایه گذاران بخش های تولیدی و صنعتی کشور موجب به حرکت درآمدن چرخ های اقتصادی کشور گردد.

در همین راستا سیاست های مالیاتی استان به تبعیت از سازمان امور مالیاتی کشور در قالب های خاص ارائه شده از جمله تلاش برای اعتمادسازی با مودیان محترم مالیاتی، توسعه خود اظهاری و تمکین مالیاتی از طریق اجرای مقررات تبصره ۱۰۰ قانون مالیات های مستقیم، آموزش و راهنمایی مودیان، ارائه خدمات مشاوره و در مقام پاسخ خواهی انجام تکالیف مودیان با بازرسی های مالیاتی در اجرای ماده ۱۸۱ قانون مالیات های مستقیم به منظور مبارزه با فرار مالیاتی، تسلیم اظهارنامه مالیاتی در منابع مختلف و پرداخت مالیات و اجرای ملزومات قانونی که از آنان درخواست شده است.

۱۶-۲. بررسی وضعیت تحولات مالیاتی

وابستگی بودجه دولت به درآمدهای نفتی و بی ثباتی و نااطمینانی در وصول این درآمدها همواره تأثیر منفی بر عملکرد دولت داشته است. تامین مالی هزینه دولت و جایگزینی درآمدهای نفتی از طریق درآمدهای مالیاتی، یکی از موضوعاتی است که در سالهای اخیر مورد توجه دولت می باشد. در این راستا اقدامات مهمی در زمینه افزایش درآمدهای مالیاتی در سالهای اخیر انجام گرفته است که می توان به ساماندهی معافیت های مالیاتی و تعرفه ای، پیاده سازی طرح جامع مالیاتی، پیاده سازی مالیات با ارزش افزوده، مشارکت در اجرای بند (ب) ماده ۶ قانون برنامه ششم توسعه، فراهم نمودن امکان دریافت الکترونیکی و برخط استعلام های مورد نیاز، جلوگیری از فرار مالیاتی با استفاده از کنترل متقاطع پایگاه های اطلاعاتی مختلف، ممنوعیت برقراری هرگونه تخفیف، اصلاح نظام درآمدی دولت و همچنین قطع وابستگی بودجه به نفت، تحقق صرف جویی در هزینه های عمومی، پیاده سازی و گسترش مالیات بر ارزش افزوده، رقابت پذیر کردن عدالت بین منطقه ای و سرزمینی و تقویت خودتکایی، افزایش انگیزه وصول درآمد استانی، فراهم آوردن امکان دسترسی بر خط سازمان امور مالیاتی کشور به سامانه (سیستم) اطلاعاتی واردات، گسترش پایه های مالیاتی، کاهش معافیت ها و شناسایی متخلفان، جایگزینی درآمدهای مالیاتی به عنوان جایگزینی پایدار برای درآمدهای نفتی، افزایش میزان تحقق درآمدهای مالیاتی، ارتقای شاخص سلامت اداری، افزایش دسترسی به پایگاه های اطلاعاتی درون و برون سازمانی، اجرای طرح جامع مالیاتی و تدوین بسته نهادینه سازی راهبردی نظام مالیاتی اشاره نمود.

در استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۴۰۲ سیاست های حمایتی دولت از بخش تولید در نظام مالیاتی نیز بازتاب داشته است، تکریم مودیان، ارائه خدمات مشاوره، تعامل با مدیران استانی، استفاده از سیستم های هوشمند و بانک های اطلاعاتی کارمد برای تشخیص دقیق درآمد مودیان و دوری از تشخیص علی الراس، بخشودگی جرایم مالیاتی، تقسیط بدهی، اجرای ماده ۱۶۵ قانون مالیاتهای مستقیم درخصوص بخشودگی آسیب دیدگان از حوادث طبیعی و غیرطبیعی، پرداخت عوارض وصول شده به شهرداری ها، دهیاری ها، روستاهای فاقد دهیاری و اداره عشایر ادامه داشته است.

تاکید بر اجرای قانون پایانه های فروشگاهی و سامانه مودیان در این سال نیز پیگیری و اجرایی شده، وصول مالیات به میزان سهمیه پیش بینی شده و افزایش وصولی عوارض بوده است.

۱۶-۳. بررسی و تحلیل عملکرد وصولی انواع درآمدهای مالیاتی

✓ عملکرد درآمدهای مالیاتی استان به تفکیک مستقیم و غیر مستقیم

درآمدهای مالیاتی در یک نگاه کلی به دو دسته مالیات های مستقیم و غیر مستقیم تقسیم می شوند. مهم ترین بندهای مالیات مستقیم مالیات بر شرکت ها، مالیات بر درآمد و مالیات بر ثروت می باشند. و از مهم ترین بندهای مالیات غیرمستقیم نیز می توان به مالیات بر ارزش افزوده اشاره کرد. براساس اطلاعات جدول شماره (۱۶-۱) می توان به این موارد اشاره کرد: اول اینکه درآمدهای مالیاتی همواره سیر صعودی داشته که این موضوع به تورم موجود در اقتصاد و بخشی از آن به بهبود عملکرد نظام مالیاتی در جمع آوری وصول مالیات بر می گردد. دوم آنکه سهم مالیاتهای مستقیم از درآمدهای مالیاتی بیشتر از سهم مالیاتهای غیرمستقیم بوده ولی به طور کلی بعد از اجرایی شدن نظام مالیات بر ارزش افزوده از سهم مالیات های مستقیم کاسته و به سهم مالیات های غیرمستقیم افزوده شده است. درصد تحقق کل درآمدهای مالیاتی سال ۱۴۰۲ نسبت به مصوب آن برابر ۱۱۰ درصد بوده که به تفکیک درصد تحقق مالیات های مستقیم و غیر مستقیم نسبت به مصوب آن در سال ۱۴۰۲ به ترتیب برابر ۱۳۰ و ۸۷ درصد بوده است. نسبت رشد عملکرد درآمدهای مالیاتی سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱ به میزان ۴۴ درصد بوده که رشد درآمدهای مالیاتی مستقیم ۵۹

درصد و رشد درآمدهای مالیاتی غیرمستقیم ۲۳ درصد بوده است. مالیات‌های مستقیم و غیرمستقیم در سال ۱۴۰۲ سهمی برابر با ۶۳,۳ و ۳۶,۷ درصد داشته است.

جدول (۱-۱۶): عملکرد درآمدهای مالیاتی استان به تفکیک مستقیم و غیر مستقیم طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۲ (میلیون ریال)

نوع مالیات	مصوب ۱۴۰۱	عملکرد ۱۴۰۱	نسبت عملکرد به مصوب	مصوب ۱۴۰۲	عملکرد ۱۴۰۲	درصد تحقق ۱۴۰۲ به مصوب	رشد عملکرد (درصد)
درآمدهای مالیاتی	۱۸,۸۳۹,۷۹۰	۱۸,۱۳۷,۸۸۴	۹۶	۲۳,۶۴۵,۶۷۱	۲۶,۰۸۷,۸۱۲	۱۱۰	۴۴
مالیات مستقیم	۱۰,۳۹۲,۹۳۰	۱۰,۳۵۳,۱۱۱	۱۰۰	۱۲,۶۵۶,۳۸۰	۱۶,۵۱۱,۶۹۵	۱۳۰	۵۹
مالیات غیرمستقیم	۸,۴۴۶,۸۶۰	۷,۷۷۴,۷۷۳	۹۲	۱۰,۹۸۹,۲۹۱	۹,۵۷۶,۱۱۷	۸۷	۲۳

منبع: اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان (خزانه معین)

✓ مالیات مستقیم و غیر مستقیم به تفکیک اجزاء

بر اساس داده‌های موجود در جدول (۲-۱۶) در سال ۱۴۰۲ مالیات مشاغل با ۳۶,۳ درصد بالاترین سهم از مالیات‌های مستقیم را به خود اختصاص داده و مالیات حقوق کارکنان بخش عمومی سهم ۳۰,۷ درصدی و همچنین مالیات اشخاص حقوقی غیر دولتی که یکی از اقلام مهم مالیات‌های مستقیم است سهم ۱۸,۴ درصدی را نشان می‌دهد. با توجه به اینکه استان سیستان و بلوچستان بیشترین تعداد اصناف در کشور را به خود اختصاص داده است به نظری رسد توجه به اصناف مهم و پر درآمد در این حوزه و بکارگیری سامانه مکانیزه صندوق فروش با وجود فرار مالیاتی در این بخش، می‌تواند به افزایش هرچه بیشتر درآمدهای این بخش کمک نماید.

سایر اقلام درآمدی مالیات مستقیم نیز که درصد ناچیزی از درآمد مالیاتی را تشکیل می‌دهند شامل مالیات نقل و انتقالات املاک، سرقتی، مالیات بر ارث و حق تمبر و چک و..... می‌باشند.

جدول (۲-۱۶): وضعیت درآمدهای مالیاتی مستقیم به تفکیک اجزای طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۲ (میلیون ریال)

عنوان	مصوب ۱۴۰۱	عملکرد ۱۴۰۱	سهم از مالیات مستقیم	مصوب ۱۴۰۲	عملکرد ۱۴۰۲	سهم از کل مالیات‌های مستقیم	درصد تحقق ۱۴۰۲ به مصوب	رشد عملکرد
جمع درآمدهای مستقیم مالیاتی	۱۰,۳۹۲,۹۳۰	۱۰,۳۵۳,۱۱۱	۱۰۰	۱۲,۶۵۶,۳۸۰	۱۶,۵۱۱,۶۹۵	۱۰۰	۱۳۱	۶۰
مالیات اشخاص حقوقی غیر دولتی	۱,۵۰۷,۷۹۰	۲,۱۱۳,۱۱۲	۲۰,۴	۳,۱۰۶,۹۹۰	۳,۰۳۶,۴۳۶	۱۸,۴	۹۸	۴۴
مالیات حقوق کارکنان بخش عمومی	۵,۲۲۳,۱۰۰	۴,۲۷۳,۱۷۴	۴۱,۳	۴,۰۳۲,۷۲۰	۵,۰۷۶,۹۶۳	۳۰,۷	۱۲۶	۱۹
مالیات حقوق کارکنان بخش خصوصی	۶۰۸,۰۴۰	۸۵۷,۵۶۸	۸,۳	۹۱۳,۳۷۰	۱,۳۰۳,۵۹۹	۹,۹	۱۴۳	۵۲
مالیات مشاغل	۱,۶۱۶,۶۷۰	۲,۴۵۷,۱۱۷	۲۳,۷	۳,۴۱۸,۲۳۰	۵,۹۹۶,۹۵۴	۳۶,۳	۱۷۵	۱۴۴
مالیات مستغلات	۱۷۲,۰۹۰	۱۷۰,۱۷۹	۱,۶	۲۸۹,۸۴۰	۳۱۰,۲۴۲	۱,۹	۱۰۷	۸۲
مالیات متفرقه	.	.	.	.	.	.	.	.
مالیات بر ارث استانی	۷۳,۷۶۰	۷۹,۲۰۲	۰,۷	۱۲۴,۷۵۰	۱۲۸,۵۵۳	۰,۸	۱۰۳	۶۲
مالیات‌های اتفاقی	.	.	.	.	.	.	.	.
مالیات نقل و انتقالات سرقتی	۱۸۱,۵۰۰	۱۴۱,۱۳۵	۱,۴	۱۹۷,۱۰۰	۱۹۴,۴۴۳	۱,۲	۹۹	۳۸

۴۱۱	۲۸۴	۰,۷	۱۲۳,۶۷۷	۴۳,۴۸۰	۰,۲	۲۴,۲۲۲	۳۷,۴۴۰	مالیات نقل و انتقال سهام
۴۲	۱۰۹	۱	۱۶۲,۹۴۸	۱۴۹,۰۷۰	۱,۱	۱۱۴,۸۰۹	۱۸۶,۲۴۰	مالیات نقل و انتقالات املاک
۲۳	۷۱	۰,۷	۱۰۹,۵۸۴	۱۵۵,۳۷۰	۰,۸	۸۹,۰۵۷	۵۳۴,۹۰۰	حق نمبر اوراق بهادار
.	.	.	۴,۱۸۴	۳۲,۴۹۰	.	.	۱۹,۳۰۰	مالیات بر واحدهای مسکونی گران قیمت (با احتساب عرصه و اعیان)
۹۱	۳۳	۰,۴	۶۴,۱۱۲	۱۹۲,۹۷۰	۰,۳	۳۳,۵۳۵	۲۳۲,۱۰۰	مالیات بر انواع خودروهای سواری و دو کابین دارای شماره انتظامی گران قیمت

منبع: اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان (خزانه معین)

ارقام موجود در جدول (۱۶-۲) حاکی از آن است که مالیات حقوق بخش دولتی و خصوصی، مالیات بر شرکتها و مالیات مشاغل حدود ۹۵ درصد کل درآمدهای مالیاتی سال ۱۴۰۲ را به خود اختصاص داده است. از اقلام عمده و اصلی مالیات های غیرمستقیم، طبق جدول (۱۶-۳) می توان به مالیات برارزش افزوده اشاره کرد که با سهم ۸۱,۵ درصدی و بعد از آن مالیات برنقل و انتقال اتومبیل ۱۰,۶ درصد و عوارض خروج مسافر از مرزها ۰,۶ درصد درآمدهای مالیاتی اشاره داشت.

جدول (۱۶-۳): وضعیت درآمدهای مالیاتی غیرمستقیم به تفکیک اجزای طی سالهای ۱۴۰۱-۱۴۰۲ (میلیون ریال)

عنوان	مصوب ۱۴۰۱	عملکرد ۱۴۰۱	درصد سهم از مالیات غیرمستقیم	مصوب ۱۴۰۲	عملکرد ۱۴۰۲	سهم از کل مالیاتهای سال (درصد)	درصد تحقق ۱۴۰۲ به مصوب	رشد عملکرد
جمع درآمدهای غیرمستقیم مالیاتی	۸,۴۴۶,۸۶۰	۷,۷۷۴,۷۷۲	۹۲	۱۰,۹۸۹,۲۹۱	۹,۵۷۶,۱۱۷	۱۰۰	۸۷	۲۳
دودرصد مالیات سایر کالاها	.	.	.	.	.	.	.	.
عوارض خروج مسافر از مرزها	۳۱,۴۲۰	۴۹,۸۹۵	۰,۶	۱,۱۹۰,۸۶۰	۷۵۲,۴۵۴	۰,۶	۶۳	۱۴۰۸
مالیات بر فروش سیگار	۱۸,۷۵۰	۴,۰۶۲	۰,۵	۳۰,۱۴۰	۱۱,۴۹۲	۰,۱	۳۸	۱۸۳
مالیات بر نقل و انتقالات اتومبیل	۴۵۹,۲۷۰	۷۵۵,۷۴۴	۹,۷	۱,۲۱۰,۶۱۰	۱,۰۱۰,۶۶۶	۱۰,۶	۸۴	۳۴
مالیات شماره گذاری خودرو	۳۰۳,۳۵۰	.	.	۱,۰۶۰	۲,۲۰۶	.	.	.
مالیات بر ارزش افزوده (استانی)	۶,۰۷۴,۷۳۰	۳,۵۸۹,۵۷۲	۴۶,۲	۵,۷۱۹,۶۳۰	۴,۷۱۷,۹۷۷	۴۹,۳	۸۳	۳۱
مالیات بر ارزش افزوده تهران	.	۲,۰۷۳,۱۵۲	۲۶,۷	.	۱,۶۲۴,۹۴۸	۱۷	۲۸	-۲۲
یک درصد نرخ مالیات بر ارزش افزوده - ماده ۳۷ - استان	۱,۵۱۸,۶۸۰	-۴۰,۰۷۹	-	۲,۵۰۴,۶۹۱	۱,۱۰۴,۱۱۱	۱۱,۵	۴۴	۲۸۵۵-
یک درصد نرخ مالیات بر ارزش افزوده - ماده ۳۷ - تهران	.	۱,۳۴۲,۴۲۶	۱۷,۳	.	۳۵۲,۲۶۳	۳,۷	۱۴	-۷۴
درآمد حاصل از رسیدگی پرونده های مودیان مالیات بر ارزش افزوده بند ب تبصره (۶)	.	.	.	۲۷۹,۴۶۰	.	.	.	.

منبع: اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان (خزانه معین)

بر اساس آمار ارایه شده، مالیات بر شرکتها و مالیات برارزش افزوده مجموعاً ۴۲ درصد درآمدهای مالیاتی را تشکیل می دهند و بنابراین ضرورت توجه به این دو بخش به منظور تحقق درآمدها حایز اهمیت است.

مشکلات نظام مالیاتی و دلایل عدم تحقق درآمدهای مالیاتی در استان سیستان و بلوچستان:

- برآورد غیر واقعی و عدم پیش بینی صحیح و دقیق ظرفیت و کوشش مالیاتی
- انتقال برخی از پرونده های بزرگ مالیاتی به تهران.
- کاهش میزان سوددهی فعالیت اشخاص حقیقی و حقوقی ناشی از شرایط اقتصادی خاص.
- عدم تحقق برخی از منابع مالیاتی خارج از اختیار امور مالیاتی استان مثل مالیات سرقفلی، مالیات خودروهای لوکس، مالیات ویلاها و غیره است که اصولاً این منابع در استان سیستان و بلوچستان یا وجود ندارد یا اینکه بسیار ناچیز است.
- نامناسب بودن فضای کسب و کار.
- بالا بودن سهمیه مالیات وصولی استان.
- سهمیه وصولی با توجه به اوضاع اقتصادی استان در نظر گرفته نمی شود.
- عدم وجود پایگاه اطلاعاتی فعالین اقتصادی.
- پیچیدگی قوانین و مقررات و دستورالعمل های مالیاتی.
- کاهش واردات به دلیل عدم تخصیص و تأمین ارز به موقع توسط بانک مرکزی.
- تعدد نرخ های مالیاتی.
- عدم وجود نظارت دقیق و صحیح در فرآیند تشخیص و وصول مالیات.
- ناکافی بودن نظارت های فنی بر فرایندهای تشخیص و وصول مالیات و در پی آن گسترش فساد در برخی حوزه های مالیاتی.
- غیرکارشناسی بودن نرخ های مالیاتی در برخی بخش ها.
- نبود امکانات سخت افزاری و نرم افزاری مناسب و زیرساخت های تکنولوژیکی و فن آوری جهت تسهیل فرایندهای اجرایی امور مالیاتی.
- کاهش چشمگیر واردات کالا توسط بازرگانان از مبادی گمرکی استان
- کاهش شدید فعالیت اقتصادی مودیان با توجه به رکود حاکم بر استان ناشی از انسداد مرزها و کرونا.
- با توجه به اینکه تعداد بنگاههای بزرگ و متوسط اقتصادی در استان خیلی کم می باشد پروژه های تولیدی و خدماتی بزرگ در استان انجام نمی گردد.
- عدم رغبت سرمایه گذاران برای سرمایه گذاری در استان به دلایل مختلف از جمله نبود زیرساختهای مناسب در این استان
- عدم استفاده مناسب از مزیت های طبیعی، از جمله وجود مرزهای طولانی در استان
- رکود اقتصادی حاکم بر فعالیت های تولیدی و صنعتی در استان.
- نابسامانی و نوسانات اقتصادی به عنوان اولین و مهم ترین آسیب وارده بر نظام مالیاتی محسوب می گردد، ابهام و عدم ثبات و تورم منابع فرو قانونی (بخش نامه ها و دستورالعمل ها و آرای متعدد مراجع قانونی) در کنار سیاست کیفری نامناسب برای برخورد با فراریان مالیاتی ازجمله آسیب های قانونی در نظام مالیاتی به شمار می روند، از سوی دیگر عدم تمکین بخشی از مودیان مالیاتی یا تمکین ناقص و نامناسب آنها از دیگر صدمات و چالش های موجود است که توجه اداره کل امور مالیاتی به عنوان مجری قانون به پیشگیری از قانون گریزی، توجه به ضرورت تدوین و اجرای صحیح قوانین و تأمین ابزار مناسب وصول مالیات ازجمله نیروی انسانی و منابع زیر ساختی منجر گردیده است.

- راهکارها و پیشنهادات اجرایی برای تحقق درآمدهای مالیاتی:
- افزایش رضایت مندی مودیان از طریق ارتقا خدمات مالیاتی به مودیان و ارتقاء عدالت مالیاتی از طریق بهبود تشخیص و رسیدگی مالیاتی.
 - کاهش نرخ مالیات بر شرکت ها همزمان با حذف معافیت های غیر ضرور و کارآمد سازی سایر فعالیت ها.
 - جهت نگهداشت نیرو و افزایش انگیزه کاری، انگیزه های مادی و غیر مادی با توجه به وضعیت استان در نظر گرفته شود.
 - سهمیه وصولی با توجه به اوضاع اقتصادی استان در نظر گرفته شود و در صورت امکان معافیت مالیاتی ویژه استان جهت جلب سرمایه گذار لحاظ گردد.
 - با توجه به سامانه های موجود از طریق ستاد سازمان امور مالیاتی، آمارها به صورت متمرکز اخذ و به درخواست کنندگان ارائه شود.
 - مشوق های جدید خاص این استان
 - معافیت صددرصد جرایم مالیاتی در بخش مالیات مستقیم و غیرمستقیم
 - ایجاد کمیته فنی پژوهش مباحث مالیاتی در راستای تحقق درآمدهای مالیاتی با الویت عدالت مالیاتی
 - تفویض اختیار تقسیط بدهی مالیاتی مودیان در اقساط ۲۴ ماهه به استان
 - فرهنگ سازی پرداخت مالیات در فاصله زمانی طول سال، نه معطوف به فصول تسلیم اظهارنامه
 - توجه به رسیدگی در امر پرداخت مالیات املاک اجاره ای
 - برآورد صحیح و واقع بینانه درآمدهای مالیاتی دولت در قوانین بودجه سنواتی در راستای ارتقای نظم و انضباط مالی و بودجه ای.
 - برنامه ریزی به منظور کاهش اختلاف میان ظرفیت بالقوه و بالفعل مالیاتی از طریق ممانعت از فرار مالیاتی و کاهش حجم اقتصاد زیرزمینی.
 - جایگزینی درآمدهای مالیاتی به عنوان جایگزین پایدار برای درآمدهای نفتی.

✓ نسبت درآمدهای مالیاتی به درآمدهای عمومی استان

درآمدهای عمومی استانی به تعبیری به درآمدهای مالیاتی و سایر درآمدها تفکیک می شود. مالیات یکی از ابزارهای موثر تصمیم گیری درسیاست های مالی دولت است که موجب تغییر و تحول درمتغیرهای کلان اقتصادی به سمت تعادل های اقتصادی می شود. ازجمله روشهای افزایش درآمدهای عمومی، گسترش پایه های مالیاتی و شناسایی مالیاتهای جدید بوده که خود مستلزم اصلاح ساختار و نظام مالیاتی است. سهم درآمدهای مالیاتی و سایر درآمدها در سال ۱۴۰۲ از کل درآمدهای عمومی استان به ترتیب ۸۲٫۹ و ۱۷٫۱ درصد بوده که نسبت به سال گذشته ۴۴ درصد درآمدهای مالیاتی و ۲۲ درصد سایر درآمدها رشد داشته است.

جدول (۱۶-۴): عملکرد درآمدهای استان در سال ۱۴۰۲-۱۴۰۱ (میلیون ریال)

شرح	۱۴۰۱	۱۴۰۲	رشد نسبت به مدت مشابه
جمع درآمدهای عمومی	۲۲,۵۳۴,۴۰۷	۳۱,۴۶۳,۵۵۸	۴۰
درآمدهای مالیاتی	۱۸,۱۲۷,۸۸۴	۲۶,۰۸۷,۸۱۲	۴۴
سایر	۴,۴۰۶,۵۲۳	۵,۳۷۵,۷۴۶	۲۲+

منبع: اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان (خزانه معین)

۱۶-۴. جمع بندی و ارایه توصیه های سیاستی

بررسی های به عمل آمده در این فصل حاکی از آن است در سال ۱۴۰۲ مالیات مشاغل با ۳۶,۳ درصد بالاترین سهم از مالیات های مستقیم را به خود اختصاص داده و مالیات حقوق کارکنان بخش عمومی سهم ۳۰,۷ درصدی و همچنین مالیات اشخاص حقوقی غیر دولتی که یکی از اقلام مهم مالیات های مستقیم است سهم ۱۸,۴ درصدی را نشان می دهد. و سهم درآمدهای مالیاتی و سایر درآمدها در سال ۱۴۰۲ از کل درآمدهای عمومی استان به ترتیب ۸۲,۹ و ۱۷,۱ درصد بوده که نسبت به سال گذشته ۴۴ درصد درآمدهای مالیاتی و ۲۲ درصد سایر درآمدها رشد داشته است. افزایش درآمدهای مالیاتی مستلزم اصلاح ساختار و نظام مالیاتی است که در این راستا می توان به گسترش پایه های مالیاتی اشاره کرد در ایران هیچ گاه مالیاتها از جنبه مستقیم و غیر مستقیم آن جهت گیری خاصی نداشته و بدون هدف گیری و برنامه ریزی، نسبت بین این دو مالیات کم و زیاد می شده است. با توجه به نقش بسیار حساس مالیاتهای مستقیم چه در برقراری عدالت مالیاتی و چه در پر کردن شکاف درآمدی بین اقشار مردم، لزوم توجه به این مالیات و جهت گیری به سمت آن روشن می گردد.

نسبت بین مالیاتهای مستقیم و غیر مستقیم به کل درآمدهای مالیاتی در کشورهای مختلف تا اندازه ای به میزان توسعه یافتگی آنها بستگی دارد. و یکی از خصائص بارز کشورهای در حال توسعه نسبت بالای مالیاتهای غیر مستقیم در مقایسه با مالیاتهای مستقیم است.

علت تمایل این کشورها به مالیاتهای غیر مستقیم در وهله اول به خاطر پائین بودن سهم درآمدها در آن کشور ها و در درجه دوم به مناسبت سادگی و وصول این دسته از مالیاتها می باشد.

از آنجائیکه وصول مالیات مشاغل به سهولت سایر مالیاتها نیست و در حقیقت نیاز به شناسائی دقیق کلیه واحدها و آشنایی با رمز کلیه فعالیت های کسبی و تجاری دارد و این شناسائی و آشنایی مستلزم صرف نیرو و داشتن تخصص کافی است، لذا پایین بودن سهم آن ناشی از عدم کارایی نظام مالیاتی در حد مطلوب است.

فصل هفدهم

بازار کار استان

خلاصه فصل

نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر استان در سال ۱۴۰۲ برابر با ۳۵,۲ درصد است که نسبت به سال قبل افزایش یافته است و این در حالی است که نرخ مشارکت اقتصادی در کشور نیز افزایش یافته است. نرخ بیکاری استان از مقدار ۱۱,۷ درصد در سال ۱۴۰۱ به ۱۲,۴ درصد در سال ۱۴۰۲ افزایش یافته است. این در حالی است که افزایش نرخ بیکاری مردان بیشتر از زنان بوده است. همچنین با مقایسه نرخ بیکاری استان و کشور در سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ مشاهده می‌شود که نرخ بیکاری مردان و زنان استان بالاتر از متوسط نرخ بیکاری کشور به تفکیک جنسیت است. در سال ۱۴۰۲ نرخ جمعیت دارای اشتغال ناقص در استان ۱۰,۲ درصد بوده که نسبت به نرخ جمعیت دارای اشتغال ناقص همان سال در کشور بزرگتر است. آمار نشان می‌دهد که نرخ جمعیت دارای اشتغال ناقص در مردان ۱۰,۵ برابر نرخ جمعیت دارای اشتغال زنان می‌باشد. سهم اشتغال در بخش‌های کشاورزی، صنعت و خدمات استان در سال ۱۴۰۲ به ترتیب برابر با ۱۳,۷، ۳۶,۵ و ۴۹,۸ بوده است که در این بین سهم بخش کشاورزی و صنعت نسبت به سال ۱۴۰۱ کاهش و سهم بخش خدمات افزایش یافته است.

مقدمه

بازار کار یکی از مهم‌ترین بازارهای اقتصادی است که به دلیل ارتباط مستقیم با انسان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار و همواره مورد توجه دولت و سیاستگذاران بوده است. با توجه به شرایط اقتصادی و اجتماعی کشور ایران مبنی بر جوان بودن جمعیت و عدم تعادل بازارهای کار از ابعاد مختلف، موضوع ایجاد اشتغال و اشتغالزایی در اقتصاد از اهمیت دو چندانی برخوردار است که حتی در برنامه‌های کلان مورد تاکید و توجه می‌باشد، به طوری که در سند چشم انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ وضعیت اشتغال کامل نیروی کار تصویر شده است. استان سیستان و بلوچستان نیز به شدت با این مسائل درگیر است و از مشکل بیکاری و تبعات منفی آن رنج می‌برد که نیازمند چاره اندیشی‌های دقیق در کوتاه مدت و بلند مدت است. در این فصل ابتدا به بررسی آمار بازار کار با هدف شناخت این بازار، به عنوان قدم ابتدایی در حل مشکلات این حوزه می‌پردازیم، سپس سیاست‌های ایجاد اشتغال و تحولات بازار کار، وضعیت شاخص‌ها و متغیرهای مرتبط با نیروی کار از قبیل نرخ مشارکت، نرخ بیکاری، نسبت اشتغال و ... مورد بررسی و ارزیابی قرار می‌گیرد و در پایان نیز جمع بندی مطالب و توصیه‌های سیاستی آورده می‌شود.

۱۷-۱. سیاست‌های ایجاد اشتغال و جهت‌گیری‌های استان

بهبود فضای کسب و کار، رفع موانع تولید و سرمایه‌گذاری، افزایش سرمایه‌گذاری و تولید، ثبات قیمت‌ها، اصلاح برخی از قوانین و مقررات ناظر بر بازار کار، افزایش مهارت‌های نیروی کار و ایجاد ظرفیت‌های جدید برای حضور زنان، نقش موثری در رفع چالش‌های موجود و ایجاد تعادل در عرضه و تقاضای نیروی کار کشور و به تبع آن استان دارند.

- اتخاذ سیاست‌های اقتصادی، سیاسی و فرهنگی مناسب در جهت بهبود فضای کسب و کار و ایجاد زمینه‌های لازم سرمایه‌گذاری
- ایجاد بستر و فضای مناسب برای تولید و رشد اقتصادی
- اصلاح سیاست‌های اقتصاد کلان به منظور بهبود کارکردهای اقتصادی
- بسط و گسترش کارآفرینی از طریق تثبیت و پایدارسازی سیاست‌های کلان اقتصادی و سیاسی به منظور کاهش ریسک‌پذیری بنگاه‌های اقتصادی

۱۷-۲. بررسی وضعیت تحولات بازار کار

- ممانعت کشور افغانستان در ورود حق آب رودخانه هیرمند در سیستان و بروز چالش جدی در اشتغال کشاورزی در ۵ شهرستان شمالی استان
 - پرداخت تسهیلات خود اشتغالی در قالب بند الف و د تبصره ۱۸ قانون بودجه سال ۱۴۰۲ کشور
 - طرح های معیشت مرز نشینان همچون طرح رزاق
- در این طرح که در استان سیستان و بلوچستان اجرایی شده، مرزنشینانی که در ۲۰ کیلومتری مرز زندگی و سوخت‌بری می‌کنند، شناسایی و برای آنها کارت رزاق صادر می‌شود تا سوخت قانونی دریافت کنند و از مسیر قانونی عبور و مرور داشته باشند. از جمله اهداف این طرح "گردش چرخ زندگی مردم مرزنشین تا زمان ساماندهی وضعیت معیشت آنها" می‌باشد.

۱۷-۳. بررسی و تحلیل وضعیت شاخص ها و متغیرهای مرتبط با نیروی کار

✓ نرخ مشارکت اقتصادی به تفکیک جنس و نقاط شهری و روستایی

نرخ مشارکت اقتصادی عبارت است از نسبت جمعیت فعال (شاغل یا بیکار) ۱۰ ساله و بیشتر (یا ۱۵ ساله و بیشتر) به کل جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر (یا ۱۵ ساله و بیشتر) ضرب در ۱۰۰.

$$\text{نرخ مشارکت اقتصادی} = \frac{\text{جمعیت فعال ۱۰ ساله و بیشتر}}{\text{جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر}} \times ۱۰۰$$

به بیان ساده نرخ مشارکت اقتصادی نشان می‌دهد که چند درصد جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر (یا ۱۵ ساله و بیشتر)، فعال (شاغل یا بیکاری) می‌باشند. با توجه به تعریف ارائه شده مشخص می‌شود که نرخ مشارکت اقتصادی به متغیرهایی چون جمعیت فعال و جمعیت در سن کار که در دل خود جمعیت غیر فعال را نهفته دارد، وابسته است. نرخ مشارکت اقتصادی پایین نشان از آن دارد که درصد قابل توجهی از جمعیت در سنین فعالیت در بازار کار حضور ندارند و در حقیقت از زمره جمعیت فعال کشور خارج هستند. این مساله ممکن است دلایل گوناگونی داشته باشد. اما در مجموع به معنی عدم توانایی جامعه در مدیریت صحیح و اصولی منابع انسانی، بکارگیری آن و نیز نابسامانی شرایط اقتصادی است. همانطور که در جدول (۱۷-۱) مشاهده می‌شود نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر استان در سال ۱۴۰۲ برابر با ۳۵,۲ درصد است که نسبت به سال قبل افزایش یافته است. نرخ مشارکت اقتصادی در کشور نیز افزایش یافته است.

- مقدار نرخ مشارکت اقتصادی استان به میزان قابل توجهی یعنی ۶,۱ درصد کمتر از متوسط کشوری است.
- نرخ مشارکت اقتصادی مردان نسبت به سال ۱۴۰۱ در استان افزایش و در کشور نیز افزایش داشته است.
- نرخ مشارکت اقتصادی مردان ۳,۶۳ برابر نرخ مشارکت اقتصادی زنان است.
- نرخ مشارکت اقتصادی زنان در استان نسبت به سال ۱۴۰۱ کاهش داشته و متوسط کشوری نسبت به سال قبل افزایش داشته است.
- نرخ مشارکت اقتصادی در نقاط شهری و روستایی استان نیز نسبت به سال ۱۴۰۱ تغییر محسوسی نکرده است.
- طبق آمار مرکز آمار ایران استان سیستان و بلوچستان در دسته استان هایی قرار می‌گیرد که نرخ مشارکت اقتصادی آنان پایین است.

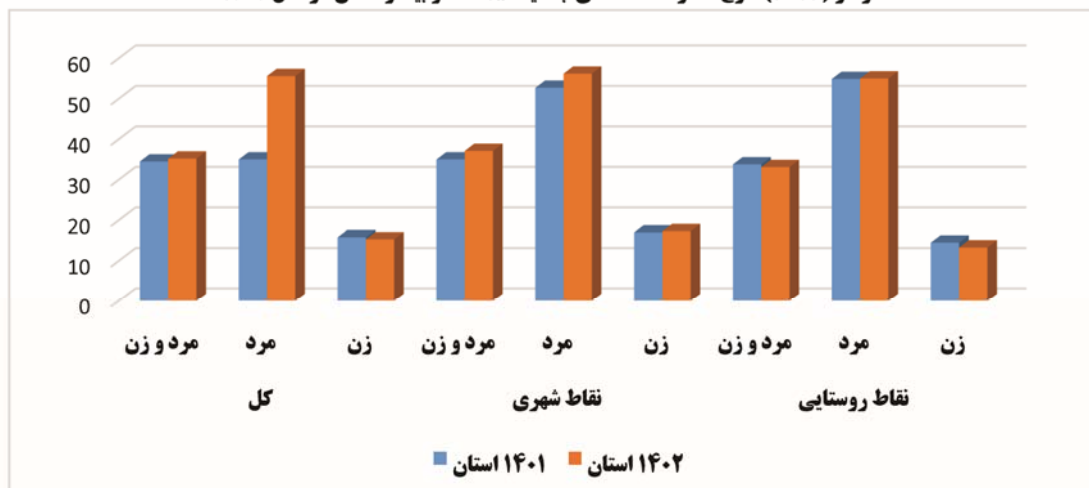
۱ - نتایج طرح آمارگیری نیروی کار-مرکز آمار ایران

جدول (۱۷-۱): نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر استان (درصد)

شرح/سال	جنسیت	۱۴۰۱		۱۴۰۲	
		استان	کشور	استان	کشور
کل	مرد و زن	۳۴,۵	۴۰,۹	۳۵,۲	۴۱,۳
	مرد	۳۵	۴۰,۳	۵۵,۶	۶۸,۴
	زن	۱۵,۸	۱۳,۶	۱۵,۳	۱۴,۲
نقاط شهری	مرد و زن	۳۵	۴۰,۳	۳۷,۱	۴۰,۸
	مرد	۵۲,۷	۶۷	۵۶,۲	۶۷,۲
	زن	۱۷	۱۳,۶	۱۷,۳	۱۴,۴
نقاط روستایی	مرد و زن	۳۳,۸	۴۲,۷	۳۳,۱	۴۲,۹
	مرد	۵۴,۹	۷۲,۳	۵۵	۷۲,۶
	زن	۱۴,۵	۱۳,۵	۱۳,۳	۱۳,۶

منبع: مرکز آمار ایران / طرح آمارگیری از نیروی کار

نمودار (۱۷-۱): نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر استان در سال ۱۴۰۲

منبع: مرکز آمار ایران / طرح آمارگیری از نیروی کار

✓ نرخ بیکاری به تفکیک جنس و نقاط شهری و روستایی

نرخ بیکاری عبارت است از نسبت جمعیت بیکار به جمعیت فعال (شاغل یا بیکار) ضرب در ۱۰۰.

$$\text{نرخ بیکاری} = \frac{\text{جمعیت بیکار}}{\text{جمعیت فعال}} \times 100$$

به بیان ساده نرخ بیکاری عبارت است از درصدی از جمعیت که جوای کار هستند ولی بنا به دلایل مختلف شغلی پیدا نکرده اند، بنابراین این تعریف افرادی که جوای کار نبوده اند، همچون جمعیت دانشجویان و خانه‌داران جزء جمعیت بیکار محسوب نمی شوند.

در جدول (۱۷-۲) آمار نرخ بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر به تفکیک جنسیت و نقاط شهری و روستایی آورده شده است. همانطور که مشاهده می شود نرخ بیکاری استان از مقدار ۱۱,۷ درصد در سال ۱۴۰۱ به ۱۲,۴ درصد در سال ۱۴۰۲ افزایش یافته است.

همچنین با مقایسه نرخ بیکاری استان و کشور در سال ۱۴۰۲ مشاهده می شود که نرخ بیکاری مردان و زنان استان بالاتر از نرخ بیکاری در کشور است.

مسئله دیگر اینکه هم در سطح استان و هم در سطح کشور نرخ بیکاری زنان به میزان قابل توجهی بالاتر از نرخ بیکاری مردان می باشد که نشان دهنده تداوم روند عدم تعادل جنسیتی بازار کار است که تقریباً در همه استان ها این مسئله برقرار است. آمار بیکاری در نقاط شهری نیز گویای افزایش ۰,۶ واحد درصدی نرخ بیکاری نقاط شهری استان در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال قبل می باشد.

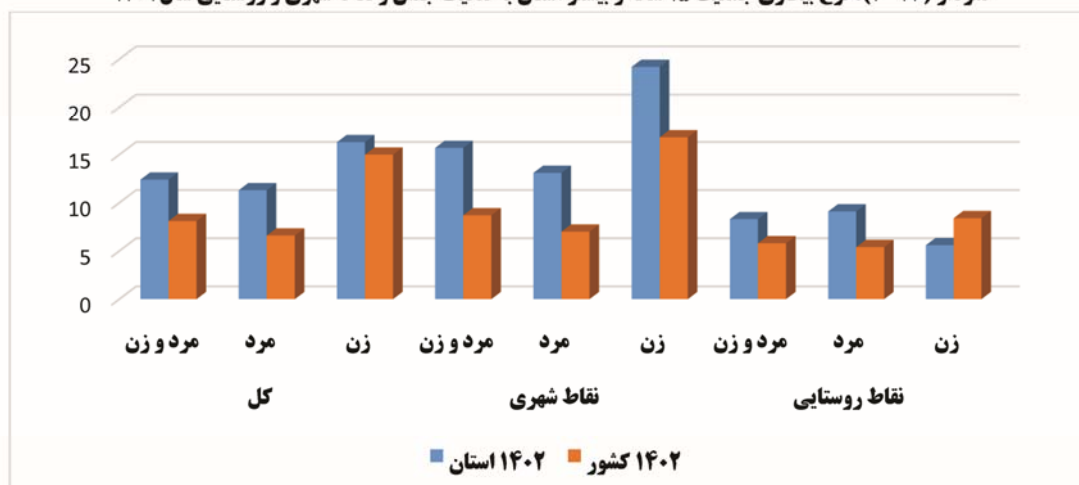
نرخ بیکاری سال ۱۴۰۲ نیز در نقاط روستایی نسبت به سال قبل ۰,۵ افزایش یافته است. نکته دیگر اینکه نرخ بیکاری زنان روستایی در کل کشور و به تبع آن در استان بسیار پایین تر از نرخ بیکاری زنان در نقاط شهری است.

جدول (۱۷-۲): نرخ بیکاری استان (درصد)

شرح/سال	جنسیت	۱۴۰۱		۱۴۰۲	
		کشور	استان	کشور	استان
کل	مرد و زن	۱۱,۷	۹	۱۲,۴	۸,۱
	مرد	۱۰,۳	۷,۷	۱۱,۳	۶,۶
	زن	۱۶,۳	۱۵,۸	۱۶,۳	۱۵
نقاط شهری	مرد و زن	۱۵,۱	۹,۷	۱۵,۷	۸,۷
	مرد	۱۱,۸	۸,۱	۱۳,۱	۷
	زن	۲۵,۵	۱۸	۲۴,۲	۱۶,۸
نقاط روستایی	مرد و زن	۷,۸	۶,۷	۸,۳	۵,۸
	مرد	۸,۶	۶,۴	۹,۱	۵,۴
	زن	۵,۱	۸,۴	۵,۶	۸,۴

منبع: مرکز آمار / طرح آمارگیری از نیروی کار

نمودار (۱۷-۲): نرخ بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر استان به تفکیک جنس و نقاط شهری و روستایی سال ۱۴۰۲

✓ نسبت اشتغال به تفکیک جنس و نقاط شهری و روستایی (نسبت جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر شاغل به جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر)

نسبت اشتغال عبارت است از نسبت جمعیت شاغل ۱۵ ساله و بیشتر به کل جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر، ضرب در ۱۰۰. در واقع این نسبت نشان می دهد که چه مقدار از جمعیت در سن کار در سال مورد نظر اشتغال به کاری داشته اند. در جدول (۳-۱۷) آمار نسبت اشتغال در جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر برای استان و کشور آورده شده است. همانطور که مشاهده می شود نسبت اشتغال استان به میزان قابل توجهی کمتر از مقدار کشوری است. از طرفی مقدار این شاخص در سال ۱۴۰۲ برای استان نسبت به سال ۱۴۰۱ افزایش یافته و برای کشور نیز افزایش یافته است.

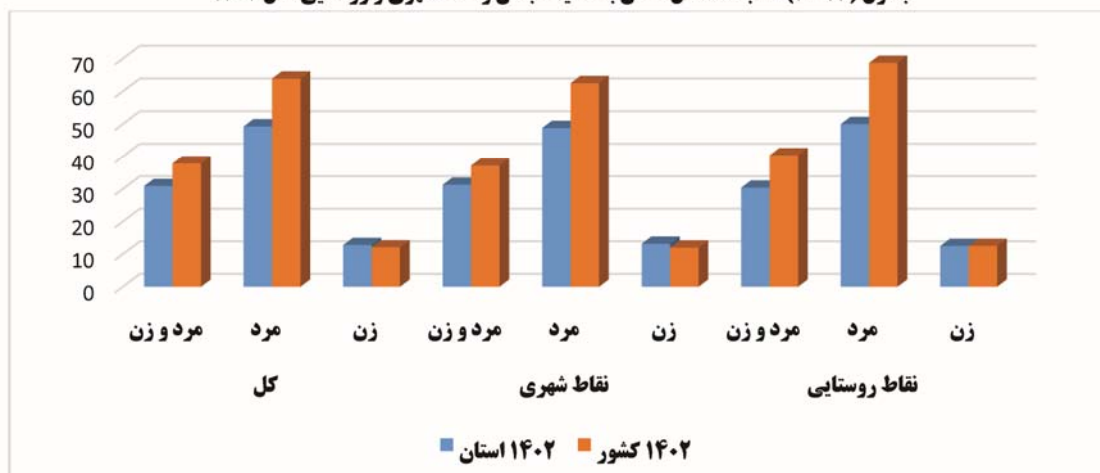
نسبت اشتغال مردان استان بسیار کمتر از مقدار کشوری و نسبت اشتغال زنان استان از مقدار کشوری بالاتر است.

جدول (۳-۱۷): نسبت اشتغال در جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر به تفکیک جنس و نقاط شهری و روستایی

شرح/سال	جنسیت	۱۴۰۱		۱۴۰۲	
		استان	کشور	استان	کشور
کل	مرد و زن	۳۰,۴	۳۷,۲	۳۰,۹	۳۷,۹
	مرد	۴۸,۲	۶۳	۴۹,۳	۶۳,۹
	زن	۱۳,۲	۱۱,۴	۱۲,۸	۱۲,۱
نقاط شهری	مرد و زن	۲۹,۷	۳۶,۴	۳۱,۳	۳۷,۲
	مرد	۴۶,۵	۶۱,۶	۴۸,۸	۶۲,۵
	زن	۱۲,۶	۱۱,۲	۱۳,۲	۱۲
نقاط روستایی	مرد و زن	۳۱,۲	۳۹,۹	۳۰,۴	۴۰,۴
	مرد	۵۰,۲	۶۷,۷	۵۰	۶۸,۷
	زن	۱۳,۷	۱۲,۴	۱۲,۵	۱۲,۵

منبع: مرکز آمار / طرح آمارگیری از نیروی کار

جدول (۳-۱۷): نسبت اشتغال استان به تفکیک جنس و نقاط شهری و روستایی سال ۱۴۰۲

منبع: مرکز آمار / طرح آمارگیری از نیروی کار

✓ سهم اشتغال ناقص به تفکیک جنس و نقاط شهری و روستایی

افراد دارای اشتغال ناقص زمانی، شامل تمامی شاغلانی هستند که در هفته مرجع به دلایل اقتصادی نظیر رکود کاری، پیدا نکردن کار با ساعات کار بیشتر، قرار داشتن در فصل غیر کاری و... کمتر از ۴۴ ساعت کار کرده و خواهان و آماده برای انجام کار اضافی در هفته مرجع بوده اند.

- سهم اشتغال ناقص عبارت است نسبت جمعیت دارای اشتغال ناقص به جمعیت شاغل ضرب در ۱۰۰.
- سهم اشتغال ناقص نشان می دهد، چند درصد جمعیت شاغل دارای اشتغال ناقص هستند.

جدول (۱۷-۴): سهم اشتغال ناقص در جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر به تفکیک جنس و نقاط شهری و روستایی

شرح/سال	جنسیت	۱۴۰۱		۱۴۰۲	
		استان	کشور	استان	کشور
کل	مرد و زن	۱۰,۸	۹,۵	۱۰,۲	۸,۲
	مرد	۱۳,۵	۱۰,۴	۱۲,۶	۸,۹
	زن	۱	۴,۵	۱,۲	۴,۷
نقاط شهری	مرد و زن	۵,۲	۸,۱	۵,۱	۶,۹
	مرد	۶,۲	۸,۸	۶,۱	۷,۴
	زن	۱,۲	۴,۶	۱,۵	۴,۸
نقاط روستایی	مرد و زن	۱۶,۷	۱۳,۶	۱۶	۱۲,۲
	مرد	۲۱,۴	۱۵,۳	۲۰,۱	۱۳,۷
	زن	۰,۹	۴,۳	۰,۹	۴,۱

منبع: مرکز آمار/ طرح آمارگیری از نیروی کار

بر اساس آمار مندرج در جدول (۱۷-۴) در سال ۱۴۰۲ سهم اشتغال ناقص در استان عدد ۱۰,۲ درصد بوده که نسبت به مقدار این شاخص در کشور بیشتر است.

آمار نشان می دهد که سهم اشتغال ناقص در زنان به میزان قابل توجهی کمتر از مردان است؛ در سال ۱۴۰۲ سهم اشتغال ناقص مردان استان ۱۲,۶ درصد و برای زنان تنها ۱,۲ درصد بوده است. البته باید به این مسئله توجه داشت که آن دسته از جمعیت شاغل که کمتر از ۴۴ ساعت کار می کنند و خواهان و آماده برای کار تا ۴۴ ساعت هستند در زمره جمعیت دارای اشتغال ناقص قرار می گیرند. بنابراین تعریف، کسانی که خواهان و آماده برای کار بیشتر نیستند با اینکه جزئی از جمعیت شاغل هستند ولی در زمره افراد دارای اشتغال ناقص قرار نمی گیرند. در نتیجه یکی از دلایل پایین بودن این نرخ برای زنان این است که با وجود اینکه کمتر از ۴۴ ساعت در هفته کار می کنند تمایلی و یا آمادگی برای کار بیشتر ندارند و در نتیجه جزء جمعیت دارای اشتغال ناقص محسوب نمی شوند.

مقایسه سهم اشتغال ناقص در نقاط شهری و روستایی نشان می دهد که در نقاط روستایی این شاخص هم برای استان و هم برای کشور به مقدار قابل توجهی بیش از نقاط شهری است. با این وجود سهم اشتغال ناقص مناطق روستایی استان در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال قبل ۰,۷ درصد کاهش داشته است.

✓ توزیع شاغلان در بخش های اقتصادی (سهم اشتغال در بخشهای کشاورزی، صنعت و خدمات به تفکیک جنس و نقاط شهری و روستایی)

بررسی میزان اشتغال در بخش های عمده فعالیت نشان می دهد بخش خدمات بیشترین سهم و بخش کشاورزی کمترین سهم را از اشتغال استان داشته اند.

مطابق آمار جدول (۱۷-۵) سهم اشتغال در بخش های کشاورزی، صنعت و خدمات استان در سال ۱۴۰۲ به ترتیب برابر با ۱۳,۷، ۳۶,۵ و ۴۹,۸ بوده است که در این بین سهم بخش کشاورزی و صنعت نسبت به سال ۱۴۰۱ اندکی کاهش و سهم بخش خدمات افزایش یافته است.

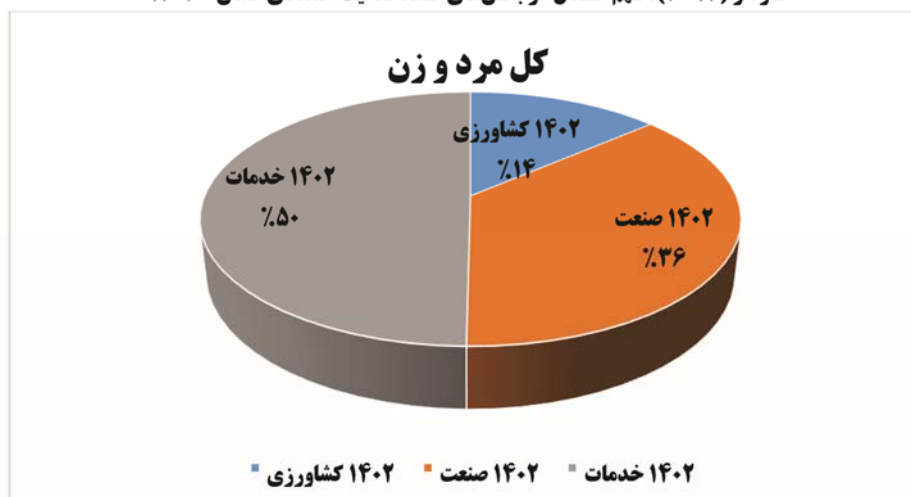
از آنجایی که بخش خدمات به عنوان پشتیبان و مکمل تولید محسوب می شود سهم بالای آن در اشتغال و ارزش افزوده می تواند نشانه توسعه یافتگی یک جامعه باشد چنانکه در کشورهای توسعه یافته نیز بخش خدمات سهم بالایی از تولید و اشتغال دارد. با این حال سهم بخش خدمات از اشتغال استان را نمی توان به این شکل تفسیر کرد چراکه بالا بودن سهم بخش خدمات در این استان بیشتر ناشی از ضعف و عدم توسعه یافتگی بخش صنعت و همچنین ظرفیت پایین اشتغال زایی بخش کشاورزی به دلیل کم توجهی در خصوص مدیریت منابع آب و نیز خشکسالی های پی در پی اخیر بوده است.

جدول (۱۷-۵): سهم اشتغال در بخش های اقتصادی استان در جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر

شرح/سال	جنسیت	۱۴۰۱			۱۴۰۲		
		کشاورزی	صنعت	خدمات	کشاورزی	صنعت	خدمات
کل	مرد و زن	۱۳,۹	۳۷	۴۹,۱	۱۳,۷	۳۶,۵	۴۹,۸
	مرد	۱۵,۸	۳۰,۲	۵۴	۱۵,۴	۳۱,۶	۵۲,۹
	زن	۷,۳	۶۱,۳	۳۱,۴	۷	۵۴,۹	۳۸,۱
نقاط شهری	مرد و زن	۴,۵	۲۷	۶۸,۵	۴,۶	۲۷,۱	۶۸,۳
	مرد	۵,۲	۲۲,۹	۷۱,۹	۵,۵	۲۵,۳	۶۹,۲
	زن	۲,۱	۴۲,۱	۵۵,۹	۱	۳۴,۲	۶۴,۹
نقاط روستایی	مرد و زن	۲۳,۷	۴۷,۵	۲۸,۸	۲۴	۴۷,۲	۲۸,۸
	مرد	۲۷,۱	۳۷,۹	۳۵	۲۶,۹	۳۸,۹	۳۴,۲
	زن	۱۲,۴	۷۹,۷	۷,۹	۱۳,۵	۷۷,۴	۹,۱

منبع: مرکز آمار ایران / طرح آمارگیری از نیروی کار

نمودار (۱۷-۴): سهم اشتغال در بخش های عمده فعالیت اقتصادی استان - ۱۴۰۲

منبع: مرکز آمار ایران / طرح آمارگیری از نیروی کار

از مهمترین دلایل بالا بودن نرخ بیکاری استان به موارد زیر اشاره کرد:

- عدم بهره گیری از بسیاری از ظرفیت های سرمایه گذاری اشتغال آفرین استان در بخش بازرگانی و ترانزیت، انرژی های تجدید پذیر، میوه های گرمسیری و نیمه گرمسیری، آبیاری پروی و صیادی، صنایع معدنی و ...
- از دست رفتن بخش قابل توجهی از مشاغل کشاورزی در اثر خشکسالی های مداوم،
- مهاجرت بسیاری از جوانان و افراد جویای کار از روستاها به شهرها و از دست رفتن فرصت های شغلی در روستاها
- قاچاق کالا از مرزها و جایگزینی کالاهای خارجی به جای تولیدات داخلی
- تعداد بسیار محدود واحدهای تولیدی و سهم ناچیز استان از تولیدات صنعتی کشور
- راکد یا نیمه فعال شدن برخی از واحدهای تولیدی استان
- تاکید بسیاری از فارغ التحصلان دانشگاهی بر استخدام در مشاغل دولتی و فقدان رویکردهای خوداشتغالی و کارآفرینی

۱۷-۴. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی

در این فصل سیاست های ایجاد اشتغال، تحولات بازار کار و وضعیت شاخص ها و متغیرهای مرتبط با بازار کار مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفته است.

- نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر استان در سال ۱۴۰۲ برابر با ۳۵,۲ درصد است که نسبت به سال قبل افزایش یافته است. نرخ مشارکت اقتصادی کشور نیز افزایش یافته است.
- نرخ بیکاری استان از مقدار ۱۱,۷ درصد در سال ۱۴۰۱ به ۱۲,۴ درصد در سال ۱۴۰۲ افزایش یافته است.
- با مقایسه نرخ بیکاری استان و کشور در سالهای ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ مشاهده می شود که نرخ بیکاری مردان و زنان استان بالاتر از نرخ بیکاری در کشور است.
- در سال ۱۴۰۲ سهم اشتغال ناقص در استان عدد ۱۰,۲ درصد بوده که نسبت به مقدار این شاخص در کشور بیشتر است.
- آمار نشان می دهد که سهم اشتغال ناقص در زنان به میزان قابل توجهی کمتر از مردان است.
- سهم اشتغال در بخش های کشاورزی، صنعت و خدمات استان در سال ۱۴۰۲ به ترتیب برابر با ۱۳,۷، ۳۶,۵ و ۴۹,۸ بوده است که در این بین سهم بخش کشاورزی و صنعت نسبت به سال ۱۴۰۱ اندکی کاهش و سهم بخش خدمات افزایش یافته است.

با توجه به وضعیت بازار کار استان توصیه های سیاستی ذیل پیشنهاد می گردد:

- با توجه به نرخ بالای بیکاری زنان استان که تاحدودی معلول شرایط اجتماعی و نگرش های خاص در خصوص حضور زنان در بازار کار است، می بایست فرهنگ سازی لازم برای مشارکت فعالتر این قشر جامعه در بازار کار استان صورت گیرد.
- از جمله چالش های تاریخی این استان مشکل قاچاق کالا از مرزها بوده که موجب تحت شعاع قراردادن تولیدات و به تبع آن اشتغال داخلی شده است. برای رفع این مشکل سیاست های مختلفی در سالهای گذشته اعمال شده که از کلیشه ای ترین آنها می توان به انسداد مرز سیستان به وسیله دیوار اشاره کرد. به نظر می رسد چنین سیاست هایی در شرایط فقدان بینش اقتصادی و با لحاظ نگاه های امنیتی صرف اتفاق افتاده است لذا پیشنهاد می شود با تکیه بر تجربیات کشورهای موفق سیاست های فعال و با هدف بهره برداری از ظرفیت نقاط مرزی اجرا گردد.

- می بایست همزمان با اعطای اعتبارات به بنگاه های زودبازده و و کوچک اعمال نظارت دقیق در خصوص هزینه کرد این اعتبارات نیز صورت گیرد تا ضمن جلوگیری از هدر رفت منابع ملی و سوء استفاده از این اعتبارات، اشتغال زایی هدف گذاری شده محقق گردد.
- با توجه به اینکه ظرفیت اشتغال زایی در بخش کشاورزی در ۵ شهرستان شمالی استان وابسته به منابع آبی رودخانه هیرمند می باشد مذاکرات و رایزنی های سیاسی با کشور افغانستان برای دریافت حق آبه رودخانه هیرمند باید به طور جدی توسط مسئولان در سطح استان و کشور مورد پیگیری قرار گیرد.
- انعطاف پذیری و پاسخ گویی نظام آموزشی به نیازهای بازار کار
- تقویت سه جانبه گرایی در جهت ایجاد فضای تفاهم و گفتگو بین دولت، کارفرما و کارگر و اعمال نظارت سه جانبه به جای هرگونه دخالت در محیط کار.

فصل هجدهم

بهبود فضای کسب و کار استان

خلاصه فصل

در سه سال متوالی از ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۸ استان سیستان و بلوچستان بدترین وضعیت محیط کسب و کار را در کشور داشته و در جایگاه ۳۱ بوده است اما در سال ۱۳۹۹ تا ۱۴۰۱ مقدار شاخص کاهش یافته (که نشان دهنده بهبود شاخص است) و رتبه استان نیز ۲ پله بهبود یافته است و مجدد در سال ۱۴۰۲ مجدد نزول کرده و در جایگاه ۳۱ ام قرار دارد. شاخص فضای کسب و کار به تفکیک مولفه های پیمایشی برای استان نشان می دهد از مجموع ۲۸ مولفه، مقدار شاخص برای ۲ مولفه در استان بالای عدد ۷ بوده است. این مسئله گویای این است که این ۲ مورد شامل غیرقابل پیشبینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات و دشواری تأمین مالی از بانکها از مهمترین موانع کسب و کار در استان شناخته شده اند.

مقدمه

محیط کسب و کار به مجموعه عواملی گفته می شود که بر عملکرد یا اداره بنگاه های اقتصادی مؤثر هستند اما تقریباً خارج از کنترل مدیران بنگاه ها قرار دارند؛ عواملی نظیر قوانین و مقررات، میزان بارندگی، فرهنگ کاری در یک منطقه و ... که در کشورها و مناطق جغرافیایی گوناگون، در هر رشته کاری و نیز در طول زمان متفاوت هستند. بهبود محیط کسب و کار یکی از مهمترین راهبردهای توسعه اقتصادی هر کشور به شمار می رود و علاوه بر آن هرچه محیط کسب و کار یک کشور شرایط بهتری داشته باشد، بهره برداری از فرصت های کارآفرینی بیشتر و هر چه بهره برداری از فرصت های کارآفرینی در جامعه ای بیشتر باشد، عملکرد اقتصاد آن کشور و خلق ارزش و ثروت در آن جامعه نیز بیشتر می شود. با این حال بهبود محیط کسب و کار، نیازمند برنامه ریزی و سیاست گذاری مطلوب است، که دستیابی به این مهم نیازمند وجود فرایندی مستمر برای پایش و سنجش وضعیت محیط کسب و کار هر کشور است.^۱ شناخت عوامل مؤثر بر اداره و عملکرد بنگاه ها و فعالیت های اقتصادی برای سیاستگذاران و تصمیم گیران اقتصادی از اهمیت بسزایی برخوردار است؛ زیرا شناسایی و ارزیابی مولفه های محیط کسب و کار که متشکل از جنبه های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و محیط حقوقی و قانونگذاری است، سیاست گذاری اقتصادی را دقیق تر و هدفمندتر خواهد کرد. در این فصل نظر به اهمیت فضای کسب و کار بر تولید و به تبع آن توسعه اقتصادی به بررسی سیاست های مربوط به بهبود محیط کسب و کار و جهت گیری های استان و وضعیت تحولات فضای کسب و کار کشور و روند تغییرات شاخص در استان پرداخته خواهد شد و در نهایت جمع بندی و توصیه های سیاستی ارائه می شود.

۱-۱۸. سیاست های مربوط به بهبود محیط کسب و کار و جهت گیری های استان

مطابق بند الف ماده ۲۲ قانون برنامه پنج ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی ایران، دولت مکلف است با اقدام قانونی در جهت اصلاح قوانین و مقررات و رویه ها، محیط کسب و کار را به گونه ای امن، سالم، سهل و شفاف سازد تا در پایان سال چهارم اجرای قانون برنامه، رتبه ایران در دو شاخص رقابت پذیری بین المللی و شاخص های بین المللی حقوق مالکیت در میان کشورهای منطقه سند چشم انداز به رتبه سوم ارتقاء یابد و هر سال بیست درصد از این هدف محقق شود. در شاخص کسب و کار نیز هر سال ده رتبه ارتقاء یافته و به کمتر از هفتاد در پایان اجرای قانون برسد. همچنین قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار مشتمل بر ۲۹ ماده به تشریح سیاست های کلی و وظایف دستگاه ها در قبال بهبود محیط کسب و کار پرداخته است.

^۱ - گزارش پایش محیط کسب و کار ایران زمستان ۱۳۹۸

از جمله مواد این قانون که در حال حاضر اجرایی شده و در سطح ملی و استانی در حال انجام است می توان به ماده ۴ و تبصره آن اشاره نمود. در این ماده اتاق ها موظف به تدوین و اعلام شاخص های ملی محیط کسب و کار در ایران به تفکیک استانی، بخش ها و فعالیت های اقتصادی شده اند. آمار و ارقام آورده شده در این فصل نیز از گزارش اتاق ایران اخذ شده است.

همچنین در تبصره این ماده ۴ آمده است که "وزارت امور اقتصادی و دارایی موظف است با همکاری دستگاههای اجرائی و نهادهای بین المللی، جایگاه ایران در رتبه بندی های جهانی کسب و کار را بهبود بخشد و وضعیت اقتصادی مناسب کشور را به سرمایه گذاران خارجی معرفی کند." لذا در راستای فراهم نمودن زمینه اجرای تکلیف ماده ۴ قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار مبنی بر ارتقای جایگاه ایران در رتبه بندی کسب و کار و غلبه بر مشکلاتی همچون مخدوش بودن نظام مجوزدهی کشور و حتی مشخص نبودن تعداد مجوزهای موجود به تفکیک مراجع صادرکننده، استان ها و نوع کسب و کار، عدم اتصال مراجع صادرکننده مجوز (به جز اصناف)، عدم شفافیت شرایط، مدارک، استعلام ها، زمان و هزینه صدور مجوزهای کسب و کار، عدم تفکیک مجوزها به ثبت محور و تأیید محور، عدم امکان رصد و ارزیابی دقیق عملکرد مراجع صدور مجوزها، وجود استعلام های پیچیده، متعدد و ناشفاف بین دستگاه ها در فرایند صدور مجوزها، وجود قوانین، مقررات و رویه های متعدد و مخل کسب و کار، سیاست های اقتصادی خلق الساعه دولت و غیرقابل پیش بینی شدن و عدم ثبات محیط کسب و کار برای فعالان اقتصادی، فقدان رویکرد و رویه مشخص برای رسیدگی به مشکلات تولیدکنندگان و سرمایه گذاران، دفتر پایش و بهبود محیط کسب و کار در زیر مجموعه معاونت امور اقتصادی وزارت اقتصاد ایجاد شد و درگاه ملی مجوزهای کشور به عنوان درگاه اصلی صدور تمامی مجوزهای کسب و کار در کشور معرفی شد. بر اساس ماده ۷ قانون اجرای سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی و اصلاحات بعدی، «هیأت مقررات زدایی و بهبود محیط کسب و کار»، به ریاست وزیر امور اقتصادی و دارایی موظف است شرایط، مراحل و هزینه های صدور مجوزهای کسب و کار را شفاف و سهل کند تا هر شهروند بتواند از طریق این درگاه به راحتی از شرایط و مراحل دریافت مجوز کسب و کار مورد نظرش مطلع شود و در صورت درخواست، از درگاه تخصصی، مجوز مورد نظرش را به سهولت و در کوتاه ترین زمان ممکن، دریافت کند. دبیرخانه «هیأت مقررات زدایی و بهبود محیط کسب و کار» در مرکز ملی مطالعات، پایش و بهبود محیط کسب و کار وزارت امور اقتصادی و دارایی مستقر است و راهبری و مدیریت "درگاه ملی مجوزهای کسب و کار کشور" را به عهده دارد. در استان ها نیز جهت گیری های مرتبط با فضای کسب و کار مطابق و هم راستا با جهت گیری های کشور دنبال می شود. مواردی همچون شناسایی بخشنامه ها، رویه ها و مقررات مخل کسب و کار در استان و همچنین راهبری درگاه ملی مجوزها در سطح استان ها نیز انجام می گردد.

۱۸-۲. بررسی وضعیت تحولات فضای کسب و کار

آمار و اطلاعات اقتصادی اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران با همکاری اتاق های اصناف و تعاون ایران اقدام به محاسبه شاخص ملی محیط کسب و کار ایران بر اساس ۷۰ مولفه پیمایشی و آماری می کند که اطلاعات ۲۸ مولفه پیمایشی از روش تکمیل پرسشنامه با همکاری فعالان اقتصادی و اطلاعات ۴۲ مولفه آماری از منابع اطلاعاتی و آمار رسمی کشور به دست می آید. در این شاخص نمره ۱۰ بدترین ارزیابی است و هرچه رقم پایین تر باشد نشان دهنده بهبود محیط کسب و کار است. مهمترین موانع کسب و کار بیان شده توسط فعالان اقتصادی هریک از سه بخش عمده اقتصادی موارد زیر می باشد:

✓ **دشواری تأمین مالی از بانک ها:** دشواری در تأمین مالی از بانکها یکی از چالشهای مهم برای کسب و کارها، به ویژه بنگاههای کوچک و متوسط و استارت آپها محسوب میشود. این مسئله میتواند به دلایل مختلفی رخ دهد و پیامدهای گسترده ای بر رشد، نوآوری، و حتی بقای کسب و کارها داشته باشد. از جمله عوامل مؤثر در دشواری تأمین مالی از بانکها شامل، شرایط سختگیرانه وامدهی، نرخ بهره بالا، فرایندهای اداری پیچیده و زمانبر، ریسک پذیری پایین بانکها، مسائل کلان اقتصادی می باشد.

✓ **غیرقابل پیش بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات:** غیرقابل پیش بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات یکی از چالشهای اساسی برای کسب و کارها، به ویژه در صنایعی مانند تولید، کشاورزی، انرژی، و خرده فروشی است. این نوسانات میتواند ناشی از عوامل داخلی یا خارجی باشد و تأثیرات گستردهای بر سودآوری، برنامه ریزی مالی، و ثبات عملیاتی شرکتها بگذارد.

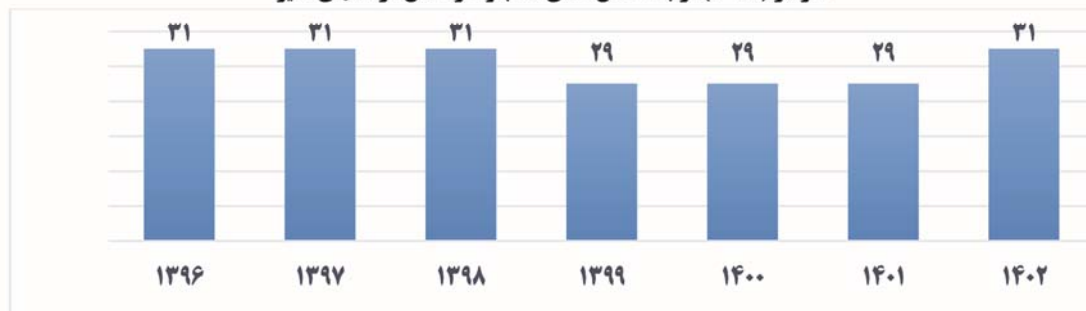
✓ **بی ثباتی سیاست ها، قوانین و مقررات و رویه های اجرایی ناظر بر کسب و کار:** به تبع تشدید بی ثباتی ها در فضای اقتصاد کلان کشور، مسئله بی ثباتی در قوانین و مقررات و رویه ها نیز تشدید گردیده است. به عنوان مثال کاهش ارزش پول ملی و افزایش استقبال کسب و کارها به صادرات و در نتیجه مشکل کمبود برخی محصولات در داخل، موجب افزایش بخشنامه های خلق الساعه که بسیاری از آنها نیز بدون پشتوانه های مطالعاتی لازم هستند، شده است.

از طرفی در سال های اخیر نیز اقدامات مثبتی در جهت بهبود محیط کسب و کار صورت گرفته است که برخی موارد به شرح زیر می باشد:

- تشکیل مرکز ملی پایش محیط کسب و کار در سال ۱۳۹۶ و احصاء مقررات و رویه های مخل کسب و کار توسط این مرکز و ارسال به هیات "مقررات زدایی و تسهیل مجوزهای کسب و کار" با هدف رفع موانع مخل
- راه اندازی درگاه ملی مجوزهای کسب و کار کشور با هدف شفافیت و جلوگیری از بروز امضاهای طلایی در کشور .
- راه اندازی سامانه ۲۴۳۰ با هدف دریافت گزارش فعالان اقتصادی بخش خصوصی از موارد عدم رعایت ضوابط مشخص شده در تصویب و ابلاغ مقررہ توسط کلیه دستگاه ها و تغییر ناگهانی هر گونه بخش نامه، دستورالعمل و رویه اجرایی بدون اعلام قبلی

با این وجود به نظر می رسد فضای کسب و کار استان سیستان و بلوچستان شرایط نامساعدی را تجربه می کند به طوریکه در سال های اخیر استان همواره در رتبه های آخر در مقایسه با استان های دیگر قرار داشته و به عبارتی تحولات منفی اثر شدیدی بر استان داشته است. رتبه شاخص فضای کسب و کار استان در سالهای اخیر به شرح نمودار (۱-۱۸) می باشد. ملاحظه می فرمایید که استان سیستان و بلوچستان در سه سال متوالی از ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۸ و در سال ۱۴۰۱ بدترین وضعیت محیط کسب و کار را در کشور داشته و در جایگاه ۳۱ بوده است.

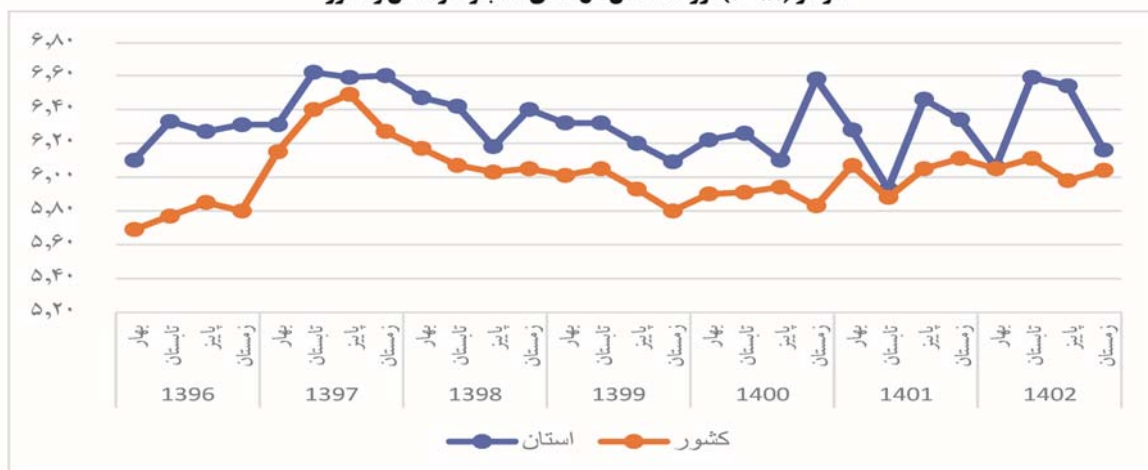
نمودار (۱۸-۱): رتبه شاخص فضای کسب و کار استان در سالهای اخیر

منبع: اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی

مطابق با نمودار (۱۸-۲)، در بازه زمانی سال ۱۳۹۶ تا ۱۴۰۲ شاخص کسب و کار استان در تابستان سال ۱۴۰۱، معادل با عدد ۵,۹۳ می باشد که حاکی محیط کسب و کار مساعدتری نسبت به سایر بازه های زمانی است. ضمناً وضعیت محیط کسب و کار کل کشور همواره نسبت به استان شرایط بهتری را به خود اختصاص داده است.

نمودار (۱۸-۲): روند شاخص کل فضای کسب و کار استان و کشور

منبع: اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی

۱۸-۳. بررسی و تحلیل وضعیت زیرشاخص های بهبود محیط کسب و کار

مطابق با ماده ۴ قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار، اتاق ها موظف هستند به منظور اطلاع سیاست گذاران از وضعیت محیط کسب و کار در کشور، شاخص های ملی محیط کسب و کار در ایران را تدوین و به طور سالانه و فصلی حسب مورد به تفکیک استان ها، بخش ها و فعالیت های اقتصادی، سنجش و اعلام نمایند. اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی گزارش های محیط کسب و کار را با رویکرد تلفیق داده های پیمایشی با داده های آماری بر اساس نظریه عمومی کارآفرینی شین^۱ ارائه می نماید. در این گزارش ها داده های پیمایشی حاصل از ادراک سنجی از وضعیت مولفه های محیط کسب و کار کشور در فصول مختلف، از ۲۰۰۲ فعال اقتصادی زیر مجموعه ۳ اتاق و با استفاده از روش تکمیل پرسشنامه الکترونیکی (CAWI)^۲ و همچنین آمارگیری تلفنی با کمک رایانه

^۱ - Schein

^۲ - Computer Assisted Web Interviewing

(CATI^۱) صورت گرفته است و داده های آماری نیز از منابع آماری رسمی کشور تهیه و مورد استفاده قرار گرفته اند(اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی).

شاخص ملی محیط کسب و کار از طریق انجام محاسبات بر روی ۷۰ نماگر که شامل ۲۸ مؤلفه پیمایشی و ۴۲ مؤلفه آماری^۲ که از عوامل مختلف و قابل احصای مؤثر بر اداره واحدهای تولیدی در ایران معرفی شده است، حاصل می شود. در سال ۱۴۰۲ استان مرکزی با عدد شاخص ۵,۵۵ بهترین رتبه را در بین سایر استان ها دارد و به عبارتی بهترین محیط کسب و کار مربوط به این استان است. پس از آن نیز استان های قم و خوزستان با مقدار شاخص ۵,۷۳ و ۵,۵۷ در جایگاه دوم و سوم قرار دارند.

در آن سوی طیف استان های سیستان و بلوچستان، کردستان و هرمزگان به ترتیب بدترین وضعیت کسب و کار را داشته اند.

در جدول (۱۸-۱) در ستون آخر درصد تغییرات مقدار شاخص در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱ آورده شده که تغییرات مثبت نشان از افزایش مقدار شاخص و بدتر شدن وضعیت کسب و کار استان نسبت به دوره قبل و **تغییرات منفی نشان از کاهش مقدار شاخص و بهبود وضعیت کسب و کار است**. همانگونه که مشاهده می شود بیشتر استان ها با افزایش عدد شاخص کسب و کار مواجه شده اند که حاکی بدتر شدن وضعیت کسب و کار در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال قبل است.

جدول (۱۸-۱): شاخص استانی محیط کسب و کار

استان	۱۴۰۱	رتبه در سال ۱۴۰۱	۱۴۰۲	رتبه در سال ۱۴۰۲	درصد تغییرات
آذربایجان شرقی	۵,۷۹	۶	۵,۹۷	۱۲	۳,۱۱
آذربایجان غربی	۵,۶	۲	۵,۸۷	۶	۴,۸۲
اردبیل	۶,۲۸	۲۸	۶,۱۸	۲۵	-۱,۵۹
اصفهان	۵,۸۲	۸	۵,۹۳	۸	۱,۸۹
البرز	۶,۲۳	۲۵	۶,۰۷	۲۰	-۲,۵۷
ایلام	۵,۹	۱۲	۵,۹۵	۹	۰,۸۵
بوشهر	۶,۳۹	۳۱	۶,۱۹	۲۶	-۳,۱۳
تهران	۶,۱۲	۲۲	۶,۱۷	۲۳	۰,۸۲
چهارمحال و بختیاری	۶,۱	۲۰	۶,۱۹	۲۶	۱,۴۸
خراسان جنوبی	۵,۷۹	۶	۵,۹۸	۱۴	۳,۲۸
خراسان رضوی	۶,۰۴	۱۸	۶,۲۱	۲۸	۲,۸۱
خراسان شمالی	۵,۹۸	۱۶	۶,۰۵	۱۹	۱,۱۷
خوزستان	۵,۹۵	۱۵	۵,۷۳	۳	-۳,۷۰
زنجان	۵,۸۴	۹	۵,۷۷	۴	-۱,۲۰
سمنان	۵,۷۴	۵	۵,۸۳	۵	۱,۵۷
سیستان و بلوچستان	۶,۲۵	۲۶	۶,۳۹	۳۱	۲,۲۴
فارس	۵,۷۲	۳	۶,۰۸	۲۱	۶,۲۹

^۱ - Computer Assisted Telephone Interviewing

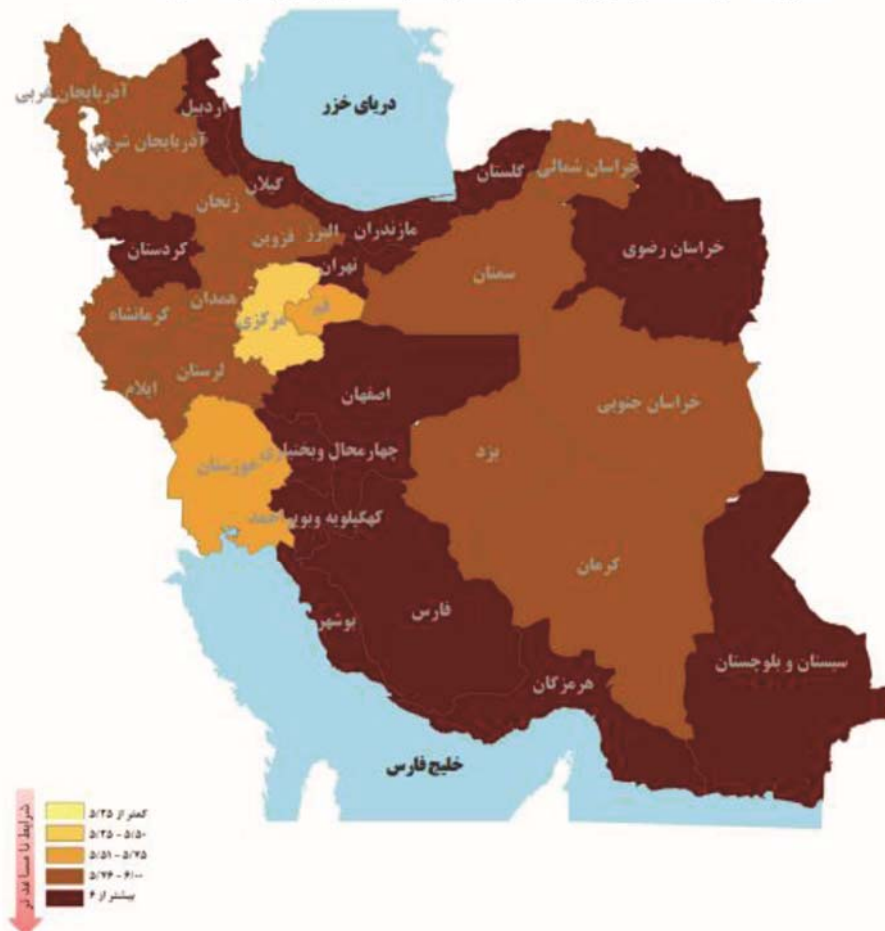
^۲ - مؤلفه های پیمایشی و آماری در گزارش پایش ملی محیط کسب و کار اتاق بازرگانی، صنایع و معادن و کشاورزی به تفکیک آورده شده است.

۴,۵۴	۱۶	۵,۹۹	۴	۵,۷۳	قزوین
-۱۰,۳۱	۲	۵,۵۷	۲۳	۶,۲۱	قم
-۰,۴۷	۳۰	۶,۳۵	۳۰	۶,۳۸	کردستان
-۶,۶۴	۷	۵,۹۱	۲۹	۶,۳۳	کرمان
-۰,۱۷	۱۴	۵,۹۸	۱۷	۵,۹۹	کرمانشاه
۱,۸۸	۱۱	۵,۹۶	۱۰	۵,۸۵	کهگیلویه و بویر احمد
-۴,۴۸	۱۲	۵,۹۷	۲۶	۶,۲۵	گلستان
۰,۹۸	۲۳	۶,۱۷	۲۱	۶,۱۱	گیلان
۰,۳۳	۲۲	۶,۰۹	۱۹	۶,۰۷	لرستان
۱,۵۲	۱۸	۶,۰۱	۱۳	۵,۹۲	مازندران
۱,۸۳	۱	۵,۵۵	۱	۵,۴۵	مرکزی
۱,۱۳	۲۹	۶,۲۹	۲۴	۶,۲۲	هرمزگان
۰,۱۷	۹	۵,۹۵	۱۴	۵,۹۴	همدان
۲,۳۹	۱۶	۵,۹۹	۱۰	۵,۸۵	یزد

منبع: اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی

شکل (۱۸-۱): نقشه موضوعی شاخص استانی محیط کسب و کار (سال ۱۴۰۲)

منبع: اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی

در جدول (۱۸-۲): شاخص فضای کسب و کار به تفکیک مولفه های پیمایشی برای استان آورده شده است. در اینجا به صورت قراردادی عدد بیش از ۷ را خیلی زیاد در نظر میگیریم. چنانچه مشاهده می شود از مجموع ۲۸ مولفه، مقدار شاخص برای تعداد ۲ مولفه در استان بالای عدد ۷ بوده است. این مسئله گویای این است که این ۲ مورد از مهمترین موانع کسب و کار در استان شناخته شده اند:

- غیرقابل پیشبینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات
- دشواری تأمین مالی از بانکها

در سوی دیگر تعداد ۴ مولفه زیر پایین ترین مقدار شاخص را به خود اختصاص داده اند و به عبارتی از دید فعالان اقتصادی مشارکت کننده در این گزارش، چالش کمتری در سال ۱۴۰۲ نسبت به سایر مولفه ها در محیط کسب و کار استان ایجاد نموده اند:

- محدودیت دسترسی به آب
- نحوه استقبال مشتریان از نوآوری و ابتکار در ارائه خدمات و محصول
- محدودیت های دسترسی به شبکه تلفن همراه و اینترنت

جدول (۱۸-۲): شاخص ملی فضای کسب و کار به تفکیک مولفه های پیمایشی (زمستان ۱۴۰۲)

ردیف	مولفه ها	سیستان و بلوچستان	کل کشور	اختلاف از متوسط کشور
۱	نحوه استقبال مشتریان از نوآوری و ابتکار در ارائه خدمات و محصول	۴,۴۵	۳,۹۱	۰,۵۴
۲	برداشت های سلیقه ای از قوانین و مقررات توسط مأموران محیط زیست، شهرداری، گمرک، بهداشت و ...	۵,۴۰	۶,۱۶	-۰,۷۶
۳	بی تعهدی طرف های قرارداد و معامله به اجرای تعهدات و وعده هایشان	۵,۳۴	۵,۳۵	-۰,۰۱
۴	بی ثباتی سیاست ها، قوانین و مقررات و رویه های اجرایی ناظر بر کسب و کار	۶,۵۸	۷,۲۶	-۰,۶۸
۵	غیرقابل پیشبینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات	۷,۷۴	۸,۲۳	-۰,۴۹
۶	رویه های سختگیرانه اداره های کار و بیمه تأمین اجتماعی برای مدیریت نیروی انسانی	۵,۸۸	۶,۱۵	-۰,۲۷
۷	تمایل عمومی به خرید کالاهای خارجی و بی رغبتی به خرید محصولات ایرانی	۵,۵۰	۵,۲۳	۰,۲۷
۸	تولید و عرضه نسبتاً آزاد کالاهای غیراستاندارد و تقلبی در بازار	۵,۸۹	۶,۵۰	-۰,۶۱
۹	وجود رقابت غیرمنصفانه شرکت ها و مؤسسات دولتی یا شبه دولتی در بازار	۶,۲۷	۶,۳۴	-۰,۰۷
۱۰	رویه های ناعادلانه ممیزی و دریافت مالیات	۶,۷۷	۶,۸۲	-۰,۰۵
۱۱	دشواری تأمین مالی از بانکها	۷,۵۳	۷,۸۴	-۰,۳۱
۱۲	فقدان یا شفاف نبودن آمار و اطلاعات مورد نیاز برای فعالیت اقتصادی	۶,۲۶	۶,۳۱	-۰,۰۵
۱۳	ضعف زیرساختهای حمل و نقل (جاده ای، ریلی، هوایی، دریایی و بندری)	۶,۲۰	۵,۶۷	۰,۵۳
۱۴	ضعف دادگاهها در رسیدگی به شکایات و پیگرد موثر متجاوزان به حقوق دیگران	۵,۱۷	۶,۳۷	-۱,۲۰
۱۵	وجود انحصار، امتیاز یا هر نوع رانت به یک یا تعدادی از رقبای بازار	۶,۸۲	۶,۵۶	۰,۲۶
۱۶	ضعف نظام توزیع و مشکل در رساندن محصول به بازار	۵,۷۰	۵,۳۲	۰,۳۸
۱۷	عرضه کالاها و محصولات قاچاق در بازار ایران	۶,۵۴	۶,۰۴	۰,۵۰

۱۸	فقدان ارتباط مناسب میان عوامل تأمین مواد اولیه، تولید و عرضه یک محصول در بازار	۵,۱۵	۵,۳۹	-۰,۲۴
۱۹	دخالت غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت ها در بازار	۶,۶۰	۶,۶۰	۰
۲۰	کارگری عمومی و ضعف فرهنگ کار در جامعه	۶,۰۵	۶,۰۶	-۰,۰۱
۲۱	کمبود تقاضا در بازار	۵,۴۸	۵,۴۷	۰,۰۱
۲۲	کمبود فناوری های نوین و تجهیزات مورد نیاز	۶,۰۵	۵,۸۳	۰,۲۲
۲۳	کمبود نیروی کار ماهر	۵,۴۸	۵,۹۴	-۰,۴۶
۲۴	محدودیت های دسترسی به شبکه تلفن همراه و اینترنت	۴,۸۴	۵,۲۸	-۰,۴۴
۲۵	محدودیت دسترسی به آب	۴,۴۰	۳,۷۹	۰,۶۱
۲۶	محدودیت دسترسی به حامل های انرژی (برق، گاز، گازوئیل و...)	۴,۹۰	۴,۱۱	۰,۷۹
۲۷	فساد و سوء استفاده افراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه های اجرایی	۶,۵۱	۶,۴۸	۰,۰۳
۲۸	موانع در فرایندهای اداری و اخذ مجوزهای کسب و کار در دستگاه های اجرایی	۵,۵۹	۶,۳۷	-۰,۷۸

منبع: اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی

۱۸-۴. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی

در این فصل محیط کسب و کار استان با استفاده از داده های گزارش پایش محیط کسب و کار اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی بررسی شده است. در گزارش اتاق، شاخص ملی محیط کسب و کار از طریق انجام محاسبات بر روی ۷۰ نماگر که شامل ۲۸ مؤلفه پیمایشی و ۴۲ مؤلفه آماری که از عوامل مختلف و قابل احصای مؤثر بر اداره واحدهای تولیدی در ایران معرفی شده است، حاصل می شود.

استان سیستان و بلوچستان در سه سال متوالی از ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۸ و ۱۴۰۲ بدترین وضعیت محیط کسب و کار را در کشور داشته و در جایگاه ۳۱ بوده است.

شاخص فضای کسب و کار به تفکیک مؤلفه های پیمایشی برای استان نشان داد از مجموع ۲۸ مؤلفه، مقدار شاخص برای تعداد ۲ مؤلفه در استان بالای عدد ۷ بوده است. این مسئله گویای این است که این ۲ مورد از مهمترین موانع کسب و کار در استان شناخته شده اند:

- غیرقابل پیشبینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات
- دشواری تأمین مالی از بانکها

توصیه های سیاستی:

- استفاده مؤثر از ظرفیت فرهنگ سازی علمای دینی در معایب پدیده قاچاق در استان که به شدت بر کسب و کارهای محلی ایجاد مشکل نموده است.
- بهبود کنترل بر موسسات مالی و اعتباری برای مجاب نمودن آنها به پرداخت تسهیلات تکلیفی و افزایش نسبت تسهیلات به سپرده
- بهبود کارکردهای درگاه ملی مجوزهای کسب و کار کشور جهت جلوگیری از بروز پدیده امضاهای طلایی، مراجعات حضوری و سو استفاده از موقعیت دولتی

فصل نوزدهم

درآمد و هزینه خانوار و توزیع درآمد

خلاصه فصل

در این فصل به بررسی اطلاعات مربوط به درآمد و هزینه خانوار پرداخته می‌شود. مطابق اطلاعات و آمار مرکز آمار ایران، ضریب جینی در سال ۱۴۰۲ در مناطق شهری کشور ۰,۳۸ و در مناطق روستایی کشور ۰,۳۶ بوده که این ضریب در استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۴۰۲ در نقاط شهری ۰,۴۲ و در نقاط روستایی ۰,۲۹ بوده است؛ مقایسه ضریب جینی کشور با استان نشان می‌دهد توزیع نابرابری در مناطق شهری استان سیستان و بلوچستان نسبت به کشور بیشتر بوده اما در نقاط روستایی نسبت به کشوری کمتر بوده است.

بررسی متوسط هزینه کل سالانه یک خانوار شهری نشان می‌دهد استان تهران با ۳۳۰ میلیون و ۸۴۳ هزار تومان بیشترین و استان آذربایجان غربی با ۱۰۷ میلیون و ۴۹۵ هزار تومان کمترین هزینه را در سال ۱۴۰۲ داشته‌اند. همچنین استان تهران با ۳۸۱ میلیون و ۸۶۰ هزار تومان بیشترین و استان سمنان با ۱۵۷ میلیون و ۷۵۸ هزار تومان، کمترین متوسط درآمد سالانه یک خانوار شهری را در سال ۱۴۰۲ به خود اختصاص داده است.

بررسی متوسط هزینه کل سالانه یک خانوار روستایی نیز نشان می‌دهد استان بوشهر با ۱۸۳ میلیون و ۴۳۶ هزار تومان بیشترین و استان سیستان و بلوچستان با ۵۸ میلیون و ۹۴۰ تومان کمترین هزینه را در سال ۱۴۰۲ داشته است. همچنین استان مازندران با ۲۴۰ میلیون و ۷۱۱ هزار تومان بیشترین و استان سیستان و بلوچستان با ۷۱ میلیون و ۵۵۴ هزار تومان کمترین متوسط درآمد سالانه یک خانوار روستایی را در سال ۱۴۰۲ به خود اختصاص داده است.

مقدمه

بهبود توزیع درآمد و افزایش رفاه خانوار از جمله مباحث مهم ایجاد عدالت اقتصادی و اجتماعی است که بر عدالت در زمینه توزیع درآمد و مصرف بین خانوارها می‌پردازد. یکی از اساسی‌ترین مطالعات آماری که به منظور نیل به اهداف مختلف اقتصادی و اجتماعی صورت می‌گیرد، بررسی وضعیت رفتار اقتصادی خانوارها و برآورد هزینه و درآمد آن‌ها باهدف ایجاد تعادل در تراز بودجه خانوارهای شهری و روستایی، می‌باشد که از طریق بررسی هزینه‌های خانوارها (اعم از خوراکی و غیرخوراکی) میزان و چگونگی الگوی مصرف خانوارها را نشان می‌دهد. از طرف دیگر وضعیت مصرف خانوارها و نوع کالاها و خدماتی که استفاده می‌کنند، نمود کاملی از وضعیت درآمدی و اقتصادی خانوارهاست و می‌توان در بررسی نتیجه مکانیزم توزیع و باز توزیع درآمد در جامعه و مطالعات فقرشناسی مورد استفاده قرار داد.

۱۹-۱. سیاست‌های اقتصادی در زمینه درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد و جهت‌گیری‌های استان

موضوع تحولات توزیع درآمد در مسیر رشد اقتصادی، همواره مورد علاقه دانشمندان علوم اقتصادی و اجتماعی و نیز سیاستمداران بوده است. لازمه رشد اقتصادی، انباشت سرمایه است که از طریق تجمع پس‌انداز خانوارها حاصل می‌گردد. رشد اقتصادی و توزیع درآمد با جهت‌گیری علی دو طرفه، حرکتی هم‌جهت دارند. رشد اقتصادی باعث بهبود توزیع درآمدها می‌گردد، ضمن آنکه بیکاری و تورم، وضعیت توزیع درآمدها را نامطلوب‌تر می‌گرداند. از سوی دیگر، بدتر شدن توزیع درآمد، کندی رشد اقتصادی را به دنبال خواهد داشت. حلقه واسط بین توزیع درآمد و رشد اقتصادی، مخارج دولت است. نامطلوب شدن توزیع درآمد، افزایش مخارج دولت را در پی دارد و ارزش مخارج دولت، موجب کاهش رشد اقتصادی می‌گردد. اگر توزیع درآمد به درستی اجرا شود و از افراد ثروتمند (که میل نهایی به مصرف پایین‌تری دارند) مالیات گرفته شود و به افراد کم‌درآمد (که میل نهایی به مصرف بالاتری دارند) پرداخت شود، هم به توزیع درآمد و عدالت اجتماعی کمک می‌شود و هم باعث رشد می‌شود.

در سال ۱۴۰۰ به دلیل ادامه تحریم‌های بین‌المللی از سال‌های قبل، نوسانات نرخ ارز، تورم بالا، افت شدید درآمدهای نفتی، افزایش فشار حداکثری جهانی، سیاست‌های ضد تورمی دولت کار ساز نبوده است بطوریکه افزایش قیمت‌ها و تورم بیشتر از درآمد موجب کاهش استفاده خانوارها از کالاها و خدمات موردنیاز گردیده و گاه‌ها خانوارها با مشکلاتی برای تأمین مایحتاج زندگی خود مواجه نموده است. در این خصوص دولت با اصلاحات اقتصادی با رویکرد رشد اقتصادی پایدار، کاهش تورم، مهار بیکاری و افزایش کارایی سیاست‌های حمایتی سعی در بهبود رفاه اقتصادی خانوارها داشته است. از عمده سیاست‌های اعمال شده دولت در این زمینه حمایت‌های نقدی و غیر نقدی و همچنین از سال ۱۳۹۹ امکان آزادسازی سهام عدالت برای دارندگان سهام عدالت فراهم گردیده است. با فراهم شدن امکان آزادسازی سهام عدالت دو روش مستقیم و غیرمستقیم پیش روی سهامداران قرار گرفت. در روش مستقیم سهامداران پس از آزادسازی سهام عدالت در سامانه samanese.ir خود، امکان نقل و انتقال و انجام معامله بر روی این سهام را در بورس پیدا نمودند. در راستای خصوصی سازی شرکت‌های دولتی و کمک به اقشار کم‌درآمد جامعه در زمان دولت نهم طرح واگذاری سهام عدالت اجرایی شد. تا سال ۱۳۹۸ امکان آزادسازی یا خریدوفروش این سهام عدالت وجود نداشت اما از سال ۱۳۹۹ با موافقت رهبری این امکان برای سهامداران فراهم گردید. همچنین با توجه به افزایش قیمت‌ها، دولت برای جبران رفاه ازدست‌رفته خانوار و کمک به معیشت آن‌ها اقدام به افزایش یارانه کرده است. از ابتدای سال ۱۴۰۱ این امر در قالب حذف ارز ۴۲۰۰ و افزایش یارانه به ۳۰۰ تا ۴۰۰ هزار تومان انجام شد تا شکل دیگری از نظام رفاهی با توزیع عادلانه یارانه نقدی شکل گیرد. بر این اساس سه دهک اول جامعه هر نفر ۴۰۰ هزار تومان دریافت می‌کند و این رقم برای دهک‌های چهارم تا نهم به ازای هر نفر ۳۰۰ هزار تومان است. این یارانه از طریق حذف ارز ۴۲۰۰ و تجمیع یارانه معیشتی بنزینی و یارانه ۴۵ هزار تومانی ایجاد شده است. در ادامه طرح کالابرگ الکترونیکی نیز به کمک یارانه آمده است تا در کنار تأمین امنیت مالی اقشار ضعیف تا متوسط جامعه به تأمین امنیت غذایی آن‌ها نیز کمک کند در این طرح دولت مصمم است تورمی را که به ۱۱ قلم کالای معیشتی اضافه شده است را جبران نماید. اولین کالابرگ الکترونیک در پایان سال ۱۴۰۱ برای دهک اول تا سوم استان هرمزگان سپس مرکزی، گیلان و قزوین در نظر گرفته شد. در طرح کالابرگ الکترونیکی، سرپرست خانوار امکان خرید کالاهای اساسی با استفاده از کارت یارانه خود به قیمت مصوب دولت را دارد. طرح کالابرگ الکترونیکی مشمول ۱۱ گروه کالایی (شیر، پنیر، ماست، روغن، برنج، مرغ، تخم‌مرغ، ماکارونی، قند و شکر، گوشت گوساله) می‌شود. با خرید کالاهایی که جزو اقلام معیشتی ضروری است می‌توان هزینه آن را از طریق کالابرگ الکترونیکی پرداخت کرد. در صورتی که افراد مایل به استفاده از این کالابرگ الکترونیکی نباشند هیچ مانعی سر راه دریافت یارانه نقدی وجود ندارد و آن‌ها می‌توانند صرفاً یارانه نقدی خود را دریافت کنند. مهم‌ترین اهداف اجرای این طرح، کاهش و مهار تورم در برخی کالاهای اساسی و همچنین ارائه طرح تشویقی به افراد مشمول و افزایش میزان یارانه آن‌ها بوده است. هدف دیگر این طرح، افزایش میزان دریافتی خانواده‌ها از محل یارانه است که می‌توانند آن را صرف خرید مواد مغذی مورد نیاز برای سلامت خانواده مانند مواد پروتئینی، ویتامین‌ها و ریزمغذی‌ها کنند. به‌طور خلاصه، طرح کالابرگ الکترونیک، دو هدف عمده را دنبال می‌کند؛ نخست، افزایش قدرت خرید مردم و تهیه اقلام اساسی تغذیه‌ای و دوم، ثبات قیمت‌ها برای یک سال ثابت و حفظ شدن ارزش یارانه‌ها.

در سطح استان نیز جهت‌گیری‌های همسو با این سیاست‌ها انجام شده است که مهم‌ترین آنها آغاز و تداوم پرداخت یارانه ۳۰۰ تا ۴۰۰ هزار تومانی، فراهم شدن شرایط استفاده از کالابرگ الکترونیکی و تداوم پرداخت سود سهام عدالت در سال ۱۴۰۲ به مردم استان بوده است.

۱۹-۲. بررسی وضعیت تحولات مرتبط با درآمد - هزینه خانوار و توزیع درآمد

وجود تورم بالا و بی‌ثباتی نرخ ارز که موجب افزایش شاخص قیمت واردات می‌شود باعث افزایش هزینه خانوارها می‌گردد. با افزایش شدید قیمت‌ها به خصوص در بخش مسکن، ضمن برهم زدن تعادل درآمد هزینه خانوار باعث گردید خانوارها در کشور و به طبع در استان مقدار مصرف خود را تا حد زیادی کاهش دهند تا به‌رغم تورم، هزینه‌هایشان کاهش یابد. همچنین درآمد واقعی افراد به دلیل تورم بالا کاهش می‌یابد و این تأثیر منفی بر دهک‌های پایین درآمدی بیشتر و ملموس‌تر است. از طرف دیگر، با ثابت ماندن میزان یارانه‌ها برای دهک‌های پایین که جبران افزایش هزینه‌ها را نمی‌نماید، افزایش فاصله طبقاتی قابل پیش‌بینی می‌باشد.

روند توزیع درآمد استان از طریق شاخص ضریب جینی طی دوره ۱۳۹۳ تا ۱۴۰۲ نشان می‌دهد که میزان نابرابری اقتصادی هم در مناطق شهری و هم در مناطق روستایی نوساناتی داشته است.

۱۹-۳. بررسی وضعیت شاخص‌های توزیع درآمد بین مناطق شهری و روستایی

در این بخش به بررسی وضعیت شاخص‌های توزیع درآمد بین مناطق شهری و روستایی در قالب موارد زیر پرداخته می‌شود.

✓ ضریب جینی مناطق شهری

✓ ضریب جینی مناطق روستایی

یکی از شاخص‌های نابرابری که به طور وسیعی در ادبیات تجربی به‌کاررفته است ضریب جینی است. این شاخص مبتنی بر منحنی لورنز است که یک منحنی تجمعی است و توزیع یک متغیر خاص (مانند درآمد) را با توزیع یکنواختی که برابری را ارائه می‌دهد مقایسه می‌کند. برای ساختن ضریب جینی، درصد تجمعی خانوارها (از فقیر تا ثروتمند) روی محور افقی و درصد تجمعی مخارج (یا درآمد) روی محور عمودی ترسیم می‌شود. ضریب جینی عددی است بین صفر و یک (یا صفر و صددرصد)، که در آن صفر به معنای توزیع کاملاً برابر درآمد یا ثروت و یک به معنای نابرابری مطلق در توزیع است. با مشاهده جدول (۱۹-۱) ملاحظه می‌گردد ضریب جینی در دوره زمانی ۱۴۰۲-۱۳۹۳ در مناطق شهری و روستایی و به تبع آن در کل کشور نوساناتی داشته است. در مناطق شهری بالاترین نرخ ضریب جینی مربوط به سال ۱۴۰۰ به مقدار ۰,۴۹ و کمترین مربوط به سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۳ به مقدار ۰,۳۶ بوده است. در مناطق روستایی نیز بالاترین نرخ ضریب جینی مربوط به سال ۱۳۹۹ به مقدار ۰,۳۵ و کمترین مقدار مربوط به سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۳ به مقدار ۰,۲۹ می‌باشد. بررسی داده‌های موجود نشان می‌دهد که در هر دو منطقه شهری و روستایی استان سیستان و بلوچستان، مقدار ضریب جینی در طی سالیان مورد بررسی نوسانی بوده اما این ضریب از سال ۱۴۰۰ تا سال ۱۴۰۲ هم در مناطق روستایی و هم در مناطق شهری روند کاهشی داشته است.

جدول (۱۹-۱): بررسی شاخص ضریب جینی در دو منطقه شهری و روستایی استان

شاخص ضریب جینی		
شهری	روستایی	سال
۰,۳۶	۰,۲۹	۱۳۹۳
۰,۳۶	۰,۲۹	۱۳۹۴
۰,۴۰	۰,۳۰	۱۳۹۵

۰,۴۰	۰,۳۱	۱۳۹۶
۰,۴۶	۰,۳۳	۱۳۹۷
۰,۴۵	۰,۳۳	۱۳۹۸
۰,۴۶	۰,۳۵	۱۳۹۹
۰,۴۹	۰,۳۴	۱۴۰۰
۰,۴۶	۰,۳۰	۱۴۰۱
۰,۴۲	۰,۲۹	۱۴۰۲

منبع: مرکز آمار ایران

۱۹-۴. بررسی و تحلیل وضعیت توزیع درآمد بین خانوارها

در این بخش توزیع درآمد در خانوارهای شهری و روستایی در قالب عناوین زیر بررسی می‌شود.

۱۹-۴-۱. توزیع درآمد در خانوارهای شهری

- ✓ سهم نسبی دهک‌های هزینه‌ای در خانوارهای شهری (سهم نسبی دهک‌های هزینه‌ای از مجموع سبد هزینه خانوارها)
- ✓ سهم بیست درصد فقیرترین (دهک اول) خانوارها شهری از کل هزینه سبد خانوارهای شهری
- ✓ نسبت هزینه‌های ده درصد ثروتمندترین (دهک دهم) به ده درصد فقیرترین (دهک اول) خانوارهای شهری
- ✓ نسبت هزینه‌های بیست درصد ثروتمندترین به بیست درصد فقیرترین خانوارهای شهری

۱۹-۴-۲. توزیع درآمد در خانوارهای روستایی

- ✓ سهم نسبی دهک‌های هزینه‌ای در خانوارهای شهری (سهم نسبی دهک‌های هزینه‌ای از مجموع سبد هزینه خانوارها)
- ✓ سهم بیست درصد فقیرترین (دهک اول) خانوارها شهری از کل هزینه سبد خانوارهای شهری
- ✓ نسبت هزینه‌های ده درصد ثروتمندترین (دهک دهم) به ده درصد فقیرترین (دهک اول) خانوارهای شهری
- ✓ نسبت هزینه‌های بیست درصد ثروتمندترین به بیست درصد فقیرترین خانوارهای شهری

ابزارهای متعارف بررسی توزیع امکانات معیشتی بین گروه‌های مختلف درآمدی بررسی سهم این گروه‌ها از هزینه‌ها است. از جدول (۱۹-۲) می‌توان دریافت که در سال ۱۳۹۹ به کم‌بهره‌ترین ده درصد نمونه آماری در مناطق شهری حدود ۲,۶۲ درصد از کل هزینه‌ها تعلق گرفته در صورتی که این رقم برای بالاترین ده درصد بیش از ۲۷,۹۸ درصد است. مقیاس دیگری که می‌تواند برای مقایسه گروه‌های هزینه و یا درآمد به کار رود، نسبت دهک دهم به دهک اول است. در جدول (۱۹-۲) مقادیر محاسبه شده برای نسبت مذکور در سال ۱۳۹۹ برای خانوارها شهری و روستایی گزارش شده است. به طور متوسط، هزینه یک خانوار شهری در بالاترین دهک درآمدی حدود ۱۰,۷ برابر پایین‌ترین دهک است. این نسبت برای جامعه روستایی نیز حدود ۱۳,۴ است. به این ترتیب ملاحظه می‌شود نابرابری در جامعه روستایی استان بیشتر از جامعه شهری است. شاخص دیگری جهت مقایسه وضعیت توزیع درآمد مورد بررسی قرار می‌گیرد، نسبت سهم بیست درصد بالای درآمدی به بیست درصد پایین درآمدی است. همان‌طور که در جدول (۱۹-۲) مشاهده می‌شود این نسبت در استان برای جامعه شهری ۶,۴۴ و جامعه روستایی ۷,۳۳ است.

جدول (۱۹-۲): جدول سهم دهک‌ها از کل هزینه‌های خانوارهای شهری و روستایی استان در سال ۱۳۹۹

شرح	هزینه شهری	هزینه روستایی
سهم دهک اول	۲,۶۲	۲,۰۹
سهم دهک دوم	۴,۱۷	۳,۸۷
سهم دهک سوم	۵,۲۱	۵,۱۱
سهم دهک چهارم	۶,۱۹	۶,۲۶
سهم دهک پنجم	۷,۲۸	۷,۴۵
سهم دهک ششم	۸,۵۴	۸,۷۷
سهم دهک هفتم	۱۰,۰۹	۱۰,۳۳
سهم دهک هشتم	۱۲,۱۴	۱۲,۴۵
سهم دهک نهم	۱۵,۷۸	۱۵,۷۰
سهم دهک دهم	۲۷,۹۸	۲۷,۹۷
سهم بیست درصد فقیرترین جمعیت	۶,۷۹	۵,۹۶
سهم ده درصد ثروتمندترین به ده درصد فقیرترین	۱۱,۰۶	۱۳,۳۴
سهم بیست درصد ثروتمندترین به بیست درصد فقیرترین	۶,۴۴	۷,۳۳
نسبت هزینه‌های ده درصد ثروتمندترین به ده درصد فقیرترین	۱۰,۶۸	۱۳,۴۰
نسبت هزینه‌های بیست درصد ثروتمندترین به بیست درصد فقیرترین	۶,۴۵	۷,۳۳

منبع: مرکز آمار ایران (آخرین آمار موجود)

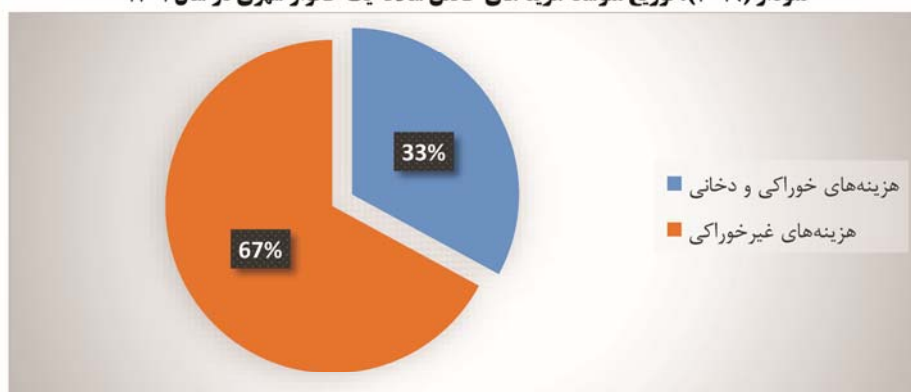
۱۹-۵. بررسی و تحلیل وضعیت توزیع در آمد

✓ متوسط هزینه‌های ناخالص یک خانوار به تفکیک گروه‌های هزینه‌ای (به تفکیک خانوار شهری و روستایی)

متوسط هزینه‌های خوراکی و غیرخوراکی سالانه یک خانوار شهری استان طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰ در جدول شماره (۱۹-۳) نشان داده شده است. با توجه به اسمی بودن مقادیر، ذکر این نکته ضروری است علت افزایش هزینه‌ها در هر بخش می‌تواند، یا به دلیل افزایش مقدار مصرف آن کالا یا خدمت، یا به دلیل افزایش قیمت آن کالا یا خدمت و یا ترکیبی از دو وضع گفته شده رخ داده باشد. همین وضعیت در زمینه کاهش هزینه‌ها نیز صادق است.

با بررسی جدول (۱۹-۳) که ارقام متوسط هزینه‌های سالانه یک خانوار شهری استان می‌باشد، مشاهده می‌گردد در سال ۱۴۰۱ متوسط هزینه‌های خالص سالانه یک خانوار شهری با رشد ۴۷,۷ درصدی نسبت به سال قبل معادل ۱۰۷۸۲۳۹ هزار ریال می‌باشد که شامل ۷۲۳۴۰۰ هزار ریال (۶۷,۱ درصد) هزینه‌های غیرخوراکی و ۳۵۴۸۳۹ هزار ریال (۳۲,۹ درصد) هزینه‌های خوراکی و دخانی است.

نمودار (۱۹-۱): توزیع متوسط هزینه‌های خالص سالانه یک خانوار شهری در سال ۱۴۰۱

منبع: مرکز آمار ایران

✓ سهم گروه‌های مختلف هزینه‌ای در هزینه ناخالص یک خانوار (به تفکیک خانوار شهری و روستایی)

با توجه به جدول (۱۹-۳) سهم بالاتر بخش مسکن (۲۷,۲ درصد) در سبد هزینه‌های غیرخوراکی خانوار شهری استان نسبت به سایر اقلام و رشد ۶۱ درصدی آن در سال ۱۴۰۱ به دلیل افزایش قابل توجه اجاره‌بها در دوره رکود خرید و فروش در بازار مسکن موجب می‌گردد درصد بالایی از درآمد یک خانوار صرف بازپرداخت وام یا اجاره‌بها مسکن می‌شود با این حساب مبلغ ناچیزی برای سایر اقلام خرید سبد هزینه خانوار باقی می‌ماند که بخش عمده آن صرف هزینه‌های خوراکی می‌گردد.

یکی از نکات مهم در جدول (۱۹-۳) پایین بودن سهم تفریحات، سرگرمی و خدمات فرهنگی به میزان ۱,۷ درصد نسبت به کل هزینه‌های غیرخوراکی خانوارهاست که این بخش به دو قسمت تفریحات و سرگرمی و تحصیل و آموزش تقسیم‌بندی می‌گردد که سهم تفریحات و سرگرمی بسیار پایین تر است. به‌طور کلی بیشترین افزایش هزینه در سال ۱۴۰۱ در مقایسه با سال ۱۴۰۰ مربوط به روغن و چربی‌ها با ۱۶۷,۲ درصد، خشکبار و حبوبات با ۶۶,۱ درصد، ادویه‌ها، چاشنی‌ها و سایر ترکیبات خوراکی با ۵۸,۳ درصد و شیر، فرآورده‌های آن و تخم پرندگان با ۵۶,۹ درصد و بوده است. پرهزینه‌ترین اقلام در سبد مصرفی خانوار شهری در این سال مربوط به مسکن با ۲۷,۲ درصد، کالاهای و خدمات متفرقه خانوار ۱۱,۶ درصد، بهداشت و درمان ۱۰,۴ درصد، گوشت ۷,۷ درصد، آرد، رشته، نان و فرآورده‌های آن ۶,۱ درصد، و بوده است.

جدول (۱۹-۳): متوسط کل هزینه‌های خالص سالانه یک خانوار شهری استان بر حسب انواع هزینه‌ها (هزار ریال)

درصد تغییرات	۱۴۰۱		۱۴۰۰		شرح/سال
	سهم	مبلغ	سهم	مبلغ	
۴۷,۷	۱۰۰	۱۰۷۸۲۳۹	۱۰۰	۷۳۰۰۰۳	کل هزینه‌ها
۵۲,۹	۳۲,۹	۳۵۴۸۳۹	۳۱,۸	۲۳۲۰۶۳	هزینه‌های خوراکی و دخانی
۵۱,۱	۶,۱	۶۵۴۵۶	۵,۹	۴۳۳۰۶	آرد، رشته، نان و فرآورده‌های آن
۴۰,۰	۷,۷	۸۲۹۳۰	۸,۱	۵۹۲۱۹	گوشت
۵۶,۹	۳,۲	۳۴۴۷۶	۳	۲۱۹۷۵	شیر، فرآورده‌های آن و تخم پرندگان
۱۶۷,۲	۲,۹	۳۱۱۴۴	۱,۶	۱۱۶۵۴	روغن و چربی‌ها
۵۱,۵	۵,۸	۶۲۱۲۳	۵,۶	۴۰۹۹۶	میوه‌ها و سبزی‌ها
۶۶,۱	۱,۹	۲۰۵۲۳	۱,۷	۱۲۳۵۹	خشکبار و حبوبات
۳۹,۳	۲,۷	۲۹۳۰۵	۲,۹	۲۱۰۳۷	قند و شکر، شیرینی‌ها، چای و قهوه و کاکائو
۵۸,۳	۱,۴	۱۵۰۲۰	۱,۳	۹۴۸۷	ادویه‌ها، چاشنی‌ها و سایر ترکیبات خوراکی
۱۵,۲	۱,۳	۱۳۸۶۲	۱,۶	۱۲۰۳۰	نوشابه‌ها، غذای آماده و دخانیات
۴۵,۳	۶۷,۱	۷۲۳۴۰۰	۶۸,۲	۴۹۷۹۴۰	هزینه‌های غیر خوراکی
۴۸,۸	۰,۵	۵۸۳۲۰	۵,۴	۳۹۲۰۶	پوشاک و کفش
۶۱	۲۷,۲	۲۹۳۸۰۱	۲۵	۱۸۲۴۸۸	مسکن
۵۰,۶	۴,۶	۵۰۰۰۸	۴,۵	۳۳۲۰۷	لوازم اثاثه و ملزومات و خدمات خانوار
۶۶,۵	۱۰,۴	۱۱۲۴۸۷	۹,۳	۶۷۵۴۷	بهداشت و درمان
-۱۴,۶	۶,۱	۶۵۲۴۶	۱۰,۵	۷۶۴۰۶	حمل و نقل و ارتباطات
-۲۹	۱,۷	۱۸۰۵۳	۳,۵	۲۵۴۴۰	تفریحات و سرگرمی‌ها و خدمات فرهنگی
۷۰,۴	۱۱,۶	۱۲۵۴۸۵	۱۰,۱	۷۳۶۴۶	کالاهای و خدمات متفرقه خانوار
	۴۹,۱		۴۶,۶		نسبت هزینه‌های خوراکی و دخانی به غیر خوراکی

منبع: سالنامه آماری سال ۱۴۰۱

✓ متوسط درآمد ناخالص سالانه یک خانوار به تفکیک گروه‌های درآمدی (به تفکیک خانوار شهری و روستایی)

متوسط درآمد سالانه یک خانوار شهری در سال ۱۴۰۱ در استان معادل ۱۰۷۷۳۷۳ هزار ریال بوده که نسبت به خانوار شهری در کشور خیلی کمتر است، می‌توان نتیجه گرفت خانوار شهری استان نسبت به خانوار کشوری به طور متوسط درآمد کمتری کسب نموده است. از کل متوسط درآمد سالانه خانوار شهری استان ۴۵٫۹ درصد از محل درآمد حقوق‌بگیران، ۷٫۶ درصد از محل درآمد مشاغل آزاد و ۴۶٫۵ درصد از محل درآمدهای متفرقه تأمین گردیده است. بنابراین مهم‌ترین منبع تأمین درآمد خانوار شهری استان درآمدهای متفرقه است. همچنین متوسط درآمد سالانه یک خانوار شهری در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال قبل رشدی معادل ۸٫۳ درصد کاهش داشته است. سهم درآمد حقوق‌بگیری از ۶۶٫۲ به ۴۵٫۹ در سال ۱۴۰۱ کاهش، سهم درآمد از محل مشاغل آزاد از ۵٫۲ درصد به ۷٫۶ درصد افزایش و سهم درآمدهای متفرقه از ۲۸٫۵ درصد به ۴۶٫۵ درصد افزایش یافته است.

جدول (۱۹-۴): متوسط درآمد سرانه یک خانوار شهری استان برحسب انواع منابع تأمین درآمد (هزار ریال)

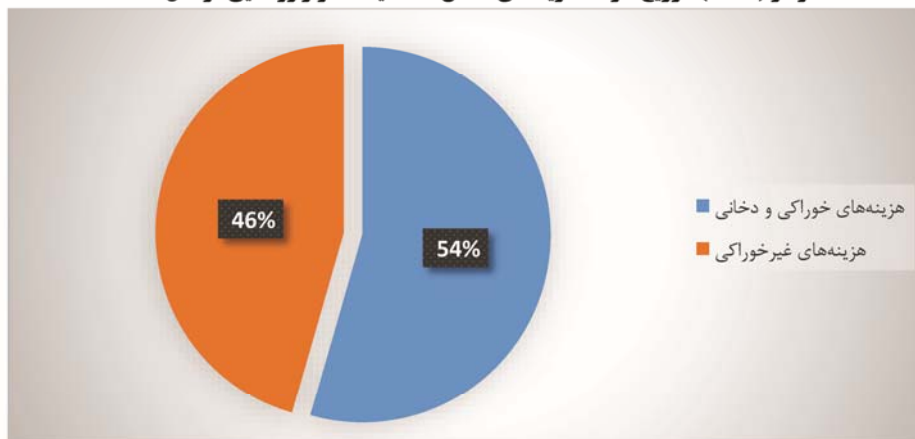
تغییرات	۱۴۰۱		۱۴۰۰		شرح / سال
	سهم	مبلغ	سهم	مبلغ	
-۸٫۳	۱۰۰	۱۰۷۷۳۷۳	۱۰۰	۱۱۷۴۳۷۸	درآمد کل
-۳۶٫۴	۴۵٫۹	۴۹۴۳۳۳	۶۶٫۲	۷۷۷۶۹۹	درآمد از محل حقوق‌بگیری
۳۳٫۴	۷٫۶	۸۲۱۴۴	۵٫۲	۶۱۵۹۲	درآمد از محل مشاغل آزاد
۴۹٫۵	۴۶٫۵	۵۰۰۸۹۵	۲۸٫۵	۳۳۵۰۸۷	درآمدهای متفرقه

منبع: سالنامه آماری سال ۱۴۰۱

طبق جدول (۱۹-۵) در سال ۱۴۰۱ متوسط هزینه سالانه یک خانوار روستایی در استان ۴۲۱۴۳۸ هزار ریال بوده که نسبت به سال گذشته ۶۶٫۱۹ درصد افزایش داشته است. از کل هزینه‌های سالانه یک خانوار روستایی مبلغ ۱۹۱۹۴۸ هزار ریال (۴۵٫۵ درصد) مربوط به هزینه‌های غیرخوراکی و ۲۲۹۴۹۰ هزار ریال (۵۴٫۵ درصد) هزینه‌های خوراکی و دخانی بوده است.

با مشاهده ارقام عمده هزینه‌های خوراکی و غیرخوراکی یک خانوار روستایی در استان در جدول (۱۹-۵) مشخص می‌شود که بیشترین افزایش هزینه در سال ۱۴۰۱ در مقایسه با سال ۱۴۰۰ به ترتیب مربوط روغن و چربی‌ها با ۱۵۷٫۵۹ درصد، بهداشت و درمان ۱۰۶٫۱۳ درصد، میوه‌ها و سبزی‌ها با ۹۲٫۵۳ درصد، پوشاک و کفش با ۸۵٫۹۲ درصد، و ... بوده است.

نمودار (۱۹-۲): توزیع متوسط هزینه‌های خالص سالانه یک خانوار روستایی در سال ۱۴۰۱

منبع: سالنامه آماری سال ۱۴۰۱

✓ سهم گروه‌های مختلف درآمدی در درآمد ناخالص یک خانوار (به تفکیک خانوار شهری و روستایی)

پرهزینه‌ترین اقلام در سبد مصرفی خانوار روستایی در این سال مربوط به مسکن با ۱۹,۲ درصد، آرد، رشته، نان و فرآورده‌های آن ۱۱,۵ درصد، گوشت ۱۰,۳ درصد، میوه‌ها و سبزی‌ها ۹,۸ درصد، حمل‌ونقل و ارتباطات ۶,۳ درصد، بهداشت و درمان ۶,۲ درصد و ... بوده است.

جدول (۱۹-۵): متوسط کل هزینه‌های سالانه یک خانوار روستایی استان برحسب انواع هزینه‌ها (هزار ریال)

درصد تغییرات	۱۴۰۱		۱۴۰۰		شرح/سال
	سهم	مبلغ	سهم	مبلغ	
۶۶,۱۹	۱۰۰,۰	۴۲۱۴۳۸	۱۰۰,۰	۲۵۳۵۸۱	کل هزینه‌ها
۷۲,۰۹	۵۴,۵	۲۲۹۴۹۰	۵۲,۶	۱۳۳۳۵۵	هزینه‌های خوراکی و دخانه‌ی
۶۳,۴۹	۱۱,۵	۴۸۳۸۹	۱۱,۷	۲۹۵۹۷	آرد، رشته، نان و فرآورده‌های آن
۴۶,۸۱	۱۰,۳	۴۳۴۲۴	۱۱,۷	۲۹۵۷۸	گوشت
۷۴,۷۲	۴,۲	۱۷۶۳۴	.۴	۱۰۰۹۳	شیر، فرآورده‌های آن و تخم‌پرندگان
۱۵۷,۵۹	۶,۱	۲۵۶۸۹	۳,۹	۹۹۷۳	روغن و چربی‌ها
۹۲,۵۳	۹,۸	۴۱۴۳۴	۸,۵	۲۱۵۲۱	میوه‌ها و سبزی‌ها
۴۷,۰۵	۳,۱	۱۲۸۷۴	۳,۵	۸۷۵۵	خشکبار و حبوبات
۷۰,۵۱	۵,۹	۲۴۷۲۰	۵,۷	۱۴۴۹۸	قندوشکر، شیرینی‌ها، جای و قهوه و کاکائو
۷۳,۱۱	۲,۶	۱۰۹۱۸	۲,۵	۶۳۰۷	ادویه‌ها، چاشنی‌ها و سایر ترکیبات خوراکی
۴۵,۲۹	۱,۰	۴۴۰۸	۱,۲	۳۰۳۴	نوشابه‌ها، غذای آماده و دخانه‌یات
۵۹,۶۶	۴۵,۵	۱۹۱۹۴۸	۴۷,۴	۱۲۰۲۲۶	هزینه‌های غیرخوراکی
۸۵,۹۲	۴,۲	۱۷۶۴۰	۳,۷	۹۴۸۸	پوشاک و کفش
۵۵,۴۵	۱۹,۲	۸۰۷۱۸	۲۰,۵	۵۱۹۲۶	مسکن
۴۲,۵۲	۴,۵	۱۸۸۶۰	۵,۲	۱۳۳۳۳	لوازم‌آنانه و ملزومات و خدمات خانوار
۱۰۶,۱۳	۶,۲	۲۶۲۴۸	.۵	۱۲۷۳۴	بهداشت و درمان
۶۰,۷۰	۶,۳	۲۶۶۹۱	۶,۵	۱۶۶۰۹	حمل‌ونقل و ارتباطات
۵۴,۱۰	۰,۶	۲۳۳۰	۰,۶	۱۵۱۲	تفریحات و سرگرمی‌ها و خدمات فرهنگی
۳۲,۱۸	۴,۶	۱۹۴۶۲	۵,۸	۱۴۷۲۴	کالاهای و خدمات متفرقه خانوار
۱۱۹,۵۶			۱۱۰,۹۲		نسبت هزینه‌های خوراکی و دخانه‌ی به غیرخوراکی

منبع: سالنامه آماری سال ۱۴۰۱

متوسط درآمد سالانه یک خانوار روستایی استان در سال ۱۴۰۱ معادل ۴۴۰۵۵۱ هزار ریال بوده که نسبت به سال گذشته نزدیک به ۷۰,۸ درصد افزایش یافته است. درآمد از محل درآمدهای متفرقه مهم‌ترین منبع درآمدی خانوارهای روستایی بوده که ۵۴,۶ درصد از کل درآمدها به خود اختصاص داده و نسبت به سال قبل ۹۸,۷ درصد افزایش یافته است. درآمد از محل حقوق‌بگیری ۳۸,۵ درصد و درآمد از محل مشاغل آزاد ۷,۰ درصد از کل درآمدهای خانوار روستای استان را تشکیل داده است.

جدول (۱۹-۶): متوسط درآمد سرانه یک خانوار روستایی استان برحسب انواع منابع تأمین درآمد (هزار ریال)

تغییرات	۱۴۰۱		۱۴۰۰		شرح/سال
	سهم	مبلغ	سهم	مبلغ	
۷۰,۸	۱۰۰	۴۴۰۵۵۱	۱۰۰	۲۵۷۹۳۸	درآمد کل
۴۳,۱	۳۸,۵	۱۶۹۳۹۹	۴۳,۸	۱۱۸۳۸۸	درآمد از محل حقوق‌بگیری

۶۵,۹	۷,۰	۳۰۷۳۷	۹,۵	۱۸۵۳۳	درآمد از محل مشاغل آزاد
۹۸,۷	۵۴,۶	۲۴۰۴۱۵	۴۶,۶	۱۲۱۰۱۷	درآمدهای متفرقه

منبع: سالنامه آماری سال ۱۴۰۱

✓ **مازاد یا کسری بودجه خانوار (به تفکیک شهری و روستایی)**

با توجه به جدول (۷-۱۹) در سال ۱۴۰۰ درآمد کل خانوار شهری ۱۱۷۴۳۷۸ هزار ریال و هزینه کل خانوار شهری ۷۳۰۰۰۳ هزار ریال گزارش شده که مازاد بودجه ۴۴۴۳۷۵ هزار ریالی را نشان می‌دهد. اما خانوارهای روستایی در سال ۱۴۰۰ مازاد بودجه‌ای برابر با ۴۳۵۷ هزار ریال داشته‌اند. در سال ۱۴۰۱ خانوار شهری کسری بودجه به میزان ۸۶۶ هزار ریال و خانوارهای روستایی مازاد بودجه‌ای برابر با ۱۹۱۱۳ هزار ریال تجربه نموده‌اند. این مؤید آن است که وضعیت خانوارهای شهری در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال قبل بدتر شده است ولی وضعیت خانوارهای روستایی در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال قبل بهبود یافته است.

جدول (۷-۱۹): مازاد یا کسری بودجه خانوار به تفکیک خانوار شهری و روستایی (هزار ریال)

شرح / سال	سال ۱۴۰۰		سال ۱۴۰۱	
	خانوار شهری	خانوار روستایی	خانوار شهری	خانوار روستایی
درآمد کل	۱۱۷۴۳۷۸	۲۵۷۹۳۸	۱۰۷۷۳۷۳	۴۴۰۵۵۱
هزینه کل	۷۳۰۰۰۳	۲۵۳۵۸۱	۱۰۷۸۲۳۹	۴۲۱۴۳۸
مازاد/کسری	۴۴۴۳۷۵	۴۳۵۷	-۸۶۶	۱۹۱۱۳

منبع: سالنامه آماری سال ۱۴۰۱

۱۹-۶. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی در خصوص درآمد- هزینه خانوار و توزیع درآمد

در این فصل به بررسی اجمالی شاخص‌های ضریب جینی از سال ۱۴۰۲-۱۳۹۳ پرداخته شده است که طبق بررسی آمارهای موجود نشان می‌دهد، ضریب جینی در دوره زمانی ذکرشده در مناطق شهری و روستایی و به تبع آن در کل کشور نوساناتی داشته است در مناطق شهری بالاترین نرخ ضریب جینی مربوط به سال ۱۴۰۰ به مقدار ۰,۴۹ و کمترین مربوط به سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۳ به مقدار ۰,۳۶ بوده است. در مناطق روستایی نیز بالاترین نرخ ضریب جینی مربوط به سال ۱۳۹۹ به مقدار ۰,۳۵ و کمترین مقدار مربوط به سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۳ به مقدار ۰,۲۹ می‌باشد. بررسی داده‌های موجود نشان می‌دهد که در هر دو منطقه شهری و روستایی استان سیستان و بلوچستان، مقدار ضریب جینی در طی سالیان مورد بررسی افزایشی بوده است؛ این ضریب از سال ۱۳۹۸ به سال ۱۳۹۹ در منطقه روستایی مقدار آن افزایش داشته است اما از سال ۱۳۹۹ تا سال ۱۴۰۲ روند آن کاهشی بوده و به مقدار ۰,۲۹ رسیده است. شاخص ضریب جینی در منطقه شهری نیز از سال ۱۳۹۸ تا ۱۴۰۰ افزایش داشته ولی از سال ۱۴۰۰ تا سال ۱۴۰۲ روند آن کاهش یافته و به مقدار ۰,۴۲ رسیده است. همچنین در سال ۱۴۰۱ خانوارهای شهری در استان سالانه به‌طور متوسط ۱۰۷۸۲۳۹ هزار ریال و خانوار روستایی ۴۲۱۴۳۸ هزار ریال برای خرید و بهره‌مندی از کالا و خدمات هزینه کرده‌اند. این مبلغ برای خانوارهای شهری رشد مثبت ۴۷,۷ درصدی و برای خانوارهای روستایی ۶۶,۱۹ درصد رشد نسبت به سال ۱۴۰۰ را نشان می‌دهد. درآمد کل سالانه خانوار شهری ۱۰۷۷۳۷۳ هزار ریال و درآمد کل خانوار روستایی ۴۴۰۵۵۱ هزار ریال می‌باشد که این مقدار نسبت به سال ۱۴۰۰ در خانوارهای شهری ۸,۳ درصد کاهش داشته و در خانوارهای روستایی ۷۰,۸ درصد افزایش داشته است؛ و این بدان معناست که در سال ۱۴۰۱ خانوارهای روستایی

- توانسته‌اند با افزایش درآمد قابل توجه‌تر نسبت به هزینه‌های خود، مازاد بودجه‌ای داشته باشند. اما خانوارهای شهری با افزایش هزینه‌ها و کاهش درآمد خود مواجه بوده‌اند که این باعث کسری بودجه برای خانوارهای شهری گردیده است.
- با توجه به نتایج به‌دست آمده می‌توان راهکارهای زیر را پیشنهاد نمود:**
- توجه به توسعه زیرساخت‌های اقتصادی و اجتماعی در مناطق کمتر برخوردار مانند استان سیستان و بلوچستان جهت ایجاد زمینه‌های اشتغال مولد و کسب درآمد.
 - حمایت از زنان سرپرست خانوار از طریق پوشش نظام تأمین اجتماعی.
 - مدیریت صحیح و استفاده از منابع آبی موجود و همچنین مهار آب‌های سطحی در راستای بهبود وضعیت تولید و خدمات‌رسانی به کشاورزان استان.
 - افزایش یارانه سه دهک پایین درآمدی با حذف یارانه سه دهک بالای جامعه
 - بهبود توزیع درآمد اقشار کم‌درآمد با تقویت پوشش نهادهای حمایتی همانند کمیته امداد و سازمان بهزیستی.
 - درگیرکردن روستاییان در بهبود بخشیدن به اوضاع اقتصادی با کمک‌ها و تسهیل‌گری‌ها.
 - متوسط هزینه خانوار به‌جای درآمد مبنای تعیین مشمولان پرداخت یارانه نقدی قرار گیرد.
 - توجه به توسعه زیرساخت‌های اقتصادی و اجتماعی در مناطق کمتر برخوردار مانند استان سیستان و بلوچستان جهت ایجاد زمینه‌های اشتغال مولد و کسب درآمد.
 - آموزش‌های فنی و حرفه‌ای با هدف توانمندسازی ساکنین مناطق محروم به‌نحوی که آن‌ها را قادر سازد وارد بازار کار شوند.
 - با توجه به موقعیت استراتژیک استان و گسترش پول‌شویی در آن که موجبات توزیع نامناسب درآمد را ایجاد کرده است، از طریق مقابله با این پدیده می‌توان شکاف طبقاتی را کاهش داد و به توزیع برابر درآمد دست یافت.
 - از آنجایی که مالیات به عنوان ابزاری مناسب جهت توزیع عادلانه درآمد قلمداد می‌شود، دولت می‌تواند در این راستا با اعمال معافیت‌ها و تخفیفات ویژه و قوانین مالیاتی شفاف، به این مهم که همانا افزایش درآمد سرانه و توزیع برابر درآمد است دست یابد.
 - ساماندهی منابع قرض‌الحسنه نظام بانکی در چارچوب یک نظام تأمین مالی خرد برای کاهش فقر و بهبود معیشت اقشار کم‌درآمد.
 - فرهنگ‌سازی بخش گردشگری به‌عنوان یک صنعت در سبد هزینه خانوار تا موجب رونق اقتصادی کشور و منطقه گردد.
 - تلاش در جهت کنترل و مهار تورم و در راستای افزایش قدرت خرید واقعی مردم
 - ایجاد و توسعه مشاغل جدید کشاورزی از قبیل بسته‌بندی خرما، پرورش ماهی و زنبور عسل
 - اتخاذ سیاست‌های حمایتی مانند گسترش آموزش، بهداشت عمومی و تأمین اجتماعی جهت توانمندسازی دهک‌های پایین درآمدی.
 - پرداخت یارانه مستقیم و غیرمستقیم به مصرف‌اقلام ضروری موردنیاز خانوارها به‌ویژه خانوارهای کم‌درآمد.
 - تسهیل در دسترسی به امکانات اساسی مانند آب، برق، گاز، بهداشت و درمان و آموزش
 - حمایت از کسب‌وکارهای کوچک و متوسط
 - اصلاح سیستم مالیاتی به منظور کاهش بار مالیاتی بر روی خانوارهای کم‌درآمد و افزایش بار مالیاتی بر روی خانوارهای دارای درآمد بالا
 - حمایت از فرهنگ کار آفرینی و تشویق جوانان به شروع کسب‌وکار

- تحقق توزیع عادلانه ثروت در جامعه با توجه به نیازهای شهری و روستایی
- ارائه بسته‌های آموزشی برای توسعه مهارت‌های شغلی و کارآفرینی به منظور افزایش درآمد خانوارها
- ترویج فرهنگ صرفه‌جویی و کاهش هدر رفت غذا، انرژی و منابع طبیعی
- ارائه بسته‌های کمک مالی به خانوارهای کم‌درآمد و محروم
- ایجاد بسترهای مناسب برای سرمایه‌گذاری در صنعت گردشگری به منظور جذب گردشگر و افزایش درآمد محلی.
- توسعه بخش کشاورزی با درنظر گرفتن تغییرات اقلیمی که به کشاورزان کمک کند تا محصولات خود را در بازار فروش بهتری عرضه کنند.
- توسعه پلتفرم‌های آنلاین برای فروش محصولات محلی و سنتی به منظور افزایش درآمد برای کشاورزان و صنعتگران.
- محدودیت بر واردات کالاهای مشابه برای حمایت از تولید داخلی که به نفع خانوارهای محلی است.
- توسعه و تسهیل دسترسی به وام‌های کم بهره برای کارآفرینان و مشاغل کوچک به منظور افزایش تولید.
- توسعه طرح‌های کارآفرینی و جذب سرمایه‌گذاران برای ایجاد مشاغل جدید در مناطق شهری و روستایی به منظور کاهش بیکاری و افزایش درآمد خانوارها.
- تسهیل قوانین مربوط به مشاغل آنلاین تا خانوارها بتوانند از طریق اینترنت درآمدزایی کنند.

منابع:

- اداره کل راه و شهرسازی سیستان و بلوچستان
- اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران، معاونت بررسی‌های اقتصادی
- بانک مرکزی ایران، نتایج بررسی فعالیت‌های ساختمانی بخش خصوصی در مناطق شهری
- پایگاه اطلاع‌رسانی دولت، ۱۴۰۲
- شرکت توزیع نیروی برق سیستان و بلوچستان
- شرکت ملی گاز ایران، ۱۴۰۲
- کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان
- گزارش اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران- شاخص گذار انرژی در سال ۲۰۲۱
- گزارش شرکت گاز استان سیستان و بلوچستان
- گزارش تعرفه گاز شرکت ملی گاز ایران، ۱۴۰۲
- گزارش سال ۱۴۰۱ شرکت توانیر
- گزارش سال ۱۴۰۲ شرکت توانیر
- گزارش تعرفه برق وزارت نیرو،
- ۱۴۰۲ گزارش مجمع جهانی اقتصاد در سال ۲۰۲۴
- مرکز آمار ایران/جدول حساب‌های ملی
- مرکز آمار ایران/ اطلاعات پروانه‌های ساختمانی صادر شده توسط شهرداری‌های کشور - سال ۱۴۰۲
- مرکز آمار ایران/ اطلاعات قیمت و اجاره مسکن در نقاط شهری کشور
- مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۴۰۲
- مرکز آمار ایران، سالنامه آماری استان سیستان و بلوچستان
- مرکز آمار ایران، سالنامه آماری کل کشور
- وزارت نیرو، ترازنامه انرژی
- وبگاه بانک جهانی
- اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان سیستان و بلوچستان
 - اداره کل گمرکات استان سیستان و بلوچستان
 - بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، بانک اطلاعات سری زمانی اقتصادی
 - بررسی مسائل روز اقتصادی، معاونت اقتصادی اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران مهرماه ۱۳۹۹
 - بورس منطقه ای استان سیستان و بلوچستان
 - پایگاه خبری وزارت راه و شهرسازی <http://news.mrud.ir>
 - حسینی صدرآبادی محمدحسین، مشفق سارا. "بررسی رابطه علی عوامل تاثیرگذار در تقاضای مسکن شهری استان تهران." (۲۰۱۱): فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی سال یازدهم بهار ۱۳۹۰ شماره (۱)
 - خزانه معین استان، واحد درآمد و واحد اعتبارات
 - زنگی آبادی و آهنگری، بررسی اشتغال بخش‌های اقتصادی با استفاده از مدل تغییر سهم و ضریب مکانی (LQ) (مورد: مراکز شهرستانهای استان آذربایجان غربی)، نشریه جغرافیا و مطالعات محیطی، تابستان ۹۱، صفحه ۲۲-۷.
 - سازمان جهاد کشاورزی استان سیستان و بلوچستان
 - سازمان صنعت، معدن و تجارت استان سیستان و بلوچستان

- سالنامه آماری سازمان راهداری و حمل و نقل جاده ای
- سالنامه آماری سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری
- سایت سازمان صنعت، معدن و تجارت استان <http://sb.mimt.gov.ir>
- سلطانی نژاد، ناصر پور، فلاح و نارویی (۱۳۹۶) کتاب "سیاستهای حمایتی بخش کشاورزی با تمرکز بر رویکردهای مبتنی بر بازار"
- سلمانی بی شک، برقی اسکویی و سودا لک. "تاثیر شوک های سیاست پولی و مالی بر بازار سهام ایران" فصلنامه تحقیقات مدل سازی اقتصادی شماره ۲۲ زمستان ۹۴
- قاسمی، ع. و تکلیف، ع. و محمدی، ت. و محمدیان، ف. (۱۳۹۶). تحلیل راهبردهای انرژی ایران در افق ۱۴۲۰ در چارچوب سناریوهای جهانی انرژی. اقتصاد انرژی ایران (اقتصاد محیط زیست و انرژی)، ۶(۲۴)، ۸۹-۱۲۱.
- دهکردی مبینی، ع.، حوری جعفری ح. (۱۳۹۶). بررسی تحلیلی سیاست ها و برنامه های اصلاح الگوی مصرف و تاثیر اجرای آن ها بر شدت انرژی در ایران. سیاست نامه علم و فناوری، دوره ۷، ش ۳، ۴۵-۶۰
- شریفی، ن. (۱۳۹۰). جایگاه حمل و نقل و تاثیر آن بر دیگر بخش های اقتصاد کشور: یک تحلیل داده - ستانده. پژوهش های رشد و توسعه اقتصادی، ۲(۵)، ۲۰۷-۲۳۷
- شاخص قیمت کالاها و خدمات مصرفی خانوارهای کشور. (۱۳۹۷). مرکز آمار ایران.
- علیرضا شهرکی، "بررسی و رتبه بندی موانع توسعه صنعت و ارائه راهکارهای توسعه آن در استان سیستان و بلوچستان" نشریه علمی - پژوهشی بهبود مدیریت سال هفتم شماره ۴ زمستان ۱۳۹۲ ص ۸۲-۶۷
- فصلنامه آموزشی و ترویجی کشاورزی سیستان و بلوچستان -مددکار ترویجی-بهار ۱۳۹۸-شماره ۱۸۲
- قانون برنامه پنجم و ششم توسعه اقتصادی-اجتماعی ایران
- مرکز آمار ایران، سالنامه آماری استان سیستان و بلوچستان
- مرکز آمار ایران، نتایج بررسی هزینه و درآمد خانوار شهری و روستایی
- مرکز آمار ایران، نتایج طرح آمارگیری نیروی کار، ۱۴۰۰
- مرکز آمار ایران، نتایج طرح آمارگیری نیروی کار، ۱۴۰۰
- مطالعات استانی طرح توسعه کسب و کار و اشتغال پایدار (تکاپو)-استان سیستان و بلوچستان، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، معاونت توسعه کارآفرینی و اشتغال-زمستان ۱۳۹۹
- مومنی-دشتبانی و بانویی. "اهمیت بخش کشاورزی در حفظ تعادل اقتصادی - اجتماعی" فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی- سال ششم شماره ۴ زمستان ۱۳۹۶ ص ۴۶-۱۷
- احمدوند، محمد رحیم، دیلمی نژاد. بررسی فرآیند جهانی شدن بخش صنعت و معدن در ایران. فصلنامه پژوهشها و سیاستهای اقتصادی. Oct ۲۰۰۶؛ ۱۴(۳۹): ۵-۲۶.
- نشریه الکترونیک سازمان صنعت، معدن و تجارت استان، شماره (۱) ویژه معدن
- وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، معاونت توسعه کارآفرینی و اشتغال، مطالعات استانی طرح توسعه کسب و کار و اشتغال پایدار (تکاپو) مربوط به استان سیستان و بلوچستان، زمستان ۱۳۹۹
- وزارت جهاد کشاورزی، آمارنامه کشاورزی، جلد اول، محصولات زراعی، ۱۳۹۸-۱۳۹۹
- وزارت جهاد کشاورزی، آمارنامه کشاورزی، جلد سوم، محصولات باغی، ۱۳۹۹-۱۴۰۰
- وزارت نیرو. ترازنامه انرژی
- پایگاه خبری وزارت راه و شهرسازی <http://news.mrud.ir>

- حسنی صدراآبادی محمدحسین، مشفق سارا. "بررسی رابطه علی عوامل تأثیرگذار در تقاضای مسکن شهری استان تهران." (۲۰۱۱): فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی سال یازدهم بهار ۱۳۹۰ شماره (۱)
- مرکز آمار ایران، نتایج بررسی هزینه و درآمد خانوار شهری و روستایی
- Ayres, R. U., Turton, H., & Casten, T. (۲۰۰۷). Energy efficiency, sustainability and economic growth. *Energy*, ۳۲(۵), ۶۳۴-۶۴۸.
- Ebohon, O. J. (۱۹۹۶). Energy, economic growth and causality in developing countries: a case study of Tanzania and Nigeria. *Energy policy*, ۲۴(۵), ۴۴۷-۴۵۳.
- Iyke, B. N., & Ho, S. Y. (۲۰۱۹). Inflation, inflation uncertainty, and growth: Evidence from Ghana. *Contemporary Economics*, ۱۲(۲), ۱۲۳-۱۳۵.
- Kamoun, M. (۲۰۱۹). The Effects of Inflation on Sustainable Growth: The Case of OECD Countries. *Journal of Economics, Management and Trade*, ۱-۹.
- Li, C., & Tanna, S. (۲۰۱۹). The impact of foreign direct investment on productivity: New evidence for developing countries. *Economic Modelling*, ۸۰, ۴۵۳-۴۶۶.
- Lotfalipour, M. R., Falahi, M. A., & Ashena, M. (۲۰۱۰). Economic growth, CO₂ emissions, and fossil fuels consumption in Iran. *Energy*, ۳۹(۱۲), ۵۱۱۵-۵۱۲۰.
- Ogege, S. (۲۰۱۹). Analysis of the Impact of Inflation, Interest Rate and Exchange Rate on Economic Development. *International Journal of Commerce and Finance*, ۹(۱), ۱۲۱.
- Rath, B. N., Akram, V., Bal, D. P., & Mahalik, M. K. (۲۰۱۹). Do fossil fuel and renewable energy consumption affect total factor productivity growth? Evidence from cross-country data with policy insights. *Energy policy*, ۱۲۲, ۱۸۶-۱۹۹.
- Tugcu, C. T., & Tiwari, A. K. (۲۰۱۶). Does renewable and/or non-renewable energy consumption matter for total factor productivity (TFP) growth? Evidence from the BRICS. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, ۶۵, ۶۱۰-۶۱۶.
- Withagen, C. (No table of figures entries found.. Pollution and exhaustibility of fossil fuels. *Resource and Energy Economics*, ۱۶(۳), ۲۳۵-۲۴۲.
- World development indicator. (۲۰۲۰). World bank
- Xiaolua, W., Ganga, F., & Pengb, L. (۲۰۰۹). Transformation of Growth Pattern and Growth Sustainability in China [J]. *Economic Research Journal*, ۱, ۴-۱۶.
- Tugcu, C. T., & Tiwari, A. K. (۲۰۱۶). Does renewable and/or non-renewable energy consumption matter for total factor productivity (TFP) growth? Evidence from the BRICS. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, ۶۵, ۶۱۰-۶۱۶.
- Withagen, C. (۱۹۹۴). Pollution and exhaustibility of fossil fuels. *Resource and Energy Economics*, ۱۶(۳), ۲۳۵-۲۴۲.
- world economic forum.
- Xiaolua, W., Ganga, F., & Pengb, L. (۲۰۰۹). Transformation of Growth Pattern and Growth Sustainability in China [J]. *Economic Research Journal*, ۱, ۴-۱۶.
- Ayres, R. U., Turton, H., & Casten, T. (۲۰۰۷). Energy efficiency, sustainability and economic growth. *Energy*, ۳۲(۵), ۶۳۴-۶۴۸.
- Lotfalipour, M. R., Falahi, M. A., & Ashena, M. (۲۰۱۰). Economic growth, CO₂ emissions, and fossil fuels consumption in Iran. *Energy*, ۳۹(۱۲), ۵۱۱۵-۵۱۲۰.